

**Določitev izhodišč in opredelitev kriterijev za oblikovanje
prostorske zasnove območij, objektov in naprav v
prostorskih dokumentih**

4. faza: Norme za izvajanje prostorske zasnove turizma

Naročnik: Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje
Dunajska 47, Ljubljana
Ministrstvo za znanost in tehnologijo
Slovenska 50, Ljubljana

Izvajalec: Inštitut za geografijo
Trg francoske revolucije 7, Ljubljana

Direktor IG: vodni inženir prireditelja
dr. Jemelj Zupančič

Odgovorni nosilec izvajalca:
prof. dr. Matjaž Jeršič

Ljubljana, marec 1998

	4
	5
	6
	7
	8
	10
	11
	12
	14
	16
	16
	19
	19
	21
	22
	24
	29
	30
	31
	33
Projektna skupina	37
	38
Avtor in odgovorni nosilec projekta:	58
red. prof. dr. Matjaž Jeršič	68
	69
Sodelavci:	73
Dëjan Cigale, dipl. geog.	77
Marija Močivnik, dipl. geog.	78
Matjaž Skobir, dipl. ing. rač.	78
Marko Škerlep, dipl. ing. arh.	82
	84
	87
	91

Kazalo

UVODNO POJASNILO	4
TURISTIČNA POLITIKA	5
DEFINICIJA TURISTIČNE POLITIKE IN NJEN POMEN	6
VLOGA DRŽAVE PRI OBLIKOVANJU CELOVITE TURISTIČNE POLITIKE, TO JE PRI UVELJAVLJANJU DRUŽBENIH, GOSPODARSKIH IN OKOLJSKIH CILJEV	7
INSTRUMENTI TURISTIČNE POLITIKE.....	7
UDELEŽENCI TURISTIČNE POLITIKE.....	8
STRATEGIJA TRAJNOSTNEGA TURISTIČNEGA RAZVOJA	10
MEHKI TURIZEM	11
TEŽAVE PRI UVELJAVLJANJU MEHKEGA TURIZMA	13
TRAJNOSTNI TURISTIČNI RAZVOJ KOT CELOVIT KONCEPT.....	14
VLOGA POLITIČNIH UKREPOV.....	16
UKREPI ZA URESNIČITEV TRAJNOSTNEGA TURISTIČNEGA RAZVOJA.....	16
PRINCIP PARTICIPACIJE	19
RABA ENDOGENIH POTENCIALOV	19
SPLOŠNE ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA POVPRŠEVANJA	21
SODOBNE TEŽNJE V OKVIRU TURISTIČNEGA POVPRŠEVANJA	22
PRIČAKOVAN RAZVOJ POSAMEZNIH SEGMENTOV POVPRŠEVANJA	24
SPLOŠNE ZNAČILNOSTI RAZVOJA IN LOCIRANJA REKREACIJSKE INFRASTRUKTURE	29
REKREACIJSKA INFRASTRUKTURA KOT DEJAVNIK TURISTIČNE PONUDBE	30
PROSTORSKA ZASNOVA RAZPOREJANJA REKREACIJSKE INFRASTRUKTURE.....	31
CONIRANJE POKRAJINE	33
PROSTORSKA ZASNOVA TURIZMA V SLOVENIJI	37
ANALIZA STANJA.....	38
VREDNOTENJE POKRAJINSKE USTREZNOSTI ZA REKREACIJO NA PROSTEM	58
REZULTATI VREDNOTENJA	68
RANGIRANJE PREDNOSTNIH OBMOČIJ	69
POGLAVITNI CILJI PROSTORSKE ZASNOVE TURIZMA (IZVLEČEK).....	73
UKREPI ZA URESNIČEVANJE PROSTORSKE ZASNOVE TURIZMA	77
PROSTORSKI PLAN	78
POMEMBNEJŠE OBLIKE MOŽNIH UKREPOV V SKLOPU PROSTORSKEGA PLANIRANJA.....	78
PRESOJA VPLIVOV NA OKOLJE ZA REKREACIJSKE IN ŠPORTNE NAPRAVE	82
PROSTORSKE SMERNICE IN NORME ZA REKREACIJSKE OBJEKTE IN OBMOČJA .	86
KAMPI	87
GOLF	91

JAHANJE	94
PLANINSTVO	96
ALPINIZEM, PLEZANJE	97
UČNE POTI.....	98
SMUČIŠČA ZA ALPSKO SMUČANJE.....	99
HOJA IN TEK NA SMUČEH.....	106
KOPANJE NA PROSTEM	109
ČOLNARJENJE, JADRANJE, DESKANJE	117
ČOLNARJENJE NA DIVJIH VODAH.....	119

**PROSTORSKO UREJANJE REKREACIJE IN TURIZMA NA OSNOVI ZAKONSKIH AKTOV
(OZIROMA NJIHOVIH OSNUTKOV) IN RELEVANTNIH DOKUMENTOV123**

TURIZEM IN REKREACIJA V SKLOPU INTEGRALNEGA UREJANJA PROSTORA.....	124
PREGLED PROSTORSKIH USMERITEV IN UKREPOV POSAMEZNIH PODROČIJ (SEKTORJEV) ZA TURIZEM IN REKREACIJO	131
VARSTVO NARAVE	131
GOZDOVI	144
VODNO GOSPODARSTVO.....	149
OCENA SEKTORSKIH UKREPOV	156
ŠPORT	158
POSEBNI CILJI IN UKREPI ZA POSPEŠEVANJE TURIZMA V PROSTORU	161

UVODNO POJASNILO

Predloženi elaborat raziskovalne naloge Določitev izhodišč in opredelitev kriterijev za oblikovanje prostorske zasnove območij, objektov in naprav v prostorskih dokumentih vsebuje rezultate 4. faze, poimenovane: Norme za izvajanje prostorske zasnove turizma.

Zaradi preglednosti nad celotno nalogo smo v prvem delu tega, to je zadnjega elaborata povzeli tudi pomembnejše rezultate njenih predhodno opravljenih faz.

Raziskovalni rezultati, ki so bili izdelani v pogodbeno določenih fazah, v času od 1996 do 1998, so vsebovani v štirih zvezkih z naslednjimi naslovi:

1. faza: Opredelitev vloge prostorskih planskih dokumentov pri načrtovanju turizma z analizo tujih izkušenj. November 1996.
2. faza: Opredelitev kriterijev za oblikovanje prostorske zasnove turizma ter oblikovanje variantnih zasnov turizma za prostorski plan Republike Slovenije z obrazložitvijo. Julij 1997.
3. faza: Predlog prostorske zasnove turizma. November 1997.
4. faza: Norme za izvajanje prostorske zasnove turizma. Marec 1998.

TURISTIČNA POLITIKA

... v letu 2009 ...
... v letu 2010 ...
... v letu 2011 ...
... v letu 2012 ...
... v letu 2013 ...
... v letu 2014 ...
... v letu 2015 ...
... v letu 2016 ...
... v letu 2017 ...
... v letu 2018 ...
... v letu 2019 ...

... v letu 2020 ...
... v letu 2021 ...
... v letu 2022 ...
... v letu 2023 ...
... v letu 2024 ...
... v letu 2025 ...
... v letu 2026 ...
... v letu 2027 ...
... v letu 2028 ...
... v letu 2029 ...
... v letu 2030 ...

... v letu 2031 ...
... v letu 2032 ...
... v letu 2033 ...
... v letu 2034 ...
... v letu 2035 ...
... v letu 2036 ...
... v letu 2037 ...
... v letu 2038 ...
... v letu 2039 ...
... v letu 2040 ...

... v letu 2041 ...
... v letu 2042 ...
... v letu 2043 ...
... v letu 2044 ...
... v letu 2045 ...
... v letu 2046 ...
... v letu 2047 ...
... v letu 2048 ...
... v letu 2049 ...
... v letu 2050 ...

... v letu 2051 ...
... v letu 2052 ...
... v letu 2053 ...
... v letu 2054 ...
... v letu 2055 ...
... v letu 2056 ...
... v letu 2057 ...
... v letu 2058 ...
... v letu 2059 ...
... v letu 2060 ...

... v letu 2061 ...
... v letu 2062 ...
... v letu 2063 ...
... v letu 2064 ...
... v letu 2065 ...
... v letu 2066 ...
... v letu 2067 ...
... v letu 2068 ...
... v letu 2069 ...
... v letu 2070 ...

... v letu 2071 ...
... v letu 2072 ...
... v letu 2073 ...
... v letu 2074 ...
... v letu 2075 ...
... v letu 2076 ...
... v letu 2077 ...
... v letu 2078 ...
... v letu 2079 ...
... v letu 2080 ...

... v letu 2081 ...
... v letu 2082 ...
... v letu 2083 ...
... v letu 2084 ...
... v letu 2085 ...
... v letu 2086 ...
... v letu 2087 ...
... v letu 2088 ...
... v letu 2089 ...
... v letu 2090 ...

... v letu 2091 ...
... v letu 2092 ...
... v letu 2093 ...
... v letu 2094 ...
... v letu 2095 ...
... v letu 2096 ...
... v letu 2097 ...
... v letu 2098 ...
... v letu 2099 ...
... v letu 2100 ...

Definicija turistične politike in njen pomen

V začetku osemdesetih let so se v Zahodni in Srednji Evropi pojavile zahteve po turizmu, ki ne bi upošteval samo gospodarskih učinkov, temveč tudi ekološke in družbene učinke. S tem v zvezi se je povečala potreba po ustreznem poseganju politike, saj tržnogospodarski alokacijski mehanizmi v tem pogledu niso zadovoljivo funkcionirali. Politikom je tako pripadla naloga zavestnega oblikovanja in pospeševanja turizma. Pri tem je vse bolj sililo v ospredje dejstvo, da je treba poleg gospodarskih učinkov upoštevati tudi morebitne negativne učinke turizma. "Mehki turizem", kot ga običajno imenujejo, so začele zagovarjati skorajda vse politične institucije, vendar je bilo, z izjemo posameznih zametkov, le malo njegovih ciljev spremenjenih v politično realnost. Turistična politika države in občin se še zmeraj ukvarja predvsem z oblikovanjem alternativnih smernic, ki so dosedaj le skromno vplivale na konkretne ukrepe.

Takorekoč vsak turistični delavec verbalno ali celo pisno poudarja pomen narave in okolja kot najpomembnejšega turističnega kapitala in s tem potrebo po okolju prijaznem razvoju turizma, vendar pogosto ostaja to zavzemanje le pri besedah.

Pospeševanje turizma v okviru turistične politike je v svoji sedanji obliki še zmeraj preveč usmerjeno h kvantitativni rasti.

Celovito definicijo turistične politike ponuja Kaspar, ki pravi, da s pojmom turistična politika razumemo zavestno pospeševanje in oblikovanje turizma z vplivanjem na turistično relevantne pogoje, ki jih oblikuje družba (država).

S to definicijo je določen okvir turistične politike, ki naj bi poleg **gospodarskih** interesov zastopala tudi **družbene** in **ekološke** oziroma **prostorske interese**. Istočasno postavlja ta definicija v ospredje neposredno turistično politiko, ki je primarno usmerjena k pospeševanju turizma.

Za uresničevanje turistične politike je vedno bolj pomembno, da se zagotovi sodelovanje zainteresiranih skupin in posameznikov pri oblikovanju turistične politike. Zaradi raznovrstnih pojavnih oblik turizma je turistična politika močnejše kot druga politična področja soočena z izjemno širokim spektrom vidikov in nalog. Konstruktivna turistična politika ima namreč izrazito interdisciplinaren značaj, kar zahteva sintezo gospodarskih in negospodarskih ciljev.

V zvezi s turistično politiko utemeljuje Freyer potrebo po državnih posegih z naslednjimi načeli:

a) Turizem je politična naloga

Turizem pomeni potovanje iz in v različne regije in dežele. Vendar je neomejen turizem mogoč le, če država dopušča svojim državljanom in obiskovalcem možnost potovanja, mobilnost in svobodo gibanja.

b) Turizem je gospodarski pojav

Turizem ima nacionalno in internacionalno pomembne gospodarske učinke (npr. učinke na dohodke in zaposlitev, na plačilno bilanco in na zmanjševanje razlik v razvitosti regij).

c) Turizem je okoljski problem

Z razširitvijo turističnega trga so nastopili problemi, ki **zahtevajo državno usmerjanje**. Za turizem potrebne infrastrukture zato ne bi smeli prepuščati samo posameznim podjetnikom, saj to lahko privede do razprodaje in ogroženosti

pokrajine zaradi preobremenjenosti. Sezonsko pogojeni turistični tokovi imajo lahko za posledico negativne učinke tako za turiste kot za domačine.

d) Turizem je družbeni problem

Brez državne podpore se številni prebivalci ne bi mogli vključiti v turizem. Turizem pomeni tudi sestavino kakovosti življenja in naj bi prispeval k obnavljanju življenjskih moči in k razumevanju med narodi. Poleg tega naj bi bile tiste skupine prebivalstva, ki jih turizem negativno prizadeva, deležne posebne podpore.

Vloga države pri oblikovanju celovite turistične politike, to je pri uveljavljanju družbenih, gospodarskih in okoljskih ciljev

Močno povečano število turistov in udeležencev rekreacije nasploh ima za uresničevanje svojih potreb na razpolago le omejen rekreacijski prostor, zato je poseg javnega sektorja nujen.

Država ima torej več razlogov, da usmerja razvoj turizma. Do njenih posegov pa naj bi prišlo takrat, ko bi brez državnega usmerjanja prevladali negativni učinki za skupnost in za naslednje generacije.

Naloga turistične politike je zato **določiti poglobitve okvirne pogoje za turistične razvojne strategije** (npr. s pomočjo okoljske zakonodaje, sektorskih načrtov kot je npr. prometni plan, s prostorskimi plani in zazidalnimi načrti). Pri tem so politični cilji drugih dejavnosti (pospeševanje gospodarstva, namestitvev industrije, kmetijstvo) lahko turizmu konkurenčni.

Z nalogami na področju turistične politike se lahko ukvarjajo država, občine, številna združenja in interesne skupnosti. Ker je turistična politika v "polju" napetosti divergentnih ciljev različnih nosilcev, morajo odgovorni iskati kompenzacije in kompromise med nasprotujočimi si interesi.

Zaradi kompleksnosti fenomena turizem sega turistična politika na področje različnih sektorjev. Ne predstavlja nikakršnega izoliranega političnega področja, temveč vpliva na gospodarsko politiko, še posebej na njena delna področja kot so zunanje gospodarstvo, obrambna politika, regionalna politika, dohodkovna in porabniška politika, **na prometno politiko in politiko urejanja prostora, na politiko varstva narave in okolja**, na mnoga področja socialne politike kot tudi na zunanjo politiko in politiko razvojne pomoči. Zaradi tega se s turizmom oziroma z njegovimi delnimi področji ukvarjajo skoraj vsa ministrstva.

Država lahko vodi turistično politiko na dva načina. Na eni strani z **različnimi zakoni** in uredbami usmerja rekreacijske možnosti, pri čemer **nima nikakršnih finančnih obveznosti**. Sem sodi npr. določanje različnega časa počitnic za posamezne dele države, kar vpliva na dekoncentracijo turističnih tokov, ali pa določanje pogojev za gradnjo rekreacijske infrastrukture. Na drugi strani lahko izvajajo država in občine politiko **pospeševanja gospodarskega in s tem tudi turističnega razvoja** z močnejšimi regionalnimi poudarki.

Instrumenti turistične politike

Za usmerjanje turističnega razvoja ima javni sektor na razpolago različne instrumente. Ti instrumenti izvirajo iz velikega števila državnih in privatnih ukrepov različnih političnih področij.

Usmerjevalne instrumente javnega sektorja lahko razdelimo na naslednje kategorije:

- Ureditvenopolitični instrumenti:

Na nosilce odločitev s področja turizma je mogoče vplivati s **prepovedmi** ali **zapovedmi** v korist ali finančno obremenitev turizma. Na okoljskem področju so lahko tovrstni instrumenti npr. okoljske smernice ali pa določbe kaznovalnega prava s področja okolja (kaznovalno okoljsko pravo).

- Ekonomski instrumenti:

S pomočjo ekonomskih vzpodbud je mogoče posredno vplivati na gospodarske subjekte, da se odločajo v skladu z zaželenimi smermi razvoja. Te vzpodbude so lahko **javna finančna pomoč**, **oprostitev dajatev** (npr. okoljske davščine, uporaba okoljskih dobrin je lahko obremenjena z določeno davščino) ali npr. izdajanje okoljskih **licenc** oziroma certifikatov.

- Socialni oziroma socialnopedagoški instrumenti:

S socialnopedagoškimi instrumenti se poskuša vzpodbuditi zaželeno ravnanje s pojasnjevanjem in informacijami. Temelje torej na prostovoljnosti in uvidevnosti gospodarskih subjektov, ki se ukvarjajo s turizmom (nosilci turistične ponudbe) kot turistov samih.

Udeleženci turistične politike

Različne nosilce turistične politike je mogoče razlikovati po družbenih, pravnih in stanovsko poklicnih kriterijih.

Za turistično politiko so po Freyerju pomembne naslednje tri skupine:

- Družbenopolitične skupnosti

Te skupine obsegajo **javne nosilce** odločitev in **upravo** na ravni države (regij) in občin.

- Zveze in društva:

Zveze in društva so družbenogospodarsko usmerjene organizacije, katerim lahko pripadajo poleg državnih tudi zasebni člani. Sem sodijo npr. turistična društva in zveze na vseh ravneh.

- Interesne skupnosti turističnega gospodarstva (lobby):

Te organizacije zastopajo predvsem zasebne gospodarske interese svojih članov in poskušajo vplivati na državno turistično politiko (Združenje za turizem pri GZS).

Pomembnejša literatura:

Bahlburg M., 1983: Aufgaben und Leistungen öffentlicher Planungsinstitutionen. Tourismus Management, Berlin, str. 162-170

Bechmann A., 1980: Problematik und Lösungsversuche in Erholungsgebieten. Handbuch für Planung, Gestaltung und Schutz der Umwelt, str. 317-344. BLV Verlag, München.

- Educating for sustainable tourism: proceedings of the international conference held in Slovenia, september 17 - 24, 1992. Ljubljana: University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Forestry, 1992.
- Hudman L. E., Hawkins D. E., 1989: Tourism in contemporary society. Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Kern M., 1996: Ansätze zu einer nachhaltigen Tourismuspolitik des Bundes und des Landes. Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 31, Trier.
- Klein N., 1993: Erfolgskontrolle für Tourismuskonzepte. Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 28, Trier.
- Landesplanung in Bayern. Bayerisches Staatsministerium für Landesentwicklung und Umweltfragen. Nürnberg, 1978.

Mehki turizem

Čeprav je bilo že pred več desetletji opozorjeno na kompleksnost turizma, so bili dosedaj v ospredju predvsem gospodarski učinki turističnega razvoja. Medtem, ko so razvili metode za kvantifikacijo teh učinkov, so **okoljske** in družbene obremenitve dosedaj ostale v ozadju.

Turizem je v primerjavi z drugimi gospodarskimi vejami zelo pozno reagiral na pojav okoljskih obremenitev, ki jih je (tudi) sam povzročil. Turizem je nedvomno močno podvržen medsebojnemu učinkovanju gospodarskega razvoja in okolja. Na okolje negativno vpliva tudi sam, vendar je okolje kot njegov temelj močno obremenjeno tudi s strani industrije in kmetijstva. V okviru teh različnih silnic mora turistična politika poskušati **poiskati določeno ravnovesje** in najti **kompromise med konflikti različnih ciljev**.

Kot možnost za okolju prijaznejši turistični razvoj so se začele pred dvema desetletjema pojavljati različne strategije turističnega razvoja, znane pod različnimi nazivi, med katerimi se najpogosteje uporablja ime "mehki turizem". O mehkem turizmu so od osemdesetih let naprej v znanosti in praksi obširno razpravljali. Kljub temu vse do danes še ni bilo najdene enotne oznake za takšen turizem, ki bi enakopravno obravnaval tako ekološke in družbene kot tudi gospodarske učinke turizma.

V literaturi obstajajo različne oznake pojma "mehki turizem", ki pa se v bistvu ne razlikujejo v večji meri. Mnenja različnih ekspertov so pokazala, da skoraj vsakdo drugače definira mehki turizem, večinoma pa je v različnih opredelitvah prisotna zahteva, da **bi se tako turistična ponudba kot tudi turistično povpraševanje morala spremeniti, da bi narava kot najpomembnejši temelj turističnega razvoja ne bila uničena**, da bi v turističnem območju ostala ohranjena avtohtona kultura, ter da bi se izboljšala socialni in ekonomski položaj domačinov, istočasno pa bi **turisti še naprej imeli na voljo optimalne pogoje za rekreacijo** (Klemm, 1993). Razlike med mnenji različnih avtorjev se kažejo pri poudarjanju posameznih težišč. Nekateri avtorji postavljajo v ospredje samo varstvo okolja in narave, medtem ko drugi poudarjajo tudi družbeni pomen turizma. Pojem je zaradi tega vsakokrat definiran tako, kot narekujejo poglobitni interesi.

Najbolj znan je postal pojem "mehki turizem", kot ga je pojasnil raziskovalec prihodnosti Robert Jungk. Na področju prostora je imel pionirsko vlogo Švicar Jost Krippendorf (1975; 1986). Mehki turizem se je razvil na začetku osemdesetih let kot "nasprotni pol" tradicionalnim oblikam turizma. Pobude za razvoj mehkejšega turizma so zagovarjali predvsem zastopniki "kritike" turizma. V okviru mehkejšega turizma so si predstavljali predvsem nemnožični turizem, poceni ali alternativni turizem, turizem brez udobja, nekateri pa so predlagali celo ukinitve samega turizma. V ospredje mehkega turizma so bili postavljeni ekološki vidiki, v čedalje večji meri pa tudi socialne in družbeno-kulturne komponente. Poleg teoretičnih in deloma zelo idealističnih zahtev po "drugačnem" turizmu je ponudila razprava na začetku le malo konkretnih primerov prenosa takšnih konceptov v resničnost. Na zastopnike kritike turizma so sprva gledali predvsem kot na elitistično in robno skupino turistične panoge. Mnoge od njihovih zahtev so bile in so še danes le težko uresničljive.

Vendar so bili vzporedno z naraščajočo kritiko posamezni elementi mehkega turizma postopno integrirani v podjetniško filozofijo turističnih obratov. Medtem je iz mehkega

turizma postopoma nastala razširjena marketinška strategija občin, regij in turističnih podjetij.

Pojem "mehki turizem" je bil tudi močno kritiziran. Zimmer celo priporoča, da tega pojma ne bi več eksplicitno uporabljali, njegovo vsebino pa naj bi vendarle upoštevali. Zanj je mehki turizem oznaka za okoljsko sprejemljiv in socialno odgovoren turizem, oblika turizma, ki vsem prizadetim (turistom, turističnim podjetjem in domačemu prebivalstvu) prinaša kar največjo korist, ne da bi prihajalo do nesprejemljive družbene in ekološke škode.

Wöhler označuje pojem mehki turizem kot kakovosten turizem, ki vpliva tako na družbenogospodarski vidik (povečano črpanje vrednosti) kot na okoljski (omejitev vplivov na okolje). V tem smislu predstavlja spremenjeno strategijo rasti, ki si, za razliko od kvantitativne rasti, prizadeva za relativen upad vplivov na okolje. Kvantitativna rast pri tem po Krippendorfu pomeni številčno povečanje obsega turizma brez upoštevanja posledic in eksternih stroškov.

Cilj uravnoteženega turističnega razvoja naj bi bila harmonizacija štirih ciljev: gospodarnost, socialna odgovornost, **intaktna pokrajina** in **optimalna rekreacija**. S tem je tesno povezan povečan pomen okoljskih interesov in zmanjšanje pomena gospodarskih interesov. V **praksi** pa je **turistični razvoj** od tega ideala **še zelo oddaljen**. Po Kramerju naj turistična politika ne bi vrednotila samo števila prenočitev in turističnega prometa, temveč naj bi v celotnem gospodarskem računu upoštevali tudi širše posledice za regijo.

Po Klemmu pa tudi mehki turizem vedno predstavlja poseg v naravo in je zato lahko v tem pogledu samo **okoljsko bolj sprejemljiv** kot druge oblike turizma. Tabela prikazuje večplastnost mehkega turizma in dejavnike, ki bi jih bilo treba upoštevati :

- intaktna pokrajina
- optimalna rekreacija
- socialna odgovornost
- gospodarnost
- okoljski vidik
- družbeno-ekonomski vidik
- kulturni vidik
- zdravilni vidik
- rekreacijski vidik
- turistični vidik
- prometni vidik
- infrastrukturni vidik
- informacijski vidik
- marketingni vidik
- politični vidik
- pravni vidik
- finančni vidik
- stroškovni vidik
- upravljalni vidik
- organizacijski vidik
- kadrovski vidik
- tehnološki vidik
- informacijski vidik
- marketingni vidik
- politični vidik
- pravni vidik
- finančni vidik
- stroškovni vidik
- upravljalni vidik
- organizacijski vidik
- kadrovski vidik
- tehnološki vidik

Tražnja po bolj trajnem turističnem razvoju

Na področju turizma kot kulturne koncepcije so v praksi prisotne številne težave. Do turizma se bolj ozirajo kot pomožni ukrepi za področje varstva okolja. Znanje in izkušnje turizma so zaradi umirjenosti in zadržanih želja še brez pravega razvoja. Vendar se za nastajajočimi težavami niso odločili razvijati turizma kot kulture. Namena je, da bi gradili bolj trajne koncepte, ki bi omogočili trajno in zdravo turizem (zlasti v obliki pomoči). Želja je, da se ne bi znebili turizma, ampak bi ga bolj trajno razvijali (zlasti v obliki pomoči). Želja je, da se ne bi znebili turizma, ampak bi ga bolj trajno razvijali (zlasti v obliki pomoči).

Tražnja po bolj trajnem turističnem razvoju je posledica tega, da mehki turizem v praksi največkrat pomeni samo varstvo okolja.

Če želimo bolj trajno razvijati turizem, moramo upoštevati tudi druge dejavnike, ki bi jih bilo treba upoštevati.

Večplastnost mehkega turizma

pojem	lahko med drugim pomeni
okoljska sprejemljivost	• pokrajinska sprejemljivost (manjša "uporaba" narave in manjša obremenjenost narave) • določitev meja rasti z upoštevanjem pokrajine in prebivalstva • renaturacija • okolju prijazna infrastruktura • skladnost oblikovanja (oblikovanje pokrajine, kraja in stavb) • alternativni prometni koncepti • vzpodbujanje razvoja netehničnih rekreacijskih naprav • obsežno restriktivno planiranje rabe zemljišč • obvezna presoja vplivov na okolje • izdelava turističnih konceptov za večja območja
varovanje virov	• vire varujoča politika rasti • ohranitev razmeroma naravne kulturne pokrajine, npr. s pospeševanjem ekstenzivnega kmetijstva
izogibanje odpadkom in njihova uporaba	• obnovljivost • ponovna uporaba • zmanjšanje porabe embalaže
zdravstvena sprejemljivost, rekreacija	• zdrave ljudi in živali • naravne hranilne snovi • osebna in družbena rekreacija • omogočanje turizma širokim slojem prebivalstva
družbena sprejemljivost	• demokratizacija sprejemanja ciljev in odločitev na področju turizma
gospodarska sprejemljivost	• gospodarska korist za domače prebivalstvo • pravična porazdelitev • pospeševanje razvoja manjših in srednjih obratov • kvalitativna rast namesto kvantitativne (omejitev materialne izgradnje) • kakovostna, celoletna delovna mesta • nikakršne turistične monostrukture • široka razpršenost gospodarskih koristi • dolgoročni načini razmišljanja z upoštevanjem vseh stroškov in koristi • dolgoročno in nadregionalno turistično planiranje

Težave pri uveljavljanju mehkega turizma

Pri uveljavljanju mehkega turizma kot celovitega koncepta so v praksi prisotne številne težave. Do danes so bili uresničeni samo posamezni ukrepi na področju varstva okolja. Zahteve po celoviti, novi planerski usmeritvi so zaenkrat ostale še brez posebnega uspeha. Harfst dokazuje, da obstaja znaten razkorak med deklariranimi nameni in resničnim ravnanjem. Namesto da bi predstavljali celovit koncept, vodijo dosedaj izvedeni ukrepi k "nišnemu" turizmu (samo v ožjih območjih). Zdi se, da je mehki turizem dolgoročno uresničljiv le v obliki "politike majhnih korakov".

Kot razloge za pomanjkljivo uresničevanje idej mehkega turizma v praksi navajata Roth in Fischer naslednje ovire:

- Kritiki turizma ne navajajo konkretnih načinov uresničevanja, praktiki v turizmu pa premalo vedo o bistvu in ciljih bolj smiselnega turističnega razvoja.
- Pri obstoječih turističnih konceptih so premalo upoštevali možnosti za njihovo praktično uresničljivost.
- Turistično gospodarstvo je usmerjeno h kratkoročni optimizaciji dobička.
- Primanjkuje pomoči s strani planiranja in usmerjanja.
- Diferenciacija glede na razvojno stanje ciljnih območij ni bila izvršena.

- Izrečena so bila samo neobvezna priporočila.
- Manjkajo zakonski okvirni pogoji.
- Pri turistih, domačinih in tudi lokalnih nosilcih odločitev je sicer že prišlo do spremembe zavesti, ne pa tudi do spremembe ravnanja.
- Prišlo je do osredotočanja na "nišni" turizem, pri čemer problem ni bil celovito rešen.
- Vključevanje družbene sprejemljivosti je komajda uresničljivo.
- Pojem mehkega turizma je zavajajoč in obremenjen z negativno kritiko.

Velika ovira pri udejanjanju mehkega turističnega razvoja je medsebojna konkurenca različnih ciljev in njihov različen pomen za posamezne nosilce odločanja na področju turizma.

Nasprotno pa Scharpf vidi glavno oviro za mehkejši razvoj v dejstvu, da so se v turizmu čedalje bolj uveljavljali industrijski principi. Sprožen je bil proces rasti, ki je sledil permanentnim gospodarskim težnjam, kar je predstavljalo temelj za eskalacijo infrastrukturne izgradnje v turističnih pokrajinah. Posamezni objekti so čedalje večji, istočasno pa imajo mnogi z velikimi kapacitetami (zaradi spremenljivih modnih trendov na področju povpraševanja) zmeraj krajšo življenjsko dobo. Hitrejše vračanje vloženega kapitala je mogoče doseči le pri visoki izkoriščenosti ponudbe. Ob tem narašča tudi konkurenca med turističnimi kraji. Zaradi usmerjenosti h kvantitativni rasti so bili v turizmu sproženi razvojni procesi, ki vodijo k naraščajoči infrastrukturni opremljenosti, tehniziranosti in v veliki meri tudi urbanizaciji turistične pokrajine. Dejavniki, ki so v prvi vrsti poklicani omejevati takšne trende, tega pogosto ne počno, temveč s svojimi aktivnostmi te procese še pospešujejo.

Hopfenbeck in Zimmer vidita nevarnost, da bi se segment mehkega turizma razvil v le še eno izmed področij rasti, pri čemer bi bil ekološki vidik reduciran na to, kaj se najbolje vključuje v trenuten marketinški koncept. Avtorja želita razumeti okoljsko usmerjen turizem ne kot "nišno" politiko za določene tržne segmente (manjšino turistov), temveč kot strategijo, pri kateri vsi, ki so v turizmu udeleženi, izvajajo svoje specifične aktivnosti s kar najmanjšim obremenjevanjem okolja. Gre torej za integracijo "principa varovanja okolja" v procese odločanja pri vseh, ki imajo od turizma korist, vključno s turisti.

Trajnostni turistični razvoj kot celovit koncept

Klemm upravičeno meni, da mehki turizem v svoji prvotno definirani obliki kot turizem, ki prinaša domačinom gospodarske prednosti in pri katerem turisti rabijo obstoječo infrastrukturo skupaj z domačim prebivalstvom in se odpovejo dodatni turistični infrastrukturi, ki obremenjuje pokrajino, ne more predstavljati celovite in uspešne razvojne strategije. Kot problematično ocenjuje tudi zahtevo po družbeni sprejemljivosti, ki sploh še ni bila dokončno definirana. Tudi Haimayer poudarja, da mehki turizem v svoji ožji definiciji s svojim **odrekanjem tehniki** (t.j. opremljenosti pokrajine s tehničnimi napravami kot tudi uporabo dela tehničnih orodij), **omejitvijo na naravno usmerjene prostočasne aktivnosti, uporabo izključno endogenih virov itd. vsebuje preveč pasivnih elementov.** Predlogi kritikov turizma so po njem preveč teoretični in ne upoštevajo historičnih danosti in s tem povezanih specifičnih oblik razvoja.

Mehki turizem lahko predstavlja dragocen sestavni del celovite turistične strategije. Vendar je potreben še koncept **uskladitve okoljskih, gospodarskih in socialnih**

ciljev v turizmu. Celovit razvoj mora po Burghoffu biti več kot le model omejevanja škode, razvojni model za strukturno šibka območja ali tudi le za marketinško strategijo območij z malo ustreznimi možnostmi za razvoj turistične infrastrukture. Pri tem mehki turizem tudi ne upošteva ekološko celovitega načina razmišljanja v gospodarskem življenju.

Pristop, ki obeta večji uspeh, je t.i. trajnostni razvoj (*sustainable development*). Trajnosten turizem (*sustainable tourism*) temelji na pojmu trajnostnega razvoja. Na okoljski konferenci v Riu de Janeiru leta 1992 so sprejele ta razvojni princip vse članice OZN kot vodilni smoter. Ta težko prevedljiv pojem je s poročilom Brundtlandove komisije za okolje in razvoj vzbudil pozornost po vsem svetu. S svojim pomenom izraža misel, da si je treba prizadevati za "na dolgoročno nosilnost usmerjen razvoj". Prišlo naj bi do **trajnega razvoja brez pretirane rabe naravnih virov in brez uničenja eksistenčne podlage**. Ta princip trajnosti ne pomeni **samo izogibanje prihodnjim okoljskim obremenitvam**, temveč tudi **zmanjševanje ali odstranjevanje obstoječih obremenitev oziroma škod**.

Po Vornholzu in Majerju pomeni ekološko sprejemljiv razvoj potrebo po ohranitvi naravnih življenjskih podlag. S tem povezana optimalna raba narave vsebuje ohranitev funkcijske sposobnosti ekološkega sistema in s tem celovito in dolgoročno ohranitev življenjskih temeljev človeštva. Izvedenci za okoljska vprašanja poudarjajo v novejšem okoljskem mnenju, da je koncept trajnosti privedel do spoznanja, da **ni mogoče ločevati ekonomskega, socialnega in ekološkega razvoja**, in da ne bi smeli postavljati enega nasproti drugemu. Če naj bi bil človeški razvoj trajno zagotovljen, je treba gledati na te tri komponente kot na celoto, ki jo je treba zmeraj na novo ustvarjati. Medtem ko je npr. socialni problem v prvi vrsti problem razdelitve, je ekološka kriza v prvi vrsti problem medsebojne prepletenosti.

Po Scharfu si je treba pri trajnostnem turizmu (*sustainable tourism*) prizadevati za razvoj, ki omogoča na posameznem območju **enak ali še povečan obseg turističnega povpraševanja ob manjši ekološki obremenitvi** oziroma enako visoki kakovosti okolja.

Trajnostni turizem v okvirih ekološko trajnega oziroma kvalitativnega razvoja pomeni rast življenjske kvalitete, tako gospodarskega blagostanja kot subjektivnega ugodja, ki bo dosežena z manjšim vlaganjem neobnovljivih virov kot tudi ob zmanjšanem obremenjevanju okolja in ljudi. Konkretno to pomeni, da je srednjeročno in dolgoročno mogoča takšna rast turističnega gospodarstva, pri kateri bo nazadovala poraba energije in obremenitev okolja tudi absolutno, ne samo relativno. **Razbremenitev mora biti večja kot obremenitev**. Hopfenbeck in Zimmer vidita cilj trajnostnega turizma v tem, da bo narava v svoji sedanjih obliki kot kulturna pokrajina zapuščena bodočim generacijam kot (obratovalni) kapital. **Kriterij okoljske sprejemljivosti** mora kot dodaten kakovostni kriterij najti svoj prostor v turistični ponudbi (poleg tradicionalnih faktorjev konkurenčnosti kot sta cena in kvaliteta).

Na tem mestu je pod trajnostnim razvojem oziroma trajnostno turistično politiko treba razumeti predvsem **enakopravno obravnavanje** prej navedenih štirih ciljev, s tem pa tudi nazadovanje dominancie gospodarskih efektov. Nadaljnja rast je lahko smiselna samo tedaj, če ne privede do dodatnih nedopustnih okoljskih obremenitev, oziroma če je poskrbljeno za ustrezno nadomestilo. Trajnosten razvoj je nujnost in ne marketinška strategija. Je dolgoročno naravnan koncept, ki **ohranja okolje kot podlago turizma** tudi za naslednje generacije. Poleg tega je nujna sprememba mišljenja v sedanjih gospodarski politiki in nova definicija strategije rasti z upoštevanjem vidika trajnosti.

Za uveljavitev trajnostne razvojne strategije v turizmu je potreben **poseg politike**, saj tak razvoj **ne bo potekal sam po sebi**. Kramer to utemeljuje s tem, da bo turistična

industrija, dokler ji tega ne bo nihče onemogočil, pokrajino uporabljala kot potrošno dobrino. Če bi turizem prepustili samo trgu, bi to v perspektivi pomenilo, da bi spet postal privilegij nekaterih. Ker bi zaradi upoštevanja okoljskega vidika postal dražji, bi si ga lahko privoščilo manj ljudi.

Vloga političnih ukrepov

Obremenitve pokrajine in naravnih virov so rezultat samo v kvantitativno rast usmerjene turistične politike na državni in predvsem na komunalni. Da bi dosegli trajnostni turistični razvoj in s tem tudi ohranili naravno kvaliteto in gradbeno identiteto turističnih krajev, se mora turistična politika **odpovedati principu maksimalne infrastrukturne opremljenosti** in izrabe pokrajine. Po Scharpfu so instrumenti, ki so občinam na razpolago, zadostni, da bi uveljavili okoljsko in družbeno sprejemljivo politiko.

Za uresničenje pa manjka nedvoumna določitev ciljev v turistični politiki. Tudi Freyer poudarja pomen določitve ciljev kot naloge mehkejše turistične politike. Pri tem prihajajo turistični cilji pogosto v navzkrižje z različnimi drugimi družbenimi ciljnimi predstavami. Treba je namreč tehtati med ekonomskimi, socialnimi in ekološkimi cilji. Istočasno uresničitev vseh ciljev smatra Freyer za teoretično in praktično skoraj neizvedljivo.

Naloga politike je torej, **uskladiti različne interese** in s političnimi odločitvami pokazati poti. Ravno pri trajnostnem turizmu je potrebno, da **so v procesu odločanja udeležene vse različne interesne skupine**.

Trajnostni razvoj turizma postavljajo tudi pred ekonomske probleme. Ni nujno, da ima od investicij, ki koristijo enemu investitorju, koristi cel kraj oziroma cela regija. Lahko pride do prenosa dohodkov od dosedanjega ponudnika k novim projektom ali do tega, da ima celotna regija več škode kot koristi. Problematična je lahko tudi izgradnja turistične infrastrukture (bazeni na prostem, pokriti bazeni, zdraviliški objekti, turistične informacije itd.), ki jo financira javni sektor iz davčnih sredstev. Od teh objektov lahko profitirajo turistični obrati določenega kraja praviloma bolj kot obrati iz drugih gospodarskih vej, medtem ko pri financiranju sodelujejo tudi obrati izven turistične dejavnosti. V ekonomiji ta problem označujejo kot "ravnanje sopotnika". Pojavlja se tudi problem v zvezi z obstojem "prostih" in omejenih dobrin. Poleg omenjene infrastrukturne opremljenosti razpolagajo turistični ponudniki s prosto dobrino, t.j. naravo. Za uporabo pokrajine ali okolja in s tem nastale eksterne efekte (stroške) **uporabnikom ni treba ustrezno plačevati. Internalizacija eksternih efektov, privatizacija javnih storitev in princip povzročitelja stroškov bi morali v večji meri kot doslej najti mesto v razpravah o trajnostnem razvoju.**

Ukrepi za uresničenje trajnostnega turističnega razvoja

Naloga države v smislu trajnostne turistične politike je **ustvariti okvirne pogoje za turistični razvoj, ki bi bil tako okoljsko sprejemljiv kot gospodarsko in socialno odgovoren**. Politika mora poleg tega s svojim instrumentarijem posrednih in neposrednih **posegov** (zakoni, uredbe, davčne ali druge vzpodbude) **usmerjati turistični razvoj v smeri trajnostnega turizma**. Posebej pomembno je poseganje politike pri odpravljanju problemov **odrekanja trgu in pri usklajevanju konfliktnih**

ciljev. Tržnogospodarski mehanizmi nudijo samo omejeno možnost, izogniti se okoljskim obremenitvam in uničenju okolja.

Pri tem sta turizem in fenomen množic sama po sebi povsem sprejemljiva. Pomembnejše kot vprašanje, če ljudje potujejo, je vprašanje, kako usmerjati veliko število turistov. Pri tem je treba rešiti problem, kako naj bi tokove obiskovalcev usmerjali tako, da bi bile **obremenitve okolja kar najmanjše.**

Država ima na razpolago različne instrumente za doseganje večje okoljske usmerjenosti turizma. Najprej se zdi smiselna sprememba političnih meril. Na družbenogospodarski ravni je tako treba misliti tudi na spremembo izračunavanja bruto družbenega proizvoda. Pri obstoječi obliki izračunov npr. čiščenje z nafto onesnažene reke, torej odstranjevanje okoljske škode, povečuje BDP.

V okviru posameznih gospodarskih entot je potrebna internalizacija eksternih stroškov. V splošnem naj bi bili vsi ukrepi podvrženi alternativnemu izračunu gospodarnosti.

Za vpliv na ravnanje posameznih gospodarskih subjektov so na razpolago naslednje politične **možnosti:**

- neposredno **vplivanje države v obliki prepovedi in zapovedi** (uredbena politika),
- avtonomno urejevanje trga z določitvijo nekaterih **okvirnih pogojev** (npr. izdajanje okoljskih certifikatov oziroma okoljskih licenc, pristojbine, obdavčenje virov, ekološko knjigovodstvo, ekološke bilance).
- različne **vzpodbude** (davek na emisije, davek na proizvode, davek na vire, subvencije),
- možnosti kompenzacije (npr. ponovno pogozdovanje).

V naslednji preglednici podajamo pregled možnih ukrepov pri zavzemanju oziroma uresničevanju trajnostnega turističnega razvoja. Ker je težišče predložene naloge na prostorskem vidiku, omejujemo pregled ukrepov na tiste, ki sodijo v domeno urejanja prostora.

Mogoči ukrepi za trajnostno oblikovanje turistične politike (v okviru politike urejanja prostora)

pojem	posamezni ukrepi (izbor)
urejanje prostora, načrtovanje turizma	• vzpostavljanje in ohranjanje naravnih parkov in drugih območij varstva narave • z načrti rekultivacije poskrbeti za kasnejše rabe • v smislu uravnoteženega razvoja naj ne bi oblikovali samo sektorja ponudbe, temveč naj bi upoštevali tudi z učinki povezane stroške • omejitev prostih površin za nadaljnjo gradnjo sekundarnih bivališč oziroma počitniških stanovanj • izboljšanje kakovosti naj bi imelo prednost pred gradnjo novih kapacitet • presoja vplivov na okolje za vse razvojne projekte • koncept decentralizirane koncentracije infrastrukturnih turističnih objektov • coniranje pokrajine • obvezni plani turističnega razvoja za vse regije, v katerih bi bila obravnavana primernost prostora in možnosti za izgradnjo infrastrukture ob upoštevanju ekonomskih, socialnih in ekoloških učinkov, pri čemer bi predstavljale osnovo regionalne analize in interesi prebivalstva
ohranjanje in varstvo pokrajine / narave	• izogibanje pretirani uporabi narave in zagotovitev ekoloških nadomestnih prostorov (preko regionalnih finančnih nadomestil) • ugotavljanje meja obremenljivosti, ugotavljanje kriterijev obremenjenosti (meje uporabiti tam, kjer bi bila regeneracijska sposobnost narave prekoračena) • zaustavitev rasti zmogljivosti ter morebitno zmanjšanje zmogljivosti, če je to s tehničnega, ekonomskega in ekološkega vidika smiselno zaradi ponovne vzpostavitve pokrajinske atraktivnosti • preprečevanje ali zmanjševanje obremenjujočih učinkov • nenevarno odstranjevanje emisij, ki se jim ni mogoče izogniti

Princip participacije

Koncepti trajnostnega turističnega razvoja predvidevajo tudi močnejšo participacijo domačega prebivalstva. Ta zahteva dosedaj ni pripeljala do okolju posebej prijaznega planiranja ali pa vsaj zelo redko, saj široki sloji domačega prebivalstva računajo, da bodo ravno turistični projekti zagotovili povečane dohodke, pa tudi ustvarjanje novih delovnih mest.

Ukrepi, ki so usmerjeni k mehkejšemu in za okolje sprejemljivejšemu turističnemu razvoju, ki pa ima **šibke ekonomske učinke, naletijo pri prebivalstvu turističnih krajev na majhen interes**. Zato se postavlja vprašanje, če se bodo **spremenbe vrednot uveljavile v tolikšni meri**, da se bo tudi domače prebivalstvo **odpovedalo ekonomskim prednostim**. Poleg tega je zavest o škodljivih učinkih turizma v strukturno šibkih regijah običajno slabo razvita, ali pa sploh ne.

Neka švicarska raziskava ugotavlja, da domačini turiste "ocenjujejo" kot "material", kot produkcijsko sredstvo, ki zagotavlja njihovo ekonomsko eksistenco. Turisti po njihovem mnenju ne predstavljajo grožnje, pač pa t.i. "priseljenci".

Neka druga švicarska študija, ki se ukvarja s sodelovanjem državljanov pri turističnih projektih, je prišla do naslednjih ugotovitev:

- domačinom niso poznani instrumenti in načini delovanja, ki bi vodili k dolgoročno smiselnemu razvoju,
- občinske oblasti so v veliki meri sestavljene iz podjetniških krogov za katere je turizem predvsem ekonomsko zanimiv,
- krajevni zastopniki okoljskega razmišljanja so šibko organizirani in se morajo opirati na zunanjo pomoč, ki pa je večinoma pri domačinih nepriljubljena,
- politiki manjših občin so pod močnim pritiskom zahtev po ekonomskem uspehu, to pa pomeni, da so usmerjeni v kvantitativno rast.

Vedno znova se jasno pokaže, da so v ospredju cilji blagostanja, ki skrivajo v sebi nevarnost, da se iz "mehkega" turizma kmalu razvije "trdi turizem".

Raba endogenih potencialov

Turistična ponudba v ciljnih območjih naj bi se po konceptih mehkega turizma opirala pretežno na **v določenem prostoru razpoložljive vire**.

V zvezi s to zahtevo se je treba ustaviti tudi pri nekaterih temeljnih izhodiščih, ki zadevajo koncept mehkega turizma.

Mehki turizem v planski strategiji turizma

O endogenih planerskih strategijah že dolgo razpravljajo na različnih planerskih ravneh. Pri tem je mišljeno preoblikovanje tradicionalne prostorsko-reditvene in regionalne politike z namenom, da se okrepe oziroma reaktivirajo razpoložljivi regionalni in komunalni viri (resursi).

Nadrejene planerske instance bi morale skrbeti za to, da bi bile registrirane vse razvojne možnosti. Pri tem pa bi morale biti dane tudi vzpodbude, da bi se regionalne aktivnosti lahko razvile. Nadkrajevno planiranje mora zato ostati, da ne bi zaradi posamičnih odločitev uničevali razpoložljivih regionalno pomembnih virov.

To pomeni za turistični razvoj, da so razpoložljivi viri - npr. **pokrajina in obstoječa infrastruktura** - soočeni z **ustreznim nadregionalnim vrednotenjem**. Za to so potrebne širše analize, t.i. bilance potencialov.

Problemi uresničevanja mehkega turizma

O infrastrukturnem opremljanju novih turističnih regij je treba razmišljati tudi iz razlogov, ki jih obravnavamo v nadaljevanju:

Če se razpoložljivi naravni potencial uporablja kot temelj za turistični razvoj, mora biti **naravna atraktivnost zelo velika**. Manj atraktivne oziroma rekreacijsko malo ustrezne regije, ki jih doslej še ni zajel množični turizem, se bodo z **mehkim turizmom težko uveljavile zgolj z naravnimi resursi**.

Pomanjkljivo naravno privlačnost je zato doslej morala nadomestiti okrepljena infrastrukturna izgradnja (pokriti bazeni, umetni slapovi, drsališča ...). Občine z veliko naravno atraktivnostjo so se že razvile v tradicionalne turistične kraje. Zaradi morebitnega zmanjšanja turističnega prometa si prizadevajo za kapacitetam ustrezno izkoriščenost z novimi infrastrukturnimi objekti.

Pomembnejša literatura:

- Agricola S., Taube R., 1990: Freizeit - Nutzungsansprüche an Natur und Landschaft. Freizeit Sachbuch. Deutsche Gesellschaft für Freizeit.
- Becker C., Job H., Koch M., 1991: Umweltschonende Konzepte der Raumordnung für Naherholungsgebiete. Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 22, Trier.
- Becker C., Job H., Witzel A., 1996: Tourismus und nachhaltige Entwicklung: Grundlagen und praktische Ansätze für den mitteleuropäischen Raum. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
- Benthien B., 1997: Geographie der Erholung und des Tourismus. Klett-Perthes, Gotha.
- Elsasser H., 1990: Tourismus und Umwelt. Wirtschaftsgeographie und Raumplanung, Vol. 10, Zürich.
- Erlet C., Lowman G., 1994: Ecotourism, a sustainable option? John Wiley and Sons, Chichester.
- Haimayer P.; Strobl; Heigl, F., 1977: Umweltschädigung als Folge touristischer Aktivitäten - Ansätze einer Quantifizierung noch tragbarer Belastung. Cipra-Seminar, Bovec, September 1977.
- Kirstges T., 1992: Sanfter Tourismus: Chancen und Probleme der Realisierung eines ökologieorientierten und sozialverträglichen Tourismus durch deutsche Reiseveranstalter; Oldenbourg, München, Wien.
- Krippendorf J., 1975: Die Landschaftsfresser. Bern.
- Maier J., Strenger J., Tröger-Weiß G., 1988: Wechselwirkungen zwischen Freizeit, Tourismus und Umweltmedien: Analyse der Zusammenhänge. W. Kohlhammer GmbH, Mainz.
- Opaschowski H. W., 1991: Ökologie von Freizeit und Tourismus. Leske und Budrick, Opladen.

SPLOŠNE ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA POVRAŠEVANJA

1. Splošne značilnosti turističnega povpraševanja 2. Turistično povpraševanje je sezonsko 3. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v ceni 4. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v dohodkih 5. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v demografski strukturi 6. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v politični situaciji 7. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v tehnološki opremljenosti 8. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v kulturni opremljenosti 9. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v zdravstveni opremljenosti 10. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v okoljski opremljenosti	11. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodnih odnosih 12. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni politiki 13. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni ekonomski situaciji 14. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni kulturni situaciji 15. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni zdravstveni situaciji 16. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni okoljski situaciji 17. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni tehnološki situaciji 18. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni kulturni opremljenosti 19. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni zdravstveni opremljenosti 20. Turistično povpraševanje je občutljivo na spremembe v mednarodni okoljski opremljenosti

Načrtovane letošnje izdatke za promocijske dejavnosti je mogoče s poravnanim obsestvom izračunati:

na 1000 turistov, ki bodo obiskovali kraj in v Znanstveni študiji so nastali na 1000 turistov, ki bodo obiskovali kraj, 2100 evrov, kar pomeni, da v tem času promocijske dejavnosti bodo izdatki na 1000 turistov 2100 evrov.

Za promocijske dejavnosti so predvideni izdatki na 1000 turistov, ki bodo obiskovali kraj, 2100 evrov, kar pomeni, da v tem času promocijske dejavnosti bodo izdatki na 1000 turistov 2100 evrov.

Načrtovane letošnje izdatke za promocijske dejavnosti je mogoče s poravnanim obsestvom izračunati: na 1000 turistov, ki bodo obiskovali kraj in v Znanstveni študiji so nastali na 1000 turistov, ki bodo obiskovali kraj, 2100 evrov, kar pomeni, da v tem času promocijske dejavnosti bodo izdatki na 1000 turistov 2100 evrov.

Sodobne težnje v okviru turističnega povpraševanja

Turistični motivi oziroma želje in pričakovanja, ki pobujajo ravnanje sodobnih turistov so (po Kasparju) naslednji: <u>A. Fizični motivi</u> – rekreacija (fizična regeneracija)– zdravljenje, okrevanje, ohranitev zdravja– šport (krepitev telesnih moči) <u>B. Psihični motivi</u> – rekreacijski (obnova duševnih moči)– "pobeg" iz vsakodnevne "izolacije" ali zaradi nezadovoljstva z vsakdanjim življenjem– želja po doživljanju <u>C. Medosebni motivi</u> – obiskovanje prijateljev, znancev– socialni stiki, družabnost– eskapizem (beg iz civiliziranega vsakdana in vračanje v naravo) <u>D. Kulturni motivi</u> – spoznavanje drugih dežel, prebivalstva in njihovih navad, naravnih znamenitosti– spoznavanje umetnosti (kulturna dediščina)– potovanja iz verskih nagibov <u>E. Statusni in prestižni motivi</u> – osebno priznanje (nastopi na prireditvah)– priznanje (renome zaradi potovanja ali pristočasnih aktivnosti, ki si jih ne more privoščiti vsak, ki so nevarne itd.)	Na uresničevanje oziroma pomen turističnih motivov vplivajo spremembe na področju individualnega ravnanja, ki je odvisno od trenutnih družbenih in osebnih vrednot. Te vplivajo na temeljne vzorce vedenja oziroma obnašanja, torej se odražajo v dejanskem ravnanju tudi v okviru turizma. Za sodobni turizem so pomembne naslednje težnje na področju vrednot: Prosti čas ni več samo čas za počitek in obnovo moči, temveč postaja vedno bolj čas, namenjen osebnemu razvoju in samouresničitvi. Prosti čas postaja za mnoge ljudi samostojen del življenja in ne zgolj "preostali čas".Vedno bolj je izrazita želja po doživljanju.Naraščanje interesa po ohranitvi zdravja, telesne sposobnosti, biti "fit", biti "mladosten", biti "aktiven".Naraščajoča težnja (želja) po uživanju (hedonistične težnje).Naraščajoča želja po doživljanju narave.Vedno bolj se krepi individualno turistično ravnanje ter hkrati težnja po multifunkcionalnih počitnicah.

Naštete težnje na področju vrednot je možno v povzetku obrazložiti takole:

Ad a) Obseg prostega časa zaposlenih oseb je v Zahodni Evropi že narasel od 1600 ur letno (leta 1950) na sedanjih ca. 2100 ur. Hkrati se je v tem času zmanjšalo število rednih delovnih ur z 2700 na 2000.

Zadovoljstvo z delom na delovnem mestu se je poslabšalo. Delovni pogoji, na katere vpliva avtomatizacija proizvodnega procesa, nenehno delo z računalniki in veliki pisarniški prostori, so mnoge delavce odtujili od dela. Zaradi nezadovoljstva na delovnem mestu iščejo zato zadovoljstvo v prostem času in na počitnicah.

Prosti čas in počitnice pomenijo zato za mnoge "nasprotni svet" napram delovnemu vsakdanjiku. Z naraščanjem obsega prostega časa poteka vzporedno tudi sprememba njegovega vrednotenja. Poleg starih oziroma **tradicionalnih družbenih vrednot**, ki so bile izražene s **smotri** kot so: prizadevanje, uspeh in priznanje na delovnem mestu ter z **lastnostmi** kot so: marljivost, disciplina, poslušnost, red, izpolnjevanje obveznosti se vse bolj uveljavljajo **nove prostočasne vrednote**, ki jih lahko izrazimo

z naslednjimi cilji: veselje, uživanje življenja, družbeni stiki, prijateljevanje ter z lastnostmi kot so: biti aktiven, spontanost, samorazvoj, sproščenost. Skladno s spremembo odnosa do prostega časa je za mnoge ljudi razvitih držav prosti čas samostojno življenjsko področje, ki jim služi za **osebni razvoj, uveljavljanje, samopotrditev in samouresničitev**.

Ad b) Od začetka sedemdesetih let se vse bolj krepi težnja po aktivnem preživljanju prostega časa. Želje po spanju, počitku, nedelu in miru, ki so bile močno poudarjene pri turistih starejšega turističnega obdobja, so postale manj pomembne. Namesto njih so vse bolj pomembne kategorije kot: "srečati se z drugimi ljudmi", pogovarjati se in prijateljevati s prijatelji in znanci, zabavati se, igrati se, ukvarjati se s priljubljenim hobijem, spoznavati nenavadne pokrajine in naravne znamenitosti itd. Ljudje si torej žele doživeti svet, ki je drugačen od vsakodnevnega. Za številne ljudi se doživljanje v prostem času sicer še vedno "izčrpa" v občutku, da jim ni treba delati in da niso doma. Toda vse večji je segment turistov, ki želijo na izletu ali počitnicah čim več doživeti, kar pomeni težnjo po **aktivnem doživljanju in intenzivnem preživljanju prostega časa**. Številni turisti žele med počitnicami doživeti nekaj neobičajnega, drugi se žele ukvarjati z aktivnostmi, ki jim prinašajo posebno zadovoljstvo, tretji žele razširiti svoje obzorje, "doživeti druge dežele" in spoznati nekaj novega.

Ad c) Prosti čas žele številni ljudje izkoristiti za obnavljanje telesnih in duševnih moči. Novejše razvojne težnje kažejo, da se zato krepi delež ljudi, ki se ukvarjajo s prostočasnim športom. V teku so zlasti naslednje spremembe:

- seznam prostočasnih športnih aktivnosti je čimdalje širši;
- znotraj posameznih športov se oblikujejo nove specifične oblike (npr. kolesarjenje se je razcepilo v cestno in gorsko kolesarjenje);
- nekdanj enosezonski (poletni) športi so se s posebno športno opremo ali z gradnjo pokritih infrastrukturnih objektov razvili v letoletne;
- športi, navezani na odprto pokrajino, se kljub gradnji pokritih objektov ne "umikajo".

Ad d) Želja po veselju, zabavi in **uživanju življenja** je protiutež poklicnemu delu. Čutne užitke, ki jih pobujajo dobra jed, lepa pokrajina, pustolovščine z omejeno nevarnostjo (npr. jadrnanje v močnem vetru), preračunano tveganje, simulirane naprave za zabavo, igralništvo idr. je možno zadovoljiti pogosto prav s turističnim potovanjem. Ker je uživanje subjektivna zadeva, lahko pobujajo "užitek" zelo različne aktivnosti, prireditve, okolje in storitve. Zato imajo prav **hedonistične težnje** na turistično ravnanje zelo močan vpliv. Sveženj motivov "dobro počutje/pustiti se razvajati/dobro jesti/zabavati se" so kljub pogosto negativnemu prizvoku za turizem posebej pomembni.

Ad e) V novejšem času se, kot kažejo empirične raziskave, povečuje **občutljivost turistov do okolja**. Hkrati pa se kaže še vedno močna diskrepanca med verbalno izraženim izjasnjevanjem za prijazno in zdravo okolje ter dejanskim ravnanjem. Lastna odgovornost in pripravljenost turistov na spremembe svojega vedenja, ki bi prispevale k ustrežnejšemu okolju, še niso prišle močnejše do izraza. Vedno več ljudi se bo želelo rekreirati oziroma preživljati svoje počitnice v kvalitetnem okolju. Vendar pa za mnoge to ne pomeni v naravnem okolju in brez udobja.

Ad f) Čimdalje večji del prebivalstva se ne želi v prostem času in na svojih počitnicah omejiti samo na eno aktivnost (npr. samo plaža, samo šport, samo hoja, samo zdravljenje itd.), temveč **žele užiti raznovrstna, različna doživetja**. Organizatorji prostega časa in potovanj morajo čedalje večjim skupinam vsaj ponuditi možnost za **multifunkcionalno oblikovanje počitniškega bivanja**, četudi potem ponujene prostočasne možnosti niso izkoriščene. V odvisnosti od ciljne skupine se pri tem

pojavnajo različne zahteve. Medtem, ko bi rad nekdo svoj kopališki dopust dopolnil s surfanjem, obiski diskotek ali plesnih večerov, bi nekdo drug rad povezal osnovno dejavnost (npr. kopanje s sončenjem) s priložnostnimi izleti h kulturnim znamenitostim. To postavlja pred organizatorje potovanja in turistične ponudnike velike zahteve.

Hedonistična usmerjenost, ki smo jo obravnavali v predhodnem, je povezana z naraščajočo individualizacijo. Tudi zaradi naraščanja splošne izobrazbene ravni in informiranosti prebivalstva se je pojavila želja, razlikovati se od drugih, biti "pravi individuum", "dvigniti" se nad množice. Potrebe postajajo vedno bolj individualizirane, tako da standardne množične rešitve ne zadovoljujejo osebno-individualnih potreb. Uresničitev lastnih potreb in interesov je za posameznika zato vedno bolj pomembna. Zato je za precejšen del prebivalstva pomembno, da se v prostem času ukvarjajo z nečim, kar jih veseli. Okrepljena želja po spontanosti in individualni kreativnosti vodi k odvrnitvi od etabliranih institucij.

Pričakovan razvoj posameznih segmentov povpraševanja

Zimskošportne aktivnosti

V zvezi s prihodnjim razvojem števila alpskih smučarjev v razvitih evropskih državah računajo strokovnjaki v naslednjih letih s stagnacijo ali rahlo rastjo. Z upadom številčnosti mlajših generacij upada namreč tudi smučarski populacijski potencial.

V prihodnjem obdobju lahko računamo z naslednjimi razvojnimi tendencami:

- naraščal bo pomen alternativnih oblik, kot so turno smučanje, hoja in tek na smučeh, smučanje zunaj urejenih prog;
- podaljšanje sezone, tako v zgodnjo zimo kot v pomlad, h kateremu bo pripomoglo čedalje bolj razširjeno umetno zasneževanje;
- večja raznolikost pri oblikovanju smučarskih prog: "naravne" smučarske proge, "doživljajske proge" in družinske proge;
- razsežna smučarska območja (sistemi);
- številni zimski gostje ne bodo več osredotočeni zgolj na smučanje, temveč se bodo ukvarjali bolj tudi z različnimi alternativnimi doživljajskimi dejavnostmi (kopanje, zabavne prireditve idr.).

Kljub nasprotujočim mnenjem je iz anketiranj zimskih dopustnikov mogoče razbrati, da zanimanje za alpsko smučanje še naprej ostaja, in da torej zimski gostje nikakor ne kažejo naveličanosti nad smučanjem. Manjša rast gre torej predvsem na račun zgoraj omenjenega demografskega razvoja, deloma pa tudi konkurence drugih aktivnosti.

Zlasti pri hoji in teku na smučeh pa je računati z nadaljnjo rastjo povpraševanja.

Poletne rekreacijske aktivnosti

Na poletne rekreacijske aktivnosti bo vplivala zlasti usmerjenost k športu, doživetjem in zabavi.

Vodni športi: Kopanje/plavanje bo še naprej ena najpomembnejših oblik poletne rekreacije, tako v okviru bližnje (med tednom in ob koncu tedne) kot počitniške (v času dopustov). Kvalitativne zahteve kopalcev se bodo čimdalje bolj povečevale. To se bo kazalo v želji po vodah z dovolj visoko oziroma prijetno kopališko temperaturo (nad

24° - 30°) in po pokritih kopaliških objektih, neodvisnih od slabega vremena, po možnosti z umetno subtropsko klimo (s temperaturo zraka nad 27°C). Večal se bo interes po "doživljajskih" kopališčih, z objekti za različne oblike zabave (npr. vodni tobogani, umetni valovi, kanali z deročo vodo). Številni kopalci bodo dajali prednost kopališkemu udobju in doživetjem pred kopališko manj ustreznim naravnim okoljem.

Težnja po aktivnem preživljanju prostega časa ob vodi se bo odražala v kombiniranju različnih aktivnosti, navezanih na plažo (npr. razne igre, odbojka na mivki) in na priobalne vode (razne oblike plovil, kot so npr. pedalini, sandolini, vodni motorji, motorni čolni, surfi oziroma deske). Z umetnim kopališkim okoljem se bodo kontinentalni ali klimatsko manj ustrezni turistični kraji "borili" proti konkurenci kopališko ustrežnejših subtropskih ali tropskih krajev.

Skladno z večkrat poudarjeno težnjo po močnejšem doživljanju se bo še povečevalo povpraševanje v okviru tako imenovanega navtičnega turizma. Podatki o proizvodnji in prodaji plovil kažejo že vrsto let pozitiven trend. Z naraščanjem te oblike je možno računati tudi zato, ker se bodo izboljševale možnosti za najemanje plovil, s čemer se bodo s to aktivnostjo lahko ukvarjali tudi manj premožni sloji prebivalstva. Hkrati se bo ob vedno večjem številu dobro opremljenih marin zmanjševala nevarnost plovbe.

Kolesarjenje: Kolesarjenje doživlja v zadnjih letih pravi "boom". V prid nadaljnjemu širjenju te aktivnosti je dejstvo, da je primerna za različne starostne skupine. Nadaljnje večanje povpraševanja bo odvisno v veliki meri od razpoložljive ponudbe, to je od ustreznega omrežja varnih kolesarskih poti.

Tenis: Zanimanje za tenis traja v razvitih evropskih državah že več let in je dobil pomen množične rekreacijske aktivnosti. V zadnjih letih se iz enosezonske, to je na poletno obdobje vezane aktivnosti, razvija vedno bolj v celoletno. Vse več bo igralcev, ki se bodo ukvarjali s tenisom vse leto, tako v kraju stalnega bivanja kot tudi na počitnicah, torej v turističnem kraju.

Golf: Zelo močno je v porastu tudi ukvarjanje z golfom. Golf sodi po številu igralcev v nekaterih državah k vodilnim športnim zvrstem. Igralcev golfa je na primer v svetu bistveno več kot alpskih smučarjev. Sicer pa jih zaenkrat odpade več kot 80% na ZDA in Japonsko.

V Evropi, kjer je število igralcev golfa zaenkrat bistveno manjše kot v ZDA in na Japonskem, kaže ta aktivnost v zadnjih letih veliko stopnjo rasti. Relativno gledano pa je udeležba še vedno skromna, zato računajo v prihodnje z močnim povečanjem igralcev.

Jahanje: Zanimanje za to aktivnost v Zahodni Evropi še narašča. Jahanje je v posameznih državah dokaj neenakomerno razvito. V Nemčiji ga uvrščajo k tistim tržnim segmentom, ki jim napovedujejo eno izmed največjih stopenj rasti. Za druge države so prognoze manj jasne.

Hoja: Hoja/pohodništvo/planinstvo kljub dolgoletni tradiciji še niso prav nič izgubile na privlačnosti. Tako v Avstriji kot tudi v Nemčiji se na primer več kot polovica turistov, to je dopustnikov, ukvarja prav s pohodi/hojo. Na priljubljenosti bodo pridobivale specializirane in še močnejše k doživetjem usmerjene oblike, kot so vodene (planinske) ture/pohodi, prirodoznanstveni pohodi, "pohodi brez prtljage" (*Wander-Package-Touren*) itd.

Specialne športne zvrsti: Veliko zanimanja, vendar pretežno med mladimi, je za tečaje veslanja na divjih vodah, za letenje z zmaji, paragliding, skoke s padali, potapljanje, rafting, hydrospeed, športno plezanje itd., torej za aktivnosti z izrazito športnim in deloma tudi ekskluzivnim značajem, ki poleg tega kažejo tudi na trend po "pustolovskih" počitnicah.

Ribolov in lov: Povpraševanje po možnostih za lov in ribolov prekaša za turistične namene razpoložljivo ponudbo. Po predvidevanjih se bo povečevalo povpraševanje zlasti po lovu in ribolovu v naravno posebej privlačnih pokrajinah.

Kulturni, izobraževalni in ogledovalni turizem

Za prihodnje desetletje bo značilno močno naraščanje povpraševanja po kulturnih dobrinah. Nadpovprečno rast kulturno motiviranega turizma potrjuje naraščajoče povpraševanje po nematerialnih dobrinah.

Na te motivske oblike turizma bo vplivala tudi demografska struktura v Zahodni in Srednji Evropi, kjer se bo ob večjem deležu starejših ljudi sproščal večji delež dohodka za izobraževanje in kulturo. Prav tako se predvideva, da bodo tudi mlajše skupine prebivalcev bolj postmaterialno naravnane. S tem bo pridobivalo povpraševanje po nematerialnih kulturnih in izobraževalnih dobrinah višjo vrednost kot pri preteklih generacijah.

Sicer ni mogoče pričakovati, da bodo vsi turisti potovali zaradi kulturnih nagibov, in da bodo kulturna potovanja postala dominanten pojav, vendar bo brez dvoma potreba po kulturi še naraščala.

Segment povpraševanja "kultura in izobraževanje" se bo odražal v različnih oblikah, kot:

- klasična izobraževalna in študijska potovanja (potovanja strokovnjakov k naravnim ali kulturnim spomenikom),
- potovanja z ogledi (s praviloma nizkim nivojem zahtev, t.j. "klasično avtobusno potovanje"),
- potovanja, pri katerih bo glavni motiv udeležiti se oziroma sodelovati na kulturnih prireditvah (glasbeni festivali, razstave idr.),
- izobraževalna potovanja ali tudi daljše bivanje zaradi nadaljnjega izobraževanja (seminarji, jezikovni tečaji itd.).

Zdraviliški turizem

Pomemben segment turističnega povpraševanja, ki v Evropi narašča, predstavlja preventivni zdravstveno motiviran dopust.

Nosilci tega trenda so čimdalje številčnejši starejši prebivalci, ki imajo čas in denar, in se želijo s preventivnim ravnanjem čim dalj počutiti "mlade". Tudi mlajše generacije, pri katerih je okoljska, telesna in prehranska zavest vedno bolj pomembna, postajajo interesenti za to obliko turizma. Od začetka osemdesetih let je očitna ostrejša ločitev novega, to je preventivnega zdravstvenega turizma od "klasičnega zdravljenja".

Poleg tradicionalne ponudbe bodo imele v zdravstvenem turizmu pomembnejšo vlogo tudi različne alternativne zdravilne metode (npr. alternativna prehrana). Vse bolj pomemben del tega turističnega segmenta bo tudi "mehko" izvajanje športov kot so npr. plavanje, kolesarjenje idr.

Nekateri turistični strokovnjaki pa so glede povpraševanja po zdraviliškem turizmu črnogledi. V prihodnosti je po mnenjih teh izvedencev mogoče pričakovati trend zmanjšanja povpraševanja zaradi ukinitve bonitet, ki jih je dosedaj financiralo zdravstveno zavarovanje.

Na drugi strani razvoj starostne strukture in naraščajoča zdravstvena zavest prebivalstva govorita v prid tezi, da se bo zdraviliško turistično povpraševanje vendarle povečevalo.

Zaradi teh nasprotujočih si ocen so dolgoročne prognoze za zdraviliški sektor negotove.

"Gurmanski" turizem

Priljubljenost gurmanstva kot oblike uživanja in doživetja (gurmanski vodniki, gurmanski časopisi ipd.) se krepi. Potovalni aranžmaji, ki vključujejo kulinarčne vsebine kot so npr. "gurmanska ali vinska potovanja", imajo čedalje večji odziv. Vendar bo tudi pri drugih turističnih potovanjih želja "dobro jesti in piti" postajala pomembnejša.

V prid tej obliki povpraševanja je dejstvo, da gastronomija ni samo način prehranjevanja, temveč tudi oblika druženja, prijateljevanja, komunikacije ter s tem aktivna oblika preživljanja prostega časa.

Kongresni in seminarski turizem

Kongresni turizem v Evropi še zmeraj izrazito raste. Ta rast se kaže v vedno večjem številu predvsem manjših simpozijev in seminarjev z do petdeset udeleženci.

Kljub novim komunikacijskim medijem bodo predvidoma tudi naprej pomembne težnje po osebnem spoznavanju. Kompleksnost problemov, hitro staranje znanja in iz tega izhajajoče potrebe po aktualnih informacijah in izmenjavi mnenj bodo zahtevali fizično sodelovanje oseb.

Skladno s tem bo porastla zahtevnost glede opreme hotelov in samih prostorov, kjer se odvijajo zasedanja.

Zabaviščni turizem

Potovanja zaradi zabave kot tudi obiski posebnih atrakcij (tematski in zabavni parki, različni veliki dogodki in prireditve) bodo v prihodnosti relativno pridobili na pomenu. V Evropi sta povpraševanje in gradnja tematskih parkov šele na začetku obdobja razmaha, saj so se šele v osemdesetih letih pojavili tudi v Evropi pristočasni parki večjih dimenzij (primeri so: Europapark v Rustu, Euro-Disneyland v kraju Marne la Valle (1992), Asterixland v Plaillyju (1989), Mirapolis v kraju Cergy-Pontoise (1987) ali Jules Verne park v Amiensu (1988)). Zato lahko razmah te oblike povpraševanja, zlasti če upoštevamo veliko popularnost te oblike v drugih delih sveta (npr. v ZDA in na Japonskem), pričakujemo šele v prihodnje.

"Virtual Reality": prostočasna ponudba prihodnosti?

Pod navidezno resničnostjo (Virtual Reality oziroma VR) so prvotno razumeli pridobivanje trodimenzionalne slike v računalniku, kjer se je lahko posameznik s pomočjo stereoskopskih očal "sprehajal naokrog". Sodobna tehnologija bo v vedno večji meri omogočala simulacijo nenavadnih in doživljajsko efektnih pojavov in dogodkov s simulacijo resničnosti. (Veliko zanimanje za simulirane predstave realnosti kaže velik obisk holywoodskih ateljejev, kjer ponavljajo nenavadne prizore iz filmov, npr. potrese, eksplozije.) Težnje po uveljavljanju simulirane resničnosti kažejo tudi "turistične katedrale", t.j. zabavna kopališča s subtropsko klimo, umetnimi palmami ali

tudi posamezne umetno oblikovane pokrajine s "čudesi narave" kot je npr. Sončno mesto v Južni Afriki.

Pomembnejša literatura:

- Boo-Sung K., 1987: Die Bedeutung von Innovationsprozessen für sozialgeographische Strukturen im Freizeitraum. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, B. 32, Kallmünz/Regensburg.
- Jeršič M., 1997: Turistična rekreacija in urejanje prostora; Nacionalno turistično združenje, Academia turistica 3, str. 71-82, Ljubljana.
- Krippendorf J., 1986: Putujuće čovječanstvo: za novo poimanje slobodnog vremena i putovanja. SNL: Zavod za istraživanje turizma, Zagreb.
- Lorch J., 1995: Trendsportarten in den Alpen. Konflikte, rechtliche Reglementierungen, Lösungen. Cibra Kleine Schriften, 12/95.
- Opaschowski H. W., 1991: Ökologie von Freizeit und Tourismus. Leske und Budrick, Opladen.
- Smeral E., 1990: Tourismus 2000: Analysen, Konzepte und Prognosen. Signum, Wien.
- Smeral E., 1994: Tourismus 2005: Entwicklungsaspekte und Szenarien für die Tourismus- und Freizeitwirtschaft. Wirtschaftsverlag Carl Ueberreuter, Wien.

SPLOŠNE ZNAČILNOSTI RAZVOJA IN LOCIRANJA REKREACIJSKE INFRASTRUKTURE

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Rekreacijska Infrastruktura kot dejavnik turistične ponudbe

Objekti, namenjeni športu, zabavi, kulturi in oskrbi turistov bodo v turizmu potrebni tudi v prihodnje.

Njihov pomen pri odločanju za pot v določeno turistično ciljno območje različno ocenjujejo. Tako je v alpskih državah predvsem zimsko-športna infrastruktura pri tem eden odločilnih dejavnikov, navzočnost številnih drugih objektov pa imajo gosti za samo po sebi razumljivo. V obmorskih državah pa je temeljna kopališka in navtična infrastruktura, vendar pa je hkrati pomembna tudi tista, ki omogoča udejstvovanje po "rekreacijskih aktivnostih na/ob/v vodi".

Kadar ni drugih kriterijev pri izbiri dopustniškega cilja ali hotela, je za goste pogosto pomembna velikopotezna ponudba turistično uporabnih objektov. Dejansko pa turisti te objekte uporabljajo v razmeroma skromni meri. Pri številnih oblikah ponudbe (npr. športne zvrsti kot bungee-jumping, letenje z jadrnimi padali itd.) obstaja za številne goste draž predvsem v spektaklu oziroma v opazovanju, sami pa se s temi aktivnostmi ne želijo ukvarjati.

Pri razpravi o novih infrastrukturnih objektih je treba upoštevati naslednje:

V območjih, od koder prihajajo gosti, se opremljenost s športnimi in kulturnimi objekti neprestano izboljšuje. To pomeni, da obstajajo muzeji, kulturni centri, igrišča za golf itd. tudi v izvornih turističnih območjih. Če gosti te objekte uporabljajo v času dopusta, ker imajo tedaj več časa in miru za to, prinesejo s sabo že visok nivo zahtev. "Me too" ponudba ne more biti dolgoročno privlačna. Privlačne so lahko le njene regionalno specifične variante ali pa vrhunska kvaliteta. Športna, pristočasna in kulturna infrastruktura mora doživljanje posamezne regije dopolnjevati in stopnjevati. To velja tako za možnosti doživetij in ukvarjanja z različnimi aktivnostmi kot tudi za zunanjo podobo.

"Zamudniki" pri opremljanju z različno infrastrukturo se soočajo s precejšnjo dilemo. Na eni strani se zdi gostom navzočnost takšnih objektov sama po sebi razumljiva, njihovo odsotnost pa občutijo kot pomanjkljivost, na drugi strani pa zaradi zgraditve tovrstnih objektov ne pride več gostov, saj niso privlačni že sami po sebi.

Treba je tudi upoštevati, da pokrita javna kopališča, pa tudi drsališča, pogosto niso rentabilna. Enako velja za posamezne jahalne ali teniške objekte zunaj širših vplivnih območij gosto naseljenih ozemelj oziroma v primeru, da tudi med lokalnim prebivalstvom ne obstaja zadostna potreba.

Tudi "doživljajska kopališča" morajo imeti za gospodarsko uspešno poslovanje zaslombo v regionalnem povpraševanju ali v bližini gosto naseljenih območij, saj terjajo visoko število stalnih obiskovalcev.

Tendenca k tako imenovanim "opremno" intenzivnim športnim zvrstem bo še naprej naraščala, čeprav z zmanjšano stopnjo rasti, saj bodo mlajše generacije manj številčne pa tudi določenih efektov nasičenosti ni mogoče izključiti.

Na poletne športne zvrsti bodo tudi v prihodnje v veliki meri vplivale iznajdbe industrije športnih pripomočkov. Podvržene bodo vedno krajšim produkcijskim ciklom.

Tako nikakor ni zanesljivo, da bosta gorsko kolesarjenje in paragliding priljubljena tudi še čez deset let. Trenutno prihajajo v modo nove športne naprave za gibanje v pokrajini. Poleg tega se bodo pojavljale vedno nove športne zvrsti (npr. hydro-speed, bungee-jumping).

Pri zimskošportnih dejavnostih zlasti na področju alpskega smučanja ni pričakovati posebnih stopenj rasti, bodo pa še naprej naraščale zahteve po kakovosti žičnic ter

smučarskih in tekaških prog. Prav tako bodo gostje vedno manj tolerantni do pojavov preobremenjenosti in velikih množic smučarjev. Ukrepi sanacije in rekultivacije bodo morali biti zato čedalje bolj sistematični in uspešni.

Nekatera manj kakovostna smučarska območja se bodo verjetno zavestno umaknila iz "velikega smučarskega cirkusa" in poskušala zadovoljiti interese samo določenih tipov zimskih dopustnikov (smučarski teki, družinsko smučarsko območje, "zimski idila").

Za vrhunska smučarska območja višjega cenovnega razreda bo še bolj značilna težnja k ekskluzivnosti (zmanjšanje obiska dnevnih gostov s pomočjo cenovne politike in prometnih omejitev).

Prostorska zasnova razporejanja rekreacijske infrastrukture

Sistem močno razpršene rekreacijske infrastrukture (t.j. rekreacijskih objektov in naprav) finančno ni uresničljiv. Hkrati je problematičen tudi z vidika ohranjanja intaktne, to je netehnizirane in nepozidane odprte pokrajine. Zato je potrebna določena koncentracija teh objektov v **razvojnih težiščih**. Na osnovi izkušenj se je pokazalo, da koncentracija praviloma vpliva na manjšo obremenitev pokrajine ter da je vzdrževanje manj drago (npr. zaboji za odpadke so hitreje izpraznjeni v primeru koncentrirane razporeditve). Na drugi strani pa lahko koncentracija rekreacijske infrastrukture povzroči njeno preveliko gostoto, kar povzroča navzkrižja med določenimi oblikami rekreacije. Pogosto zato zagovarjajo naslednji kompromis: na eni strani naj bi se oblikovale (planirale) lokacije s koncentracijo vseh naprav splošne (t.j. ceste, naprave za oskrbo z energijo, vodo itd.) in pomembnejše turistične infrastrukture, na drugi strani pa naj bi posebej varovali manj opremljena pokrajinska območja v intaktnem stanju, v katerih naj bi bila samo ali predvsem ekstenzivna rekreacijska infrastruktura (npr. peš poti, razgledišča, počivališča).

Principa koncentracije in dekoncentracije se lahko do določene mere tudi kombinirata, tako, da lahko prometno dostopne in relativno obremenjene dele rekreacijskega območja zavestno še naprej intenzivno razvijamo, da bi s tem očuvali občutljive in še netehnizirane predele.

Za razvoj rekreacijske infrastrukture sta torej možni dve strategiji:

- **Strategija disperzije** rekreacijske (turistične) infrastrukture. Po tej je vsaki rekreacijski aktivnosti "odprta" možnost svobodnega razmeščanja. Ta omogoča, da se turizem razvija s postopno izgradnjo in z razmeroma majhnimi sredstvi, ob konkurenci idej in posameznih nosilcev.
- **Strategija koncentracije** rekreacijske (turistične) infrastrukture. Cilj te je, da se z izrabo prednosti povezovanja in dogovarjanja (široka in raznovrstna ponudba na določenih lokacijah, ki omogoča gospodarno izrabo in optimalno zadovoljevanje potreb) relativno hitro in s koncentriranimi sredstvi doseže visoka rekreacijska (in turistična) opremljenost.

V primeru prvonavedene "**disperzijske strategije**" se razvrščajo turistične naprave in objekti po principu slučajnosti in proporcionalnosti. V ospredju je medpodjetniška konkurenca z uveljavljanjem individualnih, pogosto trenutnih potreb ali celo lokalni egoizem. To lahko vpliva na izredno močno disperzijo rekreacijskih naprav.

Na ta način uveljavljen razvoj običajno ni zadovoljiv in to ne samo zato, ker se s pretirano disperzijo objektov ne omogoča smotrne prostorske ureditve in so zaradi medsebojne konkurence investicije lahko nerentabilne, temveč tudi zato, ker se na ta način nekateri segmenti rekreacijske ponudbe lahko vzdržujejo le z razmeroma visokimi stroški.

Drugi model koncentrirane razporeditve rekreacijskih objektov in naprav temelji na absolutnem osredotočanju vseh objektov. Gre za koncentracijo, ki ob prostorski in organizacijski povezavi pripomore k številnim prednostim. Osredotočenje je smiselno iz ekonomskih razlogov, saj se zaradi medsebojne povezave raznovrstnih naprav poveča individualna privlačna moč središča in s tem povpraševanje. Možna pa je tudi boljša organiziranost in funkcionalna razporeditev objektov.

Tak teoretično optimalen model v "resnični" pokrajini in v okviru obstoječih pogojev le težko uresničimo.

Slaba stran visoke stopnje koncentrirane gradnje so lahko tudi "mestne" strukture. V okviru takega sistema se namreč porajajo težnje po vse večji funkcionalni koncentraciji oziroma po povezanih sistemih. (Primer: Lahko se poraja težnja po pretirano velikem plavalnem oziroma kopališkem centru, pogosto združenem z drugimi, nepotrebni športnimi napravami).

Pogosto se oblika močne koncentracije in "urbanizacije" v turističnih območjih ne uveljavi, pač pa se oblikuje posebna oblika razvoja z več težišči. Bistvo te, to je **tretje strategije**, je omilitev pomanjkljivosti pretirane koncentracije. V tem primeru se razporerajo dekoncentrirano rekreacijske naprave, ki so po pomenu nižjega ranga, lahko pa tudi tiste, za katere so lokacijski pogoji izven izrazitega centra ugodnejši. Ta koncept omiljene stopnje koncentracije, poimenovan tudi **decentralizirane koncentracije**, ima to prednost, da ga je možno lažje uresničiti tako na komunalno-politični ravni kot tudi zasebno-gospodarski. Na ta način je namreč možno medsebojno povezati interese zasebnih investitorjev in javne uprave (oziroma javne politike).

Ne samo v okviru regionalne ravni planiranja turizma in rekreacije temveč tudi na občinskem nivoju je zato priporočljivo zavestno, t.j. ciljno **oblikovanje težišč turistično relevantne infrastrukture**. Osredotočenje infrastrukture na manjšem številu lokacij učinkuje torej ugodno na gospodarno rabo resursov, na finančne rezultate ter na racionalno rabo delovne sile. Odraža se zlasti v racionalnejši rabi splošne infrastrukture, zemljišč in osredotočanju okoljskih obremenitev (npr. hrup). Posebej pomembno pa je, da se s tem **varuje odprt prostor** pred razpršeno pozidavo in spreminjanjem njegovih naravnih ali kulturnih značilnosti.

Coniranje pokrajine

Poleg predhodno obravnavanih vprašanj o razporeditvi rekreacijske infrastrukture stopa v prostorskih strategijah v ospredje tudi vprašanje razčlenjevanja oziroma coniranja pokrajine v območja z različno stopnjo opremljenosti z rekreacijsko infrastrukturo. Lokacije turistične infrastrukture, upoštevajoč frekvenco obiska, funkcijo in intenzivnost kapitala, naj bi se razvrščale po naslednjih **conah pojemaajoče intenzivnosti rekreacijske rabe prostora**:

- na teritorij **kraja** (naselje) navezana cona mirnih aktivnosti, namenjenih zlasti za naslednje objekte: pokrito kopališče, savna, muzej, prireditvena dvorana, nakupovalna oziroma promenadna ulica;
- cona v **najbližji okolici kraja** (naselja) v kateri so tudi eventualne aktivnosti, ki lahko povzročajo hrup: kopališče na prostem, teniška igrišča, športna igrišča, območje za jahanje idr.
- od naselja bolj oddaljene cone tehnično intenzivne rekreacijske rabe za aktivnosti kot so: alpsko smučanje, vožnja z motornimi sanmi, sankanje na posebej urejenih ledenih stezah idr.
- od naselja **bolj oddaljene** cone ekstenzivne rekreacijske rabe za mirne aktivnosti, navezane zlasti na označene izletniške poti, jahalne steze, trimske steze, piknik prostore idr.,
- **odprta** pokrajina z visoko naravno rekreacijsko ustreznostjo, namenjena predvsem opazovanju narave (ekstenzivna in individualna oz. posebna rekreacijska raba).

Konceptu osredotočenja turistične oziroma rekreacijske infrastrukture namesto "principa škropilnice" je že sredi sedemdesetih let posvetil posebno pozornost J. Krippendorf. Po njegovem mnenju se pri širitvi turističnih oziroma rekreacijskih objektov in naprav pogosto tolerira in podpira princip škropilnice, kar pomeni "povsod malo"! Tak trend povzroča, da se rekreacijska oziroma turistična infrastruktura širita po pokrajini bolj ali manj slučajno in raztreseno. Navedeni avtor zato zagovarja koncept, kot smo ga obravnavali predhodno, po katerem naj bi v bodočnosti zaradi varovanja značilnosti odprte pokrajine in naravnih virov, pa tudi zaradi racionalnega vlaganja sredstev, razporejali omenjeno infrastrukturo na osnovi **načela "decentralizirane koncentracije"**. To pomeni: turistično infrastrukturo naj se omeji na tista območja in občine, ki nudijo najboljše razvojne predpogoje, ki so turistično resnično razvojno perspektivne. Nujne **zahtevnejše investicije** v turistično **infrastrukturo** naj bi **osredotočali** v posameznih ugodnih krajih, ki bi se razvijali kot regionalni turistični centri. Kot lokacije za rekreacijsko infrastrukturo naj bi se **ne izbirale "odprte zelene površine"** temveč **obstoječe naselitvene površine** in njihovi neposredni robovi.

Predhodna strateška izhodišča so v preteklih treh desetletjih skušali preoblikovati v konkretnije modele oziroma razvojne koncepte številni avtorji, ki so se ukvarjali z urejanjem naravnih parkov. Po Buchwaldtu in Engelhardtju naj bi se pri planiranju in razvoju razsežnejših naravnih parkov ali širših območij v okolici (zaledju) turističnih krajev v principu uveljavljala členitev v **tri cone**, ki naj bi temeljila na potrebi po **varovanju, negovanju in razvoju** pokrajine. Na tej osnovi naj bi se izločili pokrajinski predeli, ki izstopajo po pokrajinski lepoti, prvobitnosti in miru, in so posebej primerni za "rekreacijo v naravi", od tistih za katera je značilna močnejša poselitev in promet ter so nujni zaradi zagotovitve prometne dostopnosti in oskrbe, vezane na tehnično (grajeno) infrastrukturo. Členitev v tri cone naj bi bila izvedena po naslednjem principu:

cona I: območje prometne dostopnosti

cona II: območje sprehodov in zadrževanja na prostem

cona III: območje miru in popotništva.

V **prvi coni** naj bi bila vsa naselja ter s prometnicami opremljeni in obremenjeni pokrajinski deli, prav tako pa tudi vse rekreacijske naprave, ki vplivajo na zbiranje večjega števila ljudi.

Druga cona naj bi služila za rekreacijo, ki je pokrajinsko pogojena, to pomeni navezana in odvisna od naravnih ali kulturnih sestavin odprte pokrajine. Ta del naj bi bil tudi neke vrste "filter cona" za naslednjo, to je **tretjo cono** z izrazito, to je absolutno prednostno naravovarstveno funkcijo.

Omenjeno strategijo **coniranja pokrajine v območja brez in s tehnično infrastrukturo** so proučevali in razvijali številni avtorji. Če poskušamo združiti njihove predloge, ki naj bi se uveljavljali preko prostorskih planov, se pokaže pester seznam naslednjih možnih funkcijsko različnih con:

- a) Območja, namenjena **ohranjanju naravnih pokrajinskih prvin**. To so **naravni rezervati**, namenjeni raziskovanju naravnih pojavov in procesov. V to skupino bi lahko uvrstili tudi gozdne rezervate. Dostopna naj bi bila le raziskovalcem. To pomeni, da v njih rekreacija ni možna. Imenujejo jih tudi "tabu" območja.
- b) Območja s **poučnovzgojnim pomenom**. Namenjena so **ohranjanju naravnih znamenitosti** in hkrati njihovem **spoznavanju**. Od rekreacijske infrastrukture so v njih poti in urejena razgledišča. Med taka območja sodijo gozdovi z učnimi potmi ali gozdovi, v katerih so naravne znamenitosti kot vintgarji, slapovi, kraški izviri, udorne vrtače in druge vrste naravnih spomenikov. Ohranjanje naravne znamenitosti v ustreznem okolju narekuje tudi poseben režim urejanja okoliških gozdov in gozdnih prometnic.
- c) Rekreacijska območja v razmeroma naravni pokrajini za **aktivnosti**, ki so **navezane na uživanje narave**, in ki **ne terjajo pomembnejših infrastrukturnih objektov**. Med take aktivnosti sodijo zlasti hoja z opazovanjem narave, posedanje in razgledovanje na razglednih točkah in gozdnih jasad. Edina infrastruktura so peš poti. Z njimi je mogoče usmerjati obiskovalce v določena območja. Za tak namen so posebej primerne neposeljene in redko poseljene pokrajine z močnim deležem gozda. Vendar je zaželeno, da je v takem območju vsaj 20% "odprtih" površin (npr. pašnikov, naravnih nerodovitnih površin), ki omogočajo tudi razgledovanje in posedanje ob gozdnem robu.
- d) Rekreacijska območja v razmeroma naravni pokrajini z **malo zahtevno infrastrukturo**. Namenjena so aktivnostim kot so: planinstvo, hoja na smučeh po neurejenih (neteptanih) stezah, pikniki, posedanje in razgledovanje. Primerne so zlasti pokrajine, kjer se gozdovi prepletajo z nerodovitnimi in ekstenzivnimi kmetijskimi površinami. Za izvajanje rekreacije so nujni naslednji infrastrukturni objekti: zaznamovane poti, planinske kočice in zavetišča, smerokazi. V močno gozdnati pokrajini je zaželen razgledni stolp, da z njim povečamo rekreacijsko privlačnost.
- e) Rekreacijska območja v razmeroma **naravni ali kulturni pokrajini z infrastrukturo**, ki poveča rekreacijsko ustreznost za različne aktivnosti na prostem. Aktivnosti v takih območjih, kot so: sprehod, hoja, tek in hoja na smučeh, posedanje, igranje na prostem, razgledovanje, prirejanje piknikov, sončenje, terjajo različne infrastrukturne objekte, zlasti parkirišča, dostopne ceste, utrjene peš poti, morebitne poseke za hojo in tek na smučeh, površine namenjene igram, pikniku, razgledne terase, gostišča oziroma restavracije z vrtovi, otroška igrišča idr.

Rekreacijska raba je v takih gozdnih praviloma sekundarnega pomena, zlasti v okolici večjih mest in večjih turističnih krajev pa je lahko tudi primarna. Taka

območja so lahko zaradi občasnega visokega obiska močno obremenjena, zato se na posameznih površinah lahko pojavljajo problemi preobremenjevanja naravnih sestavin, zlasti: uničevanje vegetacije, eutrofikacija tal, onesnaženje voda, pretiran prometni hrup idr. Za zmanjševanje teh obremenitev je najbolj učinkovito sredstvo zapiranje prometnic za javni promet ali njihovo trasiranje v stran od najbolj privlačnih površin, na katerih se osredotočajo obiskovalci (npr. pašniki, razgledišča, robovi planot, obale voda).

- f) Rekreatijska območja, vezana na **naravno ali kulturno pokrajino** za rekreacijo, ki terja gradnjo **večje tehnične infrastrukture**. Najbolj pogoste rekreatijske aktivnosti v takih območjih so: smučanje na urejenih smučarskih progah oziroma ob žičnicah, tek in hoja na smučeh na posebej urejenih progah (na trasah s korekturami reliefa), golf, jahanje idr. Te aktivnosti terjajo poleg neposrednih rekreatijskih naprav tudi vzporedno, splošno infrastrukturo (zlasti ceste, večja parkirišča, zbiralnike vode za umetno zasneževanje ipd.). Potencialna škoda v naravnem okolju se v takih območjih lahko pojavi zaradi uničenja biotopov ali posameznih rastlinskih ter živalskih vrst, onesnaženja površinskih in podzemnih voda, povečanja erozije, degradacije pokrajinskega videza oziroma njegove doživljajske zmožnosti. Širitev teh rekreatijskih območij pogosto prizadene tudi kmetijska zemljišča (npr. teptanje tal) in gozdove (npr. sekanje varovalnih gozdov).
- g) Rekreatijska območja, namenjena za rekreatijske aktivnosti, ki sploh **niso navezane na naravno ustreznost**, temveč **zgolj na rekreatijsko infrastrukturo**. Primeri take infrastrukture so: teniška igrišča, bazeni, jahalni hipodromi, igrišča za mini golf idr. Za številne aktivnosti je namreč pokrajina le zunanji okvir, ki ustvarja bolj ali manj prijazno kuliso. Tudi gradnja te infrastrukture sega na kmetijska ali gozdna zemljišča in se zato lahko pojavljajo podobne potencialne obremenitve okolja kot v prejšnjem tipu območja.

Na osnovi predhodnega lahko povzamemo naslednje:

- Za zmanjševanje ali odpravljanje navzkrižnih interesov med rekreatijskimi aktivnostmi in drugimi pomembnimi dejavnostmi in funkcijami rabe prostora, kot tudi med samimi nekompatibilnimi oblikami rekreacije je po mnenju številnih strokovnjakov potrebno uveljavljati naslednje prostorske strategije:
 - **decentralizirano koncentracijo** rekreatijske (in turistične) infrastrukture. To pomeni, da je potrebno izbrati težišča oziroma središča, v katerih naj se osredotočijo finančno in prostorsko (fizično) zahtevnejši objekti in naprave.
 - **osredotočanje** rekreatijskih naprav, ki niso navezane na odprto pokrajino in naravo, na zazidani del naselij ali njihov neposredni rob;
 - **coniranje** t.i. odprte pokrajine na območja oziroma cone, kjer so v ospredju naravovarstveni nameni in je iz njih izločena tudi rekreacija, na cone, namenjene t.i. ekstenzivnim oblikam rekreacije, ki so navezane na naravne predpogoje, ne terjajo močnejših posegov v pokrajino in tudi ne večjih tehničnih objektov ter na cone z zahtevnejšo tehnično infrastrukturo ter s turizmom povezanimi oskrbnimi oziroma storitvenimi dejavnostmi. Poleg teh osnovnih treh funkcijskih con se lahko oblikujejo še vmesne oziroma prehodne in specifične cone. Coniranje je smiselno na regionalni ravni, saj je le tako možno v ustrezne cone razvrstiti pokrajinsko širša območja, ki izstopajo po svoji ekološki pomembnosti in rekreatijski ustreznosti. Območja, namenjena ekstenzivnim in na naravo vezanim rekreatijskim aktivnostim, se lahko ujemajo z območji krajinskih parkov.

Pomembnejša literatura:

- Fromer L., 1974: Betriebswirtschaftliche Kennzahlen als Hilfe zur Führung von Luftseilbahnunternehmungen. Neue Züricher Zeitung, Nr. 10 vom 8.1.1974.
- Furger/Schmidt/Schweller - Arbeitsgemeinschaft für Raumplanung und Wirtschaftsfragen, Mattmark: Analyse der touristischen Eignung und der Erschliessungsmöglichkeiten, Bern, 1976.
- Koch M., 1992: Die Privatisierung Kommunalen Freizeiteinrichtungen: Chancen und Probleme. Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 26, Trier.
- Schulz H.J., 1978: Naherholungsgebiete: Grundlagen der Planung und Entwicklung. Paul Parey, Berlin-Hamburg.
- Vorholz F., 1984: Ökologische Vorranggebiete - Funktionen und Folgeprobleme. Lang, Frankfurt am Main - Bern - New York - Nancy.

PROSTORSKA ZASNOVA TURIZMA V SLOVENIJI

1. Uvod

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji je sestavljena iz različnih elementov, ki so med seboj povezani. Vsebuje načrtovanje prostorskega razvoja turizma, ki mora biti skladno s splošnimi prostorskimi načrti države in regij. Turizem v Sloveniji je pomemben dejavnik gospodarskega razvoja in prispeva k ohranjanju naravnih in kulturnih vrednot. Zato mora biti prostorska zasnova turizma usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem.

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

2.1. Prostorska zasnova

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

Prostorska zasnova turizma v Sloveniji mora biti usklajena s celostnim prostorskim načrtovanjem, ki vključuje splošni prostorski načrt države, regionalne prostorske načrte in lokalne prostorske načrte. Turizem mora biti vključen v celostno prostorsko načrtovanje, da se zagotovi skladnost in usklajenost različnih prostorskih dokumentov.

ANALIZA STANJA

Analiza je povzeta iz elaborata druge faze pričujoče raziskovalne naloge.

Turistična lega Slovenije

Prometno lego Slovenije z vidika turističnih tokov označujejo naslednje karakteristike:

PREDNOSTI:

- Slovenija je zaradi prehodne prometne lege in sorazmerne bližine držav, za katere je značilna relativno visoka intenziteta počitniških in izletniških turističnih potovanj, dosegljiva za turiste iz teh držav tudi z motornimi vozili. Z dograditvijo severnoitalijanskega avtocestnega omrežja ter obeh vzhodnih transalpskih avtocest, Pynrske in Turske, je Slovenija postala razmeroma hitro dosegljiva iz številnih turističnih izhodišč. V cestni oddaljenosti do 500 km se nahaja večina Avstrije in Hrvaške, južna Nemčija, del severne Italije, Madžarske in Slovaške. Ta potovalni radij je značilen tudi za kratka počitniška potovanja 2-4 dni. V oddaljenosti do 1000 km pa je obsežen del srednjeevropskih in zahodnoevropskih držav.
- Preko slovenskega ozemlja se je usmeril eden izmed pomembnejših evropskih mednarodnih cestnih turističnih tokov iz Zahodne in Srednje Evrope proti morskim obalam Jugovzhodne Evrope.
- Slovenija je ne samo v vplivnem območju počitniških temveč tudi kratkotrajnih izletniških potovanj z izhodišči v gospodarsko razvitih sosednjih državah, hkrati pa je tudi sama zase pomembno izhodišče turističnih migracij.
- Sodobna opremljenost brniškega letališča in njegova povezanost z evropskimi mednarodnimi letališči je ugodna, kar omogoča letalske zveze tudi z bolj oddaljenimi turističnimi izhodišči v zahodni, severni in vzhodni Evropi.
- Za razvoj kopališkega turizma in navične rekreacije v Sloveniji je še posebej pomembno, da ima Koprsko Primorje v svojem geografskem položaju določeno prednost. Prebivalci Slovenije in sosednjih dežel namreč lahko najhitreje dosežejo sredozemsko obalo prav v Koprskem Primorju.

POMANJKLJIVOSTI:

- Ugodna prometna lega ima za posledico velik obseg osebnega in blagovnega motornega prometa, z njim pa so povezane obremenitve osnovnega cestnega križa, ki so še posebej izrazite v času sezonskih turističnih konic. S tem so povezani zlasti naslednji problemi:
 - prometni zamaški ob višku poletne sezone in v času povečanega izletniškega turizma proti morski obali v zgodnjih poletnih mesecih;
 - problemi okolja (zrak, hrup);
 - prometni problemi v nekaterih turističnih krajih zlasti zaradi bistveno premajhne zmogljivosti površine za mirujoči promet. Dinamika reševanja tega problema je še zelo skromna.

Pokrajinska rekreacijska ustreznost Slovenije - pozitivne in negativne poteze

Splošna rekreacijska ustreznost (privlačnost, doživljajska zmožnost, stanje okolja)

Pokrajinske podlage za turistične in prostočasne aktivnosti imajo v Sloveniji naslednje značilnosti:

PREDNOSTI:

- Velika mnogovrstnost različnih pokrajinskih tipov na majhnem prostoru. Na razmeroma kratki razdalji prehod submediteranske obmorske, preko tipične kraške in alpske pokrajine v subpanonsko.
- Privlačna drobna razčlenjenost med dolinami, planotami, grebeni.
- Bogastvo različnih pokrajinskih elementov in privlačnih "mejnih robov" (gozd, travnik, poljske kulture, voda), visoka pokrajinska harmonija tako v nekaterih kotlinah kot v hribovju.
- Privlačni pokrajinski prehodi kot so na primer: kraški robovi nad Koprskim primorjem, gorski prevali.
- Visoka povprečna reliefna energija z razgibano morfologijo in številnimi razglednimi točkami.
- Številne **naravne posebnosti**:
 - Doživljajsko privlačnost imajo v Sloveniji predvsem gorski **potoki in reke**, ki zaradi hudourniškega značaja, velikega strmca in globoko vrezanih strug ustvarjajo izredno privlačne oblike. Turistično posebej atraktivni so tisti deli vodotokov, kjer je reka ustvarila globoka korita, slapove, globoke tolmune ali široka bela prodišča.
 - H **geomorfološko zanimivim oblikam** prištevamo tudi gorske vrhove in grebene, krnice, odseke navpičnih sten, kamnite izrastke, ledeniške balvane izjemnih dimenzij ali pa naravna okna.
 - Posebej pomembni so **kraški pojavi** (nad zemljo in pod njo) Turistično posebej zanimive so velike jamske dvorane, podzemna jezera in reke pa seveda izjemne oblike kapniških tvorb. Naša kraška naravna dediščina se uvršča po svoji lepoti in pestrosti v svetovni vrh.
- Alpska gorska območja predstavljajo spektakularne pokrajinske kulise. Značilno za naše Alpe je, da imajo ostre reliefne oblike že v nizkih nadmorskih višinah. Zato nudijo apniške stene, hudourniške grape, strme kočne ter ostri vrhovi in grebeni visokogorski videz že v razmeroma nizki nadmorski višini.
- Zaradi velikih višinskih razlik se že na kratke razdalje odpirajo novi in zanimivi razgledi.
- Relativno visoka naravnost zunaj območij gostejše trajne naselitve. Ker je Slovenija del Evrope, kjer že davno živi in deluje človek, je naravna vegetacijska odeja skoraj v celoti spremenjena in prilagojena gospodarskim potrebam. Ker pa je v strme, kamnite, senčne in močvirne površine, temačna brezna in soteske človek le malo posegal, je v marsikaterem delčku slovenske pokrajine ostala sorazmerno naravna vegetacija. Prav tako je značilno, da je razmeroma obsežen del Slovenije le redko naseljen ali sploh ni stalno poseljen. To ustvarja pogoje za življenje nekaterih vrst divjadi in drugih živali, ki so bile v Evropi že davno iztrebljene.
- Pomembno pokrajinsko estetsko draž daje številnim slovenskim pokrajinam njihova **agrarna kulturna raba**, ki jo gre pripisati malim kmetijskim obratom, ter stari in drobni zemljiški razdelitvi. Pokrajinska raznolikost, ki jo je skozi stoletja

ustvarjal človek, predvsem z oblikovanjem planinskih pašnikov in senožeti ter pripadajočimi planinskimi zaselki, z vzpostavljanjem agrarno-gozdnih ekosistemov z ekstenzivno rabo in malopovršinsko strukturo izrabe tal ter s posameznimi ali s skupinami grajenih objektov (znamenja, cerkve, kozolci idr.) pogojuje privlačnost za številne rekreacijske aktivnosti na prostem (sprehod, hoja, gornišтво, hoja in tek na smučeh, zadrževanje na prostem).

- Posamezni pokrajinski deli imajo svoje posebne privlačnosti. Taki primeri so posamezna vinorodna območja, predeli gorskih samotnih kmetij, območja značilnih planin.

POMANJKLJIVOSTI:

- Zelo primerna območja za številne rekreacijske aktivnosti, navezane na odprto pokrajino, so razmeroma malo obsežna. Značilna je visoka gozdnatost. Maloobsežne krčevine z ekstenzivnimi travniki in pašniki, ki so posebej rekreacijsko privlačni za sprehajanje in hojo z opazovanjem in uživanjem narave, za hojo in tek na smučeh ter za turno smučanje so v našem gorskem svetu omejene na relativno majhne površine v alpskih dolinah. V Julijskih Alpah predstavljajo takšne primere Planica, Vrata, Zadnja Trenta, Radovna, Voje, okolica Bohinjskega jezera in Lepena, v Kamniško-Savinjskih Alpah pa Logarska dolina, Robanov kot in Jezersko. Le malo obsežne plane površine z ekstenzivnimi planinskimi pašniki so tudi na gozdnatih gorskih planotah Pokljuke, Jelovice, Mežakle in Fužinarskih planin v Julijcih ter na Menini, Veliki planini in Dleskovški planoti v Kamniško-Savinjskih Alpah ter na gorskem hrbtu Pohorja.
- V nekaterih goratih in hribovitih območjih Slovenije **gozd** pokriva večino teritorija. Nadaljnje **zaraščanje** z gozdno vegetacijo zato zmanjšuje njihovo rekreacijsko privlačnost. To še posebej velja za vrhove, robove planot in grebene, na katerih zaraščanje onemogoča razgledovanje.
- V Sloveniji so številna pokrajinska območja, v katerih bi morala biti zaradi njihove **biotopske vrednosti rekreacija** povsem ali močno **omejena**, čeprav se v njih trenutno še izvajajo posamezne rekreacijske aktivnosti.

Na pokrajinsko ustreznost za rekreacijo na splošno oziroma za posamezne vrste rekreacije vpliva tudi **stanje (kakovost) okolja**.

PREDNOSTI:

- Obremenitve okolja so turistično razvitejše slovenske pokrajine dosedaj prizadele le v manjši meri.
- Pomemben del gorate Slovenije je stalno neposeljen ali le redko poseljen. Nove turistične kraje so le izjemoma gradili iznad višinske meje tradicionalne stalne poselitve in to pretežno v obliki sorazmerno majhnih turističnih središč kot so Golte, Rogla, Krvavec, Velika Planina. Pretežen del slovenskega gorskega sveta je iznad doline ohranjen v razmeroma intaktnem stanju.
- Projekti za izgradnjo velikih vodnih zadrževalnikov v zgornjih delih gorskih vodotokov so bili odklonjeni, zato so tudi alpske reke ostale v razmeroma naravnem stanju.
- Pritisk po gradnji počitniških hiš in hotelov v pokrajinsko posebej privlačnih gorskih dolinah, na planotah in ob obalah alpskih jezer je bil močno omejen.

- S proglastitvijo Triglavskega narodnega parka so bile postavljene tudi omejitve turističnemu razvoju v najbolj privlačnem in obiskanem delu slovenskega gorskega sveta.
- Za slovenski gorski svet je, razen za nekaj izjem, bolje rečeno pokrajinskih izsekov, značilna majhna turistična gostota.
- Nekateri zdraviliški turistični kraji so se razvijali v redko poseljeni podeželski pokrajini in ohranili široko zaledje odprte kmetijsko-gozdne pokrajine.
- Ob morski obali je kljub močni urbanizaciji in industrializaciji ter turistični ekspanziji ostal del obalnega prostora nepozidan in v razmeroma intaktnem stanju.

POMANJKLJIVOSTI:

- Izgradnja kanalizacijskih in čistilnih naprav v turističnih krajih ni potekala vzporedno s turističnim razvojem. Razbremenitveni ukrepi za dispozicijo odpadnih voda se izvajajo z zamudo.
- Gradnja obvoznic, peš con in drugih prometno razbremenilnih ukrepov v turističnih krajih se je uresničila marsikje z zakasnitvijo (Dolenjske Toplice, Rogaška Slatina), ponekod pa ostajajo prometni negativni vplivi (hrup, povečan promet znotraj turističnih naselij, pomanjkanje parkirišč na ustreznih mestih okrog rekreacijskih območij, prekomeren in stalen hrup zaradi motornih plovil ob morju) še vedno eden izmed perečih problemov.
- Večina gorskega in velik del hribovitega sveta je prepuščen spontanemu ogozdovanju. Značilna alpska kulturna pokrajina, ki je temelj rekreacije na prostem (sprehodi, planinstvo, tek in hoja na smučeh) izgublja s tem svojo doživljajsko zmožnost.
- Vinorodne pokrajine so ponekod zaradi močnega razmaha neusmerjene gradnje počitniških hiš utrepele pokrajinsko estetske spremembe, zaradi katerih se je zmanjšala njihova specifična pokrajinska privlačnost.
- V posameznih turističnih krajih v ožjem smislu se prepletajo turistična, industrijska in stanovanjska funkcija. S tem se povečuje nevarnost, da bo naselbinski razvoj škodoval turistični funkciji (pozidava za turizem pomembnih površin, razvoj nekompatibilnih dejavnosti).

Naravna rekreacijska ustreznost za nekatere pomembnejše rekreacijske aktivnosti na prostem

Naravni potencial sodi zaradi visoke doživljajske moči k pomembnim stranem slovenske turistične in pristočasne ponudbe, pokrajinske prvine pa imajo pomemben vpliv tudi na ustreznost za rekreacijske aktivnosti na prostem. Zaradi množičnosti je posebej pomembna primernost za alpsko smučanje, hojo/pohodništvo/planinstvo, rekreacijo ob/na/v vodi idr.

Alpsko smučanje

PREDNOSTI:

- Urejena smučišča za alpsko smučanje so bila v pomembnejših turističnih krajih zgrajena večinoma v višinskem pasu med 800 in 1800 m. Ta višinski pas je zaradi

ustreznih temperatur v poletnem času, to je v juliju in avgustu, pa tudi kolikor toliko zanesljive snežne odeje, primeren za dvojno, to je poletno in zimsko turistično sezono.

POMANJKLJIVOSTI:

- Slovenski alpski in predalpski svet ne sodita med gorska območja z zelo ustreznimi **reliefnimi pogoji** za alpsko smučanje. Neugodno je, da imajo doline v slovenskih Alpah strme apneniške bregove, zlasti še na osojnih straneh. Ker se končajo s kočnami, so prehodi na višje ležeče planote tako največkrat možni le preko strmega praga. Širša, ustrezno nagnjena pobočja so zato omejena le na ožja vznožja gora. Delna izjema so osojna pobočja Južnih bohinjskih gora in zgornje Jeseniške doline. Takšne reliefne razmere onemogočajo neposredno napeljavo smučišč iz gorskih dolin na okoliška višja in smučarsko ustrenejša območja.
- Na višinski pas s povsem zanesljivo snežno odejo odpade le skromen del slovenskega ozemlja. V tem višinskem pasu, to je med 1600 in 2500 m, je malo pobočij, katerih nagnjenost ustreza za gradnjo smučišč. Hkrati so prostorsko omejena in ne omogočajo izgradnje širših in povezanih smučarskih sistemov. Posamezna smučišča imajo zato razmeroma majhno zmogljivost in denivelacijo prog.
- Reliefne razmere onemogočajo razvoj razsežne smučarske infrastrukture, kakršna je značilna za največja smučarska območja v Alpah. Mišljena je neposredna infrastrukturna povezava posameznih smučišč različnih krajev posameznih dolin v širša sklenjena območja, ali povezovanje smučarske infrastrukture posameznih dolin preko grebenov z infrastrukturo sosednjih dolin.
- Reliefne značilnosti našega goratega sveta onemogočajo speljavo oziroma nadelavo dolgih prog različnih težavnostnih stopenj oziroma prog z ustrezno nagnjenostjo, zlasti z nagibom od 15 % do 30 %, ki ustreza večini, to je slabim in srednje dobrim smučarjem.
- Zaradi reliefnih razmer skoraj ni možno graditi prog z denivelacijami (to je višinsko razliko smučišč) z nad 600 m, kar je pogoj za atraktivnejša, to je nadregionalno pomembna smučarska območja ter tudi speljavo prog v nadmorske višine s povsem zanesljivo snežno odejo (v času zimske turistične sezone od srede decembra do vključno marca).
- Ugodnejša pobočja so na izrazito prisojnih straneh, kjer pa so neugodne snežne razmere.
- Višja alpska pobočja nad visokimi planotami prav tako vsebujejo mnogo negativnih potez za razvoj smučarskih prog. Nad zgornjo gozdno mejo je relativno malo enakomerno padajočih pobočij, zato so možna daljša smučišča večinoma le po ozkih suhih dolinah, ki pa imajo v glavnem neenakomeren padec, pogosto s preveliko menjavo strmca. Večina pobočij nad zgornjo gozdno mejo zaradi kraško razjedenih tal in pomanjkanja prepereline zahteva za ugodno smuko tudi sorazmerno debelo snežno odejo.
- V Julijskih ter Kamniško-Savinjskih Alpah manjka naravna travnata vegetacijska cona, ki tvori v neapniških alpskih območjih sklenjeno cono pašnikov. Zaradi drugačne geološke zgradbe (kristalinske kamnine) je reliefna izoblikovanost (manj strma pobočja) za smučanje ugodnejša v vzhodnih in zahodnih Karavankah ter na Pohorju. Urejene smučarske proge so se v Sloveniji zato navezale tudi na zložna pobočja predalpskega Pohorja. Tamkajšnji relief nudi tisto, kar pogrešamo v Julijskih in Kamniških Alpah: zmerno nagnjena pobočja s širokimi hrbti. Tla so tu ugodna za smučanje tudi že pri majhnih količinah snega. Vendar pa tod obsežnejša

območja segajo le do 1500 m.n.m., kar pomeni, da snežne razmere niso najbolj ugodne.

- Izvenalpska hribovita območja imajo naraven pokrajinski potencial, ki omogoča večinoma samo enosezonski turizem.
- Ker slovenski gorski svet za alpsko smučanje naravno ni zelo ustrezen, zahteva urejanje smučarskih prog znatne posege v dane reliefne razmere, zlasti v korekture neuravnovešenih nagibov ter v ravnanje mikroreliefnih oblik.
- Nove smučarske proge terjajo tudi krčenje gozdne vegetacije, saj v pasu sklenjenega gozda ter nad zgornjo gozdno mejo (pas ruševja ali naravne travne vegetacijske cone) niso na razpolago obsežnejše krčevine, najsibo senožeti ali pašniki, ki bi jih bilo možno izkoristiti hkrati tudi za alpsko smučanje.
- **Snežne razmere** kot drug pomemben naravni dejavnik za primernost prostora za alpsko smučanje so v Sloveniji v primerjavi z reliefom ustrežnejše. Za urejene proge za alpsko smučanje so primerna predvsem tista območja, kjer traja snežna odeja od decembra do aprila. Kraji, v katerih smuka v decembru in januarju ni možna ali pa je nezanesljiva, niso primerni za pomembnejše smučišče.
- Ugodna snežna odeja je na travnatih tleh oz. tleh, ki so pokrita s preperelino, že pri minimalni višini okrog 15 cm uležanega snega, medtem ko je za zakrasela območja nad gozdno mejo minimalna višina okrog 50 cm. Vendar je tudi pri tej višini snežne odeje možno smučanje le na posameznih območjih visokogorskega sveta, kjer tla niso izrazito skalnata. Za večji del našega zakraselega alpskega sveta nad gozdno mejo pa v splošnem zadostuje šele višina 100 cm kot minimum, ko nastopijo za smučanje ugodne snežne razmere.
- Del alpskih dolin leži v nizki nadmorski višini, to je v višinski coni kjer je snežna odeja v zimskem času nereden ali kratkotrajen pojav. To velja na primer za alpske kotline oz. kotlinice, npr. Bovško, Bohinjsko, Jezersko in alpske doline, kot npr. Zgornjo Savinjsko ali Zgornjo Soško dolino.
- V nadmorskih višinah pod 1500 m.n.v. za smučanje primerna snežna odeja ne nastopa zanesljivo od 15. januarja do 15. marca. Nezanesljiva dolžina trajanja primerne snežne odeje pa je posebej značilna za cone v nadmorskih višinah pod 1200 m. Negativno je tudi to, da se nastop primerne snežne odeje pod to višino spreminja od leta do leta. Območja pod 700 m.n.v. pa imajo že povsem nezanesljivo trajanje primerne snežne odeje. Iz tega sledi, da v naših alpskih dolinah in na njihovih pobočjih za alpsko smučanje primerna snežna odeja pozimi ni zanesljiva. Zanesljivost se bistveno poveča šele na višjih alpskih planotah in pobočjih nad njimi ter na vršnem delu Pohorja.
- Večina našega goratega sveta je v višinski coni, kjer snežna odeja v zimskem času ni zanesljiv pojav, zato je za njihovo obratovanje tudi v osrednjih zimskih mesecih (december, januar, februar) možno zagotoviti ustrezno snežno odejo le z dodatnim, umetnim zasneževanjem. Ob tem se zastavljajo številne dileme, med katerimi izstopajo problemi zajemanja in akumuliranja vode v prepustnem kraškem svetu ter poseganja v vodne vire in s tem povezane spremembe vodnega režima.

Hoja in tek na smučeh

- V Sloveniji ima precej območij pokrajinsko primernost tudi za hojo in tek na smučeh, ki je lahko ne samo dopolnitev, temveč pomembna alternativa alpskemu smučanju. Še posebej zato, ker imajo nekatera izmed gorskih območij tudi visoko doživljajsko pokrajinsko zmožnost. Posebej ustrezna območja so predvsem na

alpskih planotah Pokljuki, Jelovici in Komni, tudi v nekaterih alpskih dolinah (v Planici, Logarski dolini, v delu Bohinjskih dolin), pa tudi na najvišjih delih dinarskih planot in na Pohorju.

- Ker ima Slovenija v območjih z razmeroma zanesljivo snežno odejo in hkrati ustreznim reliefom malo planega sveta (neogozdenih površin) je potrebno velik del tras speljati skozi gozd, s tem pa so lahko povezani okoljski problemi (motenje divjadi).

Hoja/pohodništvo/planinstvo

PREDNOSTI:

- Za to obliko rekreacije je zanimiv velik del Slovenije, saj so posamezni grebeni in vrhovi ter robovi planot relativno močno dvignjeni nad nivoji okoliškega hribovja ali nad dolinami in kotlinami tudi izven alpskega sveta. Zato imajo številne lokacije razgled "z balkona" (robovi planot in grebeni nad kotlinami).
- Številni vrhovi in robovi planot se dvigajo nad zgornjo gozdno mejo v višinski pas s sorazmerno naravno vegetacijo, ali pa so bili izkrčeni gozdne vegetacije, kar povečuje njihovo razglednost. Poleg tega je na izkrčenih površinah marsikje prisotna značilna oziroma redka flora.

POMANJKLJIVOSTI:

- V nekaterih gorskih in hribovitih delih, zlasti na visokih alpskih in dinarskih planotah, prevladujejo sklenjene gozdne površine, kar ni v prid ustreznosti za hojo. Poleg tega v večini hribovitih predelov napreduje spontano ogozdovanje kar prav tako zmanjšuje pokrajinsko privlačnost za hojo.
- Številna priljubljena območja za peš hojo v odprti pokrajini zaradi izgradnje cest in povečevanja motornega prometa izgubljajo svojo privlačnost. Nekateri odseki peš poti vodijo po javnih cestah, na katerih se stopnjuje motorni promet prav v času največjega povpraševanja po hoji. Nekatero gorske doline so zaradi tega izgubile nekdanji pomen za hojo privlačnih dolin. Takšne primere predstavljajo doline Vrata, Zgornja Radovna, Pišnica in južna obala Bohinjskega jezera v Julijcih ter dolina Kamniške Bistrice v Kamniško-Savinjskih Alpah. V drugih dolinah se zastrujejo navzkrižja med uporabo cest za motorni promet na eni ter hojo na drugi strani. Ta navzkrižja so občasno očitna ponekod v razmeroma naravnih pokrajinah (v dolini Planice, Krme, Zgornje Trente, Logarske doline, v obeh bohinjskih dolinah, Vojah), v urbanizirani okolici večjih turističnih središč (na primer Bleda in Portoroža), pa tudi v izletniških conah posameznih mest (na primer v Polhograjskih Dolomitih in hribovju okrog Kureščka pri Ljubljani).

Rekreacija na/ob vodi

PREDNOSTI:

- Večina obal najbolj privlačnih jezer in jezerc je nepozidana in dostopna javnosti (npr. Blejsko jezero, Bohinjsko jezero, tudi manjša naravna ali večja umetna jezera).
- Struge zgornjih delov gorskih vodotokov so ohranjene v razmeroma naravnem stanju (npr.: Soča, Idrijca, Sava Dolinka in Sava Bohinjka), posamezni zgornji

odseki drugih rek pa v krajinsko privlačni obliki (npr. zgornja Krka, Kolpa), kar je posebej pogodu ekspanzivnemu čolnarjenju in športnemu ribolovu.

- Kakovost vodotokov, ki je primerna za rekreacijo v vodi (I. do II. kakovostni razred), je ohranjena le v njihovih zgornjih delih. Kakovost vode obeh večjih naravnih jezer (Bohinjskega in Blejskega) je za rekreacijo ustrezna, številnih manjših jezer pa se iz leta v leto spreminja od ustrezne do neustrezne, odvisno od trenutnih razmer (zlasti dotoka).
- Morska obala kljub osredotočenju različnih dejavnosti na ožjem pasu ni v celoti pozidana, kar še odpira manevrski prostor za njeno dodatno rekreacijsko ureditev in negovalne ukrepe.
- Klimatske poteze Koprškega Primorja kot npr. visoko število ur sončnega obsevanja, sorazmerno veliko število jasnih dni zlasti v poletnih mesecih, ter relativno visoke temperature morja so ugodne za turizem in rekreacijo. Temperature zraka sicer zaostajajo za temperaturami morja, v povprečju pa se v obdobju med začetkom junija in sredino septembra dvignejo nad 20 C.
- Kljub temu, da je razvoj **navtične rekreacije** v Sloveniji zaradi različnih dejstev omejen, pa ima Koprsko Primorje v svojem geografskem položaju določeno prednost. Prebivalci Slovenije in sosednjih dežel lahko najhitreje dosežejo sredozemsko obalo prav v slovenskih marinah in pristaniščih. Razen tega na območju Tržaškega zaliva že dalj časa primanjkuje privezov.
- Hidrografske karakteristike Tržaškega zaliva navtičnemu turizmu ustrezajo:
 - Na tem območju se ne razvijajo izjemno nevarni in visoki valovi. Tudi ob najmočnejših vetrovih ne presegajo višine 2,0-2,2 m. Tudi morski tokovi tukajšnje plovbe ne ovirajo.
 - Splošna globina Tržaškega zaliva je sicer majhna (19 m), vendar enakomerna in brez nevarnejših plitvin in čeri. Bibavica je sicer razmeroma visoka (v povprečju 96 cm), kar pa je mogoče pri gradnji objektov navtičnega turizma brez večjih problemov upoštevati. Oscilacije v gibanju morske gladine tako ne predstavljajo omejitvenega dejavnika.
 - Temperature morja v Tržaškem zalivu, ki se zaradi plitvosti hitreje in intenzivneje ogreva, so vse leto visoke, poleti pa celo nadpovprečne. To omogoča dolgo kopalno sezono, ki je tesno povezana z navtično dejavnostjo.
- Splošne klimatske razmere pa tudi vetrovne razmere so za izvajanje navtične rekreacije primerne. Močnejši in ekstremno močni vetrovi se pojavljajo predvsem v zimskem času (december in januar) ter tako plovbe navtičnih plovil bistveno ne ovirajo.

POMANJKLJIVOSTI:

- Slovenija ima razmeroma malo naravnih in umetnih (akumulacij) vodnih površin, ki so primerne za kopanje in čolnarjenje.
- Na večini naših rek temperatura vode v poletnem času ne preseže 18°C, ki je za večino ljudi minimalna ustrezna kopališka temperatura. To temperaturo redno, to je vsakoletno dosežejo oziroma presežejo za daljši čas le posamezni vodotoki in to le na posameznih odsekih (na primer Kolpa v srednjem in spodnjem toku ter Nadiža pred izlivom v Sočo).
- Nekateri odseki vodotokov, ki sicer dosegajo ugodno kopališko temperaturo, so prekomerno onesnaženi in zato ne pridejo v poštev za kopanje.

- Zaradi pomanjkanja možnosti za kopanje v bližnji okolici kraja bivanja so se ob vročih poletnih dneh ponekod ljudje prisiljeni kopati tudi v rekah in potokih, katerih temperatura ne presega 18°C, ali pa so prekomerno onesnaženi. Številni obiskovalci pa prihajajo k takim rekam le zaradi sončenja ali zadrževanja na prostem (poležavanja, piknika). Tako so ob slovenskih rekah kljub neugodni temperaturi vode številne obalne lokacije na katerih iščejo ljudje v dneh poletne vročine sprostitev na svežem zraku in v zelenem okolju. Take reke so zlasti Soča, Nadiža, Idrijca, Trebuša, Sava do Litije, Zgornja Krka, Kolpa, Zgornja Savinja, torej reke, ki imajo na posameznih odsekih dostopno, nezablateno in nezaraščeno obalo.
- V srednjih in spodnjih tokovih so reke večinoma prekomerno onesnažene ter neprimerne za rekreacijsko aktivnost. K temu so deloma pripomogli tudi regulacijski objekti oziroma ureditev brežin, ki ni primerna za rekreacijo.
- Ker ima Slovenija samo eno naravno jezero, katerega temperatura vode redno, to je vsakoletno dosega zaželeno kopalno temperaturo, je "onesposobitev" rek za kopanje pomembno vplivala na poslabšanje možnosti za to obliko rekreacije.
- Redka večja umetna jezera so malo ustrezna za rekreacijo, najsibo zaradi prekomerne onesnaženosti vode ali neustrezno urejenih brežin.
- Poslabšanje kopalnih možnosti v rekah skušajo prebivalci nadomestiti s kopanjem v "divjih" kopališčih, zlasti v jezerih in jezercih, zgrajenih pretežno ob melioracijah ali ob izkopavanju gramoza. Taki primeri so zlasti v Subpanonski Sloveniji. Nekateri iščejo osvežitev tudi v oporečnih, prekomerno onesnaženih vodotokih (npr. Krka, Savinja), ali rekah, ki z nizko temperaturo vode sploh ne ustrezajo za obravnavano aktivnost (npr. Soča).
- Čolnarjenju kot tekmovalnemu športu ne ustreza premajhna površina teh jezer, neustrezna oblika in pri pretočnih jezerih tudi premočan vodni tok.
- Majhna naravna ali umetna jezera so zaradi manj primernih naravnih brežin za rekreacijo ob ali na vodi naravno manj primerna. Njihova aktivizacija terja zato posebne ureditve oziroma posege v dane naravne razmere.
- Del prebivalstva je prav zaradi kopanja prisiljen migrirati na razmeroma velike razdalje, zlasti iz kontinentalnih mest do morske obale.
- Sorazmerno velik del morske obale ima majhno naravno kopališko ustreznost in zmogljivost ter jo je možno močneje izrabititi za rekreacijo ob in na vodi le z zahtevnejšimi gradbenimi posegi. Pri tem je posebna ovira tudi zaradi reliefnih razmer omejen prostor v bližini obale za mirujoči promet.
- Slovenija ima v primerjavi z ostalimi sredozemskimi državami zelo kratko obalo, majhen akvatorij brez otokov in nima neobljudenih zalivov in uval, ki privlačijo navtične turiste. Naravnih pogojev za razvoj navtičnega turizma zato ni mogoče primerjati z obsežnimi in razgibanimi obalami dežel, ki predstavljajo idealna območja za razvoj te vrste rekreacije (npr. Grčija, Hrvaška, Norveška idr.)
- Takoimenovana kopališka sezona, vezana na obdobje sončnega (jasno in poloblačno) vremena in na dneve, ko maksimalna dnevna temperatura preseže 25°C in si ljudje spontano zažele "k vodi" v kontinentalnem delu Slovenije med posameznimi leti precej niha. To pomeni, da se menjavajo "vroča" poletja, v katerih kopalni dnevi presegajo 3 mesece in "mokra" poletja s komaj enomesečno kopališko sezono. V takih razmerah z zgrajenimi kopališkimi objekti, t.j. bazeni, zaradi stroškov ni možno pokriti celotnega kopališkega povpraševanja, ki prav zaradi vremenskih nihanj močno varira.

- Kopališča z bazeni, še posebej tista, ki so bila zgrajena ob termalnih izviri, zaradi neenakomerne razmestitve po slovenskem prostoru in s tem sorazmerne oddaljenosti od izhodišč, posebej velja to za urbanizirana območja v SZ, osrednji in južni Sloveniji, ne morejo zadovoljiti tega rekreacijskega nagiba.

Termomineralne vode in rekreacijska ustreznost

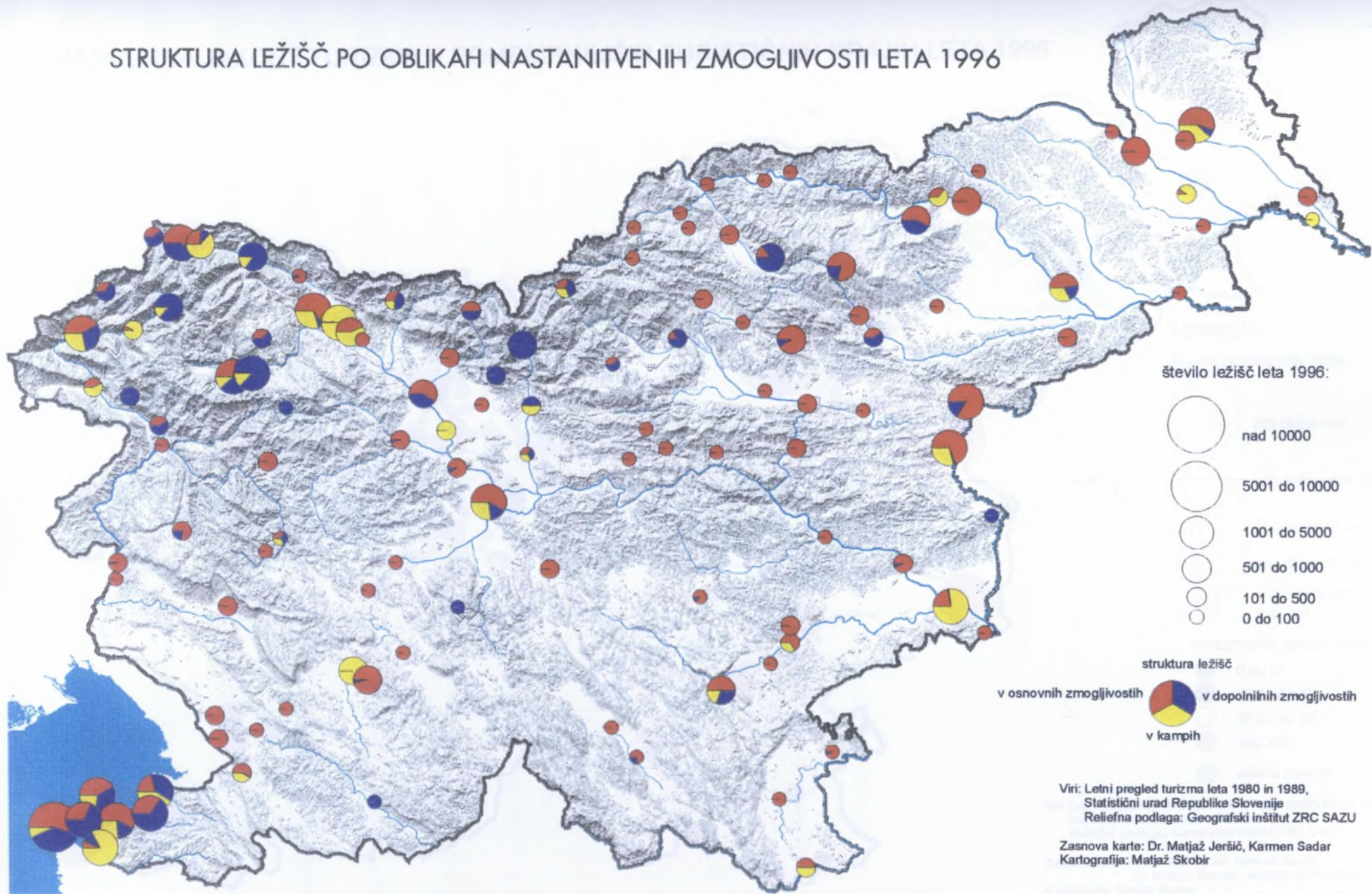
PREDNOSTI:

- Številne termalne vode so zaradi visoke temperature primerne za direktno uporabo: ogrevanje prostorov ter v balneološke in rekreacijske namene.
- V posameznih zdraviliških krajih razpolagajo z viški termalne vode, kar omogoča povečevanje turistične ponudbe.
- Geološka raziskovanja kažejo, da bo z dodatnimi, globljimi vrtanji možno odkriti in aktivirati nove oz. dodatne termalne vode in to ne samo v SV Sloveniji temveč tudi v Alpski regiji.
- Kakovost mineralne vode je velikega pomena zaradi čedalje večje mednarodne konkurence med zdraviliškimi turističnimi kraji.

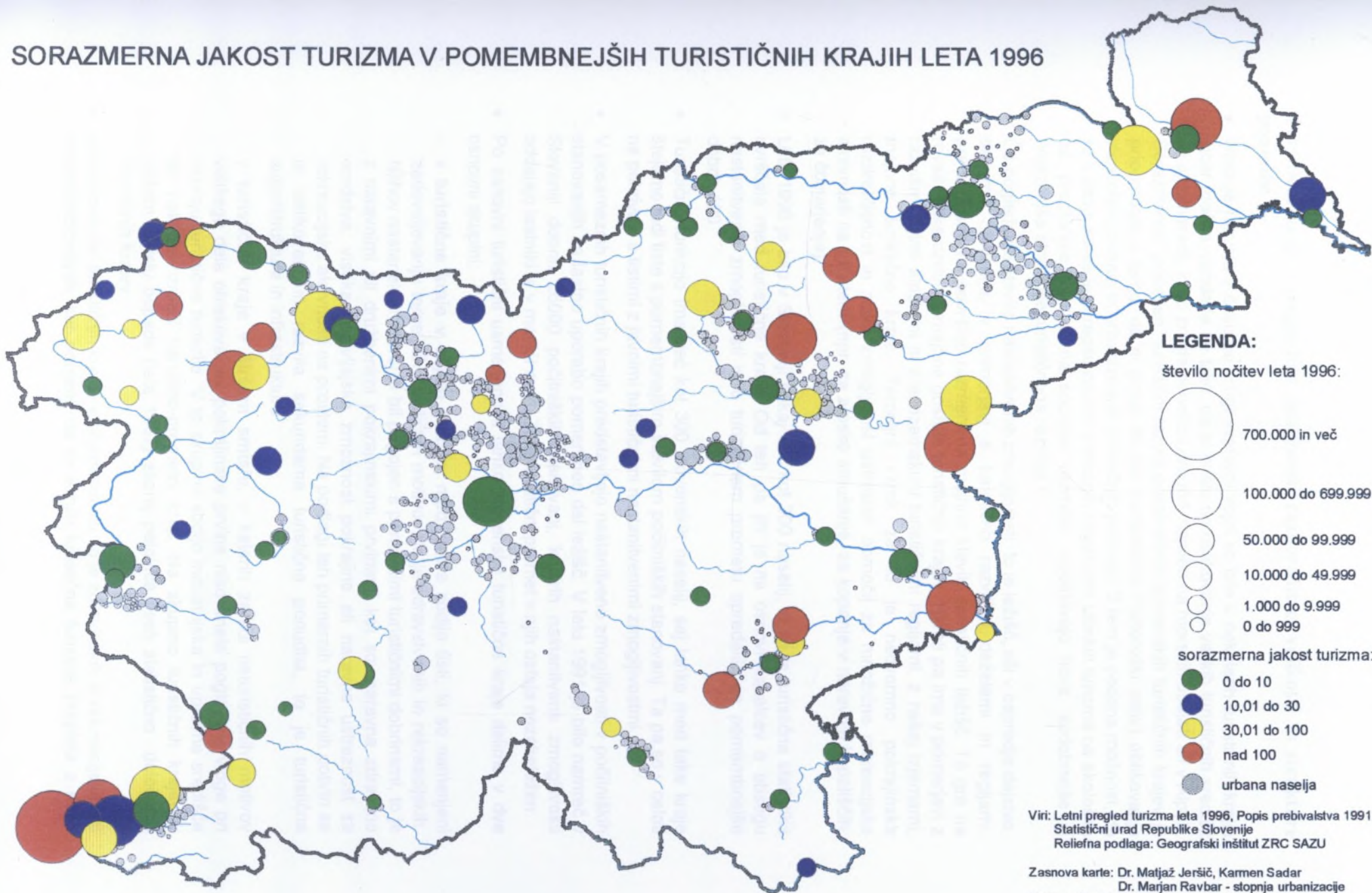
POMANJKLJIVOSTI:

- Znale in aktivirane termalne vode niso enakomerno razporejene po Sloveniji.
- Nekateri izviri so polno izkoriščeni in premalo izdatni za nadaljnji razvoj pripadajočega zdraviliškega kraja.

STRUKTURA LEŽIŠČ PO OBLIKAH NASTANITVENIH ZMOGLJIVOSTI LETA 1996

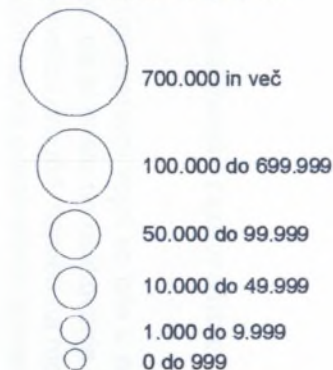

SORAZMERNNA JAKOST TURIZMA V POMEMBNEJŠIH TURISTIČNIH KRAJIH LETA 1996

LEGENDA:

število nočitev leta 1996:

sorazmerna jakost turizma:

Viri: Letni pregled turizma leta 1996, Popis prebivalstva 1991
Statistični urad Republike Slovenije
Reliefna podlaga: Geografski inštitut ZRC SAZU

Zasnova karte: Dr. Matjaž Jeršič, Karmen Sadar
Dr. Marjan Ravbar - stopnja urbanizacije
Kartografija: Matjaž Skobir

Inštitut za geografijo

Turistični kraji - pogloblitve značilnosti razporeditve, velikosti in strukture ponudbe

- Stopnje razvoja v času po drugi svetovni vojni so bile v nekaterih turističnih krajih sicer močne, vendarle ne tako, da bi prišlo do oblikovanja velikih turističnih središč ali aglomeracij, ki so zrastle ponekod drugod, najsibo na morskih obalah ali v Alpah. Sorazmerno "počasen" turistični razvoj posameznih slovenskih turističnih krajev je pripomogel k temu, da ni prišlo do (če izvezemo Portoroški zaliv) oblikovanja visokotehniziranih in urbaniziranih turističnih pokrajin. S tem je podana možnost, da se v času, ko se je okrepila zavest o možnih negativnih učinkih turizma na ekološke oz. prostorske pa tudi na socialne razmere, upoštevajo nove, sodobnejše in prijaznejše strategije turističnega razvoja.
- Če pogledamo število nastanitvenih zmogljivosti, to je ležišč, sili v ospredje dejstvo, da ima Slovenija, v primerjavi s turistično razvitimi deželami in regijami, preračunano na površino razmeroma majhno število turističnih ležišč. To gre na rovaš redke oziroma majhne gostote turističnih krajev. Hkrati pa ima v primerjavi z razvitimi tujimi alpskimi in sredozemskimi turističnimi regijami, z nekaj izjemami, majhne turistične kraje. Temeljni vzrok za to je nedvomno pokrajinska razdrobljenost in nizka zmogljivost ustreznih območij za množične rekreacijske aktivnosti na prostem (npr. za alpsko smučanje, za kopanje v naravnih kopalniških, za čolnarjenje).
- Leta 1996 je bilo v Sloveniji nekaj več kot 300 naselij, ki jih je turistična statistika uvrščala med turistične kraje. Od teh pa jih je na osnovi kazalcev o obsegu nastanitvenih zmogljivosti in o turističnem prometu opredelila za pomembnejše dobrih 120.
- Turistično funkcijo ima več kot 300 slovenskih naselij, saj lahko med take kraje štejemo tudi tiste s pomembnejšim številom počitniških stanovanj. Ta pa se v celoti ne pokrivajo s tistimi z javnimi turističnimi nastanitvenimi zmogljivostmi.
- V posameznih turističnih krajih predstavljajo nastanitvene zmogljivosti v počitniških stanovanjih za lastno uporabo pomemben del ležišč. V letu 1991 je bilo namreč v Sloveniji dobrih 26000 počitniških stanovanj, katerih nastanitvene zmogljivosti oddajajo lastniki le v manjši meri. Zato turistični promet v njih ostaja nezabeležen.
- Po osnovni turistični usmerjenosti lahko slovenske turistične kraje delimo v dve osnovni skupini:
 - v **turistične kraje v ožjem smislu**, med katere sodijo tisti, ki so namenjeni zadovoljevanju temeljnih turističnih motivov, to je zdravstvenih in rekreacijskih. Njihov nastanek in razvoj je bil pogojen s primarnimi turističnimi dobrinami, to je z naravnimi ali družbenimi pokrajinskimi prvinami kot so: naravna zdravilna sredstva, visoka doživljajska zmožnost pokrajine ali naravna ustreznost za rekreacijske aktivnosti na prostem. Na podlagi teh primarnih turističnih dobrin se je oblikovala in razvila sekundarna turistična ponudba, to je turistična superstruktura in infrastruktura.
 - v **turistične kraje v širšem smislu**, v katerih zaradi neturističnih motivov velikega dela obiskovalcev pokrajinske prvine niso imele pogloblitve vloge pri razvoju turistične funkcije. V to skupino sodijo industrijska in upravna središča ter nekateri izraziti tranzitno-prometni kraji. Na skupino turističnih krajev v širšem smislu odpade (leta 1987) skoraj polovica vseh statistično določenih turističnih krajev.
- pomemben del turističnih krajev v ožjem smislu, to je zdraviliških in rekreacijskih, ni monofunkcionalnih, kar pomeni, da se v njih turistična funkcija prepleta z neko

drugo, predvsem industrijsko ali pa tudi s "spalno" - stanovanjsko. Vzdrževanje ustreznega, to je prijaznega okolja, ohranitev zadostnih zelenih oziroma rekreacijskih površin je zaradi interesov različnih dejavnosti v takih turistično polifunkcionalnih krajih težavnejše kot v turistično monofunkcionalnih.

- Večji slovenski turistični kraji niso združeni v nekaj turističnih regij, temveč so razporejeni dekoncentrirano po različnih slovenskih pokrajinah. K temu je pripomogla razpršena razporeditev zdravilnih voda ter neskljenjena območja z visoko primernostjo za množične oblike turistične rekreacije na prostem, najsibo za rekreacijo ob oziroma na vodi ali za smučanje, ki so bili osnovni lokacijski dejavniki za razvoj turističnih krajev v ožjem smislu.
 - Slovenski **zdraviliški turistični kraji** so skoraj v celoti raztreseni po Subpanonski Sloveniji. Značilno za njihov novejši razvoj je, da z različnimi, zlasti kopališkimi objekti privabljajo poleg zdraviliških tudi vedno več rekreacijskih gostov. S tem večina izmed njih izgublja nekdanjo izrazito zdraviliško funkcijo.
 - **Gorski turistični kraji** so prostorsko osredotočeni na pravo alpsko regijo, predvsem na Julijske Alpe, izven nje pa le na Pohorje. V prostrani Predalpski Sloveniji in na Dinarskih planotah notranje Slovenije so se razvili le majhni in večinoma izletniškemu turizmu namenjeni kraji.
 - **Obmorski turistični kraji** so zaradi kratkega obalnega prostora razvojno omejeni zlasti na obalni del južno od Izole.
- Čeprav so slovenski turistični kraji v ožjem smislu omejeni le na nekatere slovenske pokrajine, imajo turistično privlačnost tudi druge slovenske pokrajine, vendar je ta dosedaj prišla do veljave predvsem pri zadovoljevanju potreb bližnje rekreacije mestnega prebivalstva oziroma kot ciljno območje izletniških tokov, usmerjenih semkaj iz večjih turističnih krajev.

Kulturna in zgodovinska dediščina

Med dejavnike, ki stopnjujejo splošno privlačnost pokrajine oziroma območja za rekreacijo sodi tudi prisotnost kulturne in zgodovinske dediščine. Med pomembnejše s tem povezane značilnosti slovenskega prostora sodijo tudi naslednje:

PREDNOSTI:

- Slovenija poseduje številne in raznotere kulturne in zgodovinske spomenike, za katere je značilna velika mnogovrstnost, to je močna zastopanost tako arheoloških, zgodovinskih, umetnostnih, arhitektonskih kot etnoloških spomenikov.
- Naši kulturni in zgodovinski spomeniki pomenijo pomemben del turistične ponudbe zlasti za domača in tuja izletniška potovanja ter za takoimenovane sekundarne izletniške migracije turistov, ki preživljajo počitnice v slovenskih turističnih krajih.
- Številni spomeniki so dostopni javnosti.
- V mnogih so dejavnosti, ki povečujejo njihovo turistično privlačnost, npr. ustanove, ki zbirajo, sistemizirajo in razstavljajo predmete kulturne in zgodovinske vrednosti (muzeji, galerije, umetniške zbirke), ali pa v njih prirejajo kulturne prireditve. V nekaterih so tudi kulinarčni obrati.
- Nekateri nepremični spomeniki so locirani v pokrajinskih strukturah, ki povečujejo njihovo doživljajsko zmožnost (npr. na razglednih legah, ob vodnih površinah).
- S svojo okolico oblikujejo marsikje značilne pokrajinske segmente (npr. bele cerkvice na zelenih gričih, gradovi na skalnih osamelcih).

POMANJKLJIVOSTI:

- Prostorska razporeditev ni povsem enakomerna. Največ jih je v območjih z največjo gostoto prebivalstva, to je v ravninah oz. dolinah ter kotlinah, razmeroma malo pa v goratih in še posebej v sklenjenih gozdnih površinah Dinarskih planot.
- Številni spomeniki so bili uničeni ali močno poškodovani zaradi vojnih dogodkov med drugo svetovno vojno, nekateri propadajo vsled pomanjkanja finančnih sredstev ali nefunkcionalne rabe.
- Nekateri turistično privlačni spomeniki so namenjeni dejavnostim, zaradi katerih je v njih onemogočen turistični obisk.
- Slovenija ima razmeroma malo kulturnih in zgodovinskih spomenikov, ki bi predstavljali samostojno turistično privlačnost za mednarodne turistične tokove oziroma zaradi katerih bi se v našo državo usmerjala mednarodna turistična potovanja.
- Med posameznimi spomeniki so velike razlike v turistični privlačnosti. Turiste ne zanima le notranja vrednost spomenika, to je zgodovinska izpovednost (priča ali dokument zgodovinskega obdobja), ali znanstvena pričevalnost (dokument določenega sloga, umetnostne smeri) temveč jih pogosto posebej privlačijo doživljajske značilnosti kot so: nenavadna ali zanimiva oblika spomenika, njegova razsežnost, monumentalnost, izjemna lega, ohranjenost, obdajajoča okolica.

Rekreacijska infrastruktura

Alpsko smučanje:

- Leta 1996 je bilo v Sloveniji 47 smučišč (po nekaterih drugih podatkih 48).
- Približno 80 % vseh prebivalcev Slovenije, ki prebiva v urbaniziranih območjih ima v oddaljenosti do 30 km urejeno smučišče za alpsko smučanje. Vendar so precejšnje razlike v kakovosti pripadajočega smučarskega območja. Le približno 63 % prebivalcev urbaniziranih con gravitira k smučiščem z zelo ustreznimi ali ustreznimi značilnostmi, preostali pa imajo v upoštevanju razdalji le majhno, po svoji ustreznosti skromno smučišče.
- Večina žičniških naprav v Sloveniji je tehnično zastarelih, prav tako zaostajajo tudi po svojem udobju za tistimi v tujih alpskih krajih.
- Tretjina slovenskih smučišč ima žičnice, katerih dolžina ne presega 500 m, površino smučišča manjšo od 3 ha ter denivelacijo smučarskih prog nižjo od 100 m. Tretjina smučišč ima torej izrazit lokalni značaj ali pomen le za smučarje začetnike.
- Približno tretjina smučarskih območij ima površino smučišč večjo od 25 ha, denivelacijo višjo od 300 m ter dolžino žičnic večjo od 5000 m. V tej skupini je devet smučišč, katerih denivelacija presega 450 m, kar pomeni, da imajo vsaj eno ali več razmeroma daljših prog in s tem možnost za večji, to je regionalni ali nadregionalni pomen oziroma privlačnost.
- Posebej značilno je, da več kot polovica oziroma 27 smučišč sega do največ 1200 m.n.v., kar pomeni, da je v višinski coni s povsem nezanesljivim trajanjem snežne odeje. Le 9 smučišč ali slabih 20 % ima najvišjo točko smučarskih prog v nadmorski višini nad 1500 m.
- Nekatera pomembnejša slovenska smučišča so dostopna le z dostavnimi žičnicami. Njihove zmogljivosti ni možno povsem izkoristiti zaradi ozkih grl pri dostopu na smučišče, saj zmogljivost dostopne žičnice ni sorazmerna zmogljivosti smučišč. Delno so ozka grla tudi premajhna parkirišča. Primeri so zlasti Vogel, Kravec, Golte in Mariborsko Pohorje.

Hoja, planinstvo

- Kar 92,9% (t.j. 1,197 milij. od 1,287 milj.) prebivalcev urbaniziranih con Slovenije ima v razdalji do 30 km vsaj eno, nekatera tudi več posebej ustreznih pokrajinskih območij za hojo po hribovitem in gorskem svetu.
- Opremljenost gorskega sveta s planinskimi postojankami je zadovoljiva. Za razširitev sedanjega obsega (števila) postojank z gradnjo novih, zaenkrat ni videti potrebe.
- Hojo omogočajo zaznamovane peš poti, ki so speljane po vseh privlačnejših slovenskih pokrajinskih predelih, z delno izjemo posameznih, zaradi vojaških interesov dosedaj "zaprtih" con. Z osamosvojitvijo Slovenije in opustitvijo nekaterih "zaprtih predelov" so se odprla za planinarjenje nekatera nova območja, predvsem Kočevska, Krim, ter pokrajina med Postojno in Pivko. Vsi naštetih predeli so za planinstvo zelo zanimivi, so pa s planinsko infrastrukturo precej zanemarjeni.
- Dejstvo je, da so mnoge planinske postojanke dosegljive tudi z motornimi vozili po cestah, ki pripeljejo prav do objekta. S tem se v neposredni okolici postojanke pobuja hrup in smrad, hkrati pa zaradi pločevine zmanjšuje tudi optična doživljajska privlačnost.

Početniška stanovanja

Početniška stanovanja so razporejena predvsem:

- v podeželskih hribovitih in gričevnatih območjih, ki ne izstopajo po posebni naravni rekreacijski primernosti in sploh niso opremljena z rekreacijsko infrastrukturo, pač pa gre za agrarno pokrajino, primerno zlasti za obdelavo vinogradov, sadovnjakov ali vrtov. Pri tem gre zlasti za območja v Subpanonski Sloveniji ter na nizkih dinarskih planotah. Osredotočena so v pokrajinskih predelih, ki izstopajo po vinogradih in sadovnjakih, t.j. v tako imenovanem termalnem pasu. Na te dve regiji je odpadlo 1981. leta le 39,4 %, leta 1991 pa kar 52,8 % početniških stanovanj
- v gorskih oz. hribovitih ter obmorskih območjih, ki izstopajo po naravni rekreacijski primernosti in opremljenosti ter so zato privlačna zaradi možnosti ukvarjanja z množičnimi rekreacijskimi (športnimi) aktivnostmi (rekreacija na snegu, ob vodi, planinstvo).

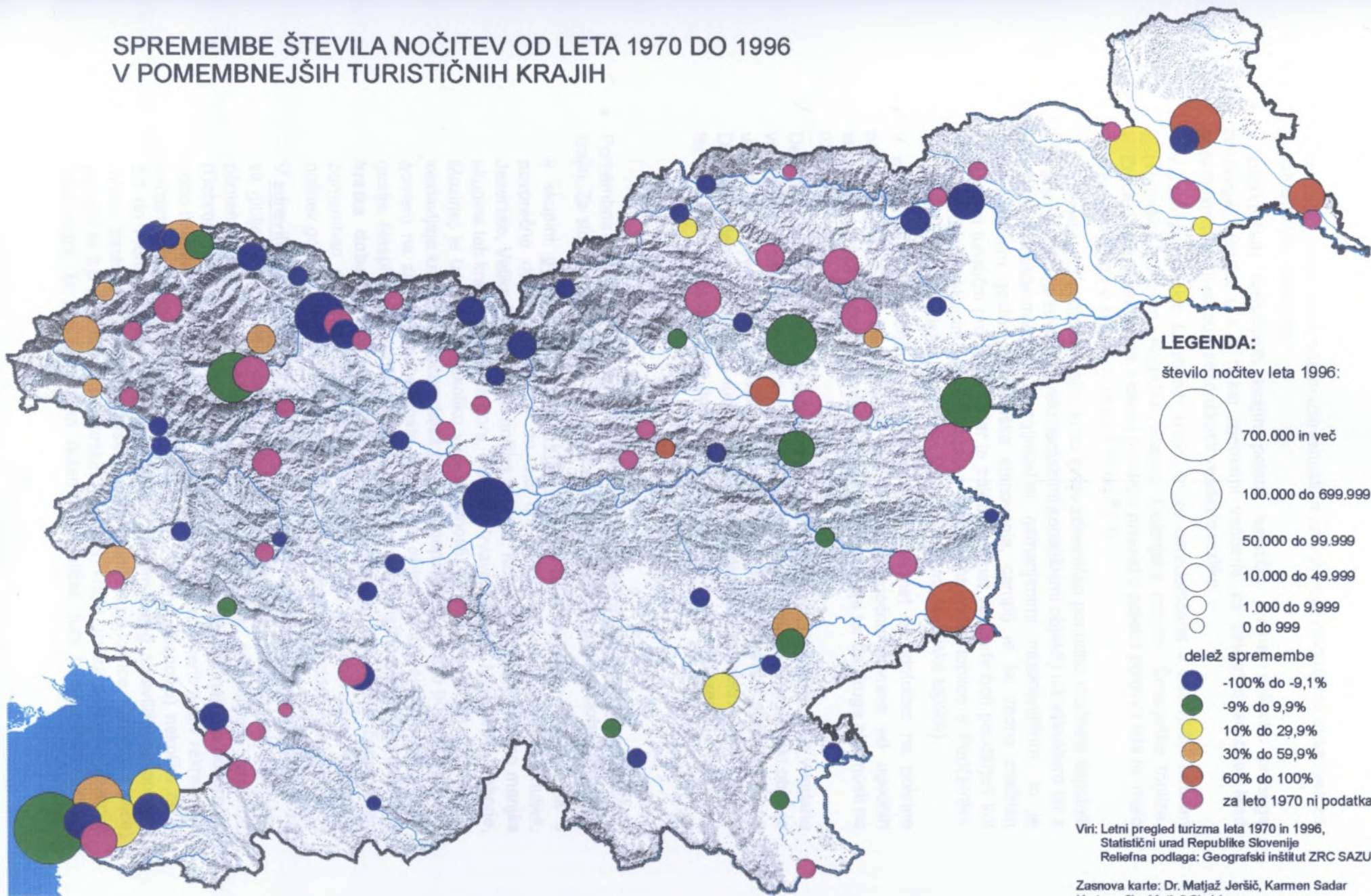
Poglavitne značilnosti turističnega prometa

- V obdobju po drugi svetovni vojni so turistični razvoj pogojevale različne oblike turističnih migracij, katerih cilji so bili v slovenskem prostoru ali pa so samo prehajale Slovenijo na poti proti turističnim ciljnim območjem v drugih deželah. Glavne oblike teh migracij so:
 - počitniška potovanja katerih končni ali poglavitni cilji so v Sloveniji;
 - izletniška potovanja, katerih cilji so prav tako na ozemlju Slovenije, vendar pa trajajo skupaj z bivanjem v turističnih ciljnih krajih le en dan do največ tri dni. Večinoma gre za potovanja vezana na prosti čas ob koncu tedna ter med prazniki;
 - tranzitna potovanja, za katera je značilno, da samo prehajajo Slovenijo, saj so njihovi cilji v drugih državah;
 - sekundarna izletniška potovanja; gre za pretežno enodnevne izlete, ki jih počitniški turisti med svojim bivanjem v slovenskih turističnih krajih uresničujejo v njihovi ožji ali širši okolici;
 - neturistična potovanja, ki so motivirana z neturističnimi motivi (pretežno s poslovnimi) in usmerjena predvsem v turistične kraje v širšem smislu (gopodarska, upravna središča) ali pa samo prehajajo slovensko ozemlje (potovanja zdomcev).
- Poglavitna izhodišča turističnih potovanj so bila po letu 1965 v dvanajstih zahodnoevropskih in srednjeevropskih državah ter v ZDA. V obdobju od 1961. leta naprej je v Sloveniji več kot 90 % mednarodnega turističnega prometa, merjenega z nočitvami tujih gostov, odpadlo na turiste iz Avstrije, Belgije, nekdanje ČSSR, Danske, Francije, Italije, Nizozemske, Madžarske, Švedske, Švice, Velike Britanije in (Zvezne republike) Nemčije. Po obsegu turističnega prometa so bile posebej pomembne štiri izhodiščne države: ZR Nemčija, Velika Britanija, Avstrija in Italija, na katere je odpadlo v posameznih letih dobrih 50 % tujih prenočitev. Razmeroma pomemben delež, to je okrog 20 %, so v posameznih letih, vendar šele po 1970, zavzemale prenočitve gostov iz bolj oddaljenih evropskih držav: Finske, Danske, Norveške, Švedske in Velike Britanije. Prostorsko razširitev izhodiščnega območja na navedene, oddaljenejšje evropske države so omogočile predvsem redne ali izredne čarterske letalske linije med ljubljanskim in drugimi evropskimi letališči.
- Ker se je Slovenija uveljavila kot ciljno turistično območje z vplivnim območjem v številnih evropskih državah, ni bila odvisna le od določenega, omejenega turističnega tržišča.
- Razpad države in vojna v bivših jugoslovanskih republikah so v letu 1991 povzročili drastičen upad tujega turističnega prometa. Posebej močno se je zmanjšal turistični promet iz bolj oddaljenih izhodiščnih držav. Vendar se, kot kažejo podatki za leto 1996, izhodiščno območje turističnih potovanj polagoma ponovno oblikuje v okviru predhodnih izhodiščnih držav, čeprav še vedno v bistveno manjšem obsegu.
- V Slovenijo so se v celotnem povojnem obdobju vseskozi usmerjali tudi po obsegu sorazmerno pomembni turistični tokovi iz držav nekdanje Jugoslavije. Posebej pomemben je bil delež turističnega prometa gostov iz Hrvaške in Srbije, pa tudi Bosne. Še leta 1961 so prenočitve gostov iz nekdanjih jugoslovanskih republik in iz Slovenije predstavljale blizu 80 % vseh nočitev Slovenije. Za tem se je njihov delež postopno zmanjševal in se leta 1987 ustavil na 59 %. Obseg mednarodnih turističnih potovanj iz zahodnoevropskih in srednjeevropskih držav je namreč naraščal hitreje kot iz Slovenije in bivše Jugoslavije.

- Slovenski gostje, ki so leta 1961 k turističnemu prometu slovenskih turističnih krajev prispevali skoraj polovico vseh nočitev, so svoj delež do 1987 zmanjšali le na eno tretjino.
- Za kratkotrajne, to je **izletniške mednarodne migracije** (z bivanjem v Sloveniji do največ 4 dni) je značilno razmeroma široko vplivno območje, ki se je oblikovalo zlasti po letu 1980. Po zgraditvi prečnih avtocest iz južne Nemčije preko Vzhodnih Alp, predvsem Pyrnske in Turske ter avtocestnega omrežja po severovzhodni italijanski nižini do naše zahodne meje, se je izhodišče mednarodnih izletniških tokov v Slovenijo lahko prostorsko razširilo. Tako izhodišča mednarodnih izletniških potovanj niso bila le v bližnjih obmejnih tujih mestih, kot so: Trst, Gorica, Celovec, Graz temveč deloma tudi v oddaljenejših mestih sosednjih držav. Od tod so se usmerjali močnejši izletniški tokovi v Slovenijo, zlasti med tako imenovanimi podaljšanimi prazničnimi dnevi.
- Mednarodni počitniški in izletniški turistični tokovi so se v Sloveniji usmerjali tako v obmorske, gorske in zdraviliške, kot tudi v neturistične kraje, to je v upravna in gospodarska središča. Taka usmerjenost kaže, da so bili mednarodni turistični tokovi v Slovenijo pobujeni tako z ožjimi turističnimi, to je rekreacijskimi in zdravstvenimi nagibi, kot tudi s poslovnimi in prometno-tranzitnimi. Poleg teh motivov so bila kratkotrajna potovanja tujih potnikov v Sloveniji pobujena tudi z oskrbovalnimi nagibi. Ker se je pomen teh motivov, zaradi menjavanja cenovnih razlik v sosednjih obmejnih regijah pogosto spreminjal je precej nihal tudi obseg izletniških potovanj.
- Pomemben del mednarodnih turističnih tokov, ki se je usmerjal v Slovenijo po cestah je, razen na izletniške, odpadel tudi na tranzitne. Na to kažejo tudi statistični podatki. Število tujih potnikov, ki so med 1960 in 1990 vstopali v Slovenijo preko njenih mejnih prehodov je bilo v posameznih letih šestkrat (v nekaterih letih tudi do osemkrat) večje od števila gostov, ki so prenočevali v slovenskih turističnih krajih. To nesorazmerje dokazuje, da je velik del mednarodnih motoriziranih (tujih) potnikov Slovenijo samo prehajal oziroma se zadrževal manj kot en dan. (Jeršič, M.1970).
- **Tranzitni turistični tokovi**, ki so prehajali Slovenijo, so imeli svoja izhodišča v zahodnoevropskih državah, pglavitne cilje pa v jugovzhodni Evropi, predvsem v obmorskih turističnih krajih ob vzhodni jadranski in egejski morski obali. Mednarodni tranzitni turistični tokovi so bili osredotočeni na ceste slovenskega cestnega križa ter na magistralne ceste zahodne in vzhodne Slovenije. Njihov vpliv je zato ostal, v nasprotju s počitniškimi in izletniškimi migracijami omejen pretežno le na kraje ob teh cestah.
- Tako mednarodni (tuji) kot domači turistični tokovi so se usmerjali v različne slovenske turistične kraje (obmorske, gorske in zdraviliške), pa tudi v mesta. Usmeritev mednarodnih turističnih tokov v posamezne turistične kraje navedenih skupin ni bila izenačena.
 - V **gorskih turističnih krajih** je leta 1989 na tuje goste odpadla več kot polovica turističnega prometa v Bovcu, v večjih turističnih krajih Julijskih Alp, kot so: Bohinjsko jezero, Bled, Lesce, Kranjska gora, Martuljek pa približno polovica.
 - V manjših gorskih turističnih krajih Julijskih Alp in v vseh drugih krajih Kamniško-Savinjskih Alp in Pohorja pa je bila ta delež nižji in ni presegel 25 %. V letu 1996 ob absolutnem zmanjšanju pa v relativnem smislu ni bilo bistveno drugače. Do pomembnejše spremembe je prišlo v Bovcu kjer se je delež tujega turističnega prometa močno znižal ter na Bledu kjer se je povečal.

- Karakteristično je, da so bili močnejši deleži tujega turističnega prometa značilni za večje kraje Julijskih Alp, kar lahko pripišemo visoki doživljajski zmožnosti in hkrati relativno dobri opremljenosti teh krajev.
 - V skupini **zdraviliških turističnih krajev** so bile v tem pogledu med posameznimi kraji velike razlike. Leta 1989 je približno polovica vsega turističnega prometa odpadla na tuje goste v Rogaški Slatini in Moravskih toplicah, približno četrtina v Lendavskih toplicah, v Banovcih, v Dobrni in Ptujskih toplicah, medtem ko je bila v ostalih nižja in ni presegla 20 %. V letu 1996 se je absolutni obseg v večini krajev sicer zmanjšal napram letu 1989, relativni delež tujega turističnega prometa pa se je opazneje povečal zlasti v Radencih, rahlo pa tudi v Rogaški Slatini, Dobrni in Moravskih toplicah.
 - V **obmorskih turističnih krajih** so bili deleži tujega turističnega prometa zelo heterogeni. V Portorožu je leta 1989 znašal delež tujega turističnega prometa kar 75 %, v Izoli je presegal 60 %, v drugih krajih pa je bil nižji od 50 %. V letu 1996 so vsi obmorski kraji izkazovali manjše deleže tujega prometa, samo v Portorožu je bil namreč večji od 50 %.
 - Leta 1989 je bil v **turističnih krajih v širšem smislu** delež tujega turističnega prometa v prevladi. Leta 1996 je prišlo v teh krajih do spremembe, to je do absolutnega in relativnega upada tujega prometa. To spremembo lahko pripišemo močnemu padcu obsega tujih, predvsem poslovnih gostov iz bivših jugoslovanskih republik in močnemu zmanjšanju tujih tranzitnih turističnih potovanj.
 - V velikem delu sorazmerno večjih turističnih krajev v ožjem smislu (Portorož, Bled, Bohinsko jezero, Kranjska gora, Rogaška Slatina, Moravske toplice, Bovec, Postojna) je prevladoval turistični promet tujih gostov. Tudi v velikem delu preostalih turističnih krajev ta delež ni bil zanemarljiv. Izjeme so bili le nekateri zdraviliški turistični kraji, ki so se osredotočili predvsem na domače goste ali posamezni gorski kraji s sorazmerno skromno ponudbo nastanitvenih zmožljivosti in rekreacijske infrastrukture.
- **Letni potek turističnega prometa** se razlikuje tudi v odvisnosti od vrste turističnega kraja. Pomembnejši slovenski **gorski turistični kraji** kažejo različno letno razporeditev turističnega prometa:
 - v krajih zgornje Jeseniške doline (Kranjska gora, Podkoren, Rateče) je turistični promet v zimski in poletni polovici leta izenačen.
 - V vseh krajih na Pohorju (Mariborsko Pohorje, Rogla, Kope), v Kamniško-Savinjskih Alpah na Krvavcu, v Julijskih Alpah pa le na Pokljuki (Goreljek) in Sorici ter v Cerknem v Škofjeloško-Cerkljanskem hribovju je turistični promet v zimski polovici precej višji kot poleti.
 - V gorskih turističnih krajih Julijskih Alp pa je, z izjemo zgoraj naštetih krajev v Jeseniški dolini, obseg turističnega prometa v poletni polovici leta močnejši in zavzema 3/4 do 2/3 napram tistemu v zimski polovici (Bled, Radovljica, Bohinjska Bistrica, Ribčev Laz, Bovec, Log pod Mangartom).
 - Navedene razlike med sezonama kažejo, da je Pohorje privlačnejše pozimi. V Julijskih Alpah kljub izgradnji zimskošportne infrastrukture, z izjemo zgornje Jeseniške doline, ni uspelo izenačiti poletne in zimske sezone. Na to so vplivale klimatske razmere, ki so v dolinskih delih Bohinja, Blejskega kota in Bovške kotline pozimi "preveč mile" in zato tu ni zanesljive snežne odeje. Višja okoliška

SPREMEMBE ŠTEVILA NOČITEV OD LETA 1970 DO 1996 V POMEMBNEJŠIH TURISTIČNIH KRAJIH

LEGENDA:

število nočitev leta 1996:

- 700.000 in več
- 100.000 do 699.999
- 50.000 do 99.999
- 10.000 do 49.999
- 1.000 do 9.999
- 0 do 999

delež spremembe

- 100% do -9,1%
- 9% do 9,9%
- 10% do 29,9%
- 30% do 59,9%
- 60% do 100%
- za leto 1970 ni podatka

Viri: Letni pregled turizma leta 1970 in 1996,
Statistični urad Republike Slovenije
Reliefna podlaga: Geografski inštitut ZRC SAZU

Zasnova karte: Dr. Matjaž Jeršič, Karmen Sadar
Kartografija: Matjaž Skobir

Inštitut za geografijo

smučišča pa po svoji reliefni ustreznosti in zmogljivosti niso dovolj atraktivna za zahtevnejše smučanje.

- V **zdraviliških turističnih krajih** poletni turistični promet nekoliko presega zimskega. Vendar gre z nekaj izjemami vendarle za celoletno sezono. Med posameznimi kraji pa so v sezonskosti vendarle razlike:
 - v tistih zdraviliških turističnih krajih, ki so osredotočena v zdraviliški turizem (Topolšica, Dobrna, Rogaška Slatina, Dolenjske toplice, Šmarješke toplice, Zreče, Laško, Lendavske toplice) turistični promet v poletni polovici leta le malo presega tistega v zimski, to je za 5 % do 10 %.
 - V zdraviliških turističnih krajih, ki so svojo zdraviliško ponudbo močneje dopolnili z rekreacijsko (predvsem z rekreacijskimi kopališkimi objekti) infrastrukturo ter z bivalnimi nastanitvenimi zmogljivostmi namenjenimi nezdraviliškim, to je rekreacijskim gostom (počitniška stanovanja, campi) je še vedno značilen celoletni turistični promet, vendar je poletni promet vendarle bolj poudarjen kot pri predhodni skupini krajev (Čateške toplice, Atomske toplice v Podčetrtku, Ptujске toplice, Radenci, Moravske toplice, Banovci, Medijske toplice).
- V **obmorskih turističnih krajih** je turistični promet osredotočen na poletno polovico leta. Sezonske variacije so še vedno močno odvisne od ugodnih temperatur zraka in morske vode za kopanje in sončenje ter za druge aktivnosti na oziroma v vodi.

Delež turističnega prometa je tudi v obmorskih krajih v zimski polovici leta vendarle večji kot je bil pred letom 1970. Omiljena sezonskost prometa ob slovenski obali je učinek delne uveljavitve zdraviliške ponudbe, ki sloni na zdravilni slanici in blatu. Delno je k temu pripomogla tudi infrastruktura (pokriti športnorekreacijski objekti) ter specifične oblike turistične ponudbe (igralništvo, kongresni turizem).

- Pomembna značilnost turističnega prometa je **trajanje bivanja gostov** v turističnih krajih. Za slovenske turistične kraje so značilne **kratke povprečne dobe bivanja**.
 - v skupini **gorskih turističnih krajev** je l. 1996 prevladovala skupina s povprečno dobo bivanja 2,1 do 3,5 dni. (Bled, Bovec, Bohinj, Martuljek, Jezersko, Velika Planina s Kamniško Bistrico, Kope, Cerčno). Relativno manjša skupina teh krajev (Kranjska gora, Rateče, Krvavec, Rogla, Mariborsko Pohorje, Mozirje) je izkazovala nekoliko višje vrednosti, to je 3,6 do 5 dni. To skupino sestavljajo kraji, kjer močan delež prometa odpade na zimsko polovico leta, kar pomeni na zimskošportne goste. Ti pa se očitno zadržujejo dlje kot poletni gostje. Nasploh pa je očitno, da je v naših gorskih turističnih krajih **sorazmerno kratka doba bivanja** posledica njihove prometne lege vsled česar imajo pomemben del izletniških gostov. Deloma gre to tudi na račun prištevanja nočitev gorskih planinskih postojank, ki pa imajo izrazit prehodni obisk.
 - V **zdraviliških turističnih krajih** se povprečna doba bivanja precej razlikuje saj se giblje med 5,1 in 9 dnevi. Tak razpon je posledica večjega ali manjšega pomena zdraviliškega turizma. Kraji z izrazitejšim zdraviliškim turizmom (Dobrna, Laško, Šmarješke in Dolenjske toplice) izkazujejo najvišjo povprečno dobo bivanja, to je nad 7 dni, tisti, ki so se deloma preusmerili tudi v rekreacijski turizem (Rogaška Slatina, Atomske toplice, Radenci, Banovci) nekoliko nižjo, 5,1 do 7 dni, kraji kjer pa je rekreacijski turizem poleg zdraviliškega posebej močno zastopan (Zreče, Moravske toplice, Lendavske toplice, Čateške toplice) pa celo le 3,6 do 5 dni. V obmorskih turističnih krajih gre za podobno situacijo. Oba kraja, ki sta usmerjena razen v kopališki, tudi v zdraviliški turizem

izkazujeta povprečno dobo bivanja od 5,1 do 7 dni (Ankaran z Debelim rtičem, Strunjan), rekreacijsko poudarjeno naravnana (Portorož, Izola) le 3,6 do 5 dni, preostali pa pod 3,5 dni.

- V turističnih krajih v širšem smislu je zaradi prevlade poslovnega in tranzitnega turističnega prometa povprečna doba bivanja zelo nizka (1-2 dni).
- Razmeroma nizke povprečne dobe bivanja kažejo, da se v večini naših turističnih krajev počitniški turizem prepleta z izletniškim in ponekod tudi tranzitnim.

VREDNOTENJE POKRAJINSKE USTREZNOSTI ZA REKREACIJO NA PROSTEM

Izhodišča

Na turistični kraj oziroma ciljno turistično območje je vezan skupni turistični proizvod (izdelek). Glede na turistično ponudbo ga sestavljata dve skupini elementov.

Prva skupina so določeni **pokrajinski, klimatski in historični** elementi, ki so privlačni za turiste. Ta del ponudbe označuje turistična stroka z različnimi pojmi in sicer **osnovni** ali tudi **naravni turistični resursi**, ali **primarne dobrine turistične ponudbe**. Primarne dobrine turistične ponudbe pomenijo za številne turistične kraje v **ožjem smislu predpogoj in impulz** turističnega razvoja.

Drugo skupino elementov, imenovano najpogosteje kot **izpeljana** turistična ponudba ali **sekundarne dobrine turistične ponudbe**, pa sestavljajo organizacije in njihovi ukrepi (predpisi, zakoni), ki usmerjajo razvoj turizma ter naprave in aktivnosti, ki **omogočajo** turizem. K slednjim prištevamo zlasti: prometnice, zelene površine, nastanitvene in oskrbne turistične zmogljivosti, storitveno obrt, športne objekte z ukrepi za njihovo delovanje.

Turistični proizvod je torej turistični kraj s svojo okolico, ki jo sestavljata primarna in sekundarna turistična ponudba.

Za **naravno pogojene turistične kraje**, h katerim prištevamo:

- rekreacijske turistične kraje (kraje, ki s svojo ponudbo nudijo možnosti za rekreacijo)
- zdraviliške turistične kraje

so **naravni resursi predpogoj za njihov nastanek in razvoj**.

To pomeni, da je njihova **turistična privlačnost** odvisna od:

- **doživljajske zmožnosti** kraja in okoliške pokrajine, ki jo pogojuje izgled pokrajine kot celote ali njene posamezne sestavine (npr. vegetacija, geomorfološki ali hidrološki objekti);
- **pokrajinske rekreacijske ustreznosti**, to je uporabnosti za rekreacijske aktivnosti, navezane ali odvisne od pokrajinskih sestavin (npr. od klime, vodnih in reliefnih razmer);
- **naravnih zdravilnih sredstev**, to je naravnih prvin, ki imajo zdravilni učinek na človeški organizem (npr. določena klima, termomineralne, termalne in mineralne zdravilne vode, zdravilno blato in plini);
- **"notranje" vrednosti** naravnih sestavin, to je njihove primernosti za spoznavanje ali proučevanje naravnih pojavov.

Za zadovoljevanje številnih turističnih motivov so turistične dobrine primarne ponudbe temeljnega pomena, kar pomeni, da so lahko osnovna turistična privlačnost, vendar pa so za njihovo rabo oziroma uživanje potrebne tudi dobrine sekundarne ponudbe (določena infrastruktura).

Vrednotenje

Da bi se ugotovila pokrajinska ustreznost za posamezne rekreacijske aktivnosti, navezane na odprto pokrajino, se v okviru prostorskega planiranja uporabljajo postopki vrednotenja, ki temeljijo pretežno na analizah **uporabne vrednosti**. Pri njih

se kot vrednostno merilo ne uporabljajo denarno oblikovane ustreznostne vrednosti. Vrednotenje se lahko nanaša na pokrajino ali na rekreacijsko infrastrukturo ali pa na oba ta dva segmenta hkrati.

Rezultati vrednotenja pokrajine se skladno s predhodnimi navedbami uporabljajo za:

- opredeljevanje **rekreacijske ustreznosti** določene pokrajine (območja);
- omejitve **prednostnih površin** za rekreacijsko rabo;
- ugotavljanje **navzkrižij** v določenem območju;
- opredeljevanje območij, ki naj se negujejo ali **oblikujejo** kot rekreacijska območja.

Postopki vrednotenja infrastrukture pa so lahko namenjeni za:

- primerjave o **opremljenosti** z rekreacijsko infrastrukturo;
- proučevanje oziroma ugotavljanje opremljenosti **posameznih krajev, občin ali regij** z rekreacijsko infrastrukturo;
- **presojo** različnih iz infrastrukturnih naprav sestojecih **kombinacij**.

Ustrezna in prednostna območja

Ustrezna območja za rekreacijo na prostem, ki jih izdvojimo na podlagi vrednotenja, nam pomagajo izdvojiti območja, ki so za posamezne rekreacijske aktivnosti posebej predisponirana. Z izdvajanjem ustreznih območij naj bi se torej strokovno utemeljil prostorski interes določene dejavnosti oziroma rabe tal. Ta ne more uživati apriorne prednosti, ki se lahko določi šele v postopkih oziroma usklajevalnem postopku, predvidenem z zakonodajo o planiranju.

Pri pojmu **prednostno območje** pa gre običajno za površine, na katerih ima določena raba prednost napram drugi oziroma drugim rabam oziroma prostorsko relevantnim funkcijam. Tako imenovane druge rabe so na takih območjih možne samo v primeru, če so kompatibilne s prednostno funkcijo.

To pojasnilo je bilo potrebno, ker uporabljamo izraz prednostno območje tudi v pričujoči raziskavi. Naš namen je bil ugotoviti, v katerih pokrajinskih območjih Slovenije se pojavljajo **ustrezna območja le za eno rekreacijsko aktivnost**, navezano na odprto pokrajino, v katerih pa se prepletajo ustrezna območja za več različnih rekreacijskih aktivnosti hkrati.

Na tej osnovi smo izdvojili:

- območja, kjer **se prepletajo zelo ustrezna območja za več rekreacijskih aktivnosti** (na karti so označena kot zelo ustrezna/vsestranska območja). Ta imajo visoko turistično privlačnost, saj lahko zadovoljujejo različne skupine oziroma segmente turističnega povpraševanja. Če gre v takem območju za prepletanje ustreznih območij tako za poletne kot zimske rekreacijske aktivnosti, obstajajo možnosti za dvojno ali celo celoletno turistično sezono. Taka območja so torej prednostna za turistični razvoj.
- Nasproten ekstrem so **območja**, ki imajo relativno **nizko pokrajinsko rekreacijsko ustreznost** in to **le za eno rekreacijsko aktivnost**. Taka pokrajinska območja praviloma niso dovolj privlačna za intenzivnejši turistični razvoj, s tem pa tudi ne za turistične kraje, usmerjene v stacionarni turizem. Lahko pa so privlačna za manj zahtevno bližnjo rekreacijo. V takih pokrajinah je potrebno njihovo pomanjkljivo pokrajinsko rekreacijsko ustreznost povečati, to je obogatiti z grajenimi rekreacijskimi objekti, ki so neodvisni od pokrajinske privlačnosti.

Izbira relevantnih rekreacijskih aktivnosti

Osnovno vprašanje je za katere aktivnosti opredeliti ustreznostna območja oziroma katere vključiti v postopek vrednotenja. Rekreacijske aktivnosti, ki jih pri vrednotenju praviloma ne upoštevamo, so predvsem tiste, ki imajo zaradi nizkega števila udeležencev majhen pomen in s tem tudi malopomembne zahteve oziroma potrebe v prostoru.

Merilo za izbiro rekreacijskih aktivnosti, ki jih vključujemo v vrednotenje, so običajno razpoložljive ankete o intenziteti ukvarjanja s posameznimi rekreacijskimi aktivnostmi. Za Slovenijo so v ta namen na razpolago nekateri kazalci iz anket javnega mnenja o telesnokulturni dejavnosti. Hiba navedenih virov je predvsem v tem, da ne vsebujejo kazalcev o pomenu rekreacijskih aktivnosti, s katerimi se ljudje ukvarjajo neorganizirano oziroma v neformalnih skupinah, kot so na primer: piknik, sprehod, delo na vrtu oziroma na kmetijskem zemljišču, ob počitniški hiši idr.

Na osnovi razpoložljivih kazalcev, subjektivnega poznavanja ter literature smo iz vrednotenja pokrajinske rekreacijske ustreznosti izpustili naslednje aktivnosti:

- aktivnosti, ki so primarno navezane na **rekreacijske naprave** oziroma za katere so pokrajinski lokacijski pogoji nepomembni (npr. športne igre kot nogomet, balinanje, rokomet ali prostočasne igre kot minigolf, badminton idr.).
- aktivnosti, ki jih izvajamo s pomočjo **vozil** in so navezane na javne prometne naprave (npr. kolesarjenje na javnih cestah, vožnja z avtom za zabavo).
- aktivnosti, ki so navezane na **pridobivanje naravnih proizvodov** in katerih izvajanje je zakonsko urejeno ali omejeno (nabiranje gob, nabiranje jagod, lov). Gre za tako imenovane ekstraktivne aktivnosti.
- aktivnosti, ki so na splošno oziroma večinoma **postranske** ali **dodatne** aktivnosti neke druge osnovne aktivnosti (npr. opazovanje narave, fotografiranje idr.).
- aktivnosti, s katerimi se ukvarja **le ozek krog ljudi** (npr. opazovanje ptic, zmajarstvo, potapljanje).

V vrednotenje smo tako vključili naslednje rekreacijske aktivnosti, ki jih lahko na osnovi njihovih osnovnih pokrajinskih zahtev razdelimo v tri poglobitve skupine. To so:

- a) Skupina, ki obsega mobilne (s spreminjanjem kraja povezane) aktivnosti, ki jih sestavljajo hoja (oziroma izletništvo) in planinstvo.
- b) Skupina rekreacijskih aktivnosti, navezanih na vodo, ki jo običajno imenujemo tudi rekreacija ob in na vodi. V tej skupini je najpomembnejše sončenje s kopianjem.
- c) Skupina rekreacijskih aktivnosti, navezanih na sneg, imenovana tudi "rekreacija na snegu". To lahko delimo predvsem na dve podskupini: aktivnosti v prosti (neopremljeni) pokrajini ter aktivnosti, navezane na naprave. V prvi podskupini je posebej pomembno turno smučanje, v drugi pa hoja in tek na smučeh ter alpsko smučanje.

Predhodno našete rekreacijske aktivnosti so v osnovi kompleksne aktivnosti, saj se vsaka od njih sestoji iz glavne dejavnosti in več postranskih aktivnosti (npr. kopianje iz sončenja in kopianja oziroma plavanja, vidnega uživanja privlačne pokrajine, lahko pa še iz potapljanja, čolnarjenja ob obali idr.).

Postopek vrednotenja

Pri izdvajanju ustreznih območij za rekreacijo naj bi prišla do veljave območja, ki izstopajo po visoki primernosti za rekreacijo na prostem. Postopek je potekal v dveh

fazah: v prvi je bilo izvedeno ugotavljanje ustreznosti za **posamezne** rekreacijske aktivnosti, v drugi pa so bila identificirana območja, ki izstopajo po ustreznosti za **več rekreacijskih aktivnosti hkrati**.

Vrednotenje pokrajine za navedene rekreacijske aktivnosti smo izvedli že leta 1993, vendar smo v letu 1995 na osnovi dopolnjene metodologije analize ponovili.

Postopek prve faze vrednotenja je potekal po naslednjih korakih:

- a) opis posameznih rekreacijskih aktivnosti
- b) opredelitev in obrazložitev izhodišč za določanje kriterijev (meril) vrednotenja (s poudarkom na ugotovitvi prostorskih zahtev)
- c) določitev operacionalnih kriterijev vrednotenja
- d) razvrstitev kriterijev v ustreznostne stopnje
- e) izdvojitvev pokrajinskih območij posameznih ustreznostnih stopenj

Rezultati korakov c in d so razvidni iz priloženih tabel.

V drugi fazi smo na podlagi ugotovljene primernosti za posamezne aktivnosti izdvojili območja, ki so ustrezna hkrati za več različnih rekreacijskih aktivnosti. Posebej pomembno za privlačnost pokrajine je, da ima območje primernost za različne rekreacijske aktivnosti, navezane tako na poletni kot na zimski letni čas. Taka območja imajo prednost in se prav v njih običajno osredotoča turistični razvoj. Ker se v Sloveniji prepletajo v istem prostoru tako počitniške kot kratkotrajne migracije bližnje (izletniške) rekreacije, imajo območja, primerna hkrati za več rekreacijskih aktivnosti na prostem, **prednostni pomen**. To pomeni, da so posebej predisponirana za razvoj turističnih krajev. V njih ima lahko turizem dominantno vlogo.

Aktivnost: PLANINSTVO, IZLETNIŠTVO			
Merila ustreznosti			
Doživljajska zmožnost		Opremljenost	
a	razglednost: razdalja razgleda, vertikalni razgledni kot (višinska razlika med razglednimi točkami in okoliško pokrajino)	a	gostota zaznamovanih planinskih poti
b	tip rabe tal	b	opremljenost s planinskimi bivalnimi zmožljivostmi
c	prirodnost vegetacije		
Stopnje ustreznosti			
1. stopnja			
a	razdalja večja od 10 km, horizontalni razgledni kot, širši od 180°	a	relativno visoka gostota
	višinska razlika razglednih točk nad okoliško pokrajino nad 400 m	b	omrežje oskrbovanih planinskih koč
	obsežen del z vegetacijo nezastrtim razgledom (grebeni, pobočja, vrhovi, robovi planot)		
b	kmetijsko-gozdni ekosistem z ekstenzivno rabo (senožeti, pašniki) in naravne nerodovitne površine (skalovje, melišča)		
	delež gozda 45-75 %		
c	biomi alpskih visokonordijskih pašnikov in kamnitih pašnikov, biomi gozdov borealnega tipa ob zgornji gozdni meji, biomi mediteranskih gorskih pašnikov in gozdov na kamnitem svetu		
2. stopnja			
a	razdalja večja od 10 km, horizontalni razgledni kot, širši od 180°	a	majhna gostota
	višinska razlika razglednih točk nad okoliško pokrajino nad 400 m	b	posamezne oskrbovane planinske koč
	obsežen del z vegetacijo nezastrtim razgledom (grebeni, pobočja, vrhovi, robovi planot)		
b	kmetijsko-gozdni ekosistem z ekstenzivno rabo		
	delež gozda nad 75 %		
c	v ciljnem območju (coni) biomi alpskih visokonordijskih pašnikov, biomi gozdov borealnega tipa ob zgornji gozdni meji, biomi mediteranskih gorskih pašnikov in gozdov na kamnitih tleh		
3. stopnja			
a	razdalja večja od 10 km, horizontalni razgledni kot širši od 180°	a	relativno majhna gostota
	z vegetacijo nezastrt razgled le na posameznih, redkih vrhovih in grebenih	b	posamezne oskrbovane planinske koč
b	kmetijsko-gozdni ekosistem		
c	biomi, naštetih pod 1. in 2. stopnjo, se pojavljajo izjemoma in/ali so omejeni na manjše pokrajinske izseke		
4. stopnja			
a	razdalja večja od 10 km, le na redkih lokacijah horizontalni razgledni kot širši od 180°	a	relativno majhna gostota
	višinska razlika razglednih točk nad okoliško pokrajino nad 400 m v horizontalnem razglednem kotu		
b	kmetijsko-gozdni ekosistem		

Aktivnost: KOPANJE			
Merila ustreznosti			
Dejavnostna ustreznost		Opremljenost	
a	trajanje ustrezne vodne temperature	a	osnovna opremljenost (WC, P, odlagališče odpadkov)
b	kakovostno stanje vode	b	dodatna opremljenost (gostinska oskrba, garderobe)
c	globina vode		
d	sestava obalnih tal		
e	sestava dna		
f	dostopna obala		
Stopnje ustreznosti			
1. stopnja			
a	temperatura vode > 18°C nad 3 mesece (povprečno)	a	celovita osnovna opremljenost
b	I. - II. kakovostni razred	b	celovita dodatna opremljenost
c	več kot 120 cm		
d	prod, pesek, kamen		
e	prod, pesek, kamen		
f	nagib do 5 %		
2. stopnja			
a	temperatura vode > 18°C od 2 - 3 mesece (povprečno)	a	osnovna opremljenost
b	I. - II. kakovostni razred	b	delna ali brez dodatne opremljenosti
c	več kot 80 cm		
d	prod, pesek, kamen		
e	prod, pesek, kamen		
f	nagib do 10 %		
3. stopnja			
a	temperatura vode > 18°C občasno	a	brez
b	I. - II. kakovostni razred	b	brez
c	več kot 80 cm		
d	mešanica proda, peska, ilovice		
e	mešanica proda, peska, ilovice		
f	nagib do 10 %		

Aktivnost: ALPSKO SMUČANJE			
Merila ustreznosti			
Dejavnostna ustreznost		Opremljenost	
a	denivelacija med najnižjo in najvišjo točko smučišča*	a	skupna dolžina urejenih prog
b	težavnostna stopnja pretežnega dela (> 50%) smučarskih prog		
c	cona trajanja primerne snežne odeje (< 50 cm na skalnati oz. > 15 cm na travnati površini)		
Stopnje ustreznosti			
1. stopnja			
a	več kot 400 m	a	več kot 20 km
b	srednja		
c	I. ali II./III. (če je pomemben del smučišča opremljen z napravami za zasneževanje)		
2. stopnja			
a	več kot 400 m	a	10 - 20 km
b	srednja ali lahka		
c	II. ali III. (če je pomemben del smučišča opremljen z napravami za zasneževanje)		
3. stopnja			
a	250 - 400 m	a	5 - 10 km
b	srednja ali lahka		
c	II. ali III.		
4. stopnja			
a	250 - 400 m	a	1,5 - 5 km
b	lahka		
c	II. ali III.		
5. stopnja			
a	150 - 250 m (deloma pod 150 m)	a	pod 1,5 km
b	lahka		
c	III. ali IV.		
6. stopnja			
	pod pragom kriterijev		

* niso upoštevane proge, ki so urejene ali prevozne samo izjemoma

Aktivnost: HOJA IN TEK NA SMUČEH			
Merila ustreznosti			
Dejavnostna ustreznost		Opremljenost	
a	trajanje primerne snežne odeje (> 50 cm na skalnati ali > 15 cm na travni površini)	a	tehnična baza za urejanje prog
b	razsežnost območja		
c	reliefna oblikovanost		
Stopnje ustreznosti			
1. stopnja			
a	več kot 70 dni	a	posebna (stalna) baza za strojno ureditev prog (teptanje, vrezanje)
b	možnih več kot 20 km prog		
c	relief ustrezen za proge različnih težavnostnih stopenj		
2. stopnja			
a	več kot 45 dni	a	baza za stalno ali občasno (nestalno) strojno ureditev prog
b	možnih več kot 10 km prog		
c	relief ustrezen za pretežno lahke proge (blago nagnjen ali raven)		
3. stopnja			
a	več kot 45 dni	a	brez ustrezne baze
b	možnih več kot 5 km prog		
c	relief ustrezen za pretežno lahke proge (blago nagnjen ali raven)		

Aktivnost: KAJAKAŠTVO	
Merila ustreznosti	
a	število (razpon) težavnostnih stopenj
b	kakovost vode
c	prevoznost preko leta
Stopnje ustreznosti	
1. stopnja	
a	4 ali več težavnostnih stopenj - reke s srednje težko (II), težko (III), zelo težko (IV) in izredno težko (V in IV) težavnostno stopnjo
b	kakovostni razred: I. do I./II.
c	vse leto
2. stopnja	
a	2 - 3 težavnostne stopnje - reke s srednje težko (II) in težko (III) do zelo težko (IV) težavnostno stopnjo
b	kakovostni razred: I. do II./III.
c	vse leto
3. stopnja	
a	do 2 težavnostni stopnji - reke s pretežno srednje težko (II) težavnostno stopnjo
b	kakovostni razred: I. do I./II. kakovostni razred
c	vse leto

Pomembnejša literatura:

Bechmann, A., 1980: Problematik und Lösungsversuche in Erholungsgebieten. Handbuch für Planung, Gestaltung und Schutz der Umwelt, str. 317-344. BLV Verlag, München.

Buchwaldt, K.; Engelhardt, W., 1973: Landschaftspflege und Naturschutz in der Praxis. München.

Debelak, M., 1976: Rekreacija v naravi. Primernost in zmogljivost prostora. Urbanistični inštitut SRS, Ljubljana.

Schulz, H.J., 1978: Naherholungsgebiete: Grundlagen der Planung und Entwicklung. Paul Parey, Berlin-Hamburg.

Wiemann Astrid, 1985: Eine erholungsart- und Aktivitätsspezifische Freiraum Bewertung Südhessens. Beispiel für eine EDV gestützte Landschaftsbewertung mittels mathematisch-logischer Nutzwert-analyse. Rhein-Mainische Forschungen, H.102.

Wolf, K., 1980: Kriterien zur Bewertung von Räumen für Freizeit- und Erholungszwecke. Forschungs- und Sitzungsberichte, Band 135, str. 214-217, Hannover.

REZULTATI VREDNOTENJA

Rezultati vrednotenja ustreznosti za rekreacijo v odprti pokrajini so pokazali naslednje:

Območja za izletništvo in planinstvo v hribovitem in gorskem svetu

V okolici večine slovenskih turističnih krajev ter večjih urbanih središč so se oblikovala območja izletništva ali gorništva. Ciljna območja so praviloma reliefno močnejše dvignjeni vrhovi, grebeni ali robovi planot, ki so zaradi naravnih razmer ali človekovega delovanja brez gozdne vegetacije, kar omogoča njihovo dobro razglednost. V teh območjih je tudi večji del omrežja zaznamovanih planinskih poti in koč, ki so jih zgradila oziroma uredila planinska društva v teku preteklega več desetletnega delovanja.

Velik del teh območij je agrarnogozdna pokrajina, osrednja ciljna območja v višjem gorskem svetu pa so običajno naravni in razmeroma naravni ekosistemi ali ekstenzivno oziroma malo rabljeni ekosistemi (npr. nerodovitne površine, ekstenzivni pašniki), ponekod v hribovitem svetu pa agrarno-gozdni ekosistemi z ekstenzivno in malopovršinsko strukturo rabe tal.

Pomemben del rekreacijsko najbolj privlačnih ciljnih območij odlikujejo hkrati pomembnejši naravni spomeniki.

Območja za rekreacijo ob in v vodi

Vodotoki in jezera, posebej ustrezna za kopanje, so v Sloveniji redka. Kot kažejo rezultati našega vrednotenja so zelo primerne naravne površinske vode le obalno morje in Blejsko jezero. Večina ostalih jezer, bolje rečeno jezerc, in rek ima le ob višku poletja temperaturo, ki omogoča kopanje. Seznam teh voda se je v zadnjih treh desetletjih močno zožil. Poleg onesnaženosti voda (biološke in kemične) so k temu pripomogle tudi nove, večje rečne akumulacije in regulacije (z njimi se je zožila ali eliminirala za kopanje primerna obala, predvsem zaradi utrditve rečnih korit ali zablatenja, prav tako pa se je zmanjšala primernost tudi v strugi zaradi uničenja tolmunov in mrtvih rokavov). Turistični kraji in mesta, ki so še po koncu druge vojne imela v bližnji okolici urejena ali naravna (divja) obrečna kopališča, so zaradi onesnaženja voda in posegov v obvodna zemljišča ter struge to dobrino večinoma "izgubila".

Z vedno večjim črpanjem in uporabo termalnih voda se problem pomanjkanja voda za kopanje zmanjšuje.

Območja za rekreacijo na snegu

Raziskava je potrdila pomanjkanje zelo primernih območij za alpsko smučanje. Za razvoj velikopoteznih smučarskih območij z razvejanim omrežjem prog reliefne razmere v nadmorskih višinah z zanesljivo snežno odejo niso ugodne. Neugodna naravna poteza je tudi sorazmerno nizka nadmorska višina gorskih dolin (in s tem pogojena nezanesljiva snežna odeja) ter ozka in malo obsežna dolinska dna, kar ne ustreza drugi pomembni obliki rekreacije na snegu, to je hoji in teku na smučeh.

Zelo primerna in razsežna območja za hojo in tek na smučeh ter hkrati tudi za alpsko smučanje se le v redkih območjih prekrivajo, kar otežuje oblikovanje kakovostnih in zmogljivih rekreacijskih območij v katerih bi lahko razvijali hkrati obe poglavitni zimski aktivnosti.

RANGIRANJE PREDNOSTNIH OBMOČIJ

1.a Zelo ustrezna, vsestranska prednostna območja za rekreacijo na prostem

Julijske Alpe

Rekreacijska oznaka:

- zelo primerno za množične, tako poletne kot zimske oblike rekreacije: izletništvo, gornišтво, hoja in tek na smučeh ter alpsko smučanje;
- zelo primerno za nemnožične oziroma na ožje skupine omejene oblike rekreacije: alpinizem, plezanje, turno smučanje, kanuistika, športni ribolov;
- v ožjem delu primerno za rekreacijo ob in na vodi: sončenje s kopanjem.

Koprsko Primorje

Rekreacijska oznaka:

- zelo primerno za množične rekreacijske aktivnosti ob/na/v vodi: kopanje oziroma plavanje s sončenjem, jadranje, deskanje, motonavtika;
- deloma primerno za sprehajanje ob vodi;
- zelo primerno za zdravstveni tretman.

Termalni izviri in vrtine

Rekreacijska oznaka:

- zelo primerno za zdravstveni tretman ter za množično obliko rekreacije: kopanje oziroma plavanje.

1.b Zelo ustrezna, vsestranska prednostna območja za rekreacijo na prostem

Kamniško-Savinjske alpe z južnim pasom Vzhodnih Karavank

Rekreacijska oznaka:

- zelo primerno za množične, tako poletne kot zimske oblike rekreacije: izletništvo, gornišтво;
- le na **redkih in manj obsežnih lokacijah** zelo primerno za alpsko smučanje, hoja in tek na smučeh, turno smučanje ter kanuistiko;
- zelo primerno za nemnožične oziroma na ožje skupine omejene oblike rekreacije: alpinizem, plezanje;
- brez naravnega potenciala za **rekreacijo na/v vodi**.

Pohorje

Rekreacijska oznaka :

- zelo primerno za množično zimske oblike rekreacije: alpsko smučanje ter hoja in tek na smučeh;
- visoka primernost za gornišтво in izletništvo je zožena na najvišje osrednje hrbte;

- brez naravnega potenciala za nekatere nemnožične oblike rekreacije: alpinizem, plezanje, kanuistika;
- brez naravnega potenciala za rekreacijo na/v vodi.

2. Ustrezna, vsestranska prednostna območja za rekreacijo na prostem

Škofjeloško-Cerkljansko hribovje

Rekreacijska oznaka

- primerna za množične poletne oblike rekreacije, izletništvo in gornišтво;
- najvišji grebeni primerni tudi za alpsko smučanje.

Trnovski gozd, Snežniško pogorje

Rekreacijska oznaka :

- primerno za množične poletne oblike rekreacije: izletništvo in gornišтво;
- najvišji deli planot primerni za alpsko smučanje ter hojo in tek na smučeh.

Srednjekaravanški razvodni hrbet

Rekreacijska oznaka:

- zelo primeren za gornišтво;
- primeren za alpsko smučanje, vendar le na nekaj manjših "otokih".

Peca, Plešivec

Rekreacijska oznaka:

- Primerno za gornišтво in v omejenem obsegu za alpsko smučanje.

3. Ustrezna, enostranska prednostna območja za rekreacijo na prostem

V to skupino so se uvrstila naslednja pokrajinska območja: Mežakla, V del Jelovice, Idrijsko hribovje, Nanos, Črnovrška planota, Vremščica, Slavnik, Notranjsko podolje, Krimsko višavje, deli Ribniško-Kočevskega gorovja, Gorjanci, deli Posavskega hribovja, Paški Kozjak, Boč in Donačka gora, Bohor, del Kozjanskega hribovja ter še nekaj ožjih hribovitih delov.

Rekreacijska oznaka:

- območja so ustrezna zlasti za izletništvo in gornišтво;
- za rekreacijo na snegu so ustrezna v primeru umetnega zasneževanja.

4. Delno ustrezna, enostranska območja za rekreacijo na prostem

Rekreacijska oznaka

- **velik del preostale Slovenije** ima zaradi reliefne razgibanosti in prepletanja gozdnih ter kmetijskih površin prav tako določeno rekreacijsko dejavnostno ustreznost za hojo. Ta prihaja do izraza predvsem za sprehode, za nabiranje gozdnih sadežev, ali za rekreacijo z delovnim značajem (obdelovanje zemlje). Ne nazadnje je večina slovenske podeželske kmetijske pokrajine zaradi raznolikosti kmetijske rabe ter ohranjenosti naravnih prvin, življenjski prostor prostoživečih živali. Zato ima velik pomen za rekreacijske aktivnosti, ki so usmerjene v gojitev in lov nekaterih živalskih vrst.

Rekreacijska oznaka	Opis območja	Opis dejavnosti	Opis pogojev	Opis opaznosti
I	Velik del preostale Slovenije	hoja, nabiranje gozdnih sadežev, rekreacija z delovnim značajem		
II				
III				
IV				
V				
VI				
VII				
VIII				
IX				
X				
XI				
XII				
XIII				
XIV				
XV				
XVI				
XVII				
XVIII				
XIX				
XX				
XXI				
XXII				
XXIII				
XXIV				
XXV				
XXVI				
XXVII				
XXVIII				
XXIX				
XXX				

Opis območja, ki je delno ustrezno za rekreacijo na prostem

Opis območja	Opis dejavnosti	Opis pogojev	Opis opaznosti
1. območje			
2. območje			
3. območje			
4. območje			

Opis območja, ki je delno ustrezno za rekreacijo na prostem, se nanaša na območja, ki so delno ustrezna za rekreacijo na prostem.

Stopnje prednostnih območij za rekreacijske aktivnosti, navezane na pokrajinsko ustreznost

Stopnje prednostnih območij v gorskih in hribovitih pokrajinah

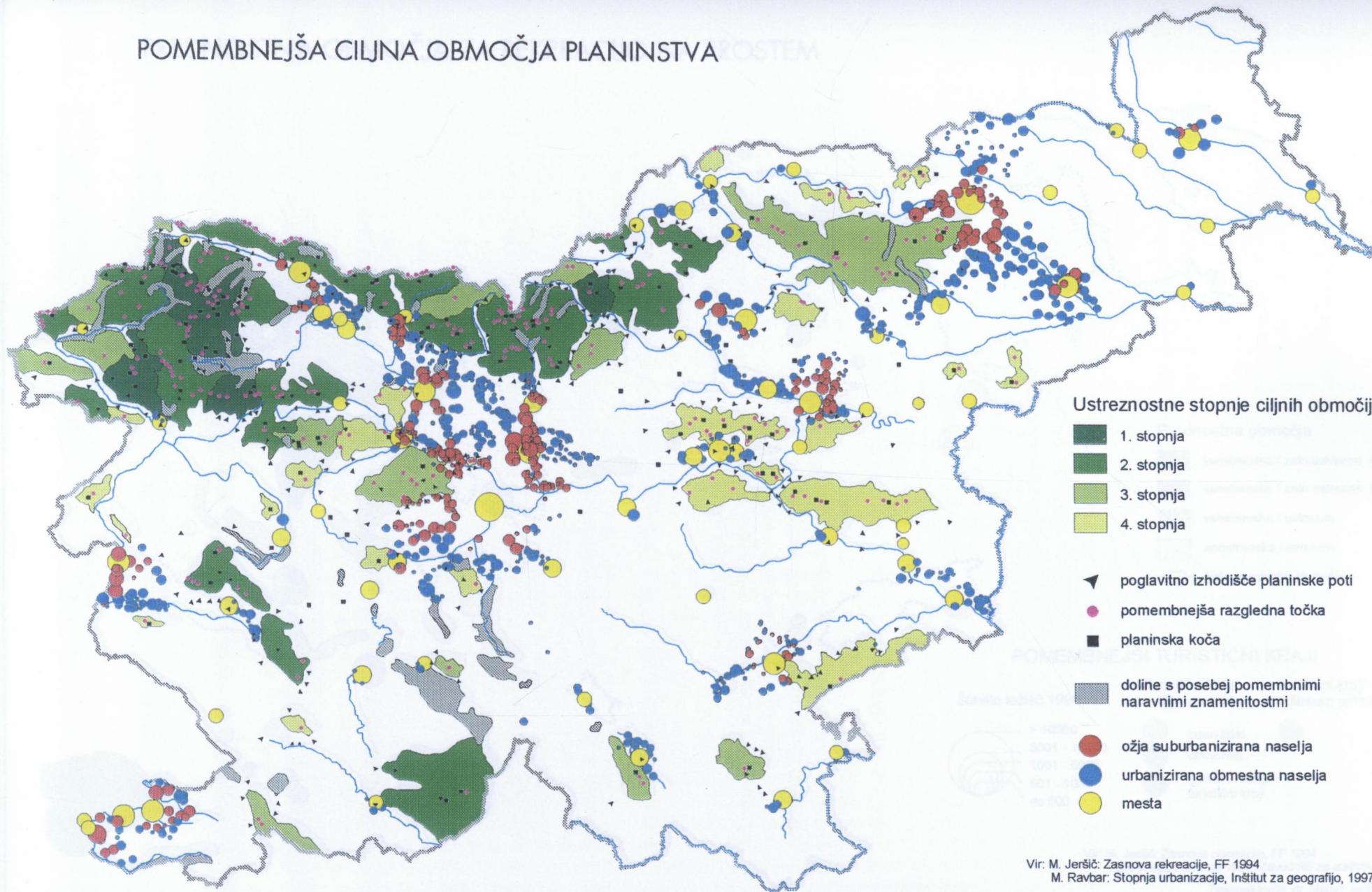
Stopnje	Izletništvo Planinstvo Ogledovanje naravnih znamenitosti	Alpsko smučanje	Hoja in tek na smučeh	Kopanje s sončenjem v naravi	Kajakaštvo Kanuizem
1a. vsestranska/ zelo ustrežna	I	I	I	II, III	I
1b. vsestranska/ zelo ustrežna	II ali III	I	I	-	(II)
2. vsestranska ustrežna	II ali III	II ali III	II ali III	(III)	(IV)
3. enostranska / ustrežna	III ali IV	(IV)	(III ali IV)	(III)	(IV)
4. enostranska / delno ustrežna	IV ali V	(IV ali V)	(III ali IV)	(III)	(IV)

Stopnje prednostnih območij v obalnih pokrajinah

Stopnje	Kopanje Plavanje	Veslanje	Deskanje Jadranje	Vožnja z motornimi čolni
1. vsestranska / zelo ustrežna	I	I	I	I
2. vsestranska / ustrežna	II	II	(III)	-
3. enostranska / ustrežna	III	-	-	-
4. enostranska / malo ustrežna	-	pod III	-	-

() za aktivnosti, katerih ocene so v oklepajih, so znotraj prednostnih območij le izjemoma tovrstna primerna območja.

POMEMBNEJŠA CILJNA OBMOČJA PLANINSTVA

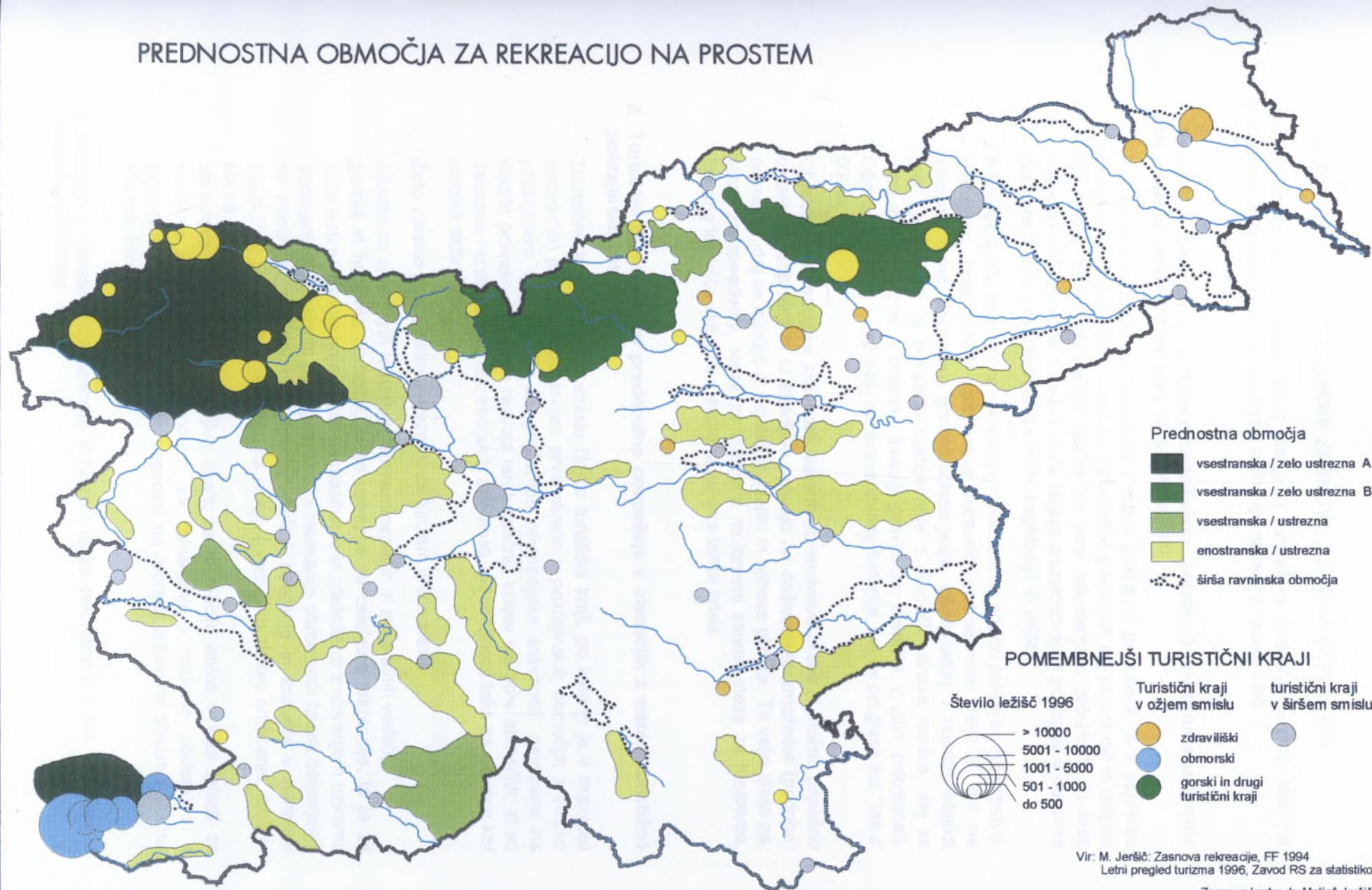
Ustreznostne stopnje ciljnih območij

- 1. stopnja
- 2. stopnja
- 3. stopnja
- 4. stopnja
- poglavitno izhodišče planinske poti
- pomembnejša razgledna točka
- planinska koč
- doline s posebej pomembnimi naravnimi znamenitostmi
- ožja suburbanizirana naselja
- urbanizirana obmestna naselja
- mesta

Vir: M. Jeršič: Zasnova rekreacije, FF 1994
M. Ravbar: Stopnja urbanizacije, Inštitut za geografijo, 1997

Zasnova karte: dr. Matjaž Jeršič
Kartografija: Matjaž Skobir

PREDNOSTNA OBMOČJA ZA REKREACIJO NA PROSTEM

Vir: M. Jeršič: Zasnova rekreacije, FF 1994
Letni pregled turizma 1996, Zavod RS za statistiko

Zasnova karte: dr. Matjaž Jeršič
Kartografija: Matjaž Skobir

POGLAVITNI CILJI PROSTORSKE ZASNOVE TURIZMA (IZVLEČEK)

Izhajajoč iz predhodnih ugotovitev o stanju in težnjah na področju turizma, tako na globalnem nivoju kot v okviru Slovenije, izstopajo naslednji razvojni cilji:

1. Varovati in negovati je potrebno doživljajsko (estetsko) privlačnost pokrajine ter intaktno okolje kot temeljni turistični kapital

- Pokrajinska območja za rekreacijo v odprti pokrajini, pri katerih je v ospredju opazovanje in doživljanje naravne ali kulturne pokrajine, naj se izdvoje in urejajo kot "mirne cone". Namenijo naj se za tiste rekreacijske aktivnosti, ki niso navezane na tehnične naprave in ne terjajo pomembnejših posegov v naravne razmere (zaradi preoblikovanja reliefa, vegetacije in voda).
- Pri opremljanju območij za rekreacijo, navezano na odprto pokrajino (planinstvo, izletništvo, hoja zaradi opazovanja naravnih znamenitosti, hoja in tek na smučeh, turno smučanje, gorsko kolesarjenje, piknikiranje) z nujnimi objekti (poti, parkirišča) je potrebno usklajevanje z območji varstva narave, saj se ustreznost za obe prostorski funkciji praviloma prepleta v istih pokrajinah. Območja, kjer je v ospredju naravovarstvena funkcija, naj se proglaše kot "tabu" cone.
- Objekti za rekreacijske aktivnosti, katerih obremenitve okolja ni možno uspešno omejiti ali odpraviti in ki škodljivo vplivajo na doživljajsko zmožnost (podobo) pokrajine, naj se izločijo iz turističnih krajev in njihove okolice. To velja zlasti za: steze za speedway, steze za vožnjo z motornimi sanmi, steze za motokros, športna letališča vključno s stezami za ultra lahka letala.

2. Turistični razvoj naj se prednostno pospešuje v območjih z visoko turistično pokrajinsko ustreznostjo

- Turistične kraje v ožjem smislu (to so turistični kraji, pri katerih je v ospredju rekreacija) je smiselno razvijati prvenstveno v pokrajinskih območjih z visoko pokrajinsko ustreznostjo za pglavitne rekreacijske aktivnosti, navezane na odprto pokrajino. Težišče razvoja teh turističnih krajev naj bo v območjih, ki so ustrezna hkrati za več rekreacijskih aktivnosti, po možnosti tako za poletne kot zimske aktivnosti.
- **Zelo visoko** pokrajinsko ustreznost za turizem imajo zlasti:
 - lokacije ob zmogljivih termalnih, termomineralnih in mineralnih vodah;
 - gorska in hribovita območja, ki so ustrezna za celoletno rekreacijo, to je za aktivnosti na osnovi hoje (zlasti za planinstvo in izletništvo) z uživanjem oziroma doživljanjem narave in pokrajine, kot za rekreacijo ob/na vodi (zlasti čolnarjenje na mirnih ali divjih vodah, športni ribolov, sončenje in kopanje v naravnih kopališčih) ter tudi za rekreacijo na snegu (predvsem alpsko smučanje, hoja in tek na smučeh);
 - obmorska območja z zmogljivo obalo za rekreacijo ob/na v vodi (zlasti za sončenje in kopanje na prostem, za čolnarjenje v različnih oblikah) in z naravnimi zdravilnimi sredstvi, vezanimi na morská zdravilna sredstva (klima, slanica, zdravilno blato).

V območjih z navedeno ustreznostjo je turizem lahko **celoletna** in s tem **prostorsko poudarjena** funkcija.

- **Visoko** pokrajinsko ustreznost za turizem imajo:
 - gorska in hribovita agrarna območja s pestro in razgibano pokrajino, to je visoko reliefno energijo, menjavo gozdnih in izvengozdnih oziroma prepletajočih zemljiških kategorij (gozdovi, travniki, pašniki, njivami) in s tem visoko pokrajinsko harmonijo. Poleg tega tudi ožji pokrajinski deli imenovani "skriti favoriti" kot so posamezna vinorodna območja, značilni deli kulturne (npr. posestvo Lipica) ali razmeroma naravne pokrajine (npr. okolica Cerkniškega jezera) s posebej značilnimi naravnimi znamenitostmi.

Pomembna turistična privlačnost takih pokrajin je negovana agrarna kulturna pokrajina ali njihov poseben naraven karakter.

Take pokrajine imajo naravno ustreznost večinoma za **enosezonski** turizem.

3. Konkurenčno sposobnost slovenskega turizma je potrebno pospeševati s kakovostno in raznovrstno ponudbo rekreacijskih objektov

- Z izgradnjo in posodabljanjem obstoječe rekreacijske infrastrukture naj se v turističnih regijah krepí njihova turistična privlačnost. Podlaga za osredotočanje finančno in prostorsko zahtevne rekreacijske infrastrukture nudi **obstoječe omrežje pomembnejših turističnih krajev**, ki že razpolagajo z razvito splošno in specifično turistično infrastrukturo.
- V turistično pomembnih območjih naj bi bila na razpolago raznovrstna ponudba rekreacijskih objektov, skladno s turističnimi nagibi obiskovalcev, ki zagotavlja gospodarsko uspešno turistično gospodarjenje.
- Gradnja velikopoteznih grajenih rekreacijskih objektov kot so športne dvorane, pokrita kopališča, pokrita drsališča, dvorane za tenis in jahanje naj bi se zaradi finančnih razlogov (visokih investicijskih in vzdrževalnih stroškov) ter s tem povezane potrebe po zadostni izkoriščenosti osredotočala v omejenem številu turističnih krajev, ki imajo dovolj obsežno turistično vplivno območje počitniškega in izletniškega turizma. Velikopotezne, tehnično in finančno zahtevne rekreacijske objekte pglavitnih turističnih središč naj bi koristili tako tudi gostje manjših, okoliških turističnih krajev.
- Za gradnjo grajenih rekreacijskih objektov naj se namenijo le lokacije v pozidanih conah turističnih naselij ali neposredno ob njihovem pozidanem robu.
- Žičnice in smučišča je smiselno razvijati z dopolnjevanjem in posodabljanjem v okviru obstoječih smučarskih območij.

4. Pri varovanju naravnih znamenitosti naj se upoštevajo tudi možnosti njihovega vključevanja v turistično ponudbo

- Pokrajinska območja in naravni objekti, ki jih odlikuje izredna naravna lepota, izredne ali enkratne oblike, izredne dimenzije in so primerni za spoznavanje naravnih pojavov ali procesov, naj se, če to ne ogroža njihovega obstoja, uredi za obisk javnosti. Namenijo naj se le za spoznavanje in uživanje narave.
- Območja kulturne pokrajine, ki so značilni primeri oblikovane krajine, s posebno pestrimi kulturami ali značilno ekstenzivno obliko rabe tal (npr. planinski pašniki), ki jih odlikuje tudi značilna lega oz. krajinske dominante (obale morja, jezer ali rek, grebeni, robovi planot, krnice, pobočne terase in pomoli) ali dobra

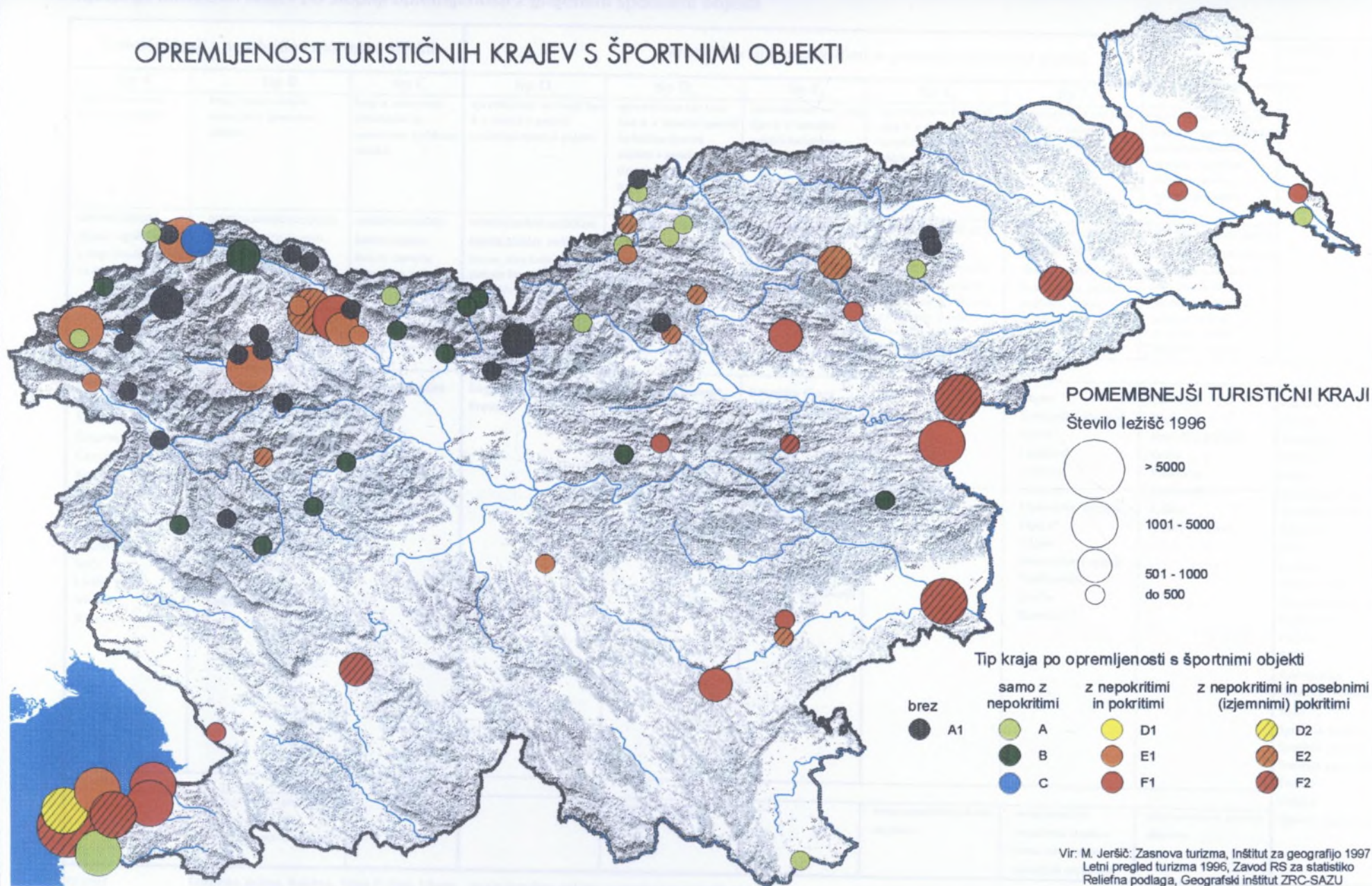
razglednost, naj se uredi za obisk javnosti. Na njih naj se omejujejo rekreacijske aktivnosti, ki terjajo gradnjo zahtevnejše infrastrukture. Hkrati naj se kmetijska raba, ki zagotavlja negovanje kulturne pokrajine in s tem turistično privlačnost posebej pospešuje.

5. Pri varovanju in preurejanju spomenikov kulturne dediščine naj se upoštevajo tudi možnosti njihovega vključevanja v turizem.

- V sklopu varovanja neokrnjenosti in izvirnosti kulturnih in zgodovinskih spomenikov naj se pri iskanju možnosti za njihov obstoj in vzdrževanje upoštevajo tudi interesi po njihovem vključevanju v turistično ponudbo.
- Kulturne in zgodovinske spomenike in spominska območja, ki imajo zaradi svoje zgodovinske, umetnostne, vzgojne, pogosto pa tudi zaradi svoje značilne lege in vpliva na izgled pokrajine pomembno doživljajsko zmožnost, naj se, če je mogoče, urejajo tako, da bodo služili tudi turističnemu obisku. To posebej velja za tiste nepremične spomenike, ki so zaradi navedenega lahko pomemben del turistične ponudbe.

Prostorska konkretizacija navedenih ciljev je razvidna iz priloženih kart in tabel, ki so povzete iz prostorske zasnove turizma, opredeljene v tretji fazi raziskovalnega projekta.

OPREMIJENOST TURISTIČNIH KRAJEV S ŠPORTNIMI OBJEKTI

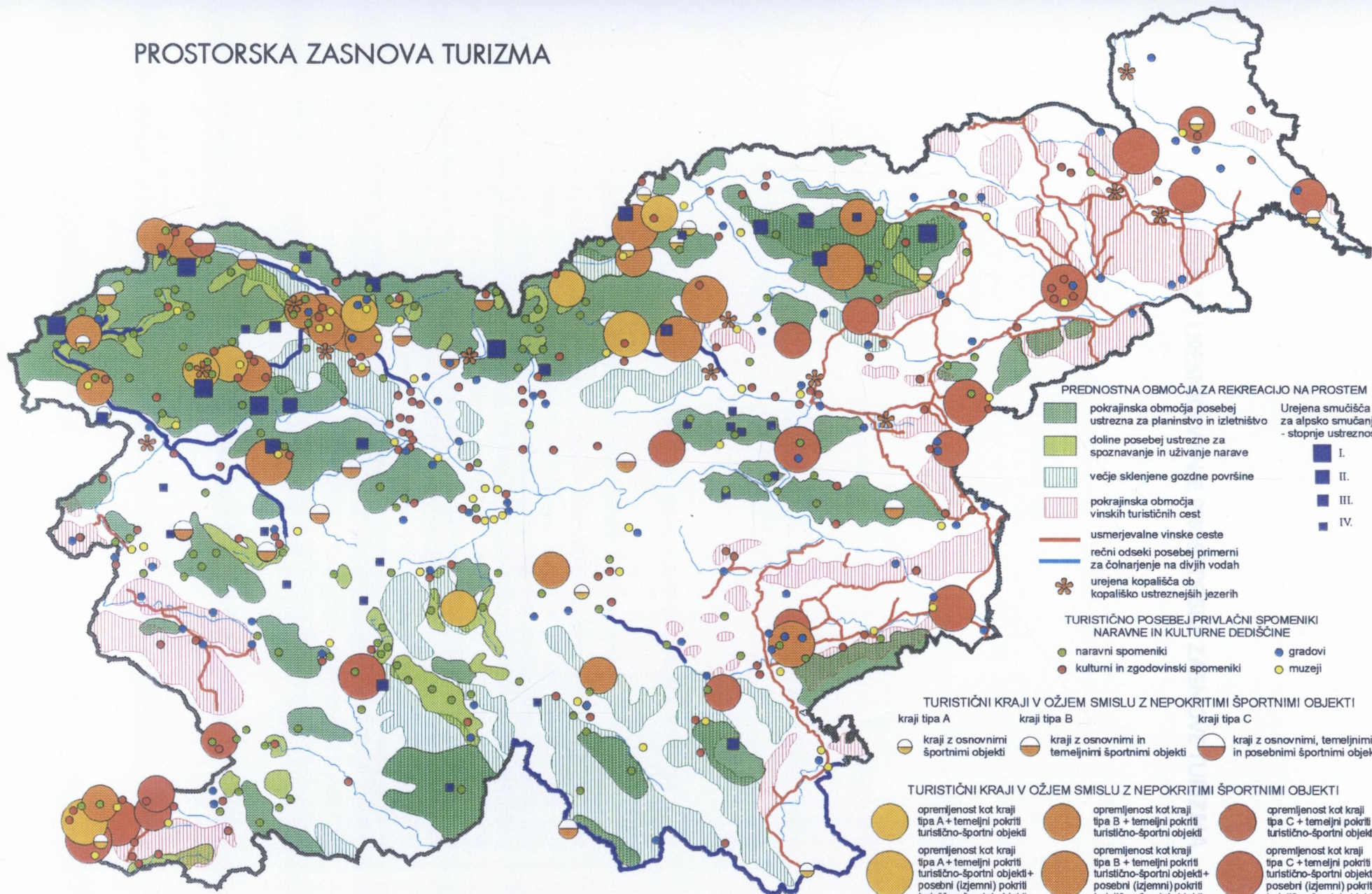
Vir: M. Jeršič: Zasnova turizma, Inštitut za geografijo 1997
Letni pregled turizma 1996, Zavod RS za statistiko
Reliefna podlaga, Geografski inštitut ZRC-SAZU

Zasnova karte: dr. Matjaž Jeršič
Kartografija: Matjaž Skobir

Tipizacija turističnih krajev po stopnji opremljenosti z grajenimi športnimi objekti

Turistični kraji z nepokritimi športnimi objekti			Turistični kraji z nepokritimi in pokritimi športnimi objekti						turistični kraji brez športnih objektov
tip A	tip B	tip C	tip D ₁	tip D ₂	tip E ₁	tip E ₂	tip F ₁	tip F ₂	
kraji z osnovnimi športnimi objekti	kraji z osnovnimi in temeljnimi športnimi objekti	kraji z osnovnimi, temeljnimi in posebnimi športnimi objekti	opremljenost kot kraji tipa A + temeljni pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot kraji tipa A + temeljni pokriti turistično-športni objekti + posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot kraji tipa B + temeljni pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot kraji tipa B + temeljni pokriti turistično-športni objekti + posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot kraji tipa C + temeljni pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot kraji tipa C + temeljni pokriti turistično-športni objekti + posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti	
osnovni športni objekti: igrišče za igre z žogo (malo), igrišče za igre z žogo (veliko)	temeljni turistično-športni objekti: igrišče za tenis, mini golf, igrišče za namizni tenis, tenis, badminton, drsališče	posebni turistično-športni objekti: bazen, maneža, hipodrom, velodrom	temeljni pokriti turistično-športni objekti: pokrit bazen, trim kabinet, pokrito kegljišče, pokrito balinišče	posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti: večnamenska dvorana, dvorana za tenis, squash, dvorana za jahanje, pokrito drsališče, pokrit kopaljski kompleks	temeljni pokriti turistično-športni objekti: pokrit bazen, trim kabinet, pokrito kegljišče, pokrito balinišče	posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti: večnamenska dvorana, dvorana za tenis, squash, dvorana za jahanje, pokrito drsališče, pokrit kopaljski kompleks	temeljni pokriti turistično-športni objekti: pokrit bazen, trim kabinet, pokrito kegljišče, pokrito balinišče	posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti: večnamenska dvorana, dvorana za tenis, squash, dvorana za jahanje, pokrito drsališče, pokrit kopaljski kompleks	
KRAJI:									
Podljubelj Podpeca Šentanel Šmartno na Pohorju Čezsoča Kotlje Livek Luče Martjanci Petišovci Seča Uršlja gora Vinica Rateče	Mojstrana Žiri Črni Vrh nad Idrijo Kropa Preddvor Dobrova* Križe Log pod Mangrtom** Osilnica Poljane D11 Zgornje Jezersko Kandrše** Lokve**	Gozd Martuljek	Begunje na Gorenjskem Prevalje	Ljubno ob Savinji* Piran*	Kranjska Gora Radovljica Grosuplje Mošnje Tržič Bohinjska Bistrica Strunjan Črna na Koroškem Bovec Kobarid Zgornje Gorje Lovrenc na Pohorju Ribno	Bled Rogla Cerkno Mežica Otočec Topolšica Mozirje*	Koper Šmarješke Toplice Lesce Lendava Dobrna Ankaran Dolenjske Toplice Lipica* Izlake Moravske Toplice Podčetrtek Zreče Banovci**	Radenci Ptuj Rogaška Slatina Izola Postojna Portorož Laško Čatež ob Savi	Ambrož pod Kravcem Dovje Goreljek Hočko Pohorje Hrib Javorniški Rovt Kamniška Bistrica Koprivnik Krn Lepena Most na Soči Planina nad Golico Podkoren Poljče Polje Radegunda Slivniško Pohorje Soča Spodnja Sorica Spodnje Jezersko Srednja vas v Bohinju Trenta Vojsko Zgornja Jamnica
OPOMBE:									
	* nima osnovnih pokritih objektov ** nima osnovnih nepokritih objektov			* nima temeljnih pokritih objektov		* nima temeljnih pokritih objektov	* nima temeljnih nepokritih objektov ** nima osnovnih in temeljnih nepokritih	* nima temeljnih pokritih objektov	
IZJEME: Logarska dolina, Rakitna, Stara Fužina, Ukanc - imajo temeljne pokrite, nimajo pa nepokritih objektov									

PROSTORSKA ZASNOVA TURIZMA

PREDNOSTNA OBLASTI ZA REKREACIJO NA PROSTEM

- pokrajinska območja posebej ustrezna za planinstvo in izletništvo
- doline posebej ustrezne za spoznavanje in uživanje narave
- večje sklenjene gozdne površine
- pokrajinska območja vinskih turističnih cest
- usmerjevalne vinske ceste
- rečni odseki posebej primernih za čolnarjenje na divjih vodah
- urejena kopališča ob kopališko ustrežnejših jezerih

- Urejena smučišča za alpsko smučanje - stopnje ustreznosti:
- I.
 - II.
 - III.
 - IV.

TURISTIČNO POSEBEJ PRIVLAČNI SPOMENIKI NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE

- naravni spomeniki
- gradovi
- kulturni in zgodovinski spomeniki
- muzeji

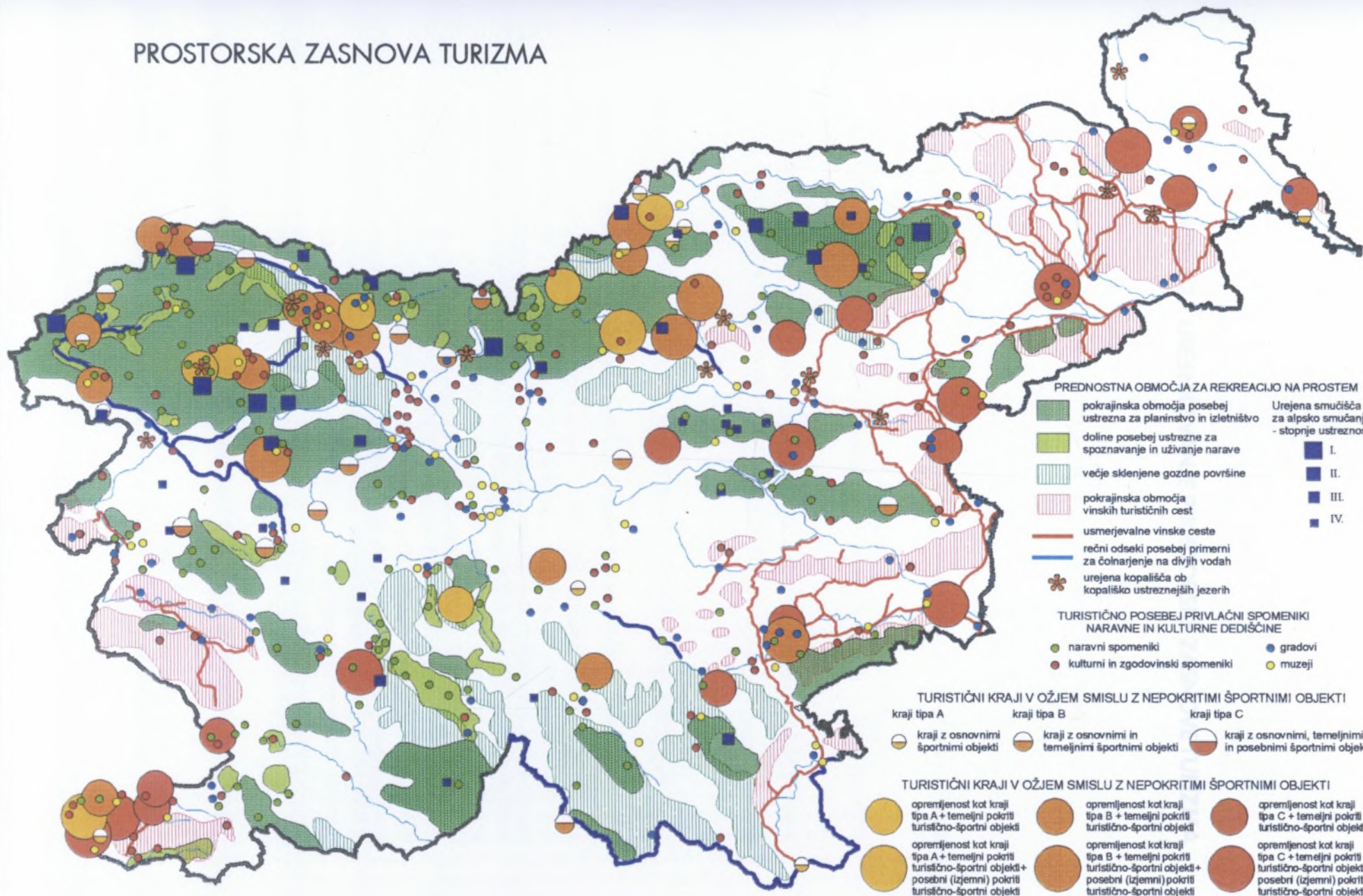
TURISTIČNI KRAJI V OŽJEM SMISLU Z NEPOKRITIMI ŠPORTNIMI OBJEKTI

krajji tipa A	krajji tipa B	krajji tipa C
krajji z osnovnimi športnimi objekti	krajji z osnovnimi in temeljnimi športnimi objekti	krajji z osnovnimi, temeljnimi in posebnimi športnimi objekti

TURISTIČNI KRAJI V OŽJEM SMISLU Z NEPOKRITIMI ŠPORTNIMI OBJEKTI

opremljenost kot krajji tipa A + temeljni pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot krajji tipa B + temeljni pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot krajji tipa C + temeljni pokriti turistično-športni objekti
opremljenost kot krajji tipa A + temeljni pokriti turistično-športni objekti + posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot krajji tipa B + temeljni pokriti turistično-športni objekti + posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti	opremljenost kot krajji tipa C + temeljni pokriti turistično-športni objekti + posebni (izjemni) pokriti turistično-športni objekti

PROSTORSKA ZASNOVA TURIZMA

UKREPI ZA URESNIČEVANJE PROSTORSKE ZASNOVE TURIZMA

Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma, ki vsebuje tudi določila o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma, mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma. Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma. Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma. Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma.

Pomembnejše oblike možnih ukrepov v sklopu prostorskega planiranja

Relevantna navezavilja med rekreacijsko/turizmom in varstvom narave

Vse deli zakonov in varstvom narave in rekreaciji, oziroma turizmu je mogoče povezati zaradi ali nedostopnemu uvajanju ustreznega planiranja. Tudi če znanstveno dejstvo, da ekološke analize in raziskave o zmogljivosti pokrajine pri turističnih ali rekreacijskih razvojnih projektih pogosto določijo oboje sprejeto, je še vedno čisto pomembnejše sklopih zamerjenega planiranja. Instituciji, ki so na odgovorje za ta namen, so prostorske in krajinsko planiranje ter pogosto presoja vplivov na okolje in prostorsko ureditveni oziroma tolažilni postopki. V naravovarstveno posebej pomembnih (pravičnega hkrati tudi zelo prvotnih) območjih naj bi bilo v osredju varstva, atraktivnost govornih (z vidike naravnih značilnosti), a manj občutljivih prostorov pa bi lahko povečali z negotovljeni pokrajine in gradnja rekreacijskih objektov. To izhaja učinkovito usklajen planiranje na različnih ravneh.

Uveljavitev uporabe preizkušanih modelov koncentracije oziroma dekoncentracije

Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma, ki vsebuje tudi določila o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma, mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma. Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma. Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma. Pravilnik o postopku izvajanja prostorske zasnove turizma mora biti skladna s predpisi, ki določajo postopek izvajanja prostorske zasnove turizma.

Prostorski plan

Najpomembnejši planski instrument države je skupna prostorska zasnova v prostorskem planu, v kateri so opredeljena tudi območja za rekreacijo na prostem. Z njihovo opredelitvijo se varuje in razvija prostorski potencial kot temeljna podlaga za različne rekreacijske aktivnosti.

S tem je izpolnjena pglavitna naloga prostorskega planiranja po koordiniranju konkurenčnih zahtev posameznih funkcij do prostora.

S smotri in cilji kot sestavnim delom zasnove so opredeljeni tudi načini in smeri ukrepov varovanja in usmerjanja razvoja izdvojenih rekreacijskih območij.

Za uresničevanje zasnove je potrebno naslednje:

- Smotri in cilji morajo postati **pravno obvezni** za vse **nosilce javnih funkcij**, kar pomeni, da jih je treba politično verifilirati.
- S tem jih morajo nosilci javnih funkcij upoštevati pri presoji in **izdaji dovoljenj** vseh pomembnejših prostorskih posegov.
- Hkrati so verifilirani smotri in cilji tudi podlaga oziroma **izhodišča pri izdelavi razvojnih programov** posameznih sektorjev, torej tudi programov, ki se nanašajo na rekreacijo.

Na ta način zasnova ni več samo deklarativna in neobvezna "zbirka" ciljev oziroma "želja", ampak z **ukrepi neposredno povezan dokument**.

Pomembnejše oblike možnih ukrepov v sklopu prostorskega planiranja

Reševanje navzkrižij med rekreacijo/turizmom in varstvom narave

Velik del konfliktov med varstvom narave in rekreacijo oziroma turizmom je mogoče pripisati zamudi ali nedoslednemu uvajanju ustreznega planiranja. Tudi če zanemarimo dejstvo, da ekološke analize in raziskave o zmogljivosti pokrajine pri turističnih ali rekreacijskih razvojnih projektih pogosto sploh niso bile opravljene, je še vedno čutiti pomanjkanje ekološko usmerjenega planiranja. Instrumenti, ki so na razpolago za ta namen, so prostorsko in krajinsko planiranje ter pogojno presoja vplivov na okolje in prostorskoureditveni oziroma lokacijski postopki. V naravovarstveno posebej pomembnih (praviloma hkrati tudi zelo privlačnih) območjih naj bi bilo v ospredju **varstvo**, atraktivnost povprečnih (z vidika naravnih značilnosti), a manj občutljivih prostorov pa bi lahko **povečali z negovanjem pokrajine** in gradnjo **rekreacijskih objektov**. To zahteva učinkovito uskladitev planiranja na različnih nivojih.

Dosledna uporaba preizkušenih modelov koncentracije oziroma dekoncentracije

Pri mnogih rekreacijskih aktivnostih - predvsem takšnih, ki zahtevajo visoko stopnjo infrastrukturne opremljenosti - je **mogoče zmanjšati pokrajinske obremenitve**. Primeri za to so dobro urejena kopališka jezera ali zimskošportni centri (dobro negovane proge).

Med posameznimi območji s koncentracijo infrastrukturnih objektov morajo obstajati dovolj velika netehnizirana oziroma mirna območja. Pri tem je mogoče uporabiti coniranje pokrajine s prepovedmi in zapovedmi, ki veljajo v posameznih conah.

Ukrepi za povečanje zmogljivosti rekreacijskih območij oziroma za varstvo občutljivih območij

Z ustreznim planiranjem, načrtnim razvojem in z ukrepi oblikovanja pokrajine lahko izboljšamo ne samo zmogljivost rekreacijskih območij temveč tudi njihovo atraktivnost. Možni ukrepi segajo od **oblikovanja značilnih strukturnih elementov** kot npr. umetnih vodnih površin z naravnim oblikovanjem robov in obrežij. Na drugi strani odrekanje nadaljnemu razvoju (izgradnja novih poti) ali npr. celo vračanje v prvotno stanje (reducirano vzdrževanje poti) prispeva k umiritvi občutljivih območij. V posameznih primerih lahko z načrtnimi ukrepi ozelenjevanja (gosto grmovje) otežimo oziroma oviramo dostop k ogroženim površinam.

Močnejše sodelovanje

Pomemben ukrep je lahko izboljšano sodelovanje med javnimi službami, združenji, društvi oziroma rekreacijskimi in turističnimi organizacijami in tudi "prostočasno" industrijo. Sprejemanje in udejanjanje planov, ki se nanašajo na turizem in rekreacijo, bo hitrejše, če jih bodo podprle športne organizacije. Pomemben prispevek lahko doda tudi prostočasna industrija, npr. na področju zimskih športov (od uporabe okolju prijaznih olj do naprav za urejanje oziroma vzdrževanje smučarskih prog, ki ne poškodujejo tal).

Zapovedi in prepovedi

Tudi po izčrpanju vseh planerskih, pa tudi usmerjevalnih in informacijskih ukrepov se v naravovarstveno posebej pomembnih območjih zapovedim in **prepovedim ni mogoče izogniti**. Če so ti ukrepi in omejitve verodostojno predstavljeni in če so restriktivni ukrepi omejeni na **resnično kritične primere**, jih bo sprejela tudi zahtevnejša in "prostočasno zavednejša" družba. Ravno tako pomembno kot določitev omejitev in prepovedi je tudi njihovo učinkovito izvajanje (ki je pogosto neučinkovito).

Omejitev množičnega turizma

Vprašanje, če in v kolikšni meri ter s kakšnimi metodami lahko omejujemo množični turizem, je slabo proučeno. Obseg obremenitev narave in pokrajine pa tudi uničenje nenadomestljivih kulturnih spomenikov zahteva globalne rešitve. Nekateri se zavzemajo za izboljšanje življenjske kakovosti v neposrednem stanovanjskem okolju, kar naj bi prispevalo k temu, da se posameznik lahko odloči za rekreacijo v bližini stanovanja in ne v oddaljenem ciljnem območju.

Nega, oblikovanje in razvoj kulturne pokrajine

Kulturna pokrajina zunaj posebej zaščitene območij je zaradi naselbinskega razvoja in industrije, gradnje cest, posegov v vodotoke, rudarstva ter zaradi intenzivnih oblik rabe tal pogosto le malo ustrezna za turizem in rekreacijo. To velja tudi za agrarne pokrajine, iz katerih so eliminirani gozdovi in dragoceni sestavni deli pokrajine (oaze

gozda, vlažna območja, majhni vodotoki). V takih pokrajinah je pomembno nadomestiti "izginule" pokrajinske elemente, da bi tako povečali atraktivnost za ekstenzivne rekreacijske aktivnosti kot sta npr. hoja ali kolesarjenje.

Ohranitev in razvoj pokrajine kot doživljajskega in rekreacijskega prostora je odvisna tudi od ohranitve tradicionalnih oblik kmetijske rabe, ki prav tako povečujejo njeno atraktivnost.

Tudi vodno gospodarstvo z gradnjo in regulacijo mnogih vodnih tokov, ki je tehnično enostransko izvedena, vpliva na zmanjšanje doživljajske vrednosti pokrajin.

Varovana območja

Rešitev konflikta med varstvom narave in turistično oziroma rekreacijsko rabo je posebej pomembna v varovanih območjih, ker narašča želja po preživljanju prostega časa v naravi. Tudi rastoča okoljska zavest vodi k naraščajoči usmeritvi k doživljanju narave in opazovanju živali in rastlin v njihovem naravnem življenjskem prostoru. Ker območja varstva narave izpolnjujejo te nagibe, neprestano narašča pritisk nanje.

Rešitev konflikta je mogoča samo z oblikovanjem praktično izvedljivih razvojnih konceptov varstva narave.

Takšni razvojni koncepti naj bi vsebovali tudi:

- dosledno ločevanje funkcij varstva narave in rekreacije, kadar so cilji varstva zaradi rekreacije ogroženi;
- oblikovanje alternativne ponudbe za prosti čas in rekreacijo;
- povečanje privlačnosti pokrajine v že aktiviranih rekreacijskih in turističnih območjih.

Oblikovanje razvojnih težišč

Zmanjšanje obremenitev narave in pokrajine, do katerih prihaja zaradi pristočasnih in rekreacijske rabe, lahko dosežemo tudi z oblikovanjem prostorskih in funkcijskih težišč z rekreacijskimi objekti (npr. gradnja pristočasnih parkov, "zabaviščnih kopališč" ipd.). Pristočasne aktivnosti oziroma obiskovalce naj bi s takšnimi objekti prostorsko usmerjali v ekološko manj dragocene dele narave in pokrajine.

V prostorski politiki naj bi v prihodnje močnejše prodrlo načelo koncentracije obiskovalcev v rekreacijskih težiščih, da bi s tem druga območja obvarovali pred množičnim obiskom. Pri oblikovanju takšnih rekreacijskih težišč je nujna pravočasna presoja občutljivosti okolja.

Izkušnje iz naravnih parkov pričajo, da je potrebna koncentracija infrastrukturnih objektov na nekaj točkah. Takšna težišča lahko potem razbremenijo druga območja.

Uresničevanje predlogov prostorskega planiranja

Z uporabo instrumentarija prostorskega planiranja je mogoče rekreacijske aktivnosti usmerjati tako, da naravo in pokrajino kar najmanj obremenjujejo. Vendar je potrebno, da urejanje prostora bolj kot doslej upošteva ekološke temelje. Samo z ekološko usmerjenim planiranjem naj bi v prihodnje odločali, **v katerih prostorih bo prišlo do koncentracije rekreacijskih in pristočasnih aktivnosti** in v katerih prostorih mora biti tovrstna raba izločena. Podlaga za to je vrednotenje prostora za različne funkcije prostora.

Prostorsko planiranje se mora preusmeriti od tega, da ga razumemo samo kot planiranje ponudbe (za investitorje). Zato mora pokazati in braniti meje sprejemljivega razvoja v določenem prostoru. Razen tega naj bi pri prihodnjem rekreacijskem in turističnem razvoju regij šlo predvsem za razvoj kvalitete in le v manjši meri kvantitete.

Ukrepi za reševanje konfliktov med rekreacijo in varstvom okolja

Administrativni in planerski ukrepi
• nova usmeritev pri izgradnji rekreacijske infrastrukture   – načrti potreb po rekreacijskih objektih morajo v večji meri upoštevati ekološke zahteve – uporaba pravil o posegih iz zakonodaje o varstvu narave – presoja vplivov na okolje pri gradnji novih in prenavljanju starih športnih oz. rekreacijskih objektov – prostorsko-ureditveni postopek za regionalno pomembne objekte – navezava javne pomoči na presojo vplivov na okolje – prednost prenove že obstoječih objektov pred gradnjo novih – izvršitev principa prostorske koncentracije pri gradnji športnih objektov (primer: centri za hojo in tek na smučeh) – gradnja objektov, ki so namenjeni več vrstam rabe – medobčinsko usklajevanje pri predvidenih gradbenih ukrepih – skupna raba športnih objektov s strani več društev – upoštevanje ekoloških in pokrajinskooblikovnih vidikov pri oblikovanju – vzdrževanje športnih oz. rekreacijskih objektov – ukrepi rekultivacije (ozelenjevanje smučarskih prog) – "reciklaža" površin (primer: raba industrijskih površin) – podelitev priznanja okoljske kakovosti vzornim objektom • izdelava regionalnih in komunalnih konceptov (v okviru regionalnega in krajskega planiranja)   – določitev ureditvenih in razvojnih območij – določitev prepovedanih con, v katerih ne sme biti nobenih športnih ali priložnostnih objektov – določitev območij, v katerih je potrebna časovno določena prepoved športnih in rekreacijskih aktivnosti – ukrepi usmerjanja obiskovalcev • izvrševanje zapovedi in prepovedi v obstoječih zaščitenih območjih • poostrena uporaba zakonodaje o dostopu • izboljšanje sodelovanja med upravo, varstvom narave in športnimi organizacijami pri ukrepih prenove in določitve zaščitenih območij • ocena posledic pred vpeljavo novih športnih in rekreacijskih naprav • tehnični ukrepi (zmanjšanje hrupa in emisij škodljivih snovi pri športnih in rekreacijskih napravah)
Sprejemanje in izvajanje zakonov
• boljše uveljavljanje veljavnih zakonov (društvena tožba) • močnejša usmerjenost pravnega napredka na potrebe okolja
Neposredno vplivanje na ravnanje (posebej s strani športnih organizacij)
• vključitev ekoloških vprašanj v izobraževanje vadiateljev • dokazovanje poznavanja pomembnih ekoloških povezav v okviru športne izobrazbe • izpeljava informativnih kampanj (med drugim šport na televiziji, šolski pouk, strokovni časopisi) • ureditev naravovarstvenih centrov, informacijskih centrov itd. • razvoj alternativne vedenjske ponudbe • aktivni ukrepi varstva okolja • ukrepi samoomejevanja športa   – odpoved velikim prireditvam (npr. orientacijski teki) – odpoved določenim prireditvam (npr. motošport) – organizacijski ukrepi pri različnih prireditvah (čas in potek prog se morata ravnati po ekoloških danostih)

Presoja vplivov na okolje za rekreacijske in športne naprave

Mogoče je domnevati, da se bo še okrepilo mnenje, da je potrebno PVO-mnenja izdelati tudi za vse večje športne in rekreacijske naprave. Dilema pa ostaja, ali naj bi PVO-mnenje naročila nevtralna stran (občina ali deželna uprava) in ne zagovorniki (podjetniki, športna društva) ali kritiki (npr. združenja za varstvo narave) določenega projekta.

Uporabnost PVO

Kje so meje in možnosti smiselne uporabe presoje vplivov na okolje za rekreacijske in športne objekte?

Presoja okoljske sprejemljivosti ne bi smela obravnavati samo objektov in njihovih lokacij, temveč bi se morala nanašati tudi na s temi objekti povezane aktivnosti, ki so v veliko primerih ekološko celo bolj problematične kot grajena infrastruktura (npr. jadrnanje in letalski šport). Celo za pripravo večjih športnih prireditev brez objektov (npr. množični teki skozi gozd) bi morale biti izdelane presoje okoljskih učinkov. Obstaja pa dvom, ali bi bilo bolje uporabiti oznako **presoja vplivov** na okolje ali **raziskava vplivov** na okolje.

V splošnem prevladuje mnenje, da je presoja vplivov na okolje samo eden od instrumentov varstva okolja in da od nje ne bi smeli preveč pričakovati. Presoji vplivov na okolje kot instrumentu zanesljivo ne bi koristilo, če bi ta pojem uporabljali za vse, kar so v preteklosti označevali z drugimi oznakami, npr. stališče okoljskih služb, krajinski plan ali pa preizkus določenih okoljskih učinkov.

Ne glede na uredbe, ki lahko določajo postopke o presoji vplivov na okolje (npr. udeležba določenih uradov in javnosti) je zelo težko nedvoumno omejiti, kaj je mogoče označiti z izrazom presoja vplivov na okolje. **Interdisciplinarno, sistematično obravnavanje**, temeljitost obdelave kot tudi k dokumentu **pripadajoči rezultati presoje** (informacije in koraki ovrednotenja) so vsebinsko in metodološko glavni vidiki presoje vplivov na okolje. Vsekakor se presoja vplivov na okolje ne bi smela izroditi v "poljubno etiketo".

Presoja vplivov na okolje in planiranje

Kakšno je razmerje med presojami vplivov na okolje in planiranjem? Ali jo lahko planiranje nadomesti oziroma dopolni (ali obratno)?

Tudi v tem primeru velja, da mora presoja vplivov na okolje še najti in izpolniti svoje specifično mesto v "koncertu okoljskih instrumentov". Projekt PVO je treba **omejiti**.

Prostorsko planiranje in presoja vplivov na okolje

Najpomembnejša razlika med PVO, programi in plani na eni strani in prostorskim planiranjem (ki je medsektorsko usmerjeno) na drugi strani je v tem, da ima prostorski plan tudi načrtovalni karakter. Začrtuje namreč prihodnost in v njem so obvezujoče določeni tudi posamezni okoljski cilji. V nasprotju s tem **se mora PVO ozirati na te cilje**, pri čemer sedanje stanje primerja z zaželenim in vrednoti razlike.

Izenačenje PVO s prostorskim planiranjem ne bi bilo posebej koristno, saj mora PVO v večji meri obravnavati **tudi vprašanja tehničnega varstva okolja**. Prostorski plan lahko opredeljuje npr. predstave o položaju in opremljenosti rekreacijskih območij in o

mogočih lokacijskih alternativah rekreacijskih in športnih objektov. Pri tem je treba upoštevati tako pokrajinsko in infrastrukturno primernost kot ekološko občutljivost. Presoja vplivov na okolje na planerskem nivoju bi se morala ukvarjati s **predvidljivimi okoljskimi učinki** različnih alternativ, jih primerjati med seboj ter podrobno opisati in ovrednotiti **povečanje in/ali zmanjšanje kakovosti** posameznih okoljskih sestavin.

Prostorsko planiranje ponuja nujno potrebne **delovne podlage in usmeritve** za PVO, ki se nanaša na določen projekt. To je razvidno npr. iz tega, da je za vodno rekreacijo (objekte in aktivnosti) na nekem jezeru mogoče v okvirih PVO pričakovati smiselne ugotovitve samo takrat, če so bile predtem določene jasne **prednostne funkcije** za vode (npr. v obliki coniranja). Podatki o izraženosti in obremenjenosti naravnih faktorjev, pridobljeni v okvirih prostorskega planiranja, lahko služijo presoji vplivov na okolje kot pomemben vir informacij.

Potemtakem izpolnjuje prostorsko planiranje za PVO tako funkcije konkretizacije ciljev kot tudi priprave informacij. Obratno lahko dopolnjuje PVO prostorski plan s svojo večjo "globinsko ostrino", ki je mogoča zato, ker se lahko tematsko omeji in osredotoči na povsem določene vrste rabe prostora.

Državno in regionalno planiranje

Regionalno in državno planiranje posreduje pobude, pomembne za presojo vplivov na okolje, le v tolikšni meri, da je pri tem mogoče ugotoviti povezave s širšim prostorom, ki morajo biti pri presoji vplivov na okolje brezpogojno upoštevane. Tako npr. je PVO navezan na ugotovitve o potrebnosti zaščite določenih pokrajinskih območij, ki jih je mogoče izpeljati samo s pomočjo upoštevanja obsežnejših območij.

Tako na državni ravni kot tudi na ravni posameznih regij je treba določiti npr. sisteme oziroma omrežje zaščitenih območij s kar se da natančno opisanimi ekološkimi nalogami (nameni varstva). Na to se lahko PVO nato opira na komunalni ravni. Zavrniti pa je treba samo na lokalni nivo obravnavanja zožene PVO, ki lahko zaidejo v nevarnost, da so izpostavljene t.i. "salamski taktiki".

Družbena sprejemljivost in presoja vplivov na okolje

Družbena sprejemljivost v presoji vplivov na okolje je potrebna iz več razlogov. Pri tem je treba opozoriti na naslednji nesporazum. Samo po sebi je razumljivo, da sodi človek v presojo nosilnosti okolja, saj je celo edina oporna točka za vrednotenje (neodvisno od spora o avtropocentričnih ali biocentričnih vrednostnih vprašanjih).

Presoja vplivov na okolje se torej nanaša na z okoljem povezane potrebe človeka, ne pa npr. na vprašanja socialnega in ekonomskega posestnega stanja ali na vprašanja razdelitve površin na različne družbene skupine (npr. ali naj bi bila neka rekreacijska površina dostopna celotni skupnosti ali samo članom športnega društva). Nekatere pomembne probleme družbene sprejemljivosti planiranja in projektov je treba reševati ločeno od presoje vplivov na okolje. Pri dodatnem obremenjevanju z vprašanji družbene sprejemljivosti bi PVO ne bila več obvladljiva.

Presoja alternativ

Presoja vplivov na okolje kot instrument za pripravo odločitev sama zase ne more privedi do odločitve. To pomeni, da ne more proučevanega projekta zagovarjati ali zavračati, temveč lahko samo ugotovi, ali in v kolikšni meri bo nek projekt prizadel določene okoljske cilje.

S projektno presojo vplivov na okolje je mogoče presojati samo en projekt (npr igrišče za golf ali smučarsko progo) na določeni lokaciji, ali pa so od samega začetka alternative vključene v diskusijo in primerjalno presojane. Zadnja izhodiščna situacija presoje ponuja predlagatelju (izvajalcu projekta) prednost, da s sistematično izbiro položaja in izoblikovanja projekta, ki sta iz okoljskega vidika optimalna, bistveno poveča možnost, da je projekt na določeni lokaciji označen kot okoljsko sprejemljiv (oziroma povzroči okoljske obremenitve, ki se zdijo še sprejemljive) in istočasno izpolnjuje športnofunkcionalne zahteve. Že od samega začetka **na alternativne lokacije naravnana PVO** skrajša proces odločanja, zlasti kadar je mogoče računati s precejšnjimi okoljskimi obremenitvami. Pri veliki okoljski problematičnosti in istočasno visokemu političnemu pomenu predlaganega projekta je treba podvreči presoji vplivov na okolje različne lokacije.

Ker je presoja vplivov na okolje **instrument presojanja in ne planiranja**, ne sodi med njene naloge, da zasnuje projektne alternative. V njenih okvirih je mogoče predlagati samo izboljšave, ki se od predloženega projekta ne razlikujejo bistveno, prostor zanje pa je v končni presoji, kjer je pojasnjeno, da je samo pri izpolnitvi vseh predpogojev (smernic) mogoče projekt označiti kot okoljsko sprejemljiv.

Merila vrednotenja

Katera merila v smislu obveznih okoljskih ciljev bodo uporabljena kot osnova pri presoji vplivov na okolje, je zelo pomembno vprašanje, od katerega je odvisno tudi to, kako bodo ocenjene spremembe stanja v okolju, ki jih bo sprožil določen projekt. Kot merilo lahko npr. služijo:

- a) status-quo okoljske situacije: poslabšanje pomeni nesprejemljivost;
- b) definirani nameni varstva ali kakovostni cilji za določena območja (tudi če trenutno še niso doseženi): okoljsko sprejemljivi so samo tisti projekti, ki ne nasprotujejo tem ciljem varovanja;
- c) uredbe, ki vsebujejo mejne vrednosti (glede na škodljive snovi in hrup): okoljsko sprejemljiv je projekt, ki predpisanih vrednosti ne prekorači;
- d) politični cilji in pojasnila (brez zakonske moči), ki jih je v okvirih presoje vplivov na okolje treba konkretizirati: določitev odklona kot pri b in c, da bi prišli do ugotovitve o okoljski sprejemljivosti projekta.

Problemi izhajajo predvsem iz uporabe pod c in d navedenih meril. Mejne vrednosti se označujejo pretežno samo z zdravstvenega vidika kot znosna stopnja okoljske kakovosti in so izraz političnega kompromisa, v katerem so poleg okoljskih prisotni tudi socioekonomski vidiki. Razen tega obstajajo obvezujoče **mejne vrednosti le za manjši del** od vseh presojanih okoljskih kvalitiet.

Razprave lahko pripeljejo do z vidika okolja nezaželenih rezultatov predvsem takrat, kadar je prisoten močan politični pritisk v korist enega od okoljsko zelo problematičnih projektov (npr. z argumentom ustvarjanja novih delovnih mest). V drugih primerih diskusije o zaželeni okoljski kakovosti ponujajo okoljsko posebej zavednim nosilcem odločitev tudi možnost, da si utrdijo svoj položaj in pridobe tudi podporo prebivalstva.

Rekreacijski objekti, ki zasedajo večje površine, s praviloma regionalno pomembnimi prostorskimi učinki, ki naj bi bili predmet presoje vplivov na okolje, so zlasti:

- igrišča za golf,
- smučišča,
- velika pristanišča za športna plovila,

- počitniški parki (kompleksno urejeni parki z različno rekreacijsko infrastrukturo in bivalnimi objekti),
- veliki športni objekti (tenis, squash, fitness, športni stadioni),
- kopališča (doživljajska kopališča ...),
- kampi s trajno nameščenimi prikolicami ali šotori,
- objekti za motošport in športna letališča,
- konjeniški objekti,
- tematski in doživljajski parki (npr. zabavišča).

KAMPI

Izhodišča in cilji

- Kampi naj se locirajo le v območjih, določenih v prostorskih načrtih.
- Rečne in jezerske bregove, pobočne lege, hrbte vzpetin in druge prostore, za katere je značilna posebna pokrajinska lepota ali so zavarovani, naj se ne namenja za gradnjo kampov.
- Brezpogojno morajo biti zagotovljeni objekti za oskrbo in komunalna opremljenost.
- Nove kampe, namenjene stalno nameščenim prikolicam ali šotorom, naj se ureja le zunaj preobremenjenih rekreacijskih območij.

Prostorski predpogoji in kriteriji

Zemljiški predpogoji

- tla, varna pred udori;
- globok nivo talne vode;
- porozna tla - tla z majhno zmožnostjo zadrževanja vode, kjer se pri daljših padavinah na poteh in prostorih za šotore in prikolice voda ne zadržuje;
- tla, ki niso nagnjena k zbitosti;
- neprimerna so vlažna ali močvirna zemljišča, tudi zato, ker so v takih območjih turisti izpostavljeni različnim insektom;
- ravno, rahlo nagnjeno (do 5 %) ali terasirano zemljišče s površino nad 0,5 ha;
- zavetna lega glede na smeri glavnih vetrov;
- sestoji travišč, dobro ukoreninjena rastlinska odeja;
- smiselna je pokrajini primerna ozelenitev z drevjem in grmovjem, ki prispeva k boljši vključitvi v obdajajočo pokrajino, tvori mejo (ograjo) ter ščiti pred vetrom in zunanjimi vplivi, hkrati pa prispeva k razčlenjenosti prostora z oblikovanjem intimnejših prostorov za posamezne šotorske skupine.

Coniranje

Za optimalno razporeditev funkcij kampa je potrebno upoštevati zlasti naslednje cone:

- **Hrupno cono**, ki obsega vhodno področje, s prostori in objekti uprave ter oskrbe kampa ter otroška igrišča, športne objekte ipd.
- **Mirno cono**, ki obsega področje parcel za postavljanje šotorov in prikolic in v kateri naj ne bi bilo objektov, ki motijo mir v kampu. Pomembno je, da je ta cona zaščitena pred hrupom s poti in cest znotraj šotorišča. Prometnice z močnejšim prometom naj bi bile oddaljene od te cone vsaj 200 m.
- **Prometno področje**, ki zavzema vhodno pot ter parkirne prostore za obiskovalce in pozno vračajoče se goste kampa.

Infrastrukturna opremljenost

Sanitarne naprave so elementarni del opreme kampa (zanje so turisti pripravljene tudi največ plačati), saj se tudi nivo kampa določa glede na kvaliteto in kvantiteto sanitarnih objektov in naprav. Za določeno kategorijo sanitarij je pomembno število sanitarij, ki mora ustrezati kapacitetam kampa. Pri načrtovanju sanitarij je potrebno posebej upoštevati tudi otroke in invalide.

K sanitarnim napravam kampa sodijo:

- oprema za umivanje (umivalniki, tuši, ...),
- stranišča (v predprostoru stranišča je nujen umivalnik in sušilec za roke oziroma papirnata brisača),
- kanalizacijska oprema (za odtok vode, fekalij in trdne odpadke),
- sanitarni objekti za invalide,
- objekti za pranje in likanje ter sušenje perila.

Poleg tega spadajo pod tovrstno ponudbo še:

- priključki tople vode,
- delitev sanitarnih naprav na moške in ženske,
- ločenost stranišč od preostalih sanitarij (ta kriterij v številnih kampih žal ni upoštevan),
- ločene tuš kabine.

Upravni prostori: Za upravne prostore je praviloma namenjen prostor v vhodni coni kampa. Poleg lege tovrstnih prostorov je pomembna njihova arhitektonska vključitev v okolico. Prostori naj se čimbolj harmonično prilegajo šotorišču in bližnji okolici.

Oskrba kampa: Vsako šotorišče mora razpolagati z določenimi oskrbnimi objekti, kjer imajo kampisti možnost nakupovanja. Velikost, oblika, obseg in raznovrstnost blaga so odvisni od velikosti kampa, pa tudi od oddaljenosti do oskrbnih objektov v okolici. K oskrbi kampa spadajo še:

- popolna oskrba kampirnih prostorov (sem spada oskrba z električno energijo, pitno vodo, plinom, televizijsko anteno ter kanalizacijskim omrežjem);
- oskrba kampa s pitno vodo mora biti vsakemu kampistu na voljo v neposredni bližini;
- za primere slabega vremena in v kampih, ki delujejo tudi pozimi, je potrebno zagotoviti ogrevanje sanitarnih objektov, upravnih prostorov in zaprtih prostorov za rekreacijo. Kamp mora gostu stalno nuditi dovolj tople vode.

Prostor za rekreacijo: Za rekreacijske potrebe je v kampu treba urediti posebne prostore in objekte, kjer se lahko udeležujejo vsi, od najmlajših do najstarejših kampistov. Zato mora biti izbor tovrstne opreme pester (tenis igrišča, mreža za odbojko, bazen, balinišče, mize za namizni tenis, mini golf ...). Športne objekte je potrebno urediti na prostoru, kjer športna dejavnost ne moti ostalih gostov..

Zagotavljanje čistoče: Za zagotavljanje čistoče v kampu je nujna ureditev kanalizacije in odvoza smeti; primerna je tudi ureditev prostora za pranje avtomobilov.

Varnost v kampu: Posebej je potrebno zagotoviti ukrepe in opremo za ognjevarnost, kot so gasilni aparati, vodni hidranti, dodatne poti, ki bi se uporabljale v primeru požara, ter varnostne ukrepe pred nesrečami. Vsak kamp mora biti opremljen z opremo prve pomoči, za večje kampe pa je priporočljiva posebna soba za prvo pomoč.

Prometna opremljenost: Do nadrejenega cestnega omrežja mora iz kampa voditi utrjena dovozna cesta. Če je v bližini kampa naselje, je pomembna povezava s peš potjo.

Normativi zmogljivosti

Primerjalni pregled normativov za šotorjenje (prirejeno po: Oblak, 1992)

<i>vir normativa</i>	<i>m²/šotor</i>
ameriški standard (1961)	400
Pilon (1962)	120 - 150
Tivy (1972)	250 - 310
Debelak (1976)	120 - 400
Irwing (1984)	120
Pravilnik SRS (1988)	50 - 60
hrvaški standard (1989)	50
avtokamp Šobec (1990)	80 - 100
Bernski inštitut za turizem (1991)	50
WEV (Zahodnoevropska zveza za kampiranje)	min. 150 m ² za kategorijo 1 (vzorni počitniški prostor) min. 120 m ² za kategorijo 2 min 100 m ² za kategorijo 3
Deutsche Camping Club (DCC) in Fédération internationale de camping et de caravaning (FJCC)	min. 20 m ² za šotore pohodnikov min. 50 m ² za šotore motoristov min. 100 m ² za šotor in avto min. 100 m ² za prikolico in avto

Normativi kakovosti

Po pravilniku o merilih in načinu kategorizacije nastanitvenih obratov in marin se kampi še vedno razvrščajo v kategorije, slednje pa se označujejo z zvezdicami. Kamp se razvrsti v kategorijo z eno (*), dvema (**), ali največ tremi (***) zvezdicami na podlagi ocene o minimalnih pogojih opremljenosti in minimalnih storitvah za posamezno kategorijo. Standardi opremljenosti in storitev za posamezne kategorije so sledeči:

Kamp kategorije (*) mora imeti:

- napis in ponoči osvetljen vhod (kadar kamp obratuje),
- vstopno zapornico oziroma vrata,
- načrt kampa, če ima več kot 100 kampirnih prostorov,
- sprejemni prostor (recepccijo),
- dovozno cesto in dovozne poti (najmanj 50 % kampirnih prostorov),
- razsvetljene poti do recepcije in sanitarij,
- tekočo vodo (200 litrov/kampirni prostor/dan),
- posebna mesta za ognjišča, zavarovana pred požarom,
- povprečno velikost kampirnega prostora 65 m² (brez glavnih dovoznih poti in objektov),
- najmanjši odmik med šotori 3 m (če je strnjeno šotorišče),
- parkirni prostor pred vhodom v kamp, če ni možnosti postavitve avtomobila na kampirnem prostoru,
- dani so tudi normativi za:
 - oskrbo s pitno vodo
 - prostor za čiščenje kemičnih stranišč,
 - prostor za odpadke,
 - umivalnico,

- stranišče,
- prostor za pranje posode in perila,
- minimalne storitve,
- opremljenost za invalidne osebe (če ima kamp mednarodno oznako).

Kamp kategorije ()** mora imeti vse zgoraj navedeno, razen tega pa:

- dovozno cesto širine 5,5 metrov in dovozne poti širine 3 metre (priporočljiva dolžina do 100 m),
- električne priključke (minimalno 70 % kampirnih prostorov),
- povprečno velikost kampirnega prostora 75 m² (brez glavnih dovoznih poti in objektov).

Kamp kategorije (*)** mora imeti vse zgoraj navedeno, razen tega pa:

- večjo zmogljivost tekoče vode (250 litrov/kampirni prostor/dan),
- večjo povprečno velikost kampirnega prostora 90 m² (brez glavnih dovoznih poti in objektov).

GOLF

Izhodišča in cilji

- Pred izborom lokacije za graditev igrišča je potrebno izdelati koncept igrišč za celotno regijo. S tem je možno sprejeti rešitve, ki niso le lokalno, temveč tudi širše sprejemljive.
- Skupna raba igrišč za več različnih turističnih krajev naj ima prednost pred gradnjo ločenih objektov.
- Igrišča naj se uredijo v obliki "krajinskih igrišč za golf". To pomeni, da naj bi:
 - za igro uporabljali največ polovico vseh površin,
 - oblikovali prostor ob upoštevanju ekoloških zahtev,
 - pri obratovanju oziroma vzdrževanju igrišč upoštevali varovanje narave.
- Igrišča naj bi gradili predvsem tam, kjer prispevajo k povečanju ekološke in pokrajinske vrednosti območja. To pomeni, da mora igrišče obsegati dovolj veliko površino, ki se za igro neposredno ne uporablja. Pri "krajinskem" igrišču za golf naj bi delež intenzivno uporabljenih igralnih površin kot so zelenice, predzelenice, udarjališča, igralne steze, *semiroughs* in vadbene površine (npr. *driving range* in *pitch-and-put*) po možnosti ne znašal več kot tretjino vseh površin, skupaj z infrastrukturnimi objekti (parkirišča, dovozne poti, klubske stavbe itd.) pa naj bi zavzemal največ polovico celotnega območja.
- Igrišče za golf naj bo okolju prijazno. To je, če:
 - zaradi njega ne pride do sprememb (ali poškodb) na zavarovanih oziroma "prepovedanih" površinah;
 - je mogoče obremenitev razpoložljivih površin v celoti nadomestiti na novih pokrajinskih delih (z novimi biotopi);
 - ne pride do znatnejše obremenitve okolja in pokrajinske podobe.
- V območjih s posebnim ekološkim pomenom (npr. zaradi biotopske kvalitete, raznolikosti obstoječih vrst, občutljivosti tal na hojo), s posebno krajinsko kvaliteto ali posebnim rekreacijskim pomenom za javnost izgradnja igrišč za golf praviloma ne pride v poštev. To velja še posebej za naslednja območja (razen če so le majhnega obsega in jih je mogoče integrirati v okvir igrišča in ne da bi prišlo do okrnitve njihovega sestojja in njihove funkcije):
 - pokrajine z visokim deležem ekološko dragocenih ali posebej občutljivih površin. Sem spadajo naravni spomeniki, zaščiteni deli pokrajine, vlažni in sušni predeli, življenjski prostori z redkimi, na motnje občutljivimi živalskimi vrstami kot tudi strukturno in vrstno bogati gozdni sestoji,
 - pokrajinska zaščiteni območja,
 - naravni rezervati in sosednje robne cone (za ureditev golf igrišča naravni rezervati v nobenem primeru ne pridejo v poštev),
 - območja s pretežno naravnimi življenjskimi združbami,
 - obrežna območja rek in jezer, ozke doline,
 - območja zaščitenih voda,
 - kulturnozgodovinsko in geomorfološko pomembna območja (npr. pokrajine z ostanki poledenitve, območja arheoloških najdišč),
 - območja preživljanja prostega časa, namenjena javnosti, kjer je poudarek na miru in uživanju narave ter
 - območja, ki jih preprezajo kolesarske in peš poti.

Prostorski pogoji in kriteriji

Oblikovanje in nega prostora

- Igrišče je treba oblikovati kot bogato strukturirano travniško-gozdno pokrajino namesto monotonega parka;
- *roughs* je treba oblikovati po vzoru za dotično območje tipičnih (grmovnih, gozdnih, ...) sestojev;
- kar največje površine je treba nameniti za *hard-roughs* (pri novih objektih vsaj 1 ha);
- med igralnimi stezami in gozdnimi robovi, biotopi in obrežji naj bodo vsaj 25 m široke vmesne površine;
- pokrajinske spremembe naj bodo kar najmanjše, kar je mogoče doseči s pomočjo ureditve, ki je v skladu s pokrajino; namesto pokrajini tujih ovir bi morali postavljati takšne, ki se vklaplajo v, za dotično območje tipično, pokrajinsko sliko;
- peščene ovire (*sandbunker*) je treba oblikovati iz gradiva, ki se nahaja v dotičnem območju, ali jih nadomestiti z ovirami, ki so sicer prisotne v naravi;
- *fairways* naj bi zavzemali kar se da ozek pas, da bi tako ostalo čim več prostora za ekološko pomembnejše *roughs*. Na eno luknjo naj bi prišlo v povprečju maksimalno en hektar zemljišča;
- spremembe terena oziroma reliefa naj bi bile minimalne;
- drenažam se je, če je le mogoče, treba odpovedati. Za igrišče naj bo za to izbran tak kraj, da odvodnjavanje ne bo potrebno;
- pri že obstoječih drenažah mora biti poskrbljeno za čiščenje odvajanih voda;
- potrebna je zasaditev živih mej;
- če se le da, se je treba izogibati uporabi umetnih gnojil, herbicidov in pesticidov.

Infrastrukturalna opremljenost

Splošna in prometna opremljenost

- Zaželen je priključek na komunalni vodovod in kanalizacijo.
- Prometni učinki igrišča za golf so v normalnih razmerah majhni. V splošnem je pri igrišču z 18 luknjami mogoče računati na obremenitve 50 do 60 osebnih avtomobilov na uro v času konic obiska. Potrebe po parkirnih prostorih so, po izkušnjah sodeč, 60 do 80 parkirnih mest za igrišče z 9 luknjami oziroma 120 do 150 parkirnih mest pri igrišču z 18 luknjami.

Dostopnost javnosti

- igrišče ne bi smelo biti ograjeno;
- ob igrišču je treba ohraniti obstoječe peš poti in možnost njihove varne uporabe;
- igrišče naj bo urejeno tako, da bo tudi širši javnosti služilo kot rekreacijsko območje. S trasiranjem sprehajalnih poti zunaj "nevarnega" območja je treba upoštevati tudi lokalne in turistične rekreacijske potrebe;
- igralne steze se ne smejo križati s kolesarskimi potmi in pešpotmi, hkrati morajo biti zadosti oddaljene od javnih poti;

Normativi zmogljivosti

Potrebe po površinah

- igrišče z 9 luknjami: vsaj 45 ha;
- igrišče z 18 luknjami: vsaj 85 ha;

- igrišče s 27 luknjami: vsaj 125 ha;
- k tem površinam so potrebne dodatne površine za dovozne poti, parkirne prostore in klubske stavbe.

Igralne steze - fairways

- Popolno igrišče ima 18 stez, polovično pa 9 stez. Njihove dolžine so različne in so odvisne od števila dolgih udarcev, potrebnih, da dober igralec doseže zelenico. Širine stez so različne in se gibljejo od 6 m do 64 m. Površina stez na celotnem igrišču je 12 do 24 ha.
- Devetstezno igrišče ima par27 in dolžino 457 do 2371 m ter zavzame okoli 1376 arov.
- Popolno igrišče ima par54 in potrebuje okoli 2266 arov.
- Par3 igrišča so golf igrišča, ki jih sestavljajo le par3 steze. Ta igrišča so lahko samostojna ali sestavni del večjega golf centra in nadomestila za klasična golf igrišča. Njihova najpomembnejša prednost je, da potrebujejo manj prostora, krajši pa je tudi čas, potreben za igro. Igrišča par3 nudijo vso paleto možnosti kratke igre od zelo kratkih udarcev, ki so na spodnji meji smiselnosti, do dolžin, ki jih je zelo težko doseči z enim samim udarcem. Najdaljše steze na tovrstnih igriščih so 228,6 m, najkrajše pa 45,72 m.

Skrajšana igrišča

- Skrajšana igrišča ali *executive courses* imajo najpogosteje par celotnega igrišča 60. Površina igrišča je odvisna od dolžine stez, navadno pa ne preseže 40 ha.
- Kadar je več igrišč združeno v enoten kompleks, je vsaj eno igrišče par3 ali *pitch and put* tipa. S tem povečamo pestrost izbire in ustrezemo igralcem z različnimi stopnjami znanja in različno količino časa. Kljub temu pa so klasična golf igrišča še vedno najpomembnejši del ponudbe za igralce golfa, ki jih kratka igrišča ne bodo izpodrinila.

Klasična igrišča

- Klasična golf igrišča so lahko polovična ali popolna. Najpogostejši par popolnega igrišča je 72, so pa tudi igrišča s par 71 ali 73.
- Skupna dolžina vseh stez na popolnem igrišču je najmanj 5670 m, povprečje je 5944 m, tekmovalna igrišča, *championship courses*, pa so dolga 6127 m in več.
- Žensko igrišče je okoli 12 % krajše od moškega.
- Razlika med moškim in profesionalnim igriščem ni stalna.

JAHANJE

Izhodišča in cilji

- V podeželskih območjih z relativno majhnim in redkim jahalnim prometom naj se uporabljajo za jahanje poti, namenjene kmetijstvu. Prepoved jahanja pa je potrebna razen na javnih cestah, namenjenih motornemu prometu, tudi na ozkih pešpoteh in stezah. Souporaba kmetijskih poti tudi za jahanje je možna v primeru dogovora med lastniki zemljišč in jahači.
- V območjih, kjer je odprt prostor, to je kmetijska in gozdna pokrajina, namenjena oziroma rabljena za različne oblike rekreacije na prostem (npr.: sprehajanje, kolesarjenje), je potrebno jahalne poti ločiti od poti drugih uporabnikov ali graditi posebne jahalne poti.
- Pri načrtovanju jahalnih poti se je treba prilagoditi pokrajinskim danostim, pri čemer so pomembne predvsem zahteve po:
 - ločitvi jahalnih poti od poti za sprehode, kolesarjenje in planinstvo;
 - umiku jahalnih stez iz okolice ekološko pomembnih in občutljivih območij;
 - upoštevanju kmetijskih, gozdarskih in lovskih interesov;
 - usmerjanju jahalnih stez izven občutljivih območij (vlažnih in mokrih ter tal, ki so nagnjena k zbitosti).

Prostorski predpogoji, izgradnja in vzdrževanje

- Poti, namenjene jahanju, se naj izognejo neugodnim talnim razmeram, kot npr. dolgim strmim odsekom, ali vlažnim pa tudi gruščnatim tлом. Obloga poti naj bo mehka in čim manj prašna (srednje do grobozrnat pesek). Profil 2,50 do 3,00 m širine in 3 m višine omogoča ne samo neovirano srečevanje in jahanje eden ob drugim, temveč tudi strojno vzdrževanje. Najmanjša širina poti znaša 1 m.
- Za konje strupene rastline ob robovih poti (npr. solenacee, digitalis, taxus ali robinia) je treba odstraniti.
- Široke, rahlo vzpenjajoče, do 1 km dolge poti z mehko, kar se da enakomerno površino tal, se lahko izmenjujejo z bolj ozkimi odseki nepravilnega poteka. Vključene naj bodo posamezne naravne ovire, ki jih je mogoče tudi obiti. Kratke strmine povečajo privlačnost proge. Odseki poti različnih značilnosti - vzpon/naklon (5 - 8 %, maksimalno 15 %), vrsta obloge itd. - bi se morali kombinirati.
- Dolžina jezdne poti (odvisno od dostopa) naj bi bila za eno uro jahanja najmanj 10 do 12 km, za dvourno jahanje pa 20 do 25 km. Ta norma upošteva povprečni tempo jahanja 200 do 250 m na minuto.
- Če potekajo poti za jahanje vzporedno s pešpotmi, morajo biti razločno ločene, da ne pride do uporabe pešpoti s strani jezdecev ter s tem pogojenih poškodb. V slabo obiskanih območjih brez posebej izgrajenih jezdni poti taka ločitev ni potrebna. Je pa smiselna povsod tam, kjer se zaradi velikega števila jezdecev gradi posebno omrežje jahalnih poti. Tudi v tem primeru lahko jezdne poti potekajo v bližini omrežja pešpoti (saj se veliko sprehajalcev razveseli pogleda na jezdeca in konja). V primeru vzporednega poteka morajo biti poti optično ločene s pasom trave, posameznimi drevesi ali grmovjem. Pomembno je, da so križišča med gozdnimi cestami, pešpotmi in jezdni potmi pregledno oblikovana (npr. očiščeno mladje) in s tem varna pred nesrečami.

Normativi

Na vsakega rednega jahača mora priti vsaj 10 m jezdne poti.

Primer vzorne jahalne proge in njena razdelitev na odseke z za to potrebnimi dolžinami poti

Začetek ježe		4,0 km
korak + drnec	2000 m	
galop	1200 m	
drnec + korak	800 m	
Faza obremenitve		5,0 km
galop oziroma ovire	1200 m	
drnec + korak	800 m	
proga za galop z ovirami (višjimi)	700 m	
korak oziroma drnec	800 m	
zaključni galop	1400 m	
Iztek		1,5 km
korak	1500 m	
Celotna proga		10,5 km
+ prihod		
+ ježa domov		3-6 km
Skupaj pri povprečno 250 m/min		13 -16 km ≈ 60 min. = 1 ura

PLANINSTVO

Izhodišča in cilji

- Zaradi zmanjšanja ali odpravljanja ekoloških obremenitev, ki jih pobuja planinstvo, naj planinska infrastruktura obide posebej občutljive ekosisteme.
- V območjih, ki so že opremljena z omrežjem planinskih poti in planinskih postojank, naj se nadaljnje opremljanje s planinsko infrastrukturo omeji na adaptacijska in sanacijska dela na obstoječih objektih in napravah.
- Bodoče, ekološko ustrezno gospodarjenje s planinskimi postojankami naj bi temeljilo tudi na zmanjšanem udobju, ki omogoča varčevanje z energijo in vodo ter zmanjšuje količino odpadkov.

Prostorski pogoji in urejanje

- Mreža planinskih poti naj se v visokogorskem svetu praviloma ne bi širila, gradnja novih poti pa naj bi bila usmerjena v tiste predele, ki so za planinstvo zanimivi, pa so bili dosedaj zaradi različnih razlogov nedostopni (npr. vojaških).
- Pri vzdrževanju planinskih poti naj bi bili v ospredju naslednji ukrepi: obnova varovalnih naprav, ustrezno odvodnjavanje zaradi odprave erozijskega delovanja, ukinjanje bližnjic kot povzročiteljic erozije, odstranjevanje košev za smeti (planinci naj nosijo smeti v dolino sami).
- Planinske poti, ki vodijo po posebej občutljivih rastiščih ali skozi zatočišča redkih in ogroženih živali, naj se opuste ali speljejo po ustrežnejši trasi.
- Onesnaženje oziroma obremenjevanje gorskega sveta zaradi planinskih postojank naj se zmanjša z naslednjimi ukrepi; z:
 - varčevanjem z energijo ob uporabi sodobnejših tehnologij (sončne celice, varčnejši aparati);
 - zmanjšanjem udobja v kočah (manj razkošno umivanje, skromnejša razsvetljava, lastna posteljnina obiskovalcev);
 - varčevanjem z vodo (suha stranišča);
 - transportiranjem preostalih odpadkov v dolino.
- Promet na dovoznih cestah do planinskih postojank naj se omeji in izloči iz njihove bližnje okolice (z izjemo tistega, ki je namenjen oskrbovanju objekta ali reševanju).
- K zmanjševanju ekološkega obremenjevanja naj se stremi z ukrepi za usmerjanje obiskovalcev, zlasti z:
 - usmerjanjem oziroma kanalizacijo obiskovalcev z ustreznim trasiranjem infrastrukture kot so parkirišča, opremljena razgledišča;
 - trasiranjem poti, ki obidejo občutljive ekosisteme.

ALPINIZEM, PLEZANJE

Izhodišča in cilji

- V stenah, ki so naravovarstveno pomembne zaradi redkih in občutljivih živalskih ali rastlinskih vrst, naj se plezanje prepove ali pa naj se časovno in prostorsko omeji.

Prostorski predpogoji in varovanje

- Ustreznost sten za "klasični alpinizem" v kopni skali je odvisna od:
 - **velikosti** (mogočnosti) stene, ki jo določata njena višina in širina. Iz praktičnih razlogov, zlasti težav pri izmeri širine stene, se za to merilo uporablja tudi podatek o številu plezalnih smeri v steni;
 - **težavnosti stene**. Klasično ocenjevanje težavnosti je razdeljeno v šest stopenj, to je od 1 do 6. Z razmahom plezanja v stenah s težavnostjo, večjo od 6, se je lestvica raztegnila še do 11. stopnje. Posamezni odseki plezalne smeri imajo lahko zelo različno težavnost, kar otežuje določanje skupne težavnosti. Stene z večjim razponom težavnosti so običajno posebej privlačne za širok krog alpinistov;
 - za stene, ki služijo kot "plezalni vrtci", **višina** ni posebej pomembna;
 - **kvalitete skale**. Kakovost stene za plezanje je odvisna tudi od njene kompaktnosti oz. krušljivosti in pomembno vpliva na varnost plezanja;
 - **estetike in zgodovinske vrednosti**. Posamezne stene izstopajo zaradi posebne vloge v zgodovini alpinizma, kar vpliva na njihovo specifično privlačnost. Nekatere stene imajo sorazmerno veliko privlačnost zaradi estetske privlačnosti plezanja, ki je pogojena z njihovo oblikovanostjo;
 - **dostopnosti**. Obiskovanje posamezne stene je odvisno tudi od časa in bolj ali manj ugodnega dostopa od izhodišča (konec ceste, planinske postojanke itd.) do vznožja. Faktor prometne odmaknjenosti vpliva hkrati tudi na večjo rizičnost v primeru nesreče.
- Na podlagi ocen o frekventiranosti plezalne smeri ter o naravni ranljivosti je možno v primeru ekološke preobremenitve posamezne stene popolnoma ali v določenem letnem času "zapreti".
- V območjih, ki so močno obiskana, je možno uporabiti koncept coniranja. V ta namen se lahko območje členi v več plezalnih con z različno intenziteto plezanja. Kot primer navajamo naslednjo možnost:
 - "Mirna cona": plezanje je prepovedano;
 - "Status quo": plezanje je omejeno na sedanje smeri oziroma opremljene trase; širjenje oziroma spreminjanje ni dovoljeno;
 - "Prosta cona": plezanje je možno v različnih smereh.
- Ekološko sprejemljiv obseg plezanja je možno doseči z razporeditvijo infrastrukturnih objektov (parkirišča, dostopne poti, bivaki ...), s katerimi kanaliziramo obisk plezalcev.

UČNE POTI

Izhodišča in cilji

Posebne krožne poti naj se oblikujejo za spoznavanje in doživljanje pokrajin z redkimi in specifičnimi naravnimi pojavi kot so objekti ali območja žive (floristične, dendrološke značilnosti, gozdovi, biotopi ipd.) in nežive narave (geološke, geomorfološke, hidrološke značilnosti), območja oblikovane narave (hortikulturni parki), posebne oblike rabe tal (soline, planine idr.) ter kulturnozgodovinski spomeniki.

Prostorski predpogoji

- Za učne poti so ustrezna zlasti: značilna pokrajinska območja ob naravnih in kulturnih znamenitostih, odprta pokrajina z visoko frekvenco obiskovalcev, gozdnata okolica mest, turističnih in zdraviliških krajev, okolica šol.
- Posebej ustrezne so učne poti, dolge od 2 do 4,5 km, ki terjajo eno- do dveurno hojo.
- Potek poti naj bo praviloma v obliki krožne poti.
- Ob začetku in ob zaključku poti naj bo parkirišče.
- Trasa poti naj bo razgibana.
- Informacijske table naj se nanašajo na konkretne objekte ob poti, ki zanimajo širši krog javnosti in so zanimivi tudi za otroke. Razdalje med informacijskimi postajami morajo biti dovolj velike, da obiskovalci lahko dojemajo ponujene informacije.

SMUČIŠČA ZA ALPSKO SMUČANJE

Izhodišča in cilji

- Zaokroževanje že razvitih in infrastrukturno opremljenih zimskih turističnih oziroma rekreacijskih območij bi moralo imeti prednost pred razvojem novih območij. Pri tem bi morali dosledno proučiti vse ekološke posledice razvoja smučišč.
- Predpogoj za gradnjo nove smučarske infrastrukture je, da ta ni v nasprotju z naravovarstvenimi območji in je na osnovi zakonodaje o varstvu narave zanj možno pridobiti dovoljenje.
- Gradnja novih žičnic in smučarskih prog ne bi smela povzročiti bistvenih škod naravi, pokrajini in okolju. Do tega naj bi prišlo samo v primeru, če bi bili javni interesi po razvoju smučišča močnejši od javnih interesov po ohranitvi nedotaknjene narave, pokrajine ali okolja.
- Ocena investicijskih stroškov se ne sme omejevati samo na načrtovane žičnice, temveč mora upoštevati tudi vse ostale spremljevalne objekte in stroške, ki jih morajo nositi žičniška podjetja (npr. nakup zemljišč, gradnja restavracijskih obratov, smučarskih prog, dovoznih cest in parkinih prostorov, priključek na električni tok, izgradnja planinskih in sprehajalnih poti, ozelenitev prog itd.). Zaradi spremljevalnih objektov je investicijski volumen običajno pomembno zvišan. Če je načrtovana izgradnja predvidena v etapah, bi morali biti zajeti investicijski stroški za vse posamezne faze izgradnje.
- V gospodarsko manj razvitih gorskih območjih je mogoče zagovarjati gradnjo zimskošportne infrastrukturne opremljenosti le takrat, ko so naravni predpogoji dovolj ugodni. V nasprotnem primeru ne moremo pričakovati nobenih bistvenih koristi od zimskega turizma in s tem pozitivnih vplivov na regionalni razvoj. Žičniška podjetja bi se namreč znašla v finančni stiski zaradi prekratke obratovalne dobe in premajhnega obiska, s tem pa bi postala breme za občine, turistična združenja itd. Če ni ustreznih naravnih predpogojev za infrastrukturno intenzivnejši razvoj, se je treba soočiti s tem dejstvom in poskusiti razvijati turizem na druge načine.
- Ker so zahteve smučarjev po ustreznih smučiščih in žičnicah v zadnjih letih močno narastle in si konkurira čedalje več smučarskih območij, je uspešno samo smučišče, kjer so naravne razmere ugodne. To pomeni, da morajo reliefne razmere ustrezati današnjim zahtevam smučarjev, snežna odeja pa mora biti zanesljiva.
- V prid velikim smučarskim središčem govori predvsem to, da si jih želi velik del smučarjev, saj v večji meri izpolnjujejo njihove zimskošportne interese oziroma nagibe. Večja smučišča je zato mogoče bolje tržiti. Zaradi večje atraktivnosti so žičnice v velikih smučarskih središčih tudi bolj izkoriščene. To nadalje prispeva k izboljšanju gospodarskega položaja žičniških podjetij. Večja podjetja imajo poleg tega tudi različne stroškovne prednosti, večje možnosti racionalizacije, in lažje kot manjša podjetja si privoščijo sposobno in dobro izobraženo vodstveno osebje. V interesu ohranitve mednarodne konkurenčnosti kot tudi ustvarjanja oziroma ohranitve gospodarsko zdravih žičniških podjetij so torej večji smučarski centri.
- Razvoj večjih smučarskih središč pa mora biti v skladu z različnimi interesi. Pri tem stopa v ospredje meja obremenljivosti. V večjih zimskošportnih območjih obstaja nevarnost, da bi z nadaljnjo gradnjo smučišč ali s povezavo posameznih območij v nedopustni meri prizadeli naravo, spremenili pokrajinsko sliko ali preobremenili okolje. Prav tako je nevarno, da bi dolinski kraji postali preveliki in preveč urbanizirani, s tem pa bi bila lahko odločilno prizadeta pokrajina kot bistvena

podlaga turizma. Poleg tega obstaja tudi nevarnost preobremenitve zmogljivosti infrastrukture (ceste, oskrba, odstranjevanje odpadnih snovi).

- Različna smučarska območja bi smeli med sabo povezovati le v primerih, če za to obstajajo osnovni naravni pogoji, ter če bodo povezovalne žičnice živele "lastno življenje".
- Manjša smučišča naj bi praviloma gradili samo takrat, kadar so investicijski stroški majhni, kadar niso potrebni dragi žičniški sistemi, kadar ni potrebna draga spremljevalna infrastruktura (dovozne ceste, parkirišča, smučarske proge, zaščitna gradnja pred plazovi ...), in če se takšno območje nahaja v neposredni bližini kraja, saj bi sicer dolg dovoz že tako majhno privlačnost takšnega smučišča še zmanjšal.
- Gradnjo smučarskih žičnic in smučarskih prog naj bi pospeševali v območjih, v katerih je že osredotočena poletna turistična infrastruktura in so ustrezne razmere tudi za zimskošportni turizem. V takšnih območjih je lahko gradnja zimskošportne infrastrukture, za katero so naravni pogoji sicer le zmerno primerni, uspešna, saj obstaja ostala turistična infrastruktura in superstruktura.
- V že razvitih zimskošportnih območjih naj bi gradili nove žičnice in proge v primeru, če prispevajo k dopolnitvi in kakovostni izboljšavi obstoječe ponudbe ter njeni kvantitativni uskladitvi z zmogljivostjo turističnih ležišč.
- Pri razvojnih projektih v visokorazvitih zimskošportnih krajih je potrebno temeljito preudariti, če za to še obstaja potreba, ali je kvantitativna rast turizma sploh še zaželena in ali razvojni projekt sploh prispeva h kakovostni izboljšavi.

Prostorski predpogoji ter nega in oblikovanje pokrajine

Naklon

- Nakloni smučarskih prog pod 10 in nad 60 % so za množično smučanje v glavnem neprimerni. Nakloni med 40 in 60 % so samo za zelo izkušene (katerih delež pa je med smučarji majhen), nakloni med 10 in 20 % pa so zanimivi samo za začetnike in manj zahtevne. Idealni so srednje strmi spusti z naklonom 20 - 35 %, ki ustrezajo največjemu deležu smučarjev. Progo je potrebno strojno pripraviti pri vseh vrstah snega. Pri naklonih nad 45 % tega ni več mogoče zagotoviti.
- Nastanek novih smučišč je praviloma mogoče zagovarjati samo takrat, če ima zemljišče večinoma naklon od 20 - 45 %. Bolj strma ali bolj položna pobočja so sicer lahko zanimiva kot dopolnilo osnovne ponudbe za robne skupine smučarjev, ne morejo pa predstavljati težišča.
- Kot zasilna rešitev za vmesno premagovanje bolj strmih pobočij in za izogibanje njihovim prečkanjem so se v praksi izkazale za koristne smučarske ceste. Te naj bi imele pri širini vsaj 6 m (sedanja širina največjih strojev za pripravo prog) največ 8 % naklona. Širša kot je smučarska cesta, toliko bolj strma je lahko.

Lastnosti površja

- Smučarski tereni morajo biti kar se da razgibani, kar pomeni, da je zaželena menjava bolj strmih in bolj položnih odsekov. Pri gradnji prog bi zaradi tega morali ohraniti v čim večji meri naravne oblike terena.
- Lastnosti površja so lahko odločilne za stroške izgradnje prog. V določenih okoliščinah lahko gradnjo celo onemogočijo, npr. če je teren močno razčlenjen z jarki in žlebovi ali kraško razjeden.

Velikost, širina prog, višinska razlika, proge v dolino

- Teren mora v vsakem primeru omogočati zadostno širino proge.

- Velikega pomena za kvaliteto smučišča je tudi razpoložljiva višinska razlika, ki omogoča daljše proge. Velik del smučarjev ima namreč raje daljše proge. Po številnih raziskavah imajo nadregionalni pomen turistični kraji, ki imajo vsaj eno smučarsko progo z višinsko razliko večjo od 600 m. Visokoležeča smučarska območja, do katerih omogoča dostop dovozna žičnica, veliko pridobijo, če ponudijo ustrezno možnost smuke v dolino (z zanesljivo snežno odejo), ker se posebej zvečer ob vračanju gostov na dovoznih žičnicah pojavljajo dolge čakalne dobe in ker se smučarji raje vračajo v dolino s smučmi kot z žičnicami.
- Pri načrtovanju je treba presoditi tudi reliefne razmere za gradnjo žičnic ter vzporednih infrastrukturnih objektov in naprav. V posameznih primerih gradnja smučarske infrastrukture kljub ustrezni primernosti območja za smučanje ni mogoča, ker so zaradi lastnosti terena potrebni za žičnice predragi tehnični sistemi (npr. nihanke), ali ker so reliefne razmere za gradnjo dovozne ceste ali parkirišča preveč neugodne.

Zmogljivost in širina prog

- Ponudba smučarskih prog bi morala biti prilagojena zmogljivosti žičniških naprav. Za enega smučarja bi morala biti na voljo minimalna površina 250 m². Prekoračitev te vrednosti je priporočljiva povsod tam, kjer je ureditev prog mogoča brez problemov, saj se s tem pomembno zviša kvaliteta smučarskega območja. Širina proge v metrih naj bi po formuli W. Girarda in P. Scheiberja znašala petnajstino zmogljivosti žičnic (v osebah na uro), pri čemer so v odvisnosti od reliefa in strmine mogoča določena odstopanja od tega pravila. Obstoječa ozka mesta bi bilo treba po možnosti odpraviti.

$\text{širina proge (v metrih)} = \text{zmogljivost žičnic (osebe na uro)} / 15.$

Zanesljivost snežne odeje

- Zadostna zanesljivost snežne odeje mora biti temeljni predpogoj za gradnjo ali širitev smučarske infrastrukture. Ker snežna odeja ni odvisna samo od nadmorske višine in ekspozicije, temveč tudi od množine padavin in še od drugih dejavnikov, ni mogoče postavljati splošnih pravil za potrebno nadmorsko višino in ekspozicijo. Merodajno je samo trajanje obdobja, v katerem je z veliko stopnjo verjetnosti na razpolago za smučanje zadostna debelina snežne odeje. Če za razvoj smučišča zadošča samo izgradnja žičnic in ni potrebna draga spremljevalna infrastruktura (npr. dovozne ceste), je območje ustrezno, če snežna odeja z visoko stopnjo verjetnosti omogoča smučanje 70 do 90 dni na leto z začetkom ob božiču. Pri finančno zahtevnih razvojnih projektih pa naj bi bilo tudi v s snegom revnih zimah, vsaj na delu območja, smučanje z veliko verjetnostjo mogoče vsaj 120 dni (torej v večini let od božiča do velike noči).

Lastnosti snega

- Za smučarsko območje je poleg zanesljivosti snežne odeje pomembna tudi kakovost snega, ki vpliva na razmere na progih. Za smučišča so zato do višine 2500 m severna, severovzhodna, severozahodna in vzhodna pobočja bolj ugodna kot južna, jugozahodna, jugovzhodna in zahodna pobočja.

Varnost pred naravnimi nevarnostmi

- Zahteva, da so žičnice in območja žičniških postaj stalno varna pred plazovi, je povsem upravičena. Če obstaja verjetnost pojavljanja plazov, ki ogrožajo proge, enkrat na dvajset ali več let, zagotavljajo zadostno varnost že začasni ukrepi. Pri tako redkih pojavih so zasilni ukrepi ekonomsko bolj upravičeni. Poleg tega tudi v primeru gradbenih zaščitnih posegov proti plazovom še vedno ostane nekaj

tveganja. V obdobjih velikega tveganja, ki so v navedenih območjih kratka, pa je treba proge enostavno začasno zapreti.

- Razvoj je mogoče zagovarjati le, če so tudi parkirišča v dolini varna pred plazovi. Tudi dovozne ceste bi morale biti varne pred plazovi. Gradnja smučišč v območju, kjer poteka dostop po javni cesti, ki ni varna pred plazovi, je lahko sprejemljiva samo v primeru, če je takšen razvoj iz regionalnopolitičnih razlogov nujno potreben, in če so proti tistim plazovom, ki se pogosto pojavljajo, izvedeni ustrezni gradbeni posegi.
- Če so pri gradnji smučarske infrastrukture, za zagotovitev varnosti pred plazovi, potrebni začasni ukrepi, je treba že prej ali najkasneje istočasno z izpeljavo projekta ustvariti materialne in personalne pogoje za to (oblikovanje lavinske komisije, ustrezni gradbeni ukrepi, razstreljevanje in sprožanje plazov ...).
- Razvoj novih smučišč je mogoč samo v primeru, če žičnice ne ležijo v neposredni bližini območij, ki jih ogrožajo hudourniki.

Pokrajinski vitez, primernost za poletno obratovanje

- Pokrajina je, če sodimo po rezultatih anket smučarjev, eden od odločilnih dejavnikov pri izbiri dopustniškega kraja samo za četrtno smučarjev. Še manjšega pomena je za izbor določenega smučarskega območja. Za zimsko obratovanje smučišča je zato pokrajinski vitez nekega območja podrejenega pomena. Vrednost nove smučarske infrastrukture praviloma ni bistveno večja tudi v primeru, če se z njo olajša dostop do priljubljenih turnosmučarskih smukov in tras.
- Bistveno večji pomen za obratovanje žičnic imajo pogoji za poletni obisk. Četudi samo 20 % prometa žičnice odpade na poletje, je to lahko za obratovanje pomembno. Posebej ugodne razmere za poletno obratovanje so, če žičnica omogoča dostop v območje s posebno pokrajinsko privlačnostjo, za planinstvo zelo primerno območje ali na lepo razgledno točko.

Nevarnosti premikanja tal, erozije in hudournikov

- Nove smučarske infrastrukture ne bi smeli graditi v vplivnih območjih nevarnih hudournikov in na pobočjih, ki so nagnjena k usadom in eroziji. Uporabi gozdnih površin in grmovnih območij nad gozdno mejo bi se morali čimbolj izogibati. Če so za proge potrebna krčenja, se mora potek proge in njena širina ravnati predvsem po gozdarskih in šele na drugem mestu po smučarskotehničnih zahtevah. To velja še posebej v zaščitnih gozdovih in v območjih pogozdovanja v večjih nadmorskih višinah. Če poteka proga skozi gozd, se mora zmogljivost žičnic ravnati po za gozd še dopustni širini proge in ne obratno. Širina prog nad 50 m je v gozdu praviloma nedopustna. Na strmih pobočjih se je treba izogibati daljšim posekam v smeri padca. Na takšnem terenu bi morale biti poseke v smeri nagiba pobočja paralelno zamaknjene in povezane s krajšimi smučarskimi cestami. Tudi zunaj gozda je včasih potrebno, da proga ne poteka predolgo v smeri padca pobočja. Da ne bi poslabšali vodnih razmer, bi morali v vodnem zajemnem območju praviloma predpisati nadomestne pogozditve. Da bi zavlekli spomladansko topljenje snega, je koristno, da gozd čim dlje zagotavlja senco na progi.
- Pri izgradnji prog bi morali kar najmanj predstavljati zemeljske mase in izravnati teren in v čim večji meri varovati prvotno površinsko plast tal s pripadajočim rastlinstvom. To velja še posebej za ekološko občutljiva območja nad gozdno mejo, v apnenčastih gorovjih, posebej takih s kraškim odvodnjavanjem, na pobočjih, nagnjenih k drsenju tal ipd.
- Večjim preureditvam terena v smeri padca pobočij se je treba, če je le mogoče, izogniti, zlasti zato, da ne bi vzdolž sveže razkopanih zemljišč tekoča voda odplavila humusa oziroma prsti. Ponovna ozelenitev mrtvih spodnjih plasti tal je mogoča le z visokimi stroški, velikokrat pa sploh ne. Metode umetnega

ozelenjevanja bi morale biti omejene le na majhne ali že poprej neproduktivne površine.

- Pri delih, kjer prihaja do premikanja zemeljskih mas, je treba humus oziroma rodovitno zgornjo plast tal posebej deponirati in jo ob koncu del ponovno razporediti na svoje mesto. Samo tako je mogoče ustvariti substrat, ki je primerna življenjska podlaga za zasaditev. Če je namreč zgornja plast tal pomešana z gruščem in kamenjem, lahko pride do tega, da voda kljub pazljivemu odstranjevanju kamenja na rekultiviranih površinah prst še pred vsaditvijo izpere v votle dele tal, na površje pa tako spet pride novo kamenje.
- Na rekultiviranih površinah mora biti poskrbljeno za zadostno odvajanje vode.
- Čas, v katerem na strojno izravnanih površinah ni nobene vegetacije, je najbolj problematično obdobje. Po koncu del naj bi zaradi tega te površine takoj ponovno zasadili.
- Uspeh ozelenitve je odvisen od pravilne izbire semen. Ta je odvisna tudi od vrste tal, podnebja, nadmorske višine, vodnih razmer, kasnejše rabe itd. Zaradi tega je pravilno izbiro in mešanico semen mogoče prepustiti le izkušenim strokovnjakom.
- Pri določitvi poteka proge se je treba izogibati vlažnim območjem. Če to ni mogoče, je treba na teh mestih s primernimi tehničnimi ukrepi poskrbeti za odvodnjavanje. Za površinsko odvodnjavanje mora biti poskrbljeno z zadostnim številom odtokov v enostavnih zemeljskih jarkih, katerih padec (max. 15 %) in število bi moralo biti enakomerno. Voda mora biti speljana v odprtem jarku ali v cevi tako daleč, da lahko brez škode pronica ali odteče v podtalnico.
- Pri krčenjih vegetacije ne bi smeli upoštevati le gozdarskih vidikov, temveč tudi učinke na izgled pokrajine. Robovi prog ne bi smeli biti izoblikovani v ravni črti, temveč bi se morali prilagajati reliefnim in vegetacijskim razmeram. Varovanja vredne biotope in ekotope bi morali varovati v največji možni meri.
- Tudi pri gradnji spremljevalnih objektov bi morali paziti na zahteve varstva narave in pokrajine. Pri dovoznih cestah je treba predvideti takšen potek trase, ki varuje pokrajino. Brežine morajo biti ozelenjene. Parkirišča morajo imeti brezprašno oblogo in biti po možnosti opremljena z robnim rastlinstvom.

Varstvo okolja

- Že pri načrtovanju gradnje infrastrukture je treba predvideti pravilno odstranjevanje odpadnih voda in trdnih odpadkov. Pri načrtovanju žičnic in prog morajo biti upoštevana tudi obstoječa ali načrtovana območja varovanja vodnih virov.
- Uporaba snežnega cementa in drugih materialov za utrjevanje snega naj bo površinsko omejena. Treba je ločevati med snovmi, ki tlom in rastlinam škodijo (predvsem soli) ter snovmi, ki na naravne dejavnike učinkujejo vzpodbujevalno (gnojilom podobne substance). Treba je paziti tudi na možnost pregnojenja zelenih površin zaradi postopkov utrjevanja snega.

Varovanje kmetijstva in gozdarstva

- Trase prog v gozdu bi morale biti določene tako, da bi robove prog tvorila drevesa z gostim vejevjem, da bi s tem kar se da izključili ogroženost sosednih sestojev zaradi povečane osončenosti, vetrov, ki povzročajo izsuševanje, in viharjev (nevarnost lomljenja in ruvanja drevja). Kjer to ni mogoče, je treba robove prog zasaditi s primernimi drevesnimi vrstami, če je mogoče z listavci, in tako umetno ustvariti gozdno odejo.
- Pri gradnji novih žičnic in prog se mora izvajalec projekta pravočasno dogovoriti z lastniki zemljišč o rabi prog in drugih rabah zemljišč. Pri tem so potrebne jasne pogodbe, v katerih so urejena zakonska razmerja med lastniki zemljišč in žičniškim podjetjem (oziroma vzdrževalci prog). Dosedaj so bile takšne pogodbe pogosto sklenjene kot najemne pogodbe.

- V teh pogodbah o služnosti morajo biti pravice in dolžnosti obeh pogodbenih partnerjev kar se da obsežno in točno določene. Trajanje pogodbe naj bo določeno za tako dolgo časovno obdobje, ki predstavlja za žičniško podjetje ali njegove pravne naslednike ustrezno koncesijo.
- Bistven del pogodbe je določitev višine nadomestila za odstopitev služnosti in nadomestilo za nastalo škodo. Da bi bili interesi lastnika zemljišč in žičniške družbe (oziroma vzdrževalcev smučarskih prog) ustrezno izenačeni, naj nadomestilo ne predstavlja samo nadomestila za dejansko povzročeno škodo temveč tudi odplačilo za uporabo tujih tal.

Prometna opremljenost

- Na koncu dovozne ceste (oziroma dolinske postaje) je nujno potrebno dovolj veliko parkirišče. Kot so pokazale ankete smučarjev, se jim zdi (zaradi za hojo skoraj povsem neprimernih smučarskih čevljev) najdaljši še sprejemljiv čas hoje od hotela oziroma parkirišča do dolinske postaje povprečno le 12 minut. Navajanje splošno veljavnih smernic za velikost parkirišč pa ni mogoče.
- Pri ugotavljanju velikosti parkirišča je treba najprej upoštevati število obiskovalcev, na katero je mogoče računati pri dobrem obisku v večjem številu dni, potem pa oceno števila obiskovalcev, ki pridejo z osebnimi avtomobili. Upoštevanje povpraševanja le v nekaj dneh z največjim obiskom praviloma gospodarsko ni smiselno. Potrebe ob konicah bi morali - če obstajajo možnosti za to - pokriti s provizoričnimi parkirišči. Mogoče je računati s povprečno zasedenostjo 2,5 osebe na avtomobil. En osebni avto potrebuje 20-25 m². Na enem hektaru parkirišča je tako mogoče parkirati 400 - 500 osebnih avtomobilov. Poleg tega je treba poskrbeti še za ustrezna parkirišča za avtobuse.

Dopolnitev ponudbe s spremljevalnimi objekti

- Kapaciteta gostinskih obratov mora biti v skladu s povpraševanjem. Število sedežev v restavracijah smučarskega območja naj bi praviloma znašalo 15 - 20 % obiskovalcev pri polni zasedenosti žičnic (dnevna kapaciteta).

Normativi zmogljivosti

Pod pojmom zmogljivost razumemo število smučarjev, ki lahko, ne da bi se medsebojno ovirali, istočasno smučajo na določeni progi. Na osnovi teh izračunov so posamezni avtorji tudi izračunali idealno površino smučarske proge za posameznega smučarja.

Primerjava potrebnih površin smučarske proge za 1 smučarja

Avtor	Prostorska enota	Kazalec	Rezultat
Klier, H.	smučarska proga	površina	5 smučarjev/ha
Fromer, L.	smučarska proga	površina	4-7 smučar/ha
Bellwald	smučarska proga	površina	30 smučarjev/ha
Maurhofer, F.	neto smuč. območje	površina	3-10 smučarjev/ha
Elekrowat	smučarsko območje	površina	4-10 smučarjev/ha

Neenaki rezultati posameznih avtorjev, razvidni iz gornje tabele, so posledica različnih kriterijev oziroma meril. Pri globalnih metodah so premalo upoštevane individualne danosti posameznih smučarskih območij, pri podrobnejših oziroma natančnejših

postopkih pa je zaradi številnih vhodnih podatkov potrebno časovno in finančno zahtevno proučevanje (terensko delo).

Izbrana metoda za izračunavanje zmogljivosti smučarskih prog

Po R.L. Schonenbergerju (za homogene proge t.j., take, ki nimajo terenskih ovir in slabo izražene reliefne površinske oblike)

$$K_p = (d_{p(i)} \times \bar{s}_{(i)}) / p_s$$

$d_{p(i)}$ dolžina proge (i)

$\bar{s}_{(i)}$ povprečna širina proge (i)

\bar{p}_s povprečna potrebna površina za smučarja. Pri tem velja $\bar{p} = 800/VF$ (varnostni faktor) (m^2 /smučar)

Primer:

$$K_p = (d_{p(i)} \times \bar{s}_{(i)}) / p_s = \frac{100 \times 800 \times 1,09}{800} = 109 \text{ smučarjev}$$

1,09 je VF, t.j. varnostni faktor, izračunan po formuli, ki upošteva povprečno nagnjenost proge v stopinjah (a) in varnostni koeficient (k) odvisen od zmogljivostnih skupin smučarjev; kar pomeni: $VF = a.k$. V postopku za izračun zmogljivosti nehomogenih prog pa je upoštevana širina najožjega dela proge.

Po mnenju Klierja naj bi bilo optimalno število 5 smučarjev na 1 ha smučarske proge. V principu je najbolj priporočljiva metoda Schonenbergerja, ki pa je razmeroma komplicirana oziroma zahtevna. Če se uporabljajo enostavnejše metode, je potrebno upoštevati vsaj naslednje razmeroma lahko določljive vhodne parametre: višinsko razliko, dolžino proge in površino proge.

Površina, ki jo minimalno potrebuje smučar, je po Debelaku okoli $200 m^2$, vendar se take gostote na smučiščih običajno ne dosegajo, med drugim tudi iz razloga, ker številna smučišča niso opremljena z žičnicami, ki bi zogle polniti smučišča do tako visoke gostote.

Dejanske gostote, ki smo jih običajno vajeni na smučiščih (ob polni zasedenosti žičnic!) dosegajo na osnovi zgoraj izračunanih vrednosti okoli 1000 - 1500 m^2 /smučarja.

Po dosedanjih teoretičnih in praktičnih ugotovitvah nihajo ocene potrebne površine smučišča na 1 smučarja med vožnjo od min. $200 m^2$ /smučarja do maks. $2000 m^2$ /smučarja.

Vrednost $200 m^2$ /smučarja med vožnjo po smučišču bi lahko imenovali (po Cuminu) nasičenost smučišča, torej tisto mejo, preko katere smučarji drug drugega ovirajo.

Za zaželeno gostoto na smučišču bi lahko po Debelaku priporočili povprečje izrabe, za katere vemo, da na smučiščih ne predstavlja prekomerne nasičenosti (gneče) in dosega vrednost ca. $1400 m^2$ /smučarja med vožnjo po smučišču.

HOJA IN TEK NA SMUČEH

Izhodišča in cilji

- Pri načrtovanju prog za hojo in tek na smučeh je potrebno posebej kritično presoditi morebitno obremenjevanje biotopov in motenje habitatov prostoživečih živali (divjadi). Na tej osnovi naj se izvede pokrajinsko coniranje, s katerim naj se na motnje občutljivi deli pokrajine izločijo kot območja za hojo in tek.
- V dobrobit varovanja narave naj imajo prednost koncentrirana in reducirana omrežja prog (saj terjajo manj razsežna območja).
- Zaradi omejevanja odvečnih posek oziroma krčenj gozda je potrebno preveriti kombiniranje gozdarskih ali kmetijskih poti s progami za smučarski tek. Če naj bi načrtovane proge potekale skozi gozd, bi moral pobudnik projekta že pred načrtovanjem projekta stopiti v stik z gozdarsko službo in preveriti možnost sočasne uporabe gozdnih poti za oba namena, t.j. za pridobivanje lesa in rekreacijo. Sprehajalne zimske poti za peš hojo (brez smuči) ni možno speljati po isti trasi.
- Potek proge mora biti trasiran tako, da bo terjal kar najmanjše posege v dane naravne razmere.

Prostorski predpogoji, izgradnja in vzdrževanje

- Idealno je omrežje med seboj ločenih krožnih prog. Šele na drugem mestu naj bi se zatekli h krožnim progam z deloma identičnim potekom. Enosmerne proge (tja in nazaj ista smučina) naj bi predstavljale izjemo le v nujnih primerih.
- Proga mora biti dolga najmanj 5 km, največja sprejemljiva maksimalna dolžina pa znaša 25-30 km. Težavnost prog bi se morala ravnati po tehničnih težavah, ki jih povzročajo smučarjem. Odločilni so predvsem spusti na progih, na drugem mestu pa vzponi. Lahke proge (modre oznake) morajo imeti blage spuste brez sprememb smeri, ki so pregledni od začetka do konca, ter blage vzpone.
- Za srednjetežke proge (rdeče oznake) so značilni blagi, vendar daljši spusti z lažjimi spremembami smeri, ki so dobro pregledni in ne zahtevajo posebne tehnike smučanja ter vzponi, ki jih je možno obvladati večinoma brez uporabe posebnih korakov pri vzpenjanju. Posebej težke proge (črne oznake) so tiste, ki ustrezajo IWO. Določitev določenih naklonov zemljišča za posamezne težavnostne stopnje ni možna, ker ni pomembna samo strmina prog temveč tudi dolžina takšnih odsekov.
- Za trasiranje poteka prog je kot strokovni svetovalec primernejši učitelj hoje in teka na smučeh kot pa tekmovalni smučarski tekač.
- Vrsto načrtovane strojne preparacije je treba upoštevati na ta način, da znaša širina proge najmanj 1,5-kratno širino naprave za urejanje in vzdrževanje. Mostovi oziroma mostički morajo biti statično ustrezno dimenzionirani.
- Pobočij (spusti, vzponi) naj proge ne bi prečkale temveč premagovale v smeri padca pobočja. Nujna prečkanja povzročajo zaradi s tem povezanih urejevalnih ukrepov zelo visoke stroške. Potek proge na spustih je treba določiti ob upoštevanju razmer, kakršne so pri najhitrejšem snegu (ledena smučina). Pri tem je treba prvenstveno upoštevati varnost šibkejših smučarjev. Pri določanju poteka proge je priporočljivo upoštevati možnosti povezave s potmi za smučarske pohode (hoja na smučeh po nedotaknjenem terenu), z vadbenimi površinami za hojo in tek

na smučeh ter z otroškimi vrtci za hojo in tek na smučeh (podobno kot v primeru alpskega smučanja).

- Če so potrebna zemeljska dela, naj se ne grade premočrtne proge (ki spominjajo na ceste), temveč proge, ki se nevpadljivo vključujejo v naravo. Nujno je treba izvesti ukrepe rekultivacije (ponovno zasajanje, ozelenitev). Izgradnja prog mora biti podrejena vidikom pokrajinske nege. Vlažna mesta morajo imeti zagotovljen odtok, da bi se izognili tvorbi ledu pozimi. Na odsekih proge s spusti, ki vključujejo tudi spremembe smeri, je treba predvideti dovolj prostora za padce na zunanji strani ovinkov.
- Pri vzdrževanju prog bi morali urejati dvojno smučino, to pa pomeni tudi uporabo večjih goseničarjev. Na ta način je možno doseči boljše stisnjenje snega. Da ne bi poškodovali ruše, naj bi bili stroji za preparacijo zlasti v območjih, ki so revna s snegom, opremljeni s kar se da plitvimi členi verig. Smučino je bolje vtisniti s pomočjo pritiska kot pa jo vrezati. Za profil žlebiča smučine se uveljavlja stožčasta oblika.
- Območja v sosedstvu urejenih prog, v katerih naj bi veljala popolna zapora (prepoved) za hojo in tek na smučeh, naj se (četudi v njih ni urejenih steza) opremijo z informacijskimi tablami o problematiki odnosa med naravo ter hojo in tekom na smučeh.
- Mednarodna komisija za športno in pristočasno infrastrukturo (IAKS) priporoča naslednja temeljna pravila za izgradnjo prog za hojo in tek na smučeh:

- Temeljno merilo za izgradnjo prog se nanaša na širino prog:
Standard A: do 2 m širine, če gre le za klasično tehniko;
Standard B: nad 3 m širine.

Širina prog je odvisna od lastnosti terena. Zelo pogosto je pri tem odločilna širina strojev, pri čemer naj bi širina proge znašala najmanj 1,5-kratno širino stroja.

- Posamezne proge za klasično tehniko zahtevajo minimalno širino 1,5 m. Izjeme pa nastopajo v primerih, kadar gre za strme odseke, kjer obstaja nevarnost trčenja. Tej nevarnosti se je mogoče ogniti z dvojno proggo. Razen tega zahteva športni tekač na smučeh tudi smučino za prehitevanje. Sprehajalci na smučeh v skupinah (družine, šole itd.) želijo hoditi na smučeh eden z drugim oziroma eden poleg drugega.
- Dvojne proge za klasično tehniko bi morale biti široke najmanj 2 m, razmak med smučinami pa bi moral znašati 1 - 1,2 m. S tem je na eni strani mogoča hitra menjava smučine, na drugi strani pa je pri prehitevanju ali srečevanju zagotovljenega dovolj prostora za gibe komolcev.
- Radiji ovinkov (sprememb smeri) ne bi smeli znašati manj kot 50 m.

Navedena merila veljajo tudi za proge, namenjene prosti oziroma drsalni tehniki teka, s tem, da so širine enkrat večje.

- Temeljne zahteve glede nagiba in radija so naslednje:

proga	največji naklon	radij
lahka (modro)	$\leq 5\%$	$\geq 100\text{ m}$
srednje težka (rdeče)	$\leq 15\%$	$\geq 50\text{ m}$
težka (črno)	$\geq 15\%$	$\geq 50\text{ m}$

Normativi

Smučarski tek izvajamo na progah, ki so opredeljene s konstantno širino steze ter z dolžino. Zato lahko ugotovimo potreben prostor za posameznega tekača samo z dolžino proge, oziroma z oddaljenostjo med dvema zaporednima tekačema na isti stezi. Ta razdalja je lahko minimalna na vzponih, medtem ko mora biti dovolj velika na tistem delu steze, kjer se teren spušča (težko ustavljanje in zaviranje ipd.).

Povprečna potrebna dolžina tekaške oziroma sprehajalne proge za "tekača" je po Furger / Schmidt / Schweller:

$$d = 50 \text{ m/smučar tekač (d je dolžina proge na tekača v metrih).}$$

Po A. Bezzoli je potrebna dolžina odvisna od skupine tekačev. Če znaša povprečna velikost ene športne oziroma rekreacijske skupine na progi $\bar{s} = 3$ tekači (\bar{s} je povprečna velikost skupine) in povprečna hitrost na tekaški progi $\bar{h}_1 = 15\text{-}20 \text{ km/h}$, je možno zmogljivost proge izračunati po obrazcu:

$$K_{tp} = O_{(1)} + O_{(2)} \quad (K_{tp} \text{ zmogljivost proge, izražena v osebah na uro; } O_{(1)} \text{ smer proge (1) osebe na uro; } O_{(2)} \text{ smer proge (2) osebe na uro).}$$

Primer:

$$K_{tp} = O_{(1)} + O_{(2)} = 300 + 300 = 600 \text{ tekačev}$$

Navedeni rezultat velja za progo ob naslednjih parametrih:

dolžina proge	10 km
povprečna hitrost	15 km/h
dolžina proge na 1 tekača	50 m/tekač
tekači v smeri 1	300 tekačev
tekači v smeri 2	300 tekačev

Navedeni normativi se nanašajo izključno na rekreacijski tek, medtem ko je stanje na velikih tekaških prireditvah popolnoma drugačno. Gostota smučarjev je namreč maksimalna, razmaki med tekači na isti stezi so komaj 1 m ali še manj.

- Temperatura vode v polnem času tuj presega vsaj občasno 18°C.
- Zagotovljeno mora biti enakomerno vodno stanje brez neprednih sprememb.
- Dostopnost vseh in tudi nekaterih rešitev mora omogočiti dostop do in v vodo.
- Potekla je vsaj minimalna strukturna nuremenost termočaja (dostopne pot, jabolčeno odprtokov, termične).
- Zaprta je bližina športnih objektov.
- Zaprta je vsaj ena kabinna prelopa in kolozarske steze.
- Pomembna je časovni poravnanejših obremenitev zaradi drugih vrst nihaj (npr. zvezni plov, plov).
- Zaprta je vsaj ena kabinna prelopa.
- Pomembna je vsaj ena kabinna prelopa.
- Za vsakega tekača je zagotovljena vsaj ena kabinna prelopa.

KOPANJE NA PROSTEM

Izhodišča in cilji

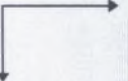
- Obrežje stoječih in tekočih voda naj ostane nepozidano v globini vsaj 50 m, še bolje pa je, če je nepozidani pas širok 150 - 200 m.
- Čim manjša in ekološko dragocenejša je vodna površina, toliko bolj kritični sta njeni dvojni funkciji, t.j. funkcija rekreacije in funkcija varstva narave. Prostočasna ali rekreacijska raba na naravnih stoječih vodah, ki so manjše kot 3-5 ha, ni zaželena. Za umetne vodne površine, kot so npr. "bagerska" jezera, to ne velja.
- Ureditve stoječih voda, ki služijo tudi rekreaciji oziroma turizmu, se morajo izboljšati. To lahko dosežemo z razdelitvijo v cone za rekreacijsko rabo in v območja varstva narave. To bo uspešno le, če bodo uporabniki s tem seznanjeni.
- S coniranjem naj se omeji rekreacijska raba na prodnatih, peščenih in muljastih sipinah ter močvirnih tleh (prostor za počitek in zadrževanje ptičev) kot tudi plitvinah (drstišča), še posebej takšnih z vodnimi rastlinami.
- Približevanje obalam s trstičjem in grmišči ni sprejemljivo. Takšnih območij se je treba ogibati oziroma jih ščititi tako s kopenske kot vodne strani, saj le na ta način lahko ostane ohranjen življenjski prostor ptic, rib, majhnih živali in posebnih vodnih rastlin.

Prostorski predpogoji in urejanje

- Vodna površina naj bo večja od 3 ha.
- Vodne površine, ki niso namenjene kopanju, naj bodo približno dvakratne velikosti.
- Voda mora biti bakteriološko in estetsko brezhibne kakovosti.
- Za pasivno doživljanje pridejo, neodvisno od svoje velikosti, v poštev vode, ki dosegajo vsaj II/III stopnjo kakovosti.
- Vode z neprijetnim vonjem ne pridejo v poštev; prav tako ne vode, ki so obremenjene s fosfati (npr. iz kmetijstva).
- Vodna globina naj znaša nad 3 m na več kot polovici površin.
- Temperatura vode v poletnem času naj presega vsaj občasno 18°C.
- Zagotovljeno mora biti enakomerno vodno stanje brez nenadnih sprememb.
- Izoblikovanost obale in podvodnega reliefa mora omogočiti dostop do in v vodo.
- Potrebna je vsaj nujna infrastrukturna opremljenost območja (dostopne poti, pobiranje odpadkov, sanitarije).
- Zaželena je bližina športnih objektov.
- Zaželene so med seboj ločene pešpoti in kolesarske steze.
- Pomembna je odsotnost pomembnejših obremenitev zaradi drugih vrst rabe (npr. hrup, izpušni plini, prah).
- Zaželena je pred vetrom zaščitena lega.
- Pomembna je dobra osončenost vseh vodnih površin.
- Za estetski učinek je pomembna izoblikovanost obrežja in njegova vegetacija; zemljišča z drevesnimi sestoji so dobrodošla.
- Tla morajo biti zračna in suha.
- Pri umetno zgrajenih plitvih vodah je treba predvideti odstranjevanje vodnih in obrežnih rastlin (pljučnik, lokvanj, mrzličnik, porečnik itd.).

- Večkrat želena dvojna raba vodnih površin tako za rekreacijo kot varstvo je celo pri dobrem planiranju (zaščita s pomočjo pasov plitvin, s trni porasle brežine, verige boj itd.) in stalni kontroli smiselna in učinkovita z vidika varstva narave šele na večjih vodnih površinah (po nekaterih virih nad 50 ha, po drugih celo nad 100 ha).
- Idealno urejanje voda za kopanje je zaradi navzkrižnih ciljev težko dosegljivo. Priložena matrika kaže na zapletenost pri usklajevanju različnih ciljev na primeru večjega jezera, s težiščem na rekreacijski funkciji.

Konflikti ciljev na primeru večjega jezera z rekreacijsko rabo

konfliktno razmerje	1. Nega pokrajine 1.1 zagotovitev čistosti voda	1.2 ohranitev naravne obrežne cone	1.3 ohranitev značaja pokrajine	2. Rekreacija 2.1 zagotovitev razpoložljivih vodnih površin	2.2. dostopnost obrežnih površin	2.3 zagotovitev pokrajinskih prostorov	2.4 stopnjevanje sprejemne zmogljivosti	3 Kmetijstvo in gozdarstvo 3.1 ohranitev kmetijstva	3.2 ohranitev ribištva	3.3 usmerjenost gozdarstva tudi na rekreacijo	4 Naselbinski razvoj 4.1 počitniška stanovanja	5 Prometna opremljenost 5.1 promet z osebnimi avtomobili	5.2 javni osebni promet	5.3 razširitev omrežja pešpoti in kolesarskih stez
1. Nega pokrajine														
1.1 zagotovitev čistosti voda														
1.2 ohranitev naravne obrežne cone														
1.3 ohranitev značaja pokrajine														
2. Rekreacija														
2.1 zagotovitev razpoložljivih vodnih površin	o	-	o											
2.2 dostopnost obrežnih površin	o	=	o											
2.3 zagotovitev pokrajinskih prostorov	o	o	+											
2.4 stopnjevanje sprejemne zmogljivosti	-	=	-											
3 Kmetijstvo in gozdarstvo														
3.1 ohranitev kmetijstva	o	o	+	o	o	+	-							
3.2 ohranitev ribištva	-	+	-	-	o	o	-							
3.3 usmerjenost gozdarstva tudi na rekreacijo	o	o	+	o	+	+	+							
4 Naselbinski razvoj														
4.1 počitniška stanovanja	-	=	-	o	=	-	+	-	o	-				
5 Prometna opremljenost														
5.1 promet z oseb. avtomobili	=	=	-	o	=	+	+	o	o	o	+			
5.2 javni osebni promet	o	o	+	+	o	+	+	o	o	+	+			
5.3 razširitev omrežja pešpoti in kolesarskih stez	o	+	+	o	+	+	+	o	o	+	+			

Kot primer predstavitve v tabeli smo vzeli različne vrste odnosov, ki jih označujejo naslednji simboli:

o indiferentni cilji (nevtralnost ciljev)

Prizadevanje za uresničitev določenega cilja ne ovira ali ne pospešuje uresničitve drugega cilja.

+ komplementarni cilji (harmonija ciljev)

Prizadevanje za doseg določenega cilja istočasno pospešuje uresničitev tudi drugega cilja.

konkurenčni cilji (konflikt ciljev)

- a. Prizadevanje za uresničitev enega cilja ovira popolno doseg drugega cilja (konflikt ciljev).

= b. Prizadevanje za uresničitev enega cilja ovira popolno ali delno uresničitev drugega cilja (močnejši konflikt ciljev).

+ Prizadevanje za uresničitev prvega cilja učinkuje na doseg drugega cilja tako pospeševalno kot zavirajoče.

Predstavljena matrika ciljev omogoča naslednje sklepe:

Varstvo narave in rekreacija

- Prostorsko prekrivanje varstva narave in rekreacije je problematično.
- Kjer je naravni značaj jezerske pokrajine izrazit in so za to tudi v prihodnosti možnosti, bi se morali izogniti motečim posegom; pokrajino bi morali zaščititi.
- Kjer so že prisotni (urejeni ali divji) zametki razvoja intenzivne rekreacijske rabe površin, kjer prvotno naravno stanje ni več prisotno ali pa ga ni mogoče ohraniti, naj bi zavestno in z ustreznim oblikovanjem pokrajine postavili ustrezne rekreacijske objekte.
- Prvi cilj (ohranitev narave na obsežnih območjih) je mogoče doseči samo, če zadovoljivo rešimo potrebe po rekreaciji z izgradnjo intenzivno uporabljenih rekreacijskih objektov, t.j. grajenih kakovostnih kopališč.

Kmetijstvo

- Intenzivno ali industrijsko kmetijstvo (monokulture, velike svinjske in perutninske farme) je za rekreacijsko rabo in ohranitev pokrajinskega značaja načeloma neprimerno.

Počitniške hišice

- Vsi privlačni deli pokrajine vključno z dostopi do njih, med katere sodijo tudi obale, morajo ostati brez pozidave s počitniškimi hišicami. To velja še posebno za:
 - obrežna območja v zadosti širokem pasu (vsaj 50, po možnosti pa 100 m),
 - dostopi k privlačnim obrežnim območjem,
 - pokrajinsko dragocene robne cone vodnih tokov,
 - sipine.

Zmogljivost

- Zmogljivost obale za kopanje na prostem označujemo s številom prisotnih oseb, ki se istočasno zadržujejo na obali zaradi sončenja, počivanja in kopanja. Podlaga za ugotovitev zmogljivosti kopališke obale je potrebna površina, ki jo zaseda obiskovalec (t.j. ležalni prostor in prostor za prtljago) skupaj s površino, ki je potrebna za njegovo gibanje (zaradi hoje v vodo, na igrišče, v gostinski lokal, tuširanja ipd.).
- Sprejemljivost obal (ležalnih površin za sončenje pri kopanju) izhaja iz površine, ki jo zaseda prisoten kopalca na plaži (ležalni prostor in prostor za prtljago), kar hkrati pomeni, da ima rezervirano mesto na plaži, čeprav se v določenih časovnih razdobjih lahko nahaja drugje: v vodi, na igriščih, na sprehodu, v sanitarno-garderobnem objektu (oz. tudi v nočitvenem objektu v primeru rekreacijsko turističnega centra) in se vrača na stacionarno mesto.
- V literaturi se normativi o kopalnih površinah v naravi (za kopanje in sončenje) pogosto obravnavajo kot podatek o potrebni površini na kopalca, vendar brez upoštevanja različnih tipov obal ali drugih spremljajočih elementov. Normativi se nanašajo na m^2 obalne površine na kopalca ali tekoči meter obale (morske, rečne, jezerske). Če se upošteva tip obale, so običajno opredeljeni pretežno naslednji tipi obal:
 - peščena plaža;
 - skalovita, položna obala;
 - skalovita obala s težkim dostopom do vode;
 - jezerska in rečna obala s travnatimi in obraslimi površinami.
- Obalni kopališki prostor je omejen kot neposredni kopališki prostor ob vodi, namenjen predvsem za ležanje in zaledni prostor za aktivno rekreacijo (igre z žogo na prostem, aktivnosti na drugih športnih igriščih).

Peščena obala (plaža)

Debelak navaja na osnovi lastnih opazovanj in merjenj zasedenosti peščene plaže v Medveji pri Opatiji, ki so bila opravljena v dneh med tednom in dveh vikendov (soboto in nedeljo) v času viška turistične sezone in ob najugodnejših kopalnih pogojih (ugodne temperature zraka in vode), naslednje ugotovitve:

Zasedenost plaže ob delavnikih:

- povprečno 950 kopalcev je zasedalo $8000 m^2$ površine (kopalno izkoriščena površina) v času maksimalne obremenitve plaže (to je med 11.00 in 13.00).
- 20 - 25% kopalcev se je v času štetja nahajalo v vodi, kar je bilo pogojeno z ugodnimi kopalnimi pogoji, in 30% drugod (v restavracijah, na igriščih, sprehodih, v sanitarno-garderobnih prostorih itd.), vendar je za njih zasedeno mesto upoštevano v okviru površine plaže.

Na osnovi teh dognanj ugotovljene kapacitete opazovane (medvejske) plaže so naslednje:

- Neposredni kopalni prostor za ležanje - peščena plaža s povprečno globino (širino) plaže 40 m: $7 m^2/kop.$ (kar pomeni za neposredni pas ob vodi - markiento - večjo gostoto - $4,5 m^2/kopalca$).
- Zaledni kopalni prostor (za igre) : 10 - 11 $m^2/kopalca$.

- Razlike med normativi posameznih avtorjev so pogojene z namembnostjo plaže. Za obale v bližini mest, na katere se občasno usmerjajo množice dnevnih obiskovalcev (izletnikov), dopuščajo maksimalno tehnično obremenitev, t.j. 3 m²/obiskovalca. Za obale, ki so namenjene počitniškim gostom, ki pričakujejo večje udobje in s tem manjšo gostoto, pa predlagajo od 6 - 10 m²/obiskovalca. Na zelo obiskanih plažah je gostota običajno okrog 3 m², na zelo mirnih pa 10 m²/obiskovalca.
- Podatki o kapaciteti neposrednega kopalnega prostora varirajo od 3 - 33 m² površine/kopalca in 0,46 - 2,5 m obale/kopalca; povprečno 8,3 m² in 0,91 dolžinskih metrov obale/kopalca.
- Nizozemski standardi varirajo od 3,3 m²/kopalca za zelo obiskane obmorske plaže, 5,5 m² za zmerno obiskane morske plaže izven urbanih območij, do 10 m²/osebo za mirne plaže.
- Posebne podatke navaja literatura za francoske plaže: 5 - 10 m² (kot zasičena plaža), 14 m² (srednje zasedena) in 33 m² (kot slabo zasedena plaža).
- Koordinacijska plana turističnih območij severnega in južnega Jadrana opredeljujeta neposredni kopalni (ležalni) prostor z min. 5 m²/osebo oz. max. 10 m² in povprečno 8 m² ležalnih površin/osebo.
- Zmogljivost zalednega prostora za aktivno rekreacijo na prostem (za igre) znaša od 14 - 33 m².
- Širina kopališke obale proti zaledju je odvisna od naravnih svojstev v obalnem pasu. Vendar tudi v primerih, ko sega obalna ravnica daleč v zaledje, nekateri limitirajo plažo s 50 m, saj z večanjem razdalje optični stik z vodno površino plahni. Dejansko pa so plaže v bližini mest, namenjene bližnji rekreaciji ali ob nekaterih turističnih središčih tudi globlje oziroma širše.

Skalovita obala

Karakteristični tipi skalovitih obal so prav tako podrobno navedeni v prostorskih planih za severni in južni Jadran:

- obala s strmimi in pravokotnimi stenami brez možnosti dostopa s kopnega (nekoristno za kopanje);
- skalovita obala z omejeno možnostjo dostopa in omejeno kopališčno kapaciteto (max. 100 m²/kop., optimalno 200 m²/kop.);
- obala s slojnimi, horizontalnimi ploščami z relativno dobrim dostopom in odgovarjajočo globino in kapaciteto kopališkega prostora (10 m²/kop. - 20 m²/kop.).

Rečna in jezerska obala

je opredeljena predvsem glede na travnato ali deloma zaraslo površino ob vodi.

- Bernecker navaja 30 m²/osebo obrežnega pasu ali 10 oseb/m obrežja ob ustreznih ureditvi in vzdrževanju.
- Werkmeister upošteva kapaciteto površin neposredno ob (bagerskih) jezerih 100 oseb/ha, kar je enako 10 m²/osebo, K. Ruppert pa 12 - 15 m²/kopal. ležalne površine (trate) ob bregovih v prosti naravi.
- Kot kapaciteta ležalnih površin rečnih in jezerskih obal se jemljejo tudi druge vrednosti:

Nemške norme: min. 20 m² - max. 30 m²/osebo z distanco do soseda 8 m. Tri osebe (starši z otrokom) zavzemajo povprečno ležalno površino ca 4 m². Vsaka družina ima akcijski radij 100 m², kar pomeni na osebo 33 m² površine.

- Če ležalne površine vključujejo tudi igralne površine, se vrednosti gibljejo med 33 in 83 m²/kopalca.

Faktor istočasnosti

Za dimenzioniranje naprav oziroma ugotovitev kopališke sprejemljivosti rekreacijskega območja v turističnih krajih s stacionarnim (počitniškim turizmom) je pravo merilo število istočasno prisotnih obiskovalcev od vseh turistov, ki so v kraju na počitnicah.

Del gostov se nahaja tudi drugod - na sprehodih, športnih igriščih, v restavracijah, na izletu in drugod, vsled česar je dejanska gostota kopalcev na plaži zmanjšana.

Opazovanja Debelaka izkazujejo, da je povprečno 60% vseh istočasno prisotnih obiskovalcev na plaži; ostali (25%) so v vodi in (25%) drugod (predvsem na igriščih in v gostinskih objektih).

V tem primeru je torej upoštevan koeficient istočasnosti obale $F_k = 1,6$, kar pomeni, da je le 60 % obiskovalcev istočasno prisotnih na plaži.

$$F_k = \frac{100\%}{n_i} \quad n_i = \% \text{ istočasno prisotnih kopalcev na plaži.}$$

Primeri:

$F_k = 1,54$ 65% kopalcev na plaži (sončenju)
35% se jih bavi z drugimi športi

$F_k = 1,67$ 60% kopalcev na plaži
40% se jih bavi z drugimi aktivnostmi

$F_k = 1,33$ 75% na plaži
25% se jih ukvarja z drugimi dejavnostmi

Pri odrejeni minimalni površini 4,5 m²/kop. ležalnih površin na obali (dimenzionirano za vse kopalce, ki so istočasno na plaži) in pri upoštevanju $F_k = 1,6$, kar pomeni:

da se nahaja 60% kopalcev na plaži in

40 % kopalcev drugje

znaša dejanska površina/kopalca na plaži 7,5 m².

Koeficient istočasnosti varira v različnih virih za posamezne turistične centre od 1,31 do 1,67.

Normativi zmogljivosti kopaliških obal po različnih avtorjih

Avtor	Vrsta obale		
	morska		rečna in jezerska
	peščena m ² /kopalec	skalnata položna m ² /kopalec	
UI R Slovenije	4,5 - 7	20 - 50	
UZ Dalmacije	8	10 - 30	
UI Hrvatske	10	30	
ZZN Zagreb	5 - 10	20 - 40	
Recreatienota Haag	3,3		
	5,5		
	10		
H.J. Schulz			5 - 8
K. Ruppert			10
Urbanisme	5 - 10		
	14		
	33		
H.F. Werkmeister			10

ČOLNARJENJE, JADRANJE, DESKANJE

Izhodišča in cilji

- Vodne površine in njihova obrežja so občutljivi biotopi in terjajo zato ohranitev in nego naravnih obrežnih con.
- Stoječe vodne površine, ki so namenjene tudi rekreaciji, naj se razčlenijo v cone, namenjene rekreaciji. Hkrati naj se markirajo območja, namenjena zaščiti narave.
- Čim manjša in ekološko pomembnejša je vodna površina, tem bolj je kritična dvojna funkcija, to je rekreacijska in ekološka. Na majhnih in ekološko pomembnih vodnih površinah naj bi zato imela prednost ekološka funkcija. Ta cilj ne velja za umetne vodne površine.
- Številne vodne površine morajo biti zaradi svoje rekreacijske ustreznosti javnosti na razpolago za kopanje in čolnarjenje. Njihova obrežna območja morajo biti dostopna javnosti in za javno rekreacijsko rabo ustrezno opremljena.
- Na obrežjih, ki so prednostno namenjena rekreaciji, je treba osredotočiti infrastrukturo, ki zagotavlja primerne sanitarne razmere.
- Pri rabi obvodnih in vodnih površin morajo imeti kolektivne oblike rekreacijske rabe površin prednost pred individualnimi.
- Prometna infrastruktura in promet naj bi rekreacijsko funkcijo obvodnih rekreacijskih območij kar najmanj prizadela. Promet z osebnimi avtomobili je treba zato prostorsko koncentrirati in s tem zaščititi mirna območja.

Prostorski predpogoji

Pri ocenjevanju možnosti za čolnarjenje so pomembni predvsem: velikost in globina vode ter hitrost toka. Tako je za jadranje potrebna voda, ki je pri gostoti enega čolna na hektar široka vsaj 300 m in globoka nad 1,20 m. Iz ekološkega vidika so te vrednosti izrazito nezadostne, saj se v trstičju valeče ptice umikajo že, če se ljudje oziroma plovila približajo na razdaljo 200 - 250 m. Pri hitro premikajočih se deskarjih na vodi se povečajo te razdalje pogosto na 500 m. Zato so vodne površine velikosti 50 ha že na spodnji meji sprejemljivosti za športne aktivnosti kot sta jadranje in deskanje (saj pri manjši velikosti ni mogoče upoštevati zahtevanih razdalj do obrežnih območij in pri tem še jadrati oziroma deskati).

Osnovni predpogoji za aktivnosti na vodi terjajo zato naslednje predpogoje:

Čolnarjenje na mirnih vodah (jadranje, veslanje)

- najmanjša vodna površina 50 ha;
- ustrezne brežine za gradnjo rekreacijskih objektov (npr. hangarjev, pomolov).

Motorni vodni šport, smučanje na vodi

- najmanjša vodna površina 50 ha;
- okolica, ki ni namenjena za druge rekreacijske aktivnosti, ki so občutljive za hrup in nevarnosti, ki jih pobuja motorni vodni šport (npr.: kopanje, športni ribolov, jadranje, deskanje).

Veslaške regate

- vodne površine z dolžino vsaj 2200 m in širino 130 m;
- dobre možnosti za razvoj rekreacijskih objektov (hangarji, pomoli);
- zmogljive prometne povezave (po možnosti tudi z javnim prometom) z naselbinskimi težišči.

Športni ribolov

- najmanjša naravna vodna površina ca. 2 ha;
- globina vode nad 2 m na več kot polovici vodne površine;
- brez ekstremnih koncentracij soli in pH vrednosti;
- prisotnost plitvin (drstišča).

Normativi zmogljivosti (zgolj z vidika rekreacije)

Veslanje

Nemške norme:

B. Bernecker 5 čolnov/ha
(na čoln 2,5 oseb = 12,5 oseb/ha uporabljive vodne površine)

Nizozemski podatki: 1 ha za 1 čoln (1 čoln/1 ha)
brez športnih ambicij: zadostuje 1 čoln/1 ha
(pri 2,5 oseb/čoln = 2,5 oseb/1 ha vodne površine pri istočasnem veslanju)

Berzola (Švica): maksimalna kapaciteta: 5 čolnov/ha

Jadranje

Nizozemski podatki: število jadrnic, ki jadrajo istočasno: 4 jadrnice/1 ha vodne površine. V primeru, da 50 % jadrnic jadra in 50 % stacionira - istočasno: 8 jadrnic / 1 ha vodne površine.

Nemški podatki: 1 jadrnica/1 ha vodne površine

U. Hopping: za manjše vodne površine:
3 ha/čoln (manjša jezera)
(pri 2,5 oseb/na čoln = 0,83 oseb/ha istočasno na vožnji s čolnom)

Vodno smučanje: najmanjša površina: 5 ha/čoln
(pri 3 osebah/čoln - 0,6 oseb/ha (istočasno aktiviranih oseb))

Nemški podatki: (Das Gartenamt): 1 jadrnica/1 ha vodne površine (normalno pluje le 1/3 jadrnic)

ČOLNARJENJE NA DIVJIH VODAH

Izhodišča in cilji

- Zaradi zaščite redkih, ogroženih ali ekološko občutljivih vodnih in obvodnih rastlinskih in živalskih vrst, naj se na posameznih vodotokih izločijo cone, v katerih ni možno vkrcavanje oz. izkrcavanje.
- Za posamezne vodotoke, ustrezne za čolnarjenje, naj se določijo prostorske in/ali časovne omejitve plovbe, temelječe zlasti na upoštevanju obdobja ptičjega valjenja in ribjega drstenja.
- Na vodotokih, ki sodijo v naravne rezervate, naj se čolnarjenje prepove v celoti ali omeji na določene odseke.

Prostorski predpogoji, izgradnja in zaščita

- Čolnarjenje na divjih vodah je vezano večinoma na razmeroma naravne reke, rečice ali potoke.
- Vodotoki morajo imeti naslednje značilnosti:
 - hitro tekočo vodo,
 - večje in manjše valove,
 - posamezne skalne ovire v strugi, ter vmesne manjše ali večje padce oz. slapove.
- Ocenjevanje težavnosti temelji na predhodnih značilnostih. Lestvica ocenjevanja ima šest stopenj:
 1. stopnja (lahko):
 - v toku so nizki, enakomerni valovi;
 2. stopnja (srednje težko):
 - valovi so enakomerni in pravilni,
 - pojavljajo se manjši protitokovi,
 - valovi so večji kot pri 1. stopnji, prav tako hitrost toka;
 3. stopnja (težko):
 - pogosti so visoki in pravilni valovi,
 - pojavljajo se tudi padajoči valovi ter manjši vrtinci,
 - v strugi so posamezne skalne ovire;
 4. stopnja (zelo težko):
 - daljši odseki z visokimi, nepravilnimi in padajočimi valovi,
 - močni protitokovi,
 - v strugi je dosti ovir,
 - pojavljajo se ostrejši ovinki;
 5. stopnja (izredno težko):
 - dolgi odseki z visokimi, nepravilnimi tokovi,
 - izredno hiter tok z velikimi padci (slapovi) in zelo močnimi vrtinci,
 - izredno veliki padajoči valovi, iz katerih je zelo težko izveslati,
 - struga je zelo ozka, možnost manevriranja je omejena;
 6. stopnja: težavnost se stopnjuje do meje voznosti.

- Dostop čolnarjev do obrežij oz. struge naj se usmerja z uvajanjem preprek, zlasti z zapiranjem posameznih dovoznih poti in redukcijo parkirišč.
- Mesta za vkrcavanje in izkrcavanje naj se omeje na začetek in konec plovne poti. Vmesna počivališča na bregovih naj se čimbolj omeje in opremijo s sanitarijami. Počivališča naj se ne locirajo ob ali v ekološko občutljivih obalnih conah. Za prenočevanje na obalah naj se uporabljajo samo urejeni kampi.
- Za posamezne vodotoke naj se določi začetek in konec letne plovne sezone ter začetek in konec dnevne plovbe. Pri opredelitvi letnega obdobja, ko je plovba prepovedana, naj se upošteva zlasti čas:
 - ko je v vodotoku nezadostna količina vode (nizek vodostaj in prihaja do močnejšega ogrožanja rastlin in živali na dnu vodotoka),
 - drstenja rib in valjenja ptic.
- Pri časovni in krajevni omejitvi plovbe se mora upoštevati tudi naravovarstveni pomen vodotoka.
- Na vodotokih z gostim prometom naj se kontingira, to je določi število dnevniških voženj (plovil) in velikost skupin (s številom oseb in plovil).

Zmogljivost

- Vozna razdalja med posameznimi skupinami naj bi znašala na občutljivih vodotokih najmanj 15 minut. V posamezni skupini naj bi bila največ 3 plovila, izjemoma do 5 plovil.
- Plovbo je možno omejiti tudi z določitvijo maksimalnega števila čolnov (plovil) na dan (od 100 do 250).
- Začetek letne plovne sezone je na posameznih območjih lahko dokaj različen. Na osnovi tujih predpisov je začetek pretežno med 1. aprilom in 1. junijem, konec pa med 15. septembrom in 30. oktobrom. Čolnarjenje je v tem času večinoma dovoljeno le med 9. ali 10. uro ter 17³⁰ ali 18. uro.

Pomembnejša literatura:

- Beckmann A. et al., 1987: Gesetz zur Durchführung der Umweltverträglichkeitsprüfung (UVP-Gesetz): Entwurf mit Erläuterungen. Dreisam Verlag, Freiburg i. Br.
- Bonorad M., 1974: Zur Struktur und Problematik der touristischen Erschliessung der französischen Berggebiete, ein Beitrag zur Fremdenverkehrsplanung. Berner Studien zum Fremdenverkehr, Heft 14, Bern/Frankfurt.
- Eidgenössische Justiz- und Polizeidepartement, der Delegierte für Raumplanung: Grundlagen für die Raumplanung, Seeuferschutzplanung, Gestaltung, Teil B: Grundlagen und Elemente der Seeuferplanung. Bern, 1975.
- Fischer K., 1968: Folgeeinrichtungen und zentralörtliches Gefüge. Der Landkreis 38, Heft 1.
- Frösch R., 1993: Sättigung im Tourismus - Probleme und Lösungsmöglichkeiten: Dargestellt am Kanton Graubünden. Wirtschaftsgeographie und Raumplanung, Vol. 15, Zürich.
- Greif F., 1987: Wintersporteinrichtungen und ihre Auswirkungen auf die Land- und Forstwirtschaft. Wien.
- Heigl F., 1985: Leitfaden. Wien.
- Klier H., 1973: Vortrag gehalten am 3. Internationalen Skipistenkongress in Igls, 2-5.10.1973
- Lorch J., 1995: Trendsportarten in den Alpen. Konflikte, rechtliche Reglementierungen, Lösungen. Cipra Kleine Schriften, 12/95.
- Lucke E., Lucke G., Pfister H., 1972: Die Beurteilung von Bergregionen, Kriterien zur Beurteilung privater und öffentlicher Investitionen im kurörtlichen Bereich. Schweizer Handelszeitung, Nr. 37/72
- Richtlinien für die Planung, den Bau, die Erhaltung und die Pflege von Schiabfahrten, Langlaufloipen (Skiwanderwegen) und für die Planung und für Naturschutz-(Landschaftsschutz -)vorschriften in Bewilligungsverfahren von Aufstiegshilfen (Seilbahnen, Lifte u. ä.). Arbeitsausschuß der Konferenz der beamteten Naturschutzreferenten Österreichs, September 1978.
- Schemel H.J., 1983: Belastungsanalysen - Methodische Ansätze und ausgewählte Verfahren. Tourismus Management, str. 317-328, Berlin.
- Schlegel H., 1987: Entwicklung im Alpenraum. Naturkundliche Forschung im Fürstentum Liechtenstein, B. 8, Vaduz.
- Schonenberger R.L., 1963: Kapazitätsgrenzen alpiner Skigebiete, eine geographische Studie. Dissertation, Zürich.
- Schonholzer A., 1975: Planung von Bergbahnen und Skiliften, Referat gehalten anlässlich der "Snow 1975", Basel.
- Schweizerischer Skischulverband und Verlag Habegger AG.: Ski-ABC, Leitfaden für den Unterricht an Kindern und Jugendlichen in den Schweizer Skischulen, Derendingen, 1971.
- Sport und Umwelt. DNR Kurier, Organ des Deutschen Naturschutzringes, H. 5/87, Bonn.
- Tiroler Seilbahn- und Pistenkonzept, herausgegeben vom Amt der Tiroler Landesregierung, Innsbruck, 1981.

Tschurtschenthaler P., 1991: Zertifikate - Eine Alternative zur bisherigen Konzessionsvergabe von Aufstiegshilfen. *Tourismus und Umwelt*, str. 25-48, Zürich.

Vogt W., 1973: Anlage von Skiabfahrten - Grundsätze, Erfahrungen. *Garten und Landschaft*, 11/1973, München.

PROSTORSKO UREJANJE REKREACIJE IN TURIZMA NA OSNOVI ZAKONSKIH AKTOV (OZIROMA NJIHOVIH OSNUTKOV) IN RELEVANTNIH DOKUMENTOV

2. Hierarhijski programski sklop

OSNOV IN VSEBINE PROSTORSKE DOKUMENTACIJE

- **Priloge k Zakonu o prostorski ureditvi**
 - Priloga 1: Prostorski načrti
 - Priloga 2: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve
 - Priloga 3: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve
- **Priloge k Zakonu o prostorski ureditvi**
 - Priloga 4: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve
 - Priloga 5: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve
- **Priloge k Zakonu o prostorski ureditvi**
 - Priloga 6: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve
 - Priloga 7: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve

Priloge k Zakonu o prostorski ureditvi, ki so predmet prostorske ureditve, so: Priloga 1: Prostorski načrti, Priloga 2: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve, Priloga 3: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve, Priloga 4: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve, Priloga 5: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve, Priloga 6: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve, Priloga 7: Prostorski načrti za območja, ki so predmet prostorske ureditve.

Turizem in rekreacija v sklopu integralnega urejanja prostora

Izvečki iz delovnega osnutka Zakona o urejanju prostora (verzija z dne 8.1.1998), ki so pomembni za presojo o vključevanju rekreacije in turizma v integralno urejanje prostora

1. Načela, izhodišča, cilji

Urejanje prostora temelji na načelih:

- enakomernega gospodarskega, družbenega in kulturnega razvoja prostora, s hkratnim ohranjanjem in razvojem njegovih **regionalnih značilnosti**;
- **trajnostnega razvoja** in racionalnega izkoriščanja (rabe) prostora;
- varstva integralnih **vrednosti prostora**;
- **javnih interesov v zvezi z razvojem in ustvarjanjem pogojev** za čim boljše bivalne pogoje, pogoje za delo, **rekreacijo** in ustrezne prometne in druge povezave ter druge prostorske pogoje življenja in dela ljudi;
- **uporabe zemljišč za namene, za katere so nabolj primerna glede na njihove lastnosti in lego** ter glede na status varovanja območja, na katerem so;
- uravnoveženosti med strnjeno pozidanimi oziroma gosto naseljenimi ter podeželskimi območji ter vzpodbujanje njihove prepletenosti ob **hkratni razdelitvi zemeljskega površja na urbana, počitniška** in preostala (ruralna) območja;
- ohranjanja in razvoja območij s **kvalitetnimi življenjskimi pogoji** oziroma sanacija območij s porušenim ravnotežjem in urbanih središč ter pospeševanja razvoja manj razvitih območij, ob hkratni sanaciji in ohranjanju objektov, ki jih je vredno ohraniti ali za katere je to tako predpisano;
- **usklajevanje različnih interesov uporabnikov prostora**;
- vzpostavljanja sistema **evidenc o prostoru** za potrebe oblikovanja prostora ter za njegovo rabo in varstvo. (5. člen)

2. Planiranje, programiranje

OBSEG IN VRSTE PROSTORSKE DOKUMENTACIJE

- Prostorska dokumentacija po tem zakonu so:
 - evidence o prostoru;
 - poročila in ocene stanja v prostoru, s programi ukrepov;
 - prostorski plani. (14. člen)
- Prostorska dokumentacija se glede na pomen razvršča na:
 - prostorsko dokumentacijo državnega pomena;
 - prostorsko dokumentacijo lokalnega pomena. (15. člen)
- Prostorsko dokumentacijo državnega pomena sprejemajo Državni zbor Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Državni zbor) in Vlada Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Vlada), prostorsko dokumentacijo lokalnega pomena pa sprejema pristojni občinski organ. (15. člen)
- Za potrebe spremljanja stanja v prostoru, izdelave prostorske dokumentacije oziroma njihovih sprememb oziroma dopolnitev, spremljanja izvajanja prostorskih planov in druge prostorske dokumentacije, ki jo določa ta zakon, ter za potrebe dajanja

potrebnih informacij zainteresiranim osebam, zlasti pa investitorjem o stanju v prostoru oziroma statusu nepremičnin, kot jih opredeljuje veljavna prostorska dokumentacija, se vodi in vzdržuje zbirko podatkov o namenski rabi prostora občine oziroma opredelitvi območij kmetijskih, gozdnih, vodnih in stavbnih zemljišč v prostorskem planu ter o drugih prostorskih podatkih, pomembnih za ugotavljanje stanja v prostoru (v nadaljnjem besedilu: evidence o prostoru). (16. člen)

- Evidenca o prostoru vsebuje v uradnih evidencah vzdrževane topografske in katastrske podatke o zemljišču ter določbe prostorske dokumentacije, ki se nanašajo na zemljišče ali objekt oziroma drug poseg v prostor, zlasti pa podatke, ki se nanašajo na dopustnost gradnje objektov oziroma izvajanja drugih posegov v prostor na določenem zemljišču oziroma objektu. Podrobnejšo vsebino in sestavine evidenc o prostoru predpiše minister. (16. člen)
- Za potrebe pravočasnega ukrepanja, Republike Slovenije in občine oziroma drugih pristojnih organov v primeru, če se ugotovi da se urejanje prostora ne opravlja v skladu z načeli urejanja prostora oziroma da ni v zadostni meri upoštevana integralna vrednost prostora, se pripravljajo poročila in sprejemajo ocene stanja v prostoru. (17. člen)
- Poročilo in ocena stanja v prostoru obsega tudi:
 - analizo izvajanja prostorskih planov in druge prostorske dokumentacije ki jo določa ta zakon;
 - oceno izvršenih ukrepov za zagotavljanje urejenosti prostora ter njihove učinkovitosti v zvezi z gospodarjenjem, varovanjem in upravljanjem prostora;
 - oceno možnosti družbenega in gospodarskega razvoja v prostoru, varstva okolja in narave ter racionalnega izkoriščanja naravnih dobrin. (17. člen)
- Podrobnejšo vsebino in sestavine poročil in ocene stanja v prostoru predpiše minister. (17. člen)
- S prostorskim planom se določajo **merila in pogoji** za zagotavljanje integralne vrednosti prostora ter uredi status kmetijskih, gozdnih, vodnih, **stavbnih in drugih zemljišč**, v odvisnosti od njegovega namena pa se z njim uredi tudi sestavine, ki se nanašajo na **dobrine splošnega pomena**, na omrežje javne infrastrukture in z njim povezanega omrežja naselij ter njihovega območja, na organizacijo dejavnosti v prostoru in na namensko rabo prostora. (19. člen)
- Prostorski plani se razvrščajo na:
 - prostorske plane, ki so za Republiko Slovenijo splošnega pomena (v nadaljnjem besedilu: državni prostorski plani);
 - prostorske plane, ki so za Republiko Slovenijo posebnega pomena (v nadaljnjem besedilu: posebni prostorski plani);
 - prostorske plane lokalnega pomena (v nadaljnjem besedilu: občinski prostorski plani). (19. člen)

Poročila in ocene stanja v prostoru, s programi ukrepov

- **Občinski urad** za vsako preteklo leto posebej, na podlagi evidence o prostoru in drugih podatkov, ki so v zvezi z urejanjem prostora, pripravi poročilo o stanju v prostoru za območje, za katerega je ustanovljen in ga najpozneje do konca januarja pošlje **državnemu uradu**. Načine in pogoje posredovanja poročil o stanju v prostoru za območje občine državnemu uradu ter podrobnejšo njihovo obliko in sestavine predpiše minister. (25. člen)

- Na podlagi vsakoletnih poročil iz prejšnjega člena, najpozneje v treh mesecih po njihovem prejemu (do 1. maja), državni urad pripravi predlog vsakoletne ocene stanja v prostoru za območje Republike Slovenije in ga predloži ministru. Oceno stanja obravnava in sprejema Vlada. Po sprejetju se celotna ocena objavi tako, da je dostopna javnosti. Objavljena ocena stanja je podlaga za ocenjevanje stanja v prostoru območij posameznih občin, o katerem se lahko opredeljuje pristojni občinski organ. (26. člen)
- Če se na podlagi vsakoletne ocene stanja v prostoru ugotovi, da je to potrebno, pripravi ministrstvo, v sodelovanju z drugimi ministrstvi, predlog programa ukrepov za sanacijo stanja v prostoru in ga predloži v potrditev Vladi. (27. člen)
- Predlog programa ukrepov za sanacijo stanja v prostoru pripravi državni urad. (27. člen)
- Na podlagi ocene stanja v prostoru Vlada oziroma pristojni občinski organ lahko sprejme program ukrepov za pospešitev razvoja stanja v prostoru. Program ukrepov za razvoj stanja lahko Vlada oziroma pristojni občinski organ sprejme tudi na podlagi programa ukrepov za sanacijo stanja v prostoru ali če to zahteva katerikoli minister.
- Predlog programa ukrepov za pospešeni razvoj stanja v prostoru, če gre za potrebne ukrepe državnega pomena, pripravi državni urad, če pa gre za potrebne ukrepe lokalnega pomena, pa jih pripravi občinski urad. Ukrepi lokalnega pomena se ne morejo predvideti na območju, za katerega se pripravljajo ukrepi državnega pomena. (28. člen)

Državni prostorski plani

- Državni prostorski plani so:
 1. strategija urejanja prostora v Republiki Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: strategija urejanja prostora),
 2. program urejanja prostora v Republiki Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: program urejanja prostora). (29. člen)
- Strategija urejanja prostora določa dolgoročne cilje oblikovanja prostora, v skladu z načeli urejanja prostora ter integralne vrednosti prostora in v skladu s skupnim gospodarskim, družbenim in kulturnim razvojem na celotnem območju Republike Slovenije. **Obsega zlasti temelje za usklajevanje in usmerjanje prostorskega razvoja, organizacijo prostora, razvoj prioriternih dejavnosti v prostoru z upoštevanjem regionalnih načel, ter območja, za katera naj bi se pripravili in sprejeli posebni prostorski plani** oziroma druga prostorska dokumentacija državnega pomena. (30. člen)
- Če nameravani posebni prostorski plan posega na območje dveh ali več občin in se ugotovi, da bo potrebno skupno raziskati in opredeliti probleme, ki se nanašajo na namensko rabo prostora ali opredelitve do ključnih vprašanj s področja ohranjanja in razvoja integralne vrednosti prostora v dveh ali več občinah, in jih ne bi bilo mogoče razrešiti na drug način, se s strategijo urejanja prostora opredelijo tudi osnove za organizacijo skupnega oblikovanja prostora na takšnem, praviloma na podlagi regionalnih načel opredeljenem območju (v nadaljnjem besedilu: planska regija). (30. člen)
- Z izdelavo predloga strategije se začne, ko je v skladu s predpisi o varstvu okolja predhodno ugotovljena stopnja varovanja okolja pred obremenitvami, in se na podlagi načel integralnega pristopa pri oblikovanju prostora proučijo, presodijo in ocenijo variantne možnosti integralne vrednosti prostora ter **izdela celovita presoja o možnostih izkoriščanja prostora** v Republiki Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: prostorske osnove). (31. člen)

- Predlog strategije urejanja prostora pripravi državni urad, v sodelovanju z organi oziroma osebami iz tretjega odstavka prejšnjega člena. Strategijo urejanja prostora obravnava in sprejema Državni zbor. (32. člen)
- S programom urejanja prostora se določijo ukrepi ravnanja, dejanja in aktivnosti za izvajanje strategije urejanja prostora. Obsega zlasti **temeljne cilje razvoja v prostoru, merila in pogoje za urejanje posameznih prostorsko zaokroženih funkcionalnih celot**, določenih praviloma po regionalnem načelu ter predlog prioritete za doseganje ciljev, določenih s strategijo. Na temelju naravnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih izhodišč pa program določa tudi temelje za organizacijo in izvajanje integralne vrednosti prostora. (33. člen)
- S programom urejanja prostora se določi tudi **varstvo, izkoriščanje in namensko rabo prostora** in z njimi povezano **varstvo okolja in narave** oziroma **racionalnega izkoriščanja naravnih dobrin**, omrežje javne infrastrukture državnega pomena ter z njim povezano omrežje pomembnejših naselij. (33. člen)
- Predlog programa pripravi državni urad v sodelovanju s pristojnimi organi iz drugega odstavka 10. člena tega zakona in sicer po uveljavitvi strategije urejanja prostora. Program urejanja prostora obravnava in sprejema Državni zbor. (34. člen)

Posebni prostorski plani

- Med posebne prostorske plane sodijo:
 1. lokacijski načrti za infrastrukturne objekte državnega pomena (v nadaljnjem besedilu: lokacijski načrti);
 2. ureditveni načrti za **območja varstva nepremične kulturne dediščine, narave, voda, gozdov in drugih naravnih dobrin** (v nadaljnjem besedilu: varstveni ureditveni načrti). (35. člen)

Občinski prostorski plani

- S planom namenske rabe prostora se z upoštevanjem naravnih, kulturnih, zgodovinskih in drugih vrednot, ki so na območju občine oziroma drugih integralnih vrednosti prostora lokalnega pomena, v skladu s cilji prostorskega razvoja iz strategije oziroma programa urejanja prostora, podrobneje:
 1. opredeli območja in status kmetijskih, gozdnih, vodnih, stavbnih in drugih zemljišč;
 2. določi objekte in omrežje javne infrastrukture in z njim povezanega omrežja naselij v območju občine ter njihova ureditvena območja;
 3. opredeli podrobnejša organizacija dejavnosti v prostoru;
 4. do parcele natančno določijo območja zemljiških parcel, na katerih so zgrajeni objekti oziroma izvedeni drugi posegi v prostor (v nadaljnjem besedilu: območja zazidanega stavbnega zemljišča) ter območja zemljiških parcel, namenjene za graditev objektov oziroma izvajanje drugih posegov v prostor (v nadaljnjem besedilu: območja nezazidanega stavbnega zemljišča) ter osnove za njihovo namensko rabo;
 5. lahko določi tudi začasna namenska raba prostora, ki je dovoljena do izgradnje predvidenih objektov oziroma izvedbe predvidenih drugih posegov v prostor (v nadaljnjem besedilu: pogojna raba prostora).
- Podrobnejšo vsebino in sestavine plana namenske rabe prostora, merila njegovih karfografskih prikazov ter obvezne grafične znake za označevanje obstoječe, namenske in pogojne rabe prostora predpiše minister. (39. člen)

3. Usmeritve, ukrepi

PROSTORSKI INSTRUMENTI

53. člen predloga zakona določa, da se novi objekti lahko gradijo (oziroma izvajajo drugi posegi v prostor) le v ureditvenih območjih naselij, določenih s planom namenske rabe prostora. Različne izjeme opredeljuje 54. člen:

- *Izven ureditvenih območij naselij se lahko gradijo oziroma izvajajo vse vrste infrastrukturnih objektov državnega in lokalnega pomena, objekti in drugi posegi v prostor, ki so v zvezi z varstvom nepremične kulturne dediščine, narave, voda, gozdov in drugih naravnih dobrin državnega in lokalnega pomena, objekti in drugi posegi v prostor, ki so v zvezi z raziskovanjem in izkoriščanjem vseh vrst naravnih dobrin ter objekti oziroma drugi posegi v prostor s področja obrambe, zaščite in reševanja.*
- *Gradijo se lahko tudi objekti (oziroma izvajajo posegi v prostor), ki so v zvezi z zdravstvom, športom, turizmom in rekreacijo in podobno, vendar pod pogojem, da ne posegajo v gozd oziroma kmetijska zemljišča ki jih zakon opredeljuje kot najboljša kmetijska zemljišča, kakor tudi stanovanjski in gospodarski objekti za lastne potrebe in potrebe kmečkega turizma, če so vsi namenjeni le za opravljanje kmetijske dejavnosti.*
- *Na kmetijskem zemljišču, ki ga zakon opredeljuje kot najboljše kmetijsko zemljišče, v gozdu, ki ga zakon opredeljuje kot varovalni gozd ali gozd s posebnim pomenom, na območju, ki ga zakon opredeljuje kot nacionalni ali naravni park ali druga naravna vrednota posebnega pomena za Republiko Slovenije ali na območju, na katerem stoji na podlagi zakona razglašen kulturni spomenik, je izjemoma dopustna gradnja objektov oziroma izvajanje drugih posegov v prostor, ki jih opredeljuje strategija in določa program urejanja prostora (1 in 2. točka 29. člena) in to-le, če gre za:
 1. izkoriščanje energetskih surovin;
 2. infrastrukturne objekte državnega pomena;
 3. objekte oziroma druge posege v prostor s področja obrambe, zaščite in reševanja;
 4. stanovanjske in gospodarske objekte in druge posege v prostor, ki so izključno namenjeni opravljanju kmetijske dejavnosti (kmetije);
 5. druge objekte oziroma posege v prostor, ki jih izrecno določa program za sanacijo stanja v prostoru (27. člen) in predstavljajo dodatno opremljanje naselja z dejavnostmi, ki so nujno potrebne za zadovoljevanje funkcij, ki jih takšno naselje ima, in to-le, če se v postopku priprave in sprejemanja prostorske dokumentacije dokaže, da za to ni na razpolago drugih ustreznih zemljišč. (54. člen)*

Komentar z vidika rekreacije in turizma

Na osnovi predhodnih izvlečkov iz delovnega osnutka zakona o urejanju prostora smo ocenjevali zastopanost področja "rekreacija in turizem" v:

- a. načelih, izhodiščih in ciljih zakona;
- b. vsebinskih okvirih Državnega prostorskega plana in posebnih prostorskih planov (t.j. ureditvenih načrtih);
- c. ukrepih za uresničevanje sprejetih planskih usmeritev;
- d. prostorski dokumentaciji;
- e. usmeritvah.

Ad a) Rekreatija je upoštevana in s tem priznana kot vidik **javnega interesa** pri zagotavljanju ustreznih življenjskih pogojev, počitniška območja pa kot posebna oblika, ki jo je potrebno upoštevati pri razdelitvi zemeljskega površja (rabe tal).

Ad b) Med vsebino predvidenih prostorskih planov področje "rekreatija in turizem" ni eksplicitno omenjeno. V okviru posebnih prostorskih planov, t.j. varstvenih ureditvenih načrtov, ki so predvideni za območja varstva narave, voda, gozdov in drugih naravnih vrednot, se obravnavano področje **ne navaja**.

Posebni ureditveni načrti so v državah z razvitim prostorskim planiranjem namenjeni varovanju naravnih dobrin tudi zato, ker imajo le-te lahko pomemben **rekreacijski potencial**, ki ga skušajo aktivirati za uživanje in rekreiranje javnosti. Največkrat gre za kombiniranje varstvenih (restriktivnih oziroma omejevalnih) in razvojnih (opremljanje z ustrežno infrastrukturo) ukrepov v okviru zavarovanih območij, t.j. naravnih parkov različnih varstvenih kategorij. Torej v teh planih ne gre zgolj za varstvo, temveč tudi razne posege za aktiviranje naravnega rekreacijskega potenciala, zlasti z infrastrukturo, ki omogoča izvajanje rekreacije na prostem. V tem smislu bi bilo smiselno namen in vsebino posebnih načrtov dopolniti. V nasprotnem primeru obstaja nevarnost, da bodo ti (posebni) načrti razumljeni predvsem kot **okvir ukrepov za eliminiranje rekreacije** (Analiza tujih izkušenj na področju planiranja rekreacije je pokazala, da "država" s posebnimi načrti in gradnjo infrastrukture omogoča aktiviranje rekreacijskega potenciala; npr. v parkih ZDA.)

Ad c) Načela, izhodišča in cilji zakona ter cilji razvoja, merila in pogoji prostorskih planov na državni ali regionalni ravni se pogosto pri konkretnem poseganju v prostor **premalo upoštevajo** ali celo sploh ne. Vzrok leži tudi v zakonsko **pomanjkljivem artikuliranju obveznosti** nosilcev planiranja za izvajanje sprejetih usmeritev. (Zato ni presenetljivo splošno uveljavljeno mnenje, da imamo dovolj temeljnih ciljev in usmeritev, saj jih itak nihče ne upošteva!) Za upoštevanje oziroma spoštovanje temeljnih ciljev, pogojev in meril Državnega prostorskega plana je z vidika rekreacije in turizma pomembno, da se v zakonu o urejanju prostora decidirano navede zlasti, kdo jih mora obvezno upoštevati. Nedvomno so to: neposredne javne službe in javni nosilci planiranja, ki morajo planske usmeritve upoštevati pri vseh planskih posegih in **ukrepih**, s katerimi **posegajo v prostor in vplivajo na razvoj določenega območja** pa tudi pri **prilpravi področnih** (sektorskih) planov, **posebnih planov ter planov nižjih ravni** (regionalnih, občinskih). Samo na ta način je opredeljena in formalno zagotovljena **koordinativna** oziroma **integrativna** vloga prostorskih planov (vertikalna in horizontalna koordinacija);

Za "**rekreatijo in turizem**" so zgornja priporočila posebej pomembna, ker planiranje in izvajanje ukrepov tega področja **nima skupnega nosilca**, hkrati pa se navezuje na prostor, ki je marsikje primarno namenjen drugi dejavnosti (npr.: gozdni, kmetijski, vodni prostor) in je rekreacijska raba le dodatna.

S planskimi cilji, merili in pogoji umestnost posameznih posegov v prostor ni možno celostno presoditi. Zlasti ni možno proučiti navzkrižja med naravo in okoljem na eni ter učinki predvidenega posega na drugi strani. Ker so posegi zaradi rekreacije in turizma pogosto usmerjeni v razmeroma naravno pokrajino, v takoimenovan odprt prostor ali v izkoriščanje naravnih virov (npr.: zdravilne vode) so ob lokacijskih postopkih potrebne posebne presoje. Tudi ta zahteva bi morala najti svoje mesto v zakonu, saj številne posege zaradi rekreacije in turizma **ni možno presoditi zgolj** na

podlagi **planskih ciljev in pogojev** temveč s posebnimi presojami, ki lahko temelje na posebnih navodilih (npr.: za smučarske proge, golf igrišča, kopališča na prostem).

Ad d) Poseben problem pri sestavi **poročil in oceni stanja** v prostoru ter pri **pripravi** prostorskih **planov** predstavlja evidenca o **rekreacijski rabi** (območjih) in rekreacijskih objektih in napravah. Medtem ko je za nekatera prostorsko relevantna področja, ki imajo že dolgo vrsto let organizirane javne strokovne službe, evidenca o prostoru že organizirana pa je področje rekreacije in turizma (z vidika prostora) brez ustrezne informacijske baze. S podzakonskimi predpisi bi morali urediti tudi to področje s tem, da bi se posameznim občinam naložila skrb za zbiranje skupno določene **baze podatkov** o rekreacijskih območjih in objektih.

Ad e) Rekreacijska raba je zelo pogosto le dodatna oziroma vzporedna raba na kmetijskih ali gozdnih zemljiščih. Z vidika varovanja narave je v nekaterih primerih smotrnejše poseči na kmetijska zemljišča, ki jih zakon opredeljuje kot najboljša kmetijska zemljišča (npr. golf igrišče) namesto na sorazmerno manj rodovitna, ki imajo lahko velik ekološki pomen.

Prav tako je zaradi rekreacije včasih nujno izvesti določen poseg ali zgraditi objekt (npr.: planinska koča, planinska pot, parkirišče, dovozna cesta) tudi na območjih, ki jih zakon opredeljuje kot varovalni gozd ali gozd s posebnim pomenom ali na območju, ki ga zakon opredeljuje kot naravni park. Različne izjeme bi morale biti v zakonu o urejanju prostora dopuščene tudi v takih območjih in to zlasti za rekreacijske objekte, ki omogočajo spoznavanje in uživanje narave.

PREGLED PROSTORSKIH USMERITEV IN UKREPOV POSAMEZNIH PODROČIJ (SEKTORJEV) ZA TURIZEM IN REKREACIJO

Varstvo narave

Vir: Predlog zakona o varstvu narave (delovno gradivo z dne 15.9.1997)

1. Načela, izhodišča, cilji

Namen zakona opredeljuje 1. člen:

Namen zakona je določiti ukrepe za ohranjanje naravnega ravnovesja in vzpostavljanje porušenega ravnovesja v naravi, za ohranjanje raznovrstnosti in enkratnosti žive in nežive narave, ohranjanje in obnavljanje pestrosti, biotske in estetske vrednosti krajine, izpolnjevanje mednarodnih obveznosti s področja varstva narave ter za zadovoljevanje potreb človeka po telesni in duhovni sprostitvi. V ta namen ureja zakon varstvo nežive narave, njenih sestavin in delov, prstoživečih rastlinskih ali živalskih vrst ter njihovih habitatov, drugih vrst organizmov ter varstvo ekosistemov in krajine.

2. Planiranje, programiranje

V tistem delu predloga zakona, ki je posvečen načrtovanju in planiranju, je obravnavano načrtovanje varstva narave. Rekreatije in turizma se - posredno ali neposredno - dotikajo zlasti naslednje določbe:

- *Nacionalni program varstva narave je sestavni del nacionalnega programa varstva okolja in ga Državni zbor Republike Slovenije lahko sprejme na predlog Vlade kot samostojen akt. Z njim se opredeli obseg javnega interesa varstva narave za najmanj 10 let tako, da se na podlagi ocene stanja narave in naravnih vrednot določi cilje in usmeritve za:*
 - *program zavarovanja naravnih vrednot;*
 - *program ustanavljanja zavarovanih območij. (133. člen)*
- *Naravovarstvene smernice (v nadaljnjem besedilu: smernice) so obvezna izhodišča pri planiranju razvoja in umeščanju posegov v prostor. (136. člen)*
- *Naravovarstvene smernice določajo strokovne usmeritve za posege v prosti naravi, na območjih naravnih vrednot in na zavarovanih območjih. Na njihovi podlagi se določijo usmeritve in pogoji pod katerimi je poseg dovoljen in mogoč. Smernice vsebujejo zlasti:*
 - *strokovno ugotovitev stanja ohranjenosti narave;*
 - *usmeritve trajnostne rabe v prosti naravi;*
 - *varstvene usmeritve za rabo na območjih naravnih vrednot;*
 - *varstvene usmeritve za izvedbo varstvenih režimov na zavarovanih območjih. (138. člen)*
- *Z nacionalnim programom varstva narave določeni ukrepi za zavarovanje naravnih vrednot so obvezna sestavina smernic. (138. člen)*
- *Vsebina smernic se vključuje v postopke prostorskega in urbanističnega planiranja tako, da imajo:*

- usmeritve trajnostne rabe v prosti naravi značaj priporočila,
 - varstvene usmeritve za rabo naravnih vrednot na območjih naravnih vrednot značaj obveznih usmeritev in je možna uskladitev interesov v okviru prilagoditve rabe;
 - varstvene usmeritve za izvedbo varstvenih režimov na zavarovanih območjih značaj izključne rabe naravne vrednote in je razvoj možen le v okviru načrta upravljanja;
 - varstvene usmeritve predlaganih zavarovanih območij značaj rezervacije prostora. (139. člen)
- **Javni zavod potrdi usklajenost planskih in prostorsko izvedbenih aktov s smernicami.** Potrditev za zavarovana območja se lahko izda samo na podlagi celovite presoje vplivov na okolje. Potrditev ima v postopku planiranja na državnem nivoju naravo soglasja, v postopku planiranja na lokalnem nivoju pa je potrditev nujen pogoj veljavnosti akta. (140. člen)
 - V postopku sprejemanja načrtov gospodarjenja z naravnimi viri sodeluje javni zavod z naravovarstvenimi smernicami, ki vsebujejo poleg obveznih vsebin iz 108. člena tega zakona tudi usmeritve za trajnostno izkoriščanje in varstvo naravnih virov. (148. člen)
 - Odločitev o prevladi drugega javnega interesa nad javnim interesom varstva narave, v postopku planiranja sprejme Vlada ali pristojen organ lokalne skupnosti na podlagi celovite presoje vplivov na okolje. (137. člen)

3. Lastninske in druge pravice, omejitve pravic

- V postopku podeljevanja koncesije na naravnem javnem dobru ali naravnem viru, ki sta hkrati naravna vrednota, so pravila varstva naravnih vrednot po tem zakonu in na njegovi podlagi izdanih predpisih sestavni del pogojev za podelitev koncesije. (40. člen)
- Vlada podeljuje koncesije za rabo ali gospodarsko izkoriščanje naravnih vrednot, ki so v lasti države in naravnih vrednot, ki so na zavarovanih območjih, ki jih je ustanovila država, po predpisih o varstvu okolja, lokalna skupnost pa za naravne vrednote, ki so v lasti lokalne skupnosti, in naravne vrednote, ki so na zavarovanih območjih, ki jih je ustanovila lokalna skupnost. (40. člen)
- Jame so naravno javno dobro in so v lasti države ali lokalne skupnosti. (60. člen)
- Jamska infrastruktura je v lasti države ali lokalne skupnosti. (60. člen)
- V lasti lokalne skupnosti so jame lokalnega pomena in jamska infrastruktura v teh jamah. (60. člen)
- Lastnik naravne vrednote in lastnik zemljišča na zavarovanem območju je dolžan dopustiti opravljanje dejavnosti varstva narave, zlasti dostop, varovanje in nadzor stanja ter namestitve informativnih ali usmerjevalnih znakov, ter začasno uporabo svoje lastnine za namene varstva ali znanstvenega raziskovanja naravnih vrednot. (155. člen)

4. Usmeritve, ukrepi

Visokogorski svet

Predlog zakona o varstvu narave vsebuje številne določbe, ki se ukvarjajo z ohranjanjem narave. Pri tem namenja posebno pozornost tudi visokogorskemu svetu, ki ga definira 10. člen:

Visokogorski svet je površinsko sklenjeno območje Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alp ter Karavank nad 1400 m nadmorske višine ter drug svet nad isto nadmorsko višino, razen območij naselij.

Ravnanje v tako opredeljenem območju določajo členi od 16. do 25. V njih so med drugim vsebovane naslednje določbe:

- V visokogorskem svetu so prepovedani vsi posegi za katere je po predpisih o urejanju prostora in graditvi objektov potrebno dovoljenje, razen za opravljanje kmetijske ali gozdarske dejavnosti ali varstva pred škodljivim delovanjem voda. Ministrstvo lahko **izjemoma dovoli poseg**, ki je potreben za opravljanje **turistične, športne ali rekreativne dejavnosti**, vendar le **zaradi zaokrožitve ali obnove obstoječega posega**. (16. člen)
- Prepovedana je **gradnja planinskih poti, bivakov ali drugih zavetišč**, ne glede na to ali gre za poseg v prostor po določbah predpisov o urejanju prostora in graditvi objektov. Prepovedano je postavljati tudi zgodovinska, spominska, religiozna ali druga obeležja. (17. člen)
- Prepovedano je opravljanje pridobitne dejavnosti, razen kmetijske ali gozdarske. Kljub temu je dovoljeno opravljati **vodniško dejavnost**, z uporabo obstoječih objektov in naprav pa tudi **žičničarsko, turistično ali gostinsko dejavnost**. (18. člen)
- Lov in ribolov se v visokogorskem svetu lahko izvajata v skladu s tem zakonom in zakoni, ki urejajo lov in ribolov. (18. člen)
- V visokogorskem svetu je **prepovedano**:
 1. voziti z vozili na motorni pogon;
 2. vzletanje in pristajanje zračnih plovil na motorni pogon;
 3. letenje z zračnimi plovili na motorni pogon pod 3000 m nadmorske višine;
 4. odlaganje ali odmetavanje stvari ali odpadkov;
 5. nanašanje barv na skale ali drevesa ali postavljanje drugih oznak;
 6. povzročanje hrupa nad 45 db;
 7. vznemirjanje ali plašenje živali.

Prepovedi 1. in 2. točke prejšnjega odstavka **ne veljajo za**:

- oskrbovanje in obnavljanje **planinskih postojank**,
- **opravljanje turistične dejavnosti** v okviru območja, za katerega je **izdano dovoljenje** po predpisih o urejanju prostora in graditvi objektov. (19. člen)
- **Športno ali rekreativno dejavnost** je v visokogorju dovoljeno opravljati tako, da ne vpliva škodljivo na živalske in rastlinske vrste, njihove habitate in visokogorske ekosisteme. (20. člen)
- Če je za izvedbo **športne ali rekreativne prireditve** potrebno postaviti oznake, mora prireditelj neposredno po zaključku prireditve vzpostaviti prejšnje stanje. Vlada lahko prepove ali omeji izvajanje teh dejavnosti, če pride do ogrožanja naravnega ravnovesja. (20. člen)
- Planinske kočje, zavetišča in bivaki morajo biti oskrbovani in vzdrževani skladno s predpisi ministra. (21. člen)

- *Obnavljanje in vzdrževanje planinskih ali drugih javnih poti je dovoljeno v skladu s predpisom ministra. Obstoječe planinske poti lahko obnavlja in vzdržuje pravna ali fizična oseba, ki si pridobi pooblastilo ministrstva. (22. člen)*
- *O planinskih poteh se vodi register poti v visokogorskem svetu. Register poti je javen, vodi pa ga pravna oseba, ki deluje v javnem interesu in jo določi minister. Vsebuje številko poti, opis poti, osebo, ki je pooblaščen za obnavljanje in vzdrževanje in druge podatke. Podrobnejšo vsebino registra poti predpiše minister. (23. člen)*
- *Na gozdnih cestah, kolovozih in drugih javnih ter zasebnih poteh, ki vodijo do visokogorskega sveta, morajo biti postavljene fizične ovire, ki preprečujejo vožnjo z vozili. Njihova uporaba je dovoljena le lastnikom in uporabnikom zaradi opravljanja nalog ali dejavnosti iz 18. člena tega zakona. Te določbe ne veljajo za lokalne ali državne ceste, ki so namenjene za javni promet. (24. in 25. člen)*
- *Na javnih cestah, ki vodijo na visokogorje ali po območju visokogorja, lahko ministrstvo v soglasju z ministrstvom, pristojnim za promet, trajno ali začasno omeji ali prepove vožnjo ali določi obveznost plačila cestnine. (25. člen)*

Ohranjanje krajine in krajinske pestrosti

29. člen vsebuje določbe, namenjene ohranjanju krajine in krajinske pestrosti:

- *Vsi posegi in ureditve prostora se načrtujejo in izvajajo tako, da se ohranjajo strukturne, kompozicijske, funkcijske in biotske značilnosti krajine. Ta namen se dosega tako, da se:*
 - *zagotavlja estetsko skladno vključevanje novih objektov v prosto naravo;*
 - *odstrani objekte, ki so trajno izločeni iz rabe ali se jim določi novo funkcijo, ki ustreza značilnostim krajine;*
 - *kmetijska dejavnost opravlja na način, ki omogoča ohranjanje drobnih krajinskih struktur kot so: žive meje, posamezna drevesa, suhozidi (!), značilne parcelacije in drugo.*
- *V prosti naravi je prepovedano:*
 - *nameščati plakate v reklamne namene;*
 - *puščati po opravljenih gradbenih delih neutrjene površine neozelenjene;*
 - *za ozelenjevanje površin uporabljati nesamonikle vrste;*
 - ***postavljati objekte v 50 m pasu ob morju, naravnih jezerih in v 30 m pasu ob rekah;***
 - *postavljati objekte na gorske vrhove, razen za geodetske izmere ter postavljati spominska obeležja v visokogorju in na vodnih zemljiščih;*
 - ***šotoriti ali parkirati avtomobilske prikolice zunaj za to določenih prostorov.***
- *Ne glede na te prepovedi lahko ministrstvo dovoli posamezne od zgoraj navedenih posegov zaradi znanstveno raziskovalnega dela, varstva naravnih vrednot ali iz drugih utemeljenih razlogov ali ko je to potrebno zaradi potreb tamkaj živečega prebivalstva, ob predhodni strokovni ugotovitvi, da so upoštevana načela trajnostnega razvoja. (29. člen)*

Varstvo naravnih vrednot

Številni člani predloga zakona se posvečajo različnim vidikom varstva naravnih vrednot:

- *Podlaga za varstvo naravnih vrednot, razen rastlinskih in živalskih vrst, je razvrstitev naravnih vrednot v naravno dediščino in naravne znamenitosti:*

- naravna dediščina so naravne vrednote, ki so odbrane iz narave po merilih vrednotenja;
- naravne znamenitosti so naravne vrednote, odbrane izmed naravne dediščine po merilih vrednotenja, primerjalno za celo državo.
- Merila vrednotenja so zlasti: izjemnost, tipičnost, kompleksna povezanost, ohranjenost, redkost in ekosistemska ter znanstveno raziskovalna pomembnost. (31. člen)
- Naravne vrednote se razvrstijo v naravno dediščino in naravne znamenitosti na podlagi predpisa, ki ga sprejme minister. S tem predpisom se določi načine razvrščanja naravnih vrednot, varstvene usmeritve za rabo in gospodarsko izkoriščanje naravnih vrednot in seznam naravne dediščine in naravnih znamenitosti. (32. člen)
- Na naravnih vrednotah je možna splošna in posebna raba.
- **Ogledovanje, obiskovanje in rekreacija** so dejavnosti, ki so **na naravnih vrednotah dovoljene vsem**, v skladu s tem zakonom in na njegovi podlagi izdanimi predpisi. Kljub temu se lahko zaradi zagotavljanja varstva naravnih vrednot s predpisom ministra določi omejitve in prepoved splošne rabe.
- Posebna raba je pravica rabe ali gospodarskega izkoriščanja naravnih vrednot. Dovoljena je na podlagi tega zakona in na njegovi podlagi izdanih predpisov ter drugih predpisov. Zaradi zagotavljanja varstva naravnih vrednot se lahko posebna raba s predpisom ministra omeji ali prepove. (38. člen)
- Če je naravna vrednota hkrati tudi naravni vir ali naravno javno dobro, lahko **določi minister tudi pogoje uporabe naravnega vira in pogoje splošne oziroma posebnih rab naravnega javnega dobra**. (39. člen)
- V primeru zavarovanih naravnih bogastev velja varstveni režim, določen za varstvo naravne vrednote oziroma tisti varstveni režim, ki je strožji. (39. člen)

Zavarovana območja

Varstvo nepremičnih naravnih vrednot

- Nepremične naravne vrednote so deli nežive narave, naravna območja ali deli naravnih območij, življenjski prostori ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, vplivna območja in vhodi podzemnih jam, nahajališča mineralov in fosilov, deli krajine in deli oblikovane narave. Za njihovo **varstvo** se z aktom iz 36. člena tega zakona **ustanavljajo zavarovana območja**.
 - Zavarovana območja so: naravni spomenik, naravni rezervat in upravljani naravni rezervat.
 - Širša zavarovana območja so: krajinski, regijski in narodni park. (41. člen)
- Pri ustanavljanju **zavarovanih območij širšega pomena** (v nadaljnjem besedilu: parki) se lahko upošteva poleg razlogov ohranjanja narave in varstva naravnih vrednot, tudi omogočanje razvoja lokalnega prebivalstva ter **zagotavljanje in omogočanje telesne in duhovne sprostitve in bogatitve človeka**. (41. člen)
- Zaradi mednarodno sprejetih obveznosti lahko Vlada podeli zavarovanim območjem ali njihovim delom status biosfernega območja. (41. člen)
- **Zavarovana območja ustanavljajo država in lokalne skupnosti**. Ustanovi jih lahko tudi več lokalnih skupnosti skupaj ali skupaj z državo. (42. člen)
- Če lokalna skupnost ustanovi park in zajame v območje zavarovanja naravni spomenik, naravni rezervat ali upravljani naravni rezervat, ki ga je že zavarovala država, ohrani to zavarovano območje svoj prvotni status in varstvene režime. Če se nahaja na območju, ki ga namerava zavarovati država zavarovano območje, ki ga je že zavarovala lokalna skupnost, država pri zavarovanju upošteva varstvene interese lokalne skupnosti. (42. člen)

- V parkih se lahko določijo varstvena območja ali pasovi, s katerimi se podrobneje uredi varstveni režim zavarovanega območja. (44. člen)
- Vplivno območje zavarovanega območja se določi glede na območje dejanskih ali možnih vplivov na naravne vrednote, zunaj zavarovanega območja. Varstveni režim na vplivnem območju določi omejitve in prepovedi za tiste vrste posegov in dejavnosti, ki so prostorsko oddaljeni od zavarovanih območij, zaradi funkcijske povezanosti narave pa nanje lahko bistveno vplivajo. (45. člen)
- Upravljanje z zavarovanim območjem je opravljanje nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena zavarovanja. V skladu z aktom o ustanovitvi lahko ustanovitelj sam upravlja z zavarovanim območjem, ustanovi v ta namen javni zavod ali podeli koncesijo. (46. člen)
- Skrbništvo je opravljanje posameznih nalog upravljanja z zavarovanim območjem, ki nima upravljalca ali nalog, ki so nujno potrebne za varstvo naravnih vrednot. (47. člen)
- **Upravljanje zavarovanih območij** poteka na podlagi **načrta upravljanja**, ki ga sprejme ustanovitelj. Predlog načrta upravljanja pripravi upravljalec na podlagi akta o zavarovanju. Načrt upravljanja se sprejema za obdobje petih let in ima naslednje nujne sestavne dele:
 - analiza stanja narave, posegov in dejavnosti, ekonomske in socialne strukture prebivalstva;
 - določitev načinov uresničevanja ciljev zavarovanja in nalog varstva;
 - določitev varstvenih usmeritev za trajnostni razvoj dejavnosti v parku;
 - določitev načinov financiranja za zagotavljanje namenov varstva v parku;
 - umestitev in konkretizacija varstvenih režimov v prostor;
 - prostorska umestitev varstvenih in razvojnih posegov ter vseh drugih, z namenom varstva usklajenih posegov v parku. (48. člen)

Zavarovana območja

- **Naravni spomeniki:** Z aktom o zavarovanju se kot naravni spomenik zavaruje naravna vrednota, ki je površinsko manjšega obsega, ima izjemno obliko, velikost, vsebino, lego ali je redek primer določene naravne vrednote. Namenjen je ohranitvi izstopajočih, redkih ali značilnih naravnih pojavov.

Na območju naravnega spomenika je med drugim prepovedano:

- posegati ali izvajati dejavnosti na način, ki lahko spremeni, poškoduje ali uniči naravno vrednoto,
- spreminjati razmere ali stanje tako, da se spremeni, poškoduje ali uniči naravna vrednota ali pa zmanjša njen estetski pomen.
- Z aktom o zavarovanju se na območju naravnega spomenika **lahko prepove ali omeji tudi:**
 - **športno rekreacijske dejavnosti;**
 - gradnja infrastrukturnih objektov namenjenih **turizmu in športu;**
 - **turistični obisk;**
 - gradnja jamske infrastrukture in osvetljevanje jam. (51. člen)
- **Naravni rezervati:** Z aktom o zavarovanju se kot naravni rezervat zavaruje naravna vrednota, ki predstavlja praviloma manjše območje naravno ohranjenih geotopov, značilno, biotsko raznolikih ali ogroženih habitatnih tipov ali habitatov ogroženih vrst, kjer potekajo naravni procesi brez človekovovega vpliva. Namenjen je ohranitvi procesov nežive narave, biotske ali ekosistemske raznolikosti, biogenetske skladnosti

ter ohranitvi rastlinskih ali živalskih vrst. Izjemoma je lahko namenjen znanstveno-raziskovalnemu in učno-vzgojnemu delu.

Na območju naravnega rezervata je prepovedano:

- izvajanje posegov in opravljanje dejavnosti,
- namerno uničevanje rastlin in živali,
- zadrževanje oseb, razen tistih, ki dokumentirajo iz znanstveno raziskovalnih namenov ali izvajajo nadzor. (52. člen)

- **Upravljeni naravni rezervati:** Z aktom o zavarovanju se kot upravljeni naravni rezervat zavaruje naravna vrednota, ki zajema območje geotopov, življenjskih prostorov ogroženih, redkih ali značilnih rastlinskih ali živalskih vrst ali območje z veliko biotsko raznovrstnostjo, ki se ga z uravnoteženim delovanjem človeka v naravi tudi vzdržuje. Namenjen je ohranitvi pojavnih oblik nežive narave, habitatov ogroženih rastlinskih ali živalskih vrst in biotske raznolikosti s sonaravnim poseganjem človeka, ki zagotavlja ustrezne življenjske razmere za rastline in živali.

Na območju upravljanega naravnega rezervata je prepovedano:

- opravljanje dejavnosti z intenzivno tehnologijo, zlasti s sredstvi, ki bi lahko povzročila temeljne spremembe biotske raznolikosti, strukture in funkcije ekosistemov,
- opravljanje dejavnosti v času, ko je lahko ogrožen obstoj rastlin ali živali.

Med dejavnostmi, ki se z aktom o zavarovanju **lahko** na območju upravljanega naravnega rezervata **prepovejo ali omejijo**, so tudi:

- izvajanje gradbenih del;
- **umetno zasneževanje;**
- **rekreacijske** dejavnosti;
- **turistični obisk.** (53. člen)

Parki

- Širša območja narave, kjer je velika abiotska, biotska in krajinska raznovrstnost ter velika gostota in raznolikost naravnih vrednot, ki so lahko tudi kompleksno in funkcionalno med seboj povezane, se z namenom ohranitve narave, varstva naravnih vrednot in dopustitve odvijanja naravnih procesov, zagotavljanja razvojnih možnosti lokalnega prebivalstva ter **možnosti za rekreacijo in sprostitve v naravi**, ustanovijo parki.
- V njih se lahko uresničujejo tudi interesi varstva naravnih virov, kulturne dediščine in drugi interesi varstva, če so v skladu z namenom iz prejšnjega odstavka.
- Na območjih parkov se lahko ustanovijo tudi zavarovana območja naravnega spomenika, naravnega rezervata in upravljanega naravnega rezervata. (54. člen)
- Z aktom o zavarovanju se glede na namebnost vrste parka in opredelitve varstvenih območij na območju parka **lahko prepove, omeji** ali drugače uredi:
 - odvijanje **prometa**;
 - **šotorjenje** in kurjenje zunaj določenih mest;
 - **prirejanje množičnih športnih, turističnih ali drugih javnih prireditev**;
 - **letenje** s padali in zmaji ter **izvajanje vodnih športov** zunaj za to določenih območij;
 - vožnjo z motornimi zračnimi plovili pod 3500 m.n.v.;
 - lov in izvajanje lovsko gojitvenih ukrepov;
 - ribolov in izvajanje ribogojnih ukrepov;
 - postavljanje obor in objektov za rejo živali prostoživečih vrst;

- **gradnja infrastrukturnih objektov** namenjenih bivanju, lovu, ribolovu, **turizmu in športu**, razen na za to določenih lokacijah;
 - **gradnja igrišč za golf**;
 - **gradnja sekundarnih bivališč**;
 - **gradnja novih objektov**;
 - **umetno zasneževanje**. (55. člen)
- **Narodni park**: Z aktom o zavarovanju se ustanovi narodni park, ki je veliko območje s številnimi naravnimi vrednotami ter z veliko biotsko raznovrstnostjo. V pretežnem delu narodnega parka je prisotna prvobitna narava z ohranjenimi ekosistemi in naravnimi procesi, v manjšem delu narodnega parka so lahko tudi območja večjega vpliva človeka, ki pa je z naravo skladno povezan. Namenjen je naravni ohranitvi narave in naravnih procesov ter nadzorovanemu izvajanju znanstvenih, izobraževalnih in **rekreacijskih** dejavnosti. (56. člen)
 - **Regijski park**: Z aktom o zavarovanju se ustanovi regijski park, ki je obsežno območje regijsko značilnih ekosistemov in krajine, z večjimi deli prvobitne narave in območji naravnih vrednot, ki se prepletajo z deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendarle pa z naravo uravnotežen. Namenjen je ohranitvi naravnih vrednot in zagotovitvi trajnostnega razvoja na obsežnejših območjih narave. (57. člen)
 - **Krajinski park**: Z aktom o zavarovanju se ustanovi krajinski park, ki je območje s poudarjenim kvalitetnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo in ima veliko ekološko, biotsko ali estetsko vrednost. Namenjen je ohranitvi biotske in estetske raznolikosti narave ter zagotovitvi razvojne prednosti območja na osnovi pozitivnih učinkov medsebojnega delovanja človeka in narave. (58. člen)

Varstvo jam

Problematiko varstva jam (režim varstva, razvrščanje jam, dejavnosti, rabo ...) obravnava predlog zakona v členih od 59. do 79. člena:

- **Splošni varstveni režim med drugim prepoveduje v jamah naslednje dejavnosti**:
 1. **zadrževati se v jami v nasprotju z nameni, dovoljenimi s tem zakonom**;
 2. **onesnaževati stene, strop ali tla jame, zrak v jami ali vode, ki tečejo skozi jamo**;
 3. **vrtati v stene, strop ali tla jame**;
 4. **minirati**;
 5. **povzročati hrup, ki presega 45 Leq (dBA)**;
 6. **povzročati vibracije**;
 7. **kuriti ali kaditi**;
 8. **uporabljati svetila z odprtim plamenom, razen acetilenskih in drugih plinskih svetil ter sveč**;
 9. **uporabljati vse vrste vozil in plovil z uporabo motorja**;
 10. **postavljati kakršnekoli stalne ali začasne objekte, razen za namene, dovoljene s tem zakonom v predpisanem obsegu**;
 11. **karkoli puščati v jami**;
 12. **filmsko ali video snemati v jami, razen individualnega snemanja za lastne potrebe s pomočjo svetil, ki ne presegajo 50 W**;
 13. **graditi jamsko infrastrukturo**;
 14. **uničevati, poškodovati ali odstranjevati jamski inventar**;
 15. **odnašati iz jame jamski inventar ali jamski živi svet, ga spravljati v promet ali izvažati**;
 16. **uničevati, poškodovati, nabirati ali odnašati rastline ali njihove dele**. (61. člen)

- Ne glede na prepovedi iz prejšnjega člena lahko koncesionar v jami gradi, vzdržuje ali uporablja jamsko infrastrukturo na način in pod pogoji, določenimi v koncesijskem aktu in v drugih predpisih po tem zakonu (62. člen).
- Minister razvrsti jame, ki imajo lastnosti naravne vrednote, med naravno dediščino in naravne znamenitosti. (63. člen)
- V jame, ki so opredeljene kot naravna dediščina, je vstop dovoljen vsakomur pod enakimi pogoji. V jame, uvrščene med naravne znamenitosti, je vstop dovoljen, če je nadzorovan, registriran in se izvede v dovoljenem obsegu, kadar je le ta predpisan. (64. člen)
- Jame, uvrščene med naravne znamenitosti, v katerih je naravno okolje tako ranljivo, da bi ga lahko poškodoval ali ogrozil vsak nenadzorovan vstop oseb v jamo so zaprte jame. V zaprte jame je vstop prepovedan, razen v primeru znanstvenoraziskovalnega dela na podlagi dovoljenja ministrstva, po predhodnem soglasju ministrstva, pristojnega za znanost, ki se izda fizični ali pravni osebi, ki se ukvarja z raziskovalno dejavnostjo. V dovoljenju se navedejo tudi dejavnosti in posegi v jamo, ki jih je dovoljeno izvesti. Znanstvenoraziskovalno delo v jami mora potekati pod strokovnim nadzorom. (64. člen)
- V zgoraj omenjene kategorije se lahko razvrstijo tudi deli jam oziroma deli iste jame. (64. člen)
- Raba jame je dovoljena za opravljanje **turistične**, kulturne, znanstvenoraziskovalne in zdravstvene dejavnosti ter za opravljanje dejavnosti javne službe oskrbe s pitno vodo. Izvajanje teh dejavnosti mora potekati ob spoštovanju predpisanih varstvenih režimov in tako, da se ne prizadenejo in uničijo naravne lastnosti jam. (71. člen)
- Za rabo jame iz prejšnjega člena, podeli vlada proti plačilu koncesijo pravni ali fizični osebi, ki izpolnjuje predpisane pogoje. Koncesija se podeli po predpisih o varstvu okolja, ki urejajo podelitev koncesije na naravnih dobrinah. O izboru koncesionarja odloči vlada po predhodnem mnenju lokalne skupnosti, na katere območju leži vhod v jamo skozi katerega se bo dejavnost izvajala. (72. člen)
- Vlada uredi s koncesijskim aktom tudi skrbništvo nad jamo, ki je predmet koncesije in določi, da je treba jamo za opravljanje dejavnosti urediti. (72. člen)

ORGANIZACIJA VARSTVA NARAVE

Predlog zakona opredeljuje organe in službe, katerih dejavnost je namenjena varstvu narave, ter načine njihovega delovanja:

- **Svet za varstvo narave:** Vlada ustanovi Svet za varstvo narave kot strokovno posvetovalno in koordinacijsko telo. Predsednika in eno tretjino članov sveta imenuje Vlada na predlog ministra, tretjino na predlog ministrov, pristojnih za naravne vire, kulturo, znanost, šolstvo in turizem, tretjino pa na predlog strokovnih in ljubiteljskih organizacij, organiziranih na področju varstva okolja in narave. (109. člen)
- **Javna služba za varstvo narave:** Javni zavod za varstvo narave (v nadaljnjem besedilu: javni zavod) opravlja republiško javno službo varstva narave in sicer:
 1. zbira podatke o stanju narave in naravnih vrednot;
 2. pripravlja naravovarstvene smernice;
 3. evidentira objekte in območja naravnih vrednot in pripravi strokovni predlog za razvrstitev naravnih vrednot v naravno dediščino in naravne znamenitosti;
 4. pripravlja strokovne predloge za ukrepe varstva naravnih vrednot;
 5. vodi osrednji register naravnih vrednot
 6. sodeluje v postopkih planiranja in načrtovanja na lokalnem in državnem nivoju s pogoji in soglasji;
 7. **sodeluje pri sektorskih načrtih** gospodarjenja z naravnimi viri **s soglasji**. (115. člen)

- *Upravljanje z zavarovanim območjem je javna služba varstva narave. (117. člen)*
- *S parkom upravlja javni zavod, za upravljanje z naravnim spomenikom, naravnim rezervatom in upravljanim naravnim rezervatom pa se lahko podeli koncesija ali upravlja z njimi ustanovitelj neposredno. Ta koncesija se podeli pravni ali fizični osebi, ki izpolnjuje predpisane pogoje za upravljanje z zavarovanim območjem. Za njeno podeljevanje se uporabljajo predpisi o podeljevanju koncesij na naravnih dobrinah po predpisih o varstvu okolja. (117. člen)*
- *Vlada ustanavlja javne zavode in podeljuje koncesije za upravljanje z zavarovanimi območji. (117. člen)*
- *Upravljanje z zavarovanimi območji, ki jih je ustanovila lokalna skupnost, je obvezna lokalna javna služba. Lokalna skupnost zagotovi njeno opravljanje na način kot ga določa 117. člen. (118. člen)*
- *Upravljelec zavarovanega območja opravlja v okviru javne službe varstva narave varstvene, nadzorne, vzdrževalne, informacijske, dokumentacijske in upravljske naloge. V ta namen:*
 - *pripravlja predlog načrta upravljanja;*
 - *sprejema letne programe in opravlja tam določene naloge;*
 - *stalno spremlja in analizira stanje naravnih vrednot v zavarovanem območju;*
 - *upravlja z nepremičninami, ki so v lasti države v zavarovanem območju;*
 - *sodeluje z ministrstvom pri postopkih planiranja v zavarovanem območju;*
 - *daje pogoje in izdaja soglasja v postopkih izdaje dovoljenj za posege v zavarovanih območjih;*
 - *izvaja varstvene ukrepe v zavarovanem območju;*
 - *izvaja ukrepe pogodbenega varstva;*
 - *usklajuje raziskovalne naloge v zvezi z zavarovanim območjem;*
 - *skrbi za vzdrževanje, obnavljanje in zavarovanje naravnih vrednot v zavarovanem območju;*
 - *skrbi za strokovno predstavitev zavarovanega območja in organizira izobraževanje;*
 - *sodeluje z lastniki zemljišč v zavarovanem območju, jim strokovno pomaga in svetuje;*
 - *pripravlja in vzdržuje poti in označbe ter drugo infrastrukturo, ki služi obisku zavarovanega območja;*
 - *opravlja nadzorno in vodniško službo v zavarovanem območju;*
 - *zagotavlja informacijsko službo;*
 - *sodeluje z lokalnimi skupnostmi pri doseganju zastavljenih ciljev zavarovanega območja. (119. člen)*

FINANCIRANJE VARSTVA NARAVE

Financiranje varstva narave ureja Predlog zakona o varstvu narave v členih od 161. do 169. člena, za področje rekreacije in turizma pa so pomembni predvsem naslednji:

- *Porabnik naravne vrednote, katere lastnik je država ali lokalna skupnost, plača za njeno izkoriščanje in rabo povračilo. Osnova za plačilo povračila so vrsta, količina in obseg izkoriščanja in rabe naravne vrednote. Višino povračila, način izračunavanja, odmere ter plačevanja in merila za znižanje in oprostitev predpiše Vlada, za naravne vrednote lokalnega pomena pa določi povračila lokalna skupnost. (162. člen)*
- *Povračilo se lahko rabi samo za namene varstva narave, določene v načrtih varstva narave. (162. člen)*
- *Država zagotavlja sredstva za ukrepe varstva narave in naravnih vrednot, opravljanje javne službe varstva narave, za odškodnine in nadomestila po tem*

zakonu. Če gre za naloge varstva narave lokalnega pomena, zagotavlja ta sredstva lokalna skupnost. (163. člen)

Komentar z vidika rekreacije in turizma

Razmerje med planiranjem, ki ga ureja zakon o urejanju prostora, in ki naj ima **integralno** funkcijo ter planiranjem oziroma programiranjem **varstva narave**, ki je **sektorsko** (področno) planiranje, ni povsem dorečeno.

Prostorski plani, t.j. državni prostorski plani in posebni prostorski plani na eni strani ter programi zavarovanja naravnih vrednot in ustanavljanja zavarovanih območij na drugi strani morajo biti **medsebojno usklajeni**. Če je državni prostorski plan instrument za koordiniranje interesov posameznih prostorsko relevantnih funkcij oziroma dejavnosti, bi morali biti njegovi cilji, merila in pogoji upoštevani pri oblikovanju programov ustanavljanja naravnih parkov. Ta odnos v predlogu zakona o varstvu narave ni decidirano artikuliran.

Z usmeritvami in ukrepi za visokogorski svet, ki jih vsebuje osnutek zakona o varstvu narave, so na primer določena merila in pogoji za urejanje območij Julijskih Alp, Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank nad n.v. 1400 m. Ker gre za območje, ki ima tudi velik rekreacijski pomen, se zastavlja več dilem, tako o možnosti izvajanja posameznih rekreacijskih aktivnosti (alpinizem, plezanje, turno smučanje) kot gradnji rekreacijskih objektov.

Priprava in sprejemanje sektorskih ciljev, ki se nanašajo na večfunkcionalne pokrajine, mora zato temeljiti na integralnem pristopu. V nasprotnem primeru, to je ob zgolj sektorsko zasnovanem planiranju, se lahko prav **rekreacija** (in turizem) znajdeti v **izrazito podrejenem položaju** brez možnosti izražanja svojih interesov. Ta bojazen se poraja v zvezi s 16. členom osnutka ZVN, ki določa, da se lahko nad 1400 m izjemoma dovoli poseg za opravljanje turistične dejavnosti, vendar le zaradi **zaokrožitve** ali **obnove** obstoječega posega. S to določbo je iniciativa nosilcev turističnega in rekreacijskega razvoja lahko močno omejena, čeprav je skladna s sektorskim ciljem o kvalitetnejšem razvoju (npr. izgradnja naprav za dodatno zasneževanje, dodatne zmogljivosti). To pomeni, da bi morale biti jasneje formulirane možnosti, da v območjih obstoječega posega vendarle lahko prihaja do uvajanja inovacij, ki jih terja kvalitativni vidik turističnega razvoja.

V okviru organizacije varstva narave so v predlogu zakona o varstvu narave opredeljene tudi **dolžnosti upravljalca** zavarovanega območja. Tista zavarovana območja, ki imajo visoko rekreacijsko vrednost, so pogosto izpostavljena množičnemu turističnemu obisku, kar terja temu ustrezno infrastrukturo. Številna območja, ki so že zavarovana ali pa za zavarovanje predvidena, so obremenjena predvsem zaradi nezadostnih parkirišč ali neurejenega zbiranja in odstranjevanja odpadkov. Zaradi teh problemov, ki so posledica enostranske usmerjenosti v restriktivne varstvene ukrepe, ob **nezadostnih aktivnih**, t.j. **urejevalnih posegih**, je proglašanje naravnih parkov med javnostjo pogosto "na slabem glasu". S tem v zvezi bi kazalo dopolniti dolžnosti upravljalcev z nalogami na področju odstranjevanja odpadkov.

Ker torej terjajo večjo pozornost aktivni ukrepi, je smiselno razjasniti **integracijo s prostorskimi plani**.

Rekreacija v sklopu varstva narave

V naravnih parkih imajo običajno velik rekreacijski pomen ekološko razmeroma manj problematične rekreacijske oblike kot na primer pohodništvo, sprehajanje, pasivno uživanje narave, deloma tudi plavanje - torej aktivnosti brez tehničnih pripomočkov. Obstaja pa tudi druga skupina, ki se večinoma poslužuje tehničnih pripomočkov, kot npr. različne vrste nemotoriziranih vodnih športov, hoja in tek na smučeh, kolesarjenje, športni ribolov in plezanje.

Z vidika zakonodaje se zastavlja vprašanje, katere aktivnosti omejiti zaradi ekološke nevarnosti - poznani so problemi pri surfanju ali pri hoji in teku na smučeh, torej ravno pri naravo posebej navezanih aktivnostih.

Motorizirane športne zvrsti je lažje prepovedati, saj niso navezane na naravo. Posamezniki, ki se ukvarjajo s temi športi, sicer pogosto iščejo pokrajino, ki ponuja privlačne razmere za izvajanje motošporta, npr. pri motocrossu, vendar je pri tem navsezadnje bistven šport sam in ne pokrajina. Posameznik, ki se ukvarja s tem športom, običajno ne občuti obogatitve zaradi doživljanja pokrajine.

Obogatitev zaradi doživetja pokrajine bi morala biti bistven kriterij pri vprašanju, če gre za rekreacijo, ki bi jo zakon moral dopuščati. Za rekreacijskimi potrebami, za katere ta kriterij velja, večinoma ne stoji noben posebej močan lobby (npr. proizvajalcev). Potrebe po doživljanju pokrajine bi zaradi tega morali vrednotiti kot skupni interes in ga dopustiti v delu naravnih parkov.

Izhodišča za reševanje konfliktov med varstvom narave in rekreacijo

Bistvena so naslednja sredstva reševanja konfliktov:

- Funkcijsko prostorska ločitev varstva narave in rekreacije po prednostnih funkcijah, opredeljenih v planih za prostorsko obsežne pa tudi za manjše površine, npr. na morskimi ali jezerskimi obrežjih. Pri tem morajo biti prvenstveno varstvu narave namenjena območja določena tudi kot "tabu območja", vsekakor pa vsaj kot cone z močno omejenimi možnostmi uporabe. Omejitve rabe se lahko nanašajo na možnosti izgradnje turistične infrastrukture, pa tudi same aktivnosti (npr. dopustnost dostopa znotraj določenih območij).
- Kjer je zaradi interesov varstva narave obiskovalcem prepovedana določena raba, bi morali (kjer je to mogoče) ustvariti primerne alternative: privlačno speljane poti, ki se lahko ognejo ekološko občutljivim delom pokrajine.
- Pri vseh ukrepih informiranja in usmerjanja obiskovalcev bi moral biti razviden pozitiven odnos do izvajalcev rekreacije in njihovih potreb. Način informiranja, ki vsebuje samo prepovedi, posamezniku vzbuja občutek njegove nezaželenosti. Uspeh ukrepa je v takem primeru lahko vprašljiv.
- V območjih močnega pritiska obiska je za informiranje in tudi izvajanje kontrole potrebno lokalno osebje (npr. poklicni čuvaji narave). Vemo, da so npr. Velika Britanija, ZDA in Nizozemska v tem pogledu daleč spredaj in da je pri nas prav na tem področju treba storiti še veliko.

Splošna omejitev dostopnosti pokrajine, za kar si različne interesne skupine pogosto prizadevajo, ne bi bila primerno sredstvo reševanja konfliktov. V prostorsko omejenih območjih je to vsekakor potrebno, ne pa v celotni pokrajini. Tovrstna omejitev bi lahko vodila k splošni vznejevoljenosti, in ravno v zaščitenih območjih, kjer so obiskovalci potrebni kot osebe, ki se zavedajo odgovornosti, bi bilo tako vzdušje lahko problematično.

Številni ljudje potrebujejo doživetje narave in pokrajine. Zadostiti tej potrebi je družbena dolžnost. Ravno tako seveda ne bi smeli prezreti, da lahko iz doživetja

Gozdovi

Vir: Zakon o gozdovih s komentarjem (komentar Franc Perko); Ljubljana: Gozdarska založba / Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo, 1994.

1. Načela, izhodišča, cilji

Zakon ureja varstvo, gojenje, izkoriščanje in rabo gozdov ter razpolaganje z gozdovi kot naravnim bogastvom s ciljem, da se zagotovijo sonaravno ter **večnamensko** gospodarjenje v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter **uresničevanje njihovih funkcij**. (1. člen)

Zakon opredeljuje tudi nekatere osnovne pojma s tega področja:

- **Funkcije gozdov so ekološke:** varovanje gozdnih zemljišč in sestojev, hidrološka, biotopska ter klimatska funkcija; **socialne:** zaščitna funkcija - varovanje objektov, **rekreacijska, turistična, poučna, raziskovalna, higiensko - zdravstvena funkcija, funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja, obrambna ter estetska funkcija;** **proizvodne:** lesnoproizvodna funkcija, pridobivanje drugih gozdnih dobrin ter lovnogospodarska funkcija. (3. člen)
- **Gospodarjenje z gozdovi obsega** opravljanje varstvenih in gojitvenih ter vseh drugih del, ki so potrebna za zagotavljanje ekoloških in socialnih funkcij gozdov, gradnjo in vzdrževanje gozdne infrastrukture, izkoriščanje in rabo gozdov ter razpolaganje z gozdovi. (3. člen)
- **Raba gozdov je skupni izraz za izkoriščanje funkcij gozdov, ki je po tem zakonu dovoljeno tudi nelastnikom gozdov (nabiranje gob, plodov gozdnega drevja in drugih rastlin, ki rastejo v gozdovih, nabiranje zelnatih rastlin in njihovih delov, čebelarjenje, gibanje po gozdovih, rekreacija v gozdu ipd.).** (3. člen)

2. Planiranje, programiranje

- **Podlaga za gospodarjenje z gozdovi so program razvoja gozdov Slovenije in načrti za gospodarjenje z gozdovi. S programom razvoja gozdov Slovenije in z načrti za gospodarjenje z gozdovi se zagotavlja takšno gospodarjenje, ki ohranja vse funkcije gozdov in temelji na uspešnem naravnem obnavljanju sestojev.** (6. člen)

Program razvoja gozdov Slovenije

- **S programom razvoja gozdov Slovenije se določijo nacionalna politika sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, usmeritve za ohranitev in razvoj gozdov ter pogoji za njihovo izkoriščanje oziroma večnamensko rabo. Njegov sestavni del je program ohranitve in gospodarjenja z živalskim svetom v gozdnem prostoru, kjer se določijo splošne usmeritve za gospodarjenje s prosto živečimi živalmi ter za ohranitev in izboljšanje njihovih življenjskih razmer.** (7. člen)
- **Strokovne podlage za program razvoja gozdov Slovenije izdelata Zavod za gozdove Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Zavod), predlog programa razvoja gozdov Slovenije izdelata ministrstvo, pristojno za gozdarstvo, sprejme pa ga Državni zbor na predlog Vlade Republike Slovenije.** (7. člen)

Načrti za gospodarjenje z gozdovi

- Načrti za gospodarjenje z gozdovi so gozdnogospodarski načrti območij, lovskogojitveni načrti območij, gozdnogospodarski načrti gospodarskih enot ter gozdnogojitveni načrti. Z njimi se določijo pogoji za **usklajeno rabo gozdov in poseganje v gozdove ter gozdni prostor**, potreben obseg gojenja in varstva gozdov, najvišja možna stopnja njihovega izkoriščanja ter pogoji za gospodarjenje z živalskim svetom. (8. člen)
- V gozdnogospodarskih načrtih se upoštevajo tudi usmeritve za gospodarjenje z naravno in kulturo dediščino v gozdnem prostoru, vodnogospodarski pogoji in usmeritve za **zagotavljanje drugih funkcij gozdov**, ki jih pripravijo pristojni organi in organizacije. (9. člen)
- Gozdnogospodarski načrt območja: V splošnem delu gozdnogospodarskega načrta območja se ob upoštevanju usmeritev iz programa razvoja gozdov Slovenije, ugotovljenega stanja gozdov, analize preteklega gospodarjenja, zakonitosti razvoja gozdov ter pridobljenih spoznanj pri spremljanju razvoja gozdov v območju določijo:
 - **funkcije gozdov** in njihovo ovrednotenje;
 - cilji gospodarjenja z gozdom in gozdnim prostorom;
 - usmeritve in ukrepi za doseganje ciljev;
 - na podlagi bioloških kazalnikov usmeritve za ohranjanje oziroma vzpostavitve naravne avtohtone sestave gozdnih življenjskih združb ter razmerje med divjadjo in njenim okoljem, kar je podlaga za izdelavo lovskogojitvenih načrtov območij.

V prostorskem delu gozdnogospodarskega načrta območja se prevzamejo območja, ki so razglašena za varovalni gozd oziroma za **gozd s posebnim namenom** z zakonom, in določijo tudi območja gozdov s posebnim namenom, kjer je izjemna poudarjenost **funkcij gozdov v širšem interesu**. (10. člen)

- Gozdnogospodarski načrt gospodarske enote: V splošnem delu gozdnogospodarskega načrta gospodarske enote se ob upoštevanju usmeritev iz splošnega dela gozdnogospodarskega načrta območja, ugotovljenega stanja gozdov, analize preteklega gospodarjenja, zakonitosti razvoja gozdov ter pridobljenih spoznanj pri spremljanju razvoja gozdov v gospodarski enoti poleg ostalega določijo tudi funkcije gozdov in njihovo ovrednotenje.

V prostorskem delu gozdnogospodarskega načrta gospodarske enote se:

- prevzamejo območja, ki so razglašena za varovalni gozd oziroma za gozd s posebnim namenom z zakonom, in območja iz prve alineje drugega odstavka 10. člena tega zakona;
 - prevzamejo ureditvena območja **gozdov iz prostorskih planskih aktov** in določijo prostorsko razpršeni gozdovi, ki spadajo v druga ureditvena območja, za katere veljajo določbe gozdnogospodarskega načrta gospodarske enote, razen njegovega prostorskega dela;
 - določijo območja gozdov s posebnim namenom, kjer je izjemna poudarjenost **funkcij gozdov v interesu lokalne skupnosti**;
 - izdelata pregled in zasnova gozdne infrastrukture in drugih načrtovanih posegov v gozdni prostor ter določijo večfunkcionalna območja. (11. člen)
- Minister, pristojen za gozdarstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za okolje in prostor, in ministrom, pristojnim za varstvo naravne oziroma kulturne dediščine, predpiše vsebino načrtov za gospodarjenje z gozdovi, roke in podrobnejši postopek sprejemanja splošnih delov gozdnogospodarskih načrtov ter način spremljanja njihovega izvajanja. (16. člen)

3. Lastninske in druge pravice, omejitve pravic

- *Lastninska pravica na gozdovih se izvršuje tako, da je zagotovljena njihova ekološka, socialna in proizvodna funkcija. Lastnik gozda zato mora:*
 - *gospodariti z gozdovi v skladu s predpisi, z načrti za gospodarjenje in upravnimi akti, izdanimi po tem zakonu;*
 - **dovoliti v svojem gozdu prost dostop in gibanje drugim osebam;**
 - **dovoliti v svojem gozdu čebelarjenje ter lov in rekreativno nabiranje plodov, zelnatih rastlin, gob in prosto živečih živali v skladu s predpisi. (5.člen)**
- *Če se z razglasitvijo gozda za varovalni gozd ali za **gozd s posebnim namenom** omeji uživanje lastnine oziroma uveljavljanje lastninske pravice na gozdu, ima lastnik pravico zahtevati ustrezne davčne olajšave ali pravico do odškodnine po predpisih o razlastitvi oziroma lahko zahteva, da mu Republika Slovenija ali lokalna skupnost, ki je gozd razglasila za varovalni gozd ali gozd s posebnim namenom, ta gozd odkupi. Če lastnik to zahteva, je razglasitelj dolžan odkupiti ta gozd. (46. člen)*
- *Dela, potrebna zaradi zagotovitve posamezne izjemno poudarjene **socialne funkcije** v gozdu, ki ni razglašen za gozd s posebnim namenom, se določijo s pogodbo med lastnikom takega gozda in državo oziroma lokalno skupnostjo. V pogodbi se določi lastniku gozda tudi višina odškodnine za zmanjšano lesnoproizvodno funkcijo in višina povračila za izvedbo v pogodbi določenih del. (46. člen)*

4. Usmeritve, ukrepi

Gradnja in vzdrževanje gozdne infrastrukture

- *Pri načrtovanju gozdnih cest je treba poleg pomena gozdne ceste za gospodarjenje z gozdovi in prilagajanja naravnemu okolju upoštevati tudi obstoj in razvoj višinskih kmetij ter **turistične in rekreativne potrebe.***
- *Gozdne prometnice se morajo graditi, vzdrževati in uporabljati tako, da se ne:*
 - *prizadene naravna ali kulturna dediščina;*
 - *povzročajo drugi negativni vplivi na okolje;*
 - *ogrozijo druge funkcije oziroma večnamenska raba gozdov. (37. člen)*
- *Gozdne ceste, ki omogočajo tudi dostop do kmetij, zaselkov oziroma vasi, **turističnih objektov, izletniških in drugih podobnih objektov** in so pretežno javnega značaja, prevzemajo pripadajoče lokalne skupnosti. (38. člen)*
- *Lokalne skupnosti prevzamejo v dveh letih po uveljavitvi tega zakona v upravljanje gozdne ceste, ki omogočajo predvsem dostop do kmetij, zaselkov oziroma vasi, turističnih objektov, izletniških in drugih podobnih krajev. Do prevzema gozdnih cest iz tega člena se zanje uporabljajo določbe 37. do 42., 48. in 49. člena tega zakona. (96. člen)*
- *Gozdne ceste praviloma lahko uporabljajo tudi drugi uporabniki, morajo pa biti označene, da so gozdne ceste in da jih drugi uporabniki uporabljajo na lastno odgovornost. Uporabniki jih morajo uporabljati v skladu z režimom uporabe, ki ga določi Zavod v sodelovanju z lastniki gozdov. (39. člen)*
- *Za gozdne ceste v varovalnih gozdovih in v **gozdovih s posebnim namenom**, v požarno ogroženih gozdovih in v gozdovih, ki so v prostorskih delih*

gozdnogospodarskih načrtov določeni kot območja pomembna za ohranitev prosto živečih živali, oziroma v drugih podobnih primerih, Zavod določi poseben režim prometa. (39. člen)

- Vožnja v gozdu zunaj gozdnih cest je dovoljena le za gospodarjenje z gozdovi ali za reševanje ljudi oziroma premoženja. (40. člen).

Varovalni gozdovi in gozdovi s posebnim namenom

- Za gozdove s posebnim namenom se razglasijo gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulture dediščine, lahko pa tudi gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena zaščitna, **rekreacijska, turistična, poučna, obrambna ali estetska funkcija**. Gozdovi s posebnim namenom so tudi gozdovi na območjih, ki so razglašena za **naravne znamenitosti** po predpisih o varstvu naravne dediščine, ter gozdna zemljišča, na katerih so skladišča ali vadbeni objekti, namenjeni obrambnim potrebam. S slednjimi upravlja Ministrstvo za obrambo v skladu s tem zakonom. (44. člen)
- Varovalni gozdovi in gozdovi s posebnim namenom z izjemno poudarjeno raziskovalno funkcijo, higiensko-zdravstveno funkcijo ali funkcijo varovanja naravne in kulture dediščine so zavarovano naravno bogastvo in se razglasijo z zakonom. (45. člen)
- **Gozdovi s posebnim namenom s poudarjeno zaščitno, rekreacijsko, turistično, poučno, obrambno ali estetsko funkcijo se razglasijo s prostorskim delom gozdno-gospodarskega načrta gospodarske enote**, če je izjemna poudarjenost funkcij gozdov v interesu lokalne skupnosti, oziroma s **prostorskim delom gozdnogospodarskega načrta območja**, če je izjemna poudarjenost funkcij gozdov v širšem interesu. (45. člen)
- S predpisom, s katerim se gozd razglasi za varovalni gozd ali za **gozd s posebnim namenom**, se določijo **režim gospodarjenja** s takim gozdom, izvajalec tega režima in zavezanec za zagotovitev sredstev za stroške, ki nastajajo zaradi posebnega režima gospodarjenja ali posebnega režima ureditve in opreme gozda. s posebnim namenom. (46. člen)

Financiranje

- V proračunu Republike Slovenije se zagotavljajo tudi sredstva za izplačila **odškodnin in povračil** v skladu s 46. členom tega zakona in za nakup gozdov, ki jih Republika Slovenija razglasi za varovalne gozdove oziroma za **gozdove s posebnim namenom**. (48. člen)

Javna gozdarska služba

- Za zagotavljanje gospodarjenja z gozdovi, ki bi bilo v skladu z načeli varstva okolja ter bi zagotavljalo uresničevanje vseh njihovih funkcij, ustanavlja zakon javno gozdarsko službo. Med njene dejavnosti sodijo tudi:
 - spremljanje stanja in razvoja gozdov;
 - varstvo gozdov;
 - usmerjanje gospodarjenja z gozdovi, gozdnim prostorom, posamičnim gozdnim drevjem ter skupinami gozdnega drevja zunaj naselij;
 - usmerjanje gradnje in vzdrževanja gozdnih cest. (50. člen)

Zavod za gozdove Slovenije

- 54. člen zakona določa ustanovitev Zavoda za gozdove Slovenije. Zavod opravlja javno gozdarsko službo v vseh gozdovih, in sicer:
 - izdelava strokovne podlage za program razvoja gozdov Slovenije;
 - sodeluje pri prostorskem načrtovanju;
 - pripravlja strokovne podlage za odpiranje gozdov z gozdnimi prometnicami. (56. člen)

Komentar z vidika rekreacije in turizma

Zakon o gozdovih med funkcijami gozda navaja tudi rekreacijsko. Prav tako določa, da se s prostorskim delom gozdnogospodarskega območnega načrta lahko razglase tudi območja z rekreacijsko in turistično funkcijo, v kolikor je izjemna poudarjenost teh funkcij v širšem interesu.

Rekreacijska funkcija se pogosto uveljavi šele z **izgradnjo** posameznih oblik **rekreacijske infrastrukture** (npr. planinska pot, prostor za piknik, parkirišče, steza za hojo in tek na smučeh, proga za alpsko smučanje, učna pot), katerih pobudniki in kasnejši upravljalci niso javne gozdarske službe temveč zelo heterogene javne ali zasebne tako gospodarske kot negospodarske organizacije (npr. društva).

Zaradi navedenega se zastavlja vprašanje: na kakšen način naj se nosilec rekreacijske rabe gozda oziroma njegovega opremljanja z rekreacijsko infrastrukturo vključi v postopek planiranja, s katerim bo določeno gozdno območje proglašeno kot gozd s posebnim namenom in **bodo skladno s tem v njem možni posegi v korist rekreacije**.

Vodno gospodarstvo

Vir: Zakon o vodah (osnutek; 15.1.1998)

1. Načela, izhodišča, cilji

- Vode so pod posebnim varstvom države in na njih ni mogoče pridobiti lastninske pravice. Dovoljeno jih je rabiti ali izkoriščati le na način, ki ga določa ta ali drugi zakoni in na njihovi podlagi izdani predpisi. (6. člen)
- Vode se delijo na podzemne in površinske vode, slednje pa na celinske vode in vode morja. (9. člen)

Celinske vode

- Vodno zemljišče celinskih voda (v nadaljnjem besedilu: vodno zemljišče) je zemljišče, na katerem je voda trajno ali občasno prisotna in se zato oblikujejo posebne hidrološke, geomorfološke in biološke razmere, ki sestavljajo vodni in obvodni habitat, in sega do meje brega. Za vodno zemljišče se štejejo tudi opuščene struge in prodišča, ki jih voda od časa do časa še poplavlja. Za določitev parcele vodnega zemljišča se uporabljajo predpisi s področja geodetske službe. Meja brega sega do črte normalno visoke letne vode, prve večje geomorfološke spremembe, meje obrežne vegetacije ali do meje vodnega habitata. Podrobnejši način določanja meje brega predpiše Vlada. (11. člen)
- Vodno zemljišče, ki je s prostorskim planom namenjeno za graditev objektov, postane stavbno zemljišče skladno z zakonom. (11. člen)
- Vodna zemljišča celinskih voda so naravno vodno javno dobro (v nadaljnjem besedilu: javno dobro). Za vodno dobro se pri naravnih jezerih, razen presihajočih, in pri vodnih zbiralnikih, ki so nastali z zajezitvijo tekočih voda 1. reda¹, šteje tudi zemljišče v tlorisni širini 10 m nad mejo brega. (13. člen)
- Vodno in grajeno vodno dobro sta pod posebnim varstvom Republike Slovenije. Na način in ob pogojih, ki jih določa ta ali drugi zakoni in na njihovi podlagi izdani pravni akti, ju lahko uporablja vsakdo (v nadaljnjem besedilu: splošna raba). (18. člen)
- Vodno dobro se lahko uporablja le tako, da ni ogrožena njegova substanca, izključena njegova naravna vloga ali splošna raba. Posebna raba ali izkoriščanje vodnega in grajenega vodnega dobra je mogoče samo ob izpolnitvi navedenih pogojev in če ne vpliva bistveno na splošno rabo vodnega dobra ter na način in ob pogojih, ki jih določa ta ali drugi zakoni in na njihovi podlagi izdani pravni akti. Ne glede na določbo prejšnjega odstavka lahko minister, pristojen za vode (v nadaljnjem besedilu: minister) s predpisom določi območja, kjer je splošna raba vodnega in grajenega vodnega dobra omejena ali prepovedana zaradi varovanja življenja ali zdravja ljudi ali zaradi varstva njegove naravne vloge ali funkcije in predpiše način dovoljene splošne rabe. (18. člen)

¹ 12. člen: Celinske vode 1. reda so reke znatnejših pretokov, mejne reke in naravna jezera in sicer: reke Drava, Mura, Sava, Sava Bohinjka in Sava Dolinka, Sora, Soča, Idrijca, Ljubljaničica, Unica, Savinja, Krka, Kolpa, mejni odseki reke Sotle ter Bohinjsko jezero, Blejsko jezero, Krnsko jezero, Veliko jezero in ostala jezera iz skupine sedmerih triglavskih jezer in Jezero na Planini pri Jezeru.

Morje

- *Vodno zemljišče morja (v nadaljnjem besedilu: vodno zemljišče) je dno notranjih morskih voda in teritorialnega morja z morskim obrežjem do meje med obrežjem in obalo (v nadaljnjem besedilu: obalna črta). Vodno zemljišče je tudi struga ali dno rečnih ustij do meje med celinsko vodo in morjem v profilu struge vodotoka, do koder je v obdobju nizkega vodostaja morja in nizkih pretokov vodotoka zaradi prisotnosti morja opazna znatna porast slanosti. (32. člen)*
- *Obalna črta se določi na podlagi aritmetičnega povprečja najvišjih vodostajev morja na istem mestu. Podrobnejši način določanja obalne črte in meje iz prejšnjih odstavkov predpiše vlada. (32. člen)*
- *Vodno zemljišče in del zemljišča nad obalno črto v tlorisni širini 10 m je naravno morsko javno dobro (v nadaljnjem besedilu: morsko dobro). Vodno zemljišče je v lasti države. (33. člen)*
- *Grajeni objekti na vodnem ali z njimi povezanem zemljišču (grajena morska obala, valolom in podobno), ki je namenjen splošni rabi, je grajeno morsko javno dobro (v nadaljnjem besedilu: grajeno morsko dobro). Za grajeno morsko javno dobro se šteje tudi depresijsko zemljišče in zemljišče, ki je nastalo kot nasip ali zasip na vodnem zemljišču. (35. člen)*

Prehodne določbe

- *Obstoječa vodna zemljišča celinskih voda iz odstavka 11. člena in zemljišča iz drugega odstavka 13. člena tega zakona ter obstoječa vodna zemljišča morja iz prvega odstavka 32. člena in del zemljišč nad obalno črto iz 33. člena tega zakona pridobijo status naravnega vodnega ali morskega javnega dobra z dnem uveljavitve tega zakona. (189. člen)*
- *Obstoječa vodna zemljišča iz drugega odstavka 16. člena, obstoječi objekti in naprave iz tretjega odstavka 16. člena, obstoječi objekti v vodnem prostoru morja iz prvega in drugega odstavka 35. člena in vodni objekti ali naprave iz prvega odstavka 50. člena tega zakona, pridobijo status grajenega javnega dobra na podlagi sklepa Vlade z odločbo, ki jo izda ministrstvo. (190. člen)*

2. Planiranje, programiranje

PROGRAMIRANJE IN NAČRTOVANJE NA PODROČJU UPRAVLJANJA Z VODAMI

Podlaga za upravljanje z vodami so program upravljanja z vodami, državni načrt upravljanja z vodami in načrti upravljanja z vodami po posameznih povodjih. (56. člen)

- **Program upravljanja:** *Program upravljanja z vodami sprejme državni zbor na predlog vlade. (58. člen)*
- **Načrti upravljanja z vodami:** *Za izvedbo programa upravljanja z vodami se izdelajo načrt upravljanja vodnih območij in načrti upravljanja povodij. (59. člen)*
- **Načrt upravljanja vodnih območij** *se izdelava kot skupni načrt upravljanja z vodami na območju države in po posameznih vodnih območjih. (60. člen)*
- *Opisni del načrta vsebuje opis in ovrednotenje stanja vodnega režima in razdelavo ciljev iz državnega programa. Opis stanja vodnega režima vsebuje tudi:*

- opis obstoječe rabe voda in prostora ter dejavnosti na vodnih območjih,
- razvojne možnosti in ranljivost voda na vodnih območjih. (61. člen)
- Izvedbeni del načrta med drugim vsebuje ukrepe, potrebne za izvedbo ciljev, med njimi tudi določitev pogojev za rabo ali izkoriščanje mineralnih, termalnih in termomineralnih voda. (62. člen)
- Načrti upravljanja povodij se izdelajo za posamezna povodja ali njihov del v okviru posameznega vodnega območja. (64. člen)

3. Lastninske in druge pravice, omejitve pravic

- Vodna zemljišča celinskih voda 1. reda so v lasti države. (14. člen)
- Vodno in grajeno vodno dobro v lasti države nista v pravnem prometu. (19. člen)
- Če namerava pravna ali fizična oseba, ki ima v lasti zemljišče, opredeljeno kot naravno vodno javno dobro (gl. 13. člen), to zemljišče prodati, ima država predkupno pravico kot prvi predkupni upravičenec. (23. člen)
- Vodna zemljišča, ki so na dan uveljavitve tega zakona vpisana v zemljiško knjigo kot javno dobro, državna ali družbena last ali kot last občin, preidejo z dnem uveljavitve tega zakona v last Republike Slovenije. (191. člen)
- Za vodna zemljišča iz prejšnjega odstavka v lasti Republike Slovenije se štejejo, če se ne dokaže drugačno pravno stanje, tudi tista vodna zemljišča iz prejšnjega odstavka, ki na dan uveljavitve tega zakona niso bila vpisana v zemljiško knjigo oziroma, ki so bila vpisana v zemljiško knjigo pa ni nihče naveden kot njihov lastnik. (191. člen)
- Lastnik ali drug upravičenec vodnega in z njim povezanega zemljišča **mora dopustiti vsakomur neškodljiv prehod čez svoje zemljišče do vodnega ali morskega dobra**, če ta v primerni oddaljenosti ni mogoč po javnih ali zasebnih cestah ali poteh. Lastnik zemljišč zaradi teh omejitev nima pravice do odškodnine, razen za dejansko škodo. (41. člen)
- Če drugače ni mogoče zagotoviti splošne rabe voda, lahko ministrstvo zahteva omejitev lastninske pravice z ustanovitvijo stvarne služnosti prehoda preko zemljišča iz 41. člena tega zakona skladno s predpisi, ki urejajo razlastitev. (44. člen)
- Na vodovarstvenem območju se lahko skladno s predpisi na področju varstva okolja omejijo ali prepovejo dejavnosti, ki bi lahko ogrozile količinsko ali kakovostno stanje vodnih virov, ali zaveže lastnike ali uporabnike zemljišč na vodovarstvenem območju, da izvršijo ali dopustijo izvršitev ukrepov, s katerimi se zavaruje količina ali kakovost vodnih virov. (91. člen)
- Na **območju kopalnih voda** se zaradi varstva pred onesnaževanjem lahko zaveže lastnike ali uporabnike zemljišč na območju kopalnih voda, da izvršijo ali dopustijo izvršitev ukrepov, s katerimi se zagotovi zdravje ali življenje kopalcev. (99. člen)
- Lastnik zemljišča, ki se nahaja na vodovarstvenem ali evtrofičnem območju ali **območju kopalnih voda**, zaradi omejitev ali prepovedi iz 91., 94., in 99. člena, nima pravice do odškodnine, razen v primeru, če je uporaba tega zemljišča zaradi omenjenih prepovedi in omejitev trajno onemogočena ali bistveno otežena. Lastnik lahko v takem primeru namesto odškodnine zahteva odkup ali zamenjavo za drugo enakovredno zemljišče, ki se ne nahaja na območjih iz prvega odstavka tega člena. (101. člen)

RABA IN IZKORIŠČANJE VODA IN VODNEGA ALI MORSKEGA DOBRA

- Vsakdo lahko brez posebnega dovoljenja rabi vode in vodno ali morsko dobro pod pogoji, ki jih določa ta zakon in na njegovi podlagi izdani predpisi, če se s takšno rabo le neznatno vpliva na količino in kakovost voda oziroma splošno stanje voda in če s tem ne omejuje ali onemogoča enakih pravic drugih, izvajanje vodnih pravic in pravice lastnikov zemljišč, skladno s tem zakonom.
- **Splošna raba obsega zlasti rabo voda in vodnega dobra za pitje, napajanje živine, za zalivanje vrtov in za druge osebne potrebe, če takšna raba ne zahteva zgraditve objekta in naprave, za katere je po predpisih o urejanju prostora predpisano dovoljenje in rabo voda in vodnega ali morskega dobra za kopanje, potapljanje ali druge oblike rekreacije.**
- Zaradi varstva pred onesnaženjem voda, ohranjanja vodnih količin ali naravnega ravnovesja, vodnega režima ali zaradi varstva pred škodljivim delovanjem voda lahko vlada omeji ali prepove splošno rabo ali podrobneje predpiše načine in obseg njenega izvajanja. (124. člen)
- Plovbo po vodah lahko vsakdo, ki [izpolnjuje] predpisane pogoje, izvaja brez vodnega dovoljenja ali koncesije po tem zakonu.
- Minister določi pogoje rabe voda in vodnega ali morskega dobra za plovbo, ki se nanašajo na varstvo voda in varstvo pred škodljivim delovanjem voda. (126. člen)
- Če prosi za pridobitev vodne pravice hkrati več oseb, se pri odločanju o podelitvi vodne pravice upošteva naslednji vrstni red:
 1. raba voda za oskrbo s pitno vodo,
 2. raba voda za varstvo pred požari in drugimi nesrečami,
 3. rabo voda pri izvajanju javnih služb,
 4. raba voda za vzdrževanje vodnega režima in ohranjanje naravnega ravnovesja,
 5. raba voda za zdraviliške namene,
 6. raba voda za gojenje vodnih organizmov,
 7. raba voda za namakanje kmetijskih zemljišč,
 8. raba voda za druge gospodarske dejavnosti,
 9. druge oblike rabe ali izkoriščanja voda. (130. člen)

PRIDOBITEV VODNE PRAVICE

- Vodno pravico je mogoče pridobiti na podlagi vodnega dovoljenja ali koncesije v skladu s tem zakonom in na njegovi podlagi izdanimi predpisi. Vodna dovoljenja in koncesije se izdajajo na podlagi načrtov upravljanja z vodami.
- Če je za izvajanje vodne pravice potrebno tudi vodno ali z njim povezano zemljišče, mora njen imetnik, ki sam ni lastnik tega zemljišča, pridobiti to zemljišče s pravnim poslom ali pridobiti soglasje lastnika tega zemljišča za njegovo uporabo. Če je lastnik tega zemljišča država, se šteje, da je pravna ali fizična oseba s pridobitvijo vodnega dovoljenja ali koncesije, pridobila tudi soglasje iz prejšnjega odstavka. (142. člen)
- Med dejavnosti, za katere mora fizična ali pravna oseba pridobiti vodno dovoljenje, spadajo tudi:
 - uporaba vode v bazenu za kopanje pri opravljanju gostinske ali zdraviliške dejavnosti,

- izkoriščanje **vodnega ali morskega dobra za gradnjo športnega ali krajevnega pristanišča**,
- drug poseg v vode ali vodno ali morsko javno dobro, ki se štejejo za poseg v prostor po predpisih s področja urejanja prostora in graditve objektov, pa za njega ni treba pridobiti koncesije. (144. člen)
- Med dejavnosti, za katere je treba pridobiti **koncesijo**, sodijo:
 - **črpanje termalnih, mineralnih ali termomineralnih voda**,
 - gospodarsko izkoriščanje vodnega ali morskega dobra za **kopališke, športne, rekreativne ali gostinske namene**, kadar je za gradnjo objekta za izvajanje dejavnosti potrebno pridobiti dovoljenje **po predpisih o urejanju prostora in graditvi objektov**,
 - izkoriščanje vodnega ali morskega dobra za gradnjo in upravljanje pristanišča, razen **športnega ali krajevnega pristanišča**, skladno s predpisi na področju plovbe,
 - rabo voda za **dosneževanje smučišča**. (153. člen)
- Koncesijo lahko pridobi fizična ali pravna oseba, ki je registrirana za izvajanje dejavnosti. (153. člen)

4. Usmeritve, ukrepi

Varstvo voda

- Na **vodnih ali z njimi povezanih zemljiščih** so prepovedani **vsí posegi, ki ovirajo ali preprečujejo prost prehod ali dostop do voda**. (71. člen)
- Po celinskih vodah je **prepovedana vožnja s plovili na pogon z motorji na notranje izgorevanje**, razen za potrebe reševanja ljudi, živali in premoženja. Kljub temu lahko minister, v soglasju z ministrom, pristojnim za promet, s predpisom dovoli njihovo uporabo na posameznih celinskih vodah, pri čemer upošteva omogočanje splošne rabe voda, njihovo varstvo pred onesnaženjem ter ohranjanje naravnega ravnovesja v vodnih ekosistemih. (73. člen)

Razvrščanje površinskih voda

- Zaradi varstva in izboljšanja kakovosti ter zagotavljanja rabe ali izkoriščanja voda se glede na fizikalne, kemijske, biološke in mikrobiološke parametre površinske vode razvrstijo v **kakovostne razrede**. Mejne vrednosti fizikalnih, kemijskih in bioloških parametrov za kakovostne razrede voda se določijo s predpisi na področju varstva okolja, **mejne vrednosti mikrobioloških parametrov za kopalne vode** in vode, namenjene oskrbi s pitno vodo, pa se določijo s predpisi na področju zdravstva. (86. člen)
- Vlada lahko določi tudi druge **pogoje za rabo ali izkoriščanje voda za oskrbo s pitno vodo**, za gojenje školjk, rib ali drugih vodnih organizmov in **za kohanje ali druge oblike splošne ali posebne rabe voda**. (86. člen)
- Zaradi varstva celinskih voda in vodnih ekosistemov se celinske vode razvrstijo v **razrede po naravovarstvenem pomenu**. Kriterije za razvrstitev določi Vlada, minister pa jih s predpisom razvrsti. Takšna razvrstitev voda je obvezna sestavina načrtov

upravljanja z vodami in podlaga za dovolitev posebne rabe ali izkoriščanja voda. (87. člen)

Varstvena območja

Med varstvena območja sodijo vodovarstvena območja, evtrofična območja in območja kopalnih voda.

Območje kopalnih voda:

- *Območje površinskih voda, kjer je skladno s predpisi organizirano kopanje ter območje površinskih voda, kjer kopanje ni prepovedano, pa se ljudje množično kopajo (območja kopalnih voda), mora biti zavarovano pred onesnaževanjem in pred drugimi posegi ali pojavi, ki bi lahko vplivali na oporečnost kopalnih voda. (98. člen)*
- *Območje kopalnih voda se določi v načrtu upravljanja vodnih območij. Za kopalno območje se lahko določi tudi območje, ki se ne nahaja v načrtu upravljanja vodnih območij, če je prišlo zaradi ukrepov varstva voda na posameznem območju do izboljšanja kakovosti voda tako, da so postale primerne za kopanje. (98. člen)*
- *Območje kopalnih voda se vnese v prostorske akte lokalne skupnosti. (98. člen)*
- *Ukrepe, prepovedi in omejitve na kopalnem območju, ki so potrebni zaradi varstva pred onesnaževanjem in drugimi pojavi, ki bi lahko ogrozili zdravje in varnost kopalcev, predpiše pristojni organ lokalne skupnosti, skladno z določbami 84. člena tega zakona. Na območju kopalnih voda se zaradi varstva pred onesnaževanjem lahko:*
 - *omejijo ali prepovejo dejavnosti, ki bi lahko ogrozile zdravje ali življenje kopalcev,*
 - *zaveže lastnike ali uporabnike zemljišč na območju kopalnih voda, da izvršijo ali dopustijo izvršitev ukrepov, s katerimi se zagotovi zdravje ali življenje kopalcev. (98. in 99. člen)*
- *Varstveni režim podrobneje predpiše minister. (99. člen)*
- *Označenje območja kopalnih voda mora zagotoviti lokalna skupnost skladno s predpisom ministra. Ta predpis določi tudi podrobnejše pogoje za določitev in označevanje območja kopalnih voda. (100. člen)*

VARSTVO PRED ŠKODLJIVIM DELOVANJEM VODA

- *Na vodnem in z njim povezanem zemljišču so prepovedane dejavnosti, ki bi lahko ogrožale njegovo stabilnost ali varstvo pred škodljivim delovanjem voda. Na tem zemljišču je prepovedano posegati v okolje tako, da bi bil oviran normalen odtok vode in plavin in njeno odtekanje ali onemogočen prost prehod ob vodi kot na primer postavljati ograje ali druge ovire, zasajati drevje ali opravljati druga dela (odlaganje vejevja ipd.), ki bi lahko negativno vplivala na vodni režim. (107. člen)*
- *Minister podrobneje predpiše načine ravnanja oziroma pogoje za opravljanje del iz prejšnjega odstavka. (107. člen)*

Komentar z vidika rekreacije in turizma

Zakon navaja, da sodi med splošno rabo voda tudi raba za kopanje, potapljanje in druge oblike rekreacije. Prav tako določa, da sodijo med varstvena območja tudi **območja kopalnih voda**, ki se vnesejo v prostorske akte lokalne skupnosti. Varstveni režim kopalnih voda pa podrobneje predpiše minister.

V zvezi z rekreacijo in turizmom se zastavlja vprašanje, zakaj izdvajati ali poimenovati samo kopalne vode, saj rekreacija na vodi zajema tudi nekatere druge rekreacijske aktivnosti, ki niso vezane na kopanje (npr.: deskanje, kanuistika, kajakaštvo, veslanje na mirnih vodah) in so lahko na nekaterih vodah pomembna ali celo poglavitna oblika rabe oziroma funkcija (npr. Blejsko jezero, Portoroški zaliv, Bohinjsko jezero).

Z vidika rekreacije in turizma je zaradi tega sporno tudi določilo, ki navaja vrstni red, t.j. prioriteto pri odločanju o podelitvi vodne pravice - v primeru, da prosi zanjo hkrati več oseb. Rekreacijska raba v tem kontekstu ni omenjena, kar pomeni, da sodi v navedenem vrstnem redu pod zadnjo, 9. točko ("druge oblike rabe ali izkoriščanja voda").

Glede na to, da imajo nekatera obalna zemljišča in vodne površine izrazito rekreacijsko funkcijo in da je od takih voda lahko življenjsko odvisno turistično gospodarstvo določenega kraja, saj predstavlja lahko dotična voda primarno obliko turistične ponudbe, je navedeno rangiranje sporno.

V okolici mest imajo lahko posamezne vode pomembno rekreacijsko funkcijo tudi zaradi preživljanja vsakodnevnega ali konectedenskega prostega časa. Dajanje prednosti rekreacijski rabi voda ima v obmestnih območjih za posledico množične migracije do razmeroma oddaljenih kopalniških voda.

Številne slovenske vode v bližini mest so zaradi podcenjevanja in zanemarjanja rekreacijske funkcije izgubile rekreacijsko ustreznost, kar negativno vpliva na kakovost bivalnih razmer. Deloma gre to prav na račun neadekvatnega, to je neenakopravnega obravnavanja rekreacijske funkcije v sklopu sektorskega in celovitega planiranja.

Ocena sektorskih ukrepov

Vsi trije osnutki zakonov, ki obravnavajo za rekreacijo na prostem pomembne vire (resurse), t.j. zakon o varstvu narave, zakon o gozdovih in zakon o vodah, omenjajo **tudi rekreacijsko funkcijo**. V sklopu določb o planiranju in programiranju teh področij (sektorjev) je navedena potreba po oblikovanju njihove (t.j. sektorske) nacionalne politike z usmeritvami za ohranitev in varstvo narave, gozdov in voda pa tudi pogojev za njihovo izkoriščanje.

Če določila obravnavanih treh sektorskih zakonov primerjamo še z osnutkom zakona o integralnem prostorskem planiranju in programiranju, se kažejo določene nedorečenosti:

- Vodenje prostorske dokumentacije ni dorečeno z delitvijo dela.
- Sodelovanje pri pripravi poročil o oceni stanja v prostoru ni povsem jasno. Ali oblikujejo prispevke za oceno vsi poglobilni sektorji?
- Sodelovanje pri pripravi planskih strokovnih gradiv pri pripravi nacionalnih ali drugih planov oziroma programov.
- Razmerja med sektorskimi plani in programi, zlasti načini usklajevanja in upoštevanja niso eksplicitno navedeni

Ta nejasnost je značilna tudi za pravkar sprejet zakon o športu.

Ker je poglobilni namen integralnega prostorskega planiranja **zagotavljanje javnih interesov** (med drugim tudi za rekreacijo) ter **usklajevanje različnih interesov v prostoru** (tudi rekreacije in turizma), je smiselno, da se razmerja med zgoraj navedenimi sektorskimi plani in programi ter integralnimi prostorskimi plani **jasneje opredelijo**, s tem bo transparentno tudi izvajanje konkretnih nalog in ukrepov, odgovornost itd.

Za številne oblike rekreacije in s tem za turizem so naravne dobrine temeljna podlaga. Rekreacijska ustreznost in s tem turistična privlačnost je namreč odvisna od:

- doživljajske zmožnosti pokrajine, ki jo oblikujejo naravne in kulturne pokrajinske prvine ali značilnosti;
- naravne ustreznosti za izvajanje rekreacijskih aktivnosti;
- zdravilne vrednosti naravnih prvin.

Ker vrednotenje in izdvajanje pokrajinskih območij na osnovi navedene ustreznosti ni primarna oziroma osrednja **naloga** predhodno navedenih **sektorjev** (in zavodov), saj skrb le za uveljavljanje svojih ciljev in nalog, se zastavlja vprašanje enakovredne zastopanosti rekreacijske funkcije v sektorskih planih. Iz tega razloga se zde problematična nejasno opredeljena razmerja med sektorskimi zakoni (in na njih temelječih nalogah) in integralnim prostorskim planiranjem (z vidika rekreacije in turizma). Navedeni sektorji dostikrat namreč niso zagovorniki ali nosilci interesov rekreacije, čeprav jih vključujejo v svoje plane. Njihov odnos do te funkcije je lahko pasiven ali celo odklonilen..

V nekaterih državah so skrb za zagotavljanje javnih interesov v zvezi z rekreacijo na prostem zaupali javnim organom, ki se ukvarjajo z varovanjem narave. Vendar ta skrb ni usmerjena **le v restriktivno varovanje narave pred rekreacijo** in njenimi obremenilnimi vplivi, temveč tudi v neposredno (investiranje ali soinvestiranje rekreacijske infrastrukture) to je aktivno razvijanje in upravljanje območij za rekreacijo, še posebej v naravnih parkih.

V predhodno omenjenih zakonskih osnutkih aktivni ukrepi za pospeševanje rekreacije niso razvidni. Zato sili v ospredje naslednja dilema. Če imajo vsi poglavitni uporabniki prostora in koristniki naravnih dobrin (kmetijsko, gozdarstvo, vodno gospodarstvo) organizirane javne službe, katerih naloga je tudi priprava planov ali programov, s katerimi izražajo svoj interes in način poseganja v prostor bi morala imeti tako možnost tudi rekreacija in turizem. Ker zaradi "razbite" organiziranosti nosilcev rekreacije in turizma to področje zaenkrat nima enotnega nosilca je pomembno, da se določene opredelje odnosi med sektorskimi plani in integralnimi prostorskimi plani.

7. Planiranje programskih dejavnosti

- Vrednotenje dejavnosti javnega interesa v športu se opravi s regionalnimi programi. Vse programe država sprejme na predlog Vlade Republike Slovenije (v naslednjem letu). (3. člen)
- Nacionalni programi med drugim zajema:
 - športna in rekreativna športa
 - javno in zasebno gospodarstvo, vključno s dejavnostjo v športu, ki se financirajo iz obsevnosti in javnih sredstev, vse do športnih uspehov, športne rekreativne dejavnosti, vključno s športnimi klubovi, športni klubovi in športni društva. (5. člen)
- Vrednotenje dejavnosti javnega interesa v športu, vključno s športnimi programi, se opravi s regionalnimi programi. Vse programe država sprejme na predlog Vlade Republike Slovenije (v naslednjem letu). (3. člen)
- Vrednotenje dejavnosti javnega interesa v športu, vključno s športnimi programi, se opravi s regionalnimi programi. Vse programe država sprejme na predlog Vlade Republike Slovenije (v naslednjem letu). (3. člen)

Šport

Vir: Zakon o športu; Uradni list Republike Slovenije, VIII, št. 22, 20.3.1998.

1. Načela, izhodišča, cilji

- Javni interes v športu obsega naloge nacionalnega in lokalnega pomena v vseh segmentih športa, ki se opredelijo v Nacionalnem programu športa (v nadaljnjem besedilu: nacionalni program) in programih športa lokalnih skupnosti, med drugim tudi na področju **športne rekreacije**. (2. člen)
- **Športna rekreacija** je športna dejavnost odraslih vseh starosti in družin. (2. člen)
- Država in lokalne skupnosti uresničujejo javni interes v športu med drugim tudi tako, da:
 - država zagotavlja sredstva za realizacijo nacionalnega programa ter načrtuje, gradi in vzdržuje javne športne objekte;
 - lokalna skupnost zagotavlja sredstva za realizacijo dela nacionalnega programa, ki se nanaša na lokalne skupnosti in z zagotavljanjem sredstev za izvedbo lokalnega programa športa ter načrtuje, gradi in vzdržuje lokalno pomembne javne športne objekte. (3. člen)
- Sredstva za uresničevanje javnega interesa na ravni države in lokalnih skupnosti se zagotavljajo iz državnega proračuna in proračuna lokalnih skupnosti. (3. člen)

2. Planiranje, programiranje

- Način uresničevanja javnega interesa v športu se opredeli z nacionalnim programom, ki ga sprejme Državni zbor na predlog Vlade Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: vlada). (5. člen)
- Nacionalni program med drugim določa:
 - izhodišča in usmeritve športa
 - vsebino in obseg posameznih pojavnih delov dejavnosti v športu, ki se financirajo ali sofinancirajo iz javnih sredstev, kot so športna vzgoja, **športno rekreativna dejavnost**, vrhunski šport, kakovostni šport, šport študentov in šport invalidov. (6. člen)
- Izvajanje nacionalnega programa se določi z letnim programom, ki ga sprejme vlada in z letnimi programi, ki jih sprejmejo lokalne skupnosti. Letni program določa programe športa, ki se sofinancirajo iz javnih sredstev, obseg in vrsto dejavnosti, potrebnih za njegovo uresničevanje, in obseg sredstev, ki se zagotovijo v državnem proračunu in proračunih lokalnih skupnosti.
- Za uresničevanje javnega interesa v športu, opredeljenega z letnim programom, se **zagotavljajo javna sredstva** za sofinanciranje različnih vsebin, med drugim **tudi športne rekreacije**. (7. člen)
- Za izvajanje letnega programa, ki ga v skladu z določbami 7. člena sprejme vlada, podrobnejša merila določi minister, pristojen za šport (v nadaljnjem besedilu: minister), po predhodnem mnenju Strokovnega sveta Republike Slovenije za šport. Za izvajanje letnih programov, ki jih sprejmejo lokalne skupnosti, določijo podrobnejša merila lokalne skupnosti. Merila vsebujejo:
 - razvrstitev športnih panog v skupine glede na vsebino,
 - razvrstitev športnih panog glede na razširjenost in uspešnost,

- programe, ki so v javnem interesu in njihov obseg,
- višino sofinanciranja izbranih programov, ki so v javnem interesu. (9. člen)

3. Lastninske in druge pravice, omejitve pravic

- Športni objekti, ki so družbena lastnina ali last razvojnih skladov in v upravljanju društev, ki so na dan uveljavitve tega zakona opravljala dejavnost v športu, postanejo društvena lastnina, razen objektov, ki jih pristojni organ lokalne skupnosti najkasneje v enem letu po uveljavitvi tega zakona določi za športne objekte občinskega pomena. Tudi bivša družbena zemljišča na katerih so športne površine in so prešla po zakonu o skladu kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije v državno last, postanejo s sprejemom tega zakona last lokalne skupnosti. (64. člen)
- Objekti, ki so določeni kot objekti občinskega pomena, postanejo lastnina lokalnih skupnosti. Društvo, druga pravna ali fizična oseba lahko uveljavlja lastninsko pravico na objektu, ki je opredeljen kot objekt občinskega pomena, če svoj zahtevek priglasijo pristojnemu organu lokalne skupnosti v roku, določenem v prejšnjem odstavku oziroma najkasneje v šestih mesecih potem, ko pristojni organ lokalne skupnosti opredeli objekte občinskega pomena. (64. člen)
- Športni objekti, ki jih pristojni organ lokalne skupnosti ne določi za objekte občinskega pomena, postanejo lastnina društev s pravnomočnostjo odločitve pristojnega organa lokalne skupnosti oziroma najkasneje po preteku roka iz prvega odstavka tega člena. Za objekte, ki postanejo lastnina društev, se uporabljajo določbe, ki veljajo za javne športne objekte. (64. člen)

4. Usmeritve, ukrepi

- Športni objekti so za športno dejavnost opremljene in urejene površine in prostori. (17. člen)
- Javni športni objekti so športni objekti, ki so državna lastnina ali lastnina lokalnih skupnosti. Uporabljati se morajo v javno dobro in za namen, za katerega so bili zgrajeni in urejeni. Če se jim namembnost spremeni, se mora zagotoviti nadomestni javni športni objekt. Način njihovega vzdrževanja, uporabe, upravljanja in koriščenja se opredeli s pogodbo. (18., 20. in 21. člen)
- Normative, standarde in priporočila za načrtovanje, graditev, opremljanje in vzdrževanje športnih objektov, ki jih uporabljajo izvajalci letnega programa, predpiše minister po pridobljenem mnenju ministra, pristojnega za prostor. Normativi, standardi in priporočila se upoštevajo tudi za športne objekte, ki so zasebna lastnina in v katerih se izvaja profitna dejavnost v športu. (22. člen)
- Javne zavode za šport lahko ustanovi država ali lokalna skupnost (23. člen). Med njihove pristojnosti sodi tudi svetovanje pri načrtovanju, obnovi, izgradnji in upravljanju javnih športnih objektov. (24. člen)

Komentar z vidika rekreacije in turizma

Zakon o športu določa, da se z nacionalnim programom športa opredelijo izhodišča in usmeritve ter vsebina in obseg dejavnosti, ki se financirajo ali sofinancirajo iz javnih sredstev, med drugim tudi športno rekreativno dejavnost. Kaj vse sodi v okvir športno rekreativne dejavnosti zakon ne navaja. Z vidika urejanja prostora je pomembno vprašanje ali bo nacionalni program zajel tudi tiste rekreacijske aktivnosti, ki so navezane na odprto pokrajino in lahko pomenijo **prostorski poseg**, ki ga je potrebno obravnavati v sklopu meril in pogojev prostorskega urejanja oziroma **prostorskega planiranja**. Gre za aktivnosti in objekte za njihovo izvajanje, ki terjajo usklajevanje z drugimi rabami oziroma funkcijami prostora (npr.: steze za hojo in tek na smučeh, zaznamovane planinske poti, sprehajalne poti in trimske steze v okolici, t.j. v zelenih pasovih turističnih krajev). Taki posegi bi morali biti zaradi prostorske relevantnosti tudi vsebina prostorskih planov. Nacionalni program in letni programi bi skladno z navedenim morali biti usklajeni tudi s cilji prostorskih planov, normativi, standardi in priporočila za načrtovanje, graditev in opremljanje športnih objektov, ki imajo pomemben vpliv na prostor pa s pogoji in merili prostorskih planov. Zakon o športu predvideva, da **normative, standarde in priporočila** za načrtovanje in gradnjo **športnih objektov** predpiše minister za področje športa po pridobljenem mnenju ministra za prostor, ne opredeljuje pa drugih razmerij do prostorskega planiranja in urejanja prostora (npr. do presoje vplivov na okolje).

POSEBNI CILJI IN UKREPI ZA POSPEŠEVANJE TURIZMA V PROSTORU

Resolucija o strateških ciljih na področju razvoja turizma v Republiki Sloveniji in program aktivnosti in ukrepov za doseganje strateških ciljev na področju razvoja turizma - EPA 580; - Poročevalec, št. 41.

METODOLOŠKI PRISTOP K PRIPRAVI DOKUMENTA

Zaradi celovitosti turizma oziroma soodvisnosti različnih dejavnosti v sistemu turistične industrije, bi morali biti vnaprej znani cilji in splošni pogoji poslovanja, na podlagi katerih bi različni gospodarski subjekti lažje opredelili svoj lasten razvoj.

Pogoji, ki jih mora v ta namen vzpostavljati država, so predvsem:

- zagotavljanje skladnega razvoja soodvisnih dejavnosti v prostoru,
- smotrna raba naravnih virov ter drugih dobrin,
- razvoj komunalne in prometne infrastrukture ter komunikacij, ...

UKREPI

Ekonomski ukrepi

Vlaganja

Sedanjí ekonomski položaj turističnega gospodarstva in doseganje zastavljenih ciljev zahteva vlaganja v:

- obnovo in posodobitev nastanitvenih objektov ter izgradnjo manjših zmogljivosti, predvsem na podeželju,
- **izboljšanje komunikacij in objektov turistične infrastrukture**, predvsem v zimsko turističnih centrih (žičnice in zasneževanje) in drugih infrastrukturnih objektov, ki so namenjeni turizmu in domačemu prebivalstvu ter sanaciji onesnaženega okolja.

Pravni ukrepi

Varovanje naravnih virov in območij

- V prostorskem planu Republike Slovenije predvideti **nova zavarovana naravna območja** (novi regijski parki na področju Krasa in Kočevskega),
- ob pripravi sprememb in dopolnitev prostorskih in planskih dokumentov je potrebno opredeliti tudi **kriterije in omejitve zmogljivosti prostora za turistično rabo** na posameznih območjih,
- z **izdajanjem koncesij za rabo naravnih dobrin** naj se zagotovi **dostop do teh, hkrati pa določi tudi merila in omejitve**, ki bodo zagotovile ohranjanje naravnih dobrin in dolgoročno gospodarjenje z njimi.

Predlog zakona o pospeševanju turizma, objavljen v Poročevalcu št.43 (16. 9. 1997, str. 13-22), vsebuje naslednje določbe:

Dejavnost pospeševanja turizma

2. (2.) člen

(1) *Dejavnost pospeševanja turizma je:*

- oblikovanje celovite turistične ponudbe,
- **spodbujanje razvoja turistične infrastrukture,**
- promocija celovite turistične ponudbe,
- informiranje obiskovalcev.

Nacionalna turistična organizacija

5. (5.) člen

(1) *Za opravljanje dejavnosti iz prvega odstavka 2. člena tega zakona Vlada Republike Slovenije in najmanj štiri lokalne turistične organizacije (v nadaljnjem besedilu: ustanovitelji), ustanovijo nacionalno turistično organizacijo, h kateri lahko kot ustanovitelji pristopijo tudi Gospodarska zbornica Slovenije, Obrtna zbornica Slovenije, Turistična zveza Slovenije in druge zainteresirane organizacije na nacionalni ravni ter lokalne turistične organizacije.*

(2) *Ustanovitelji nacionalne turistične organizacije v ustanovitvenem aktu določijo **obliko organiziranosti in način upravljanja** ter dejavnost, ki obsega najmanj:*

- usklajevanje in pospeševanje lokalnih turističnih ponudb,
- oblikovanje celovite turistične ponudbe Slovenije; ...

Turistično območje

6. (6.) člen

(1) ***Turistično območje** je geografsko zaokrožena celota ene ali več občin, na katerem se lahko oblikuje celovita turistična ponudba, in izpolnjuje najmanj eno od naslednjih meril:*

- 500 ležišč v gostinskih obratih pridobitne narave,
- 40.000 prenočitev turistov v predhodnem koledarskem letu,
- 30.000 registriranih dnevnih obiskovalcev v predhodnem koledarskem letu.

Nacionalna raven

29. (19.) člen

Viri financiranja za opravljanje dejavnosti iz drugega odstavka 5. člena tega zakona so:

- sredstva proračuna Republike Slovenije iz naslova koncesijskih dajatev za prirejanje posebnih iger na srečo, ki so namenjena za razvoj in promocijo turizma na nacionalni ravni, in sicer v višini, ki jo določa 74. člen Zakona o igrah na srečo,
- prostovoljni finančni prispevki ustanoviteljev,
- lastni prihodki nacionalne turistične organizacije,
- darila in dotacije.

30. (20.) člen

(1) Sredstva proračuna Republike Slovenije iz prve alinee 29. člena tega zakona se planirajo na podlagi letnega programa pospeševanja razvoja turizma, ki ga predloži ministrstvo pristojno za turizem, in se namenijo:

- za dejavnost pospeševanja turizma, ki jo opravlja nacionalna turistična organizacija,
- za **spodbujanje razvoja turistične infrastrukture**,
- za dejavnost turističnega društva in zveze turističnih društev, s statusom društva, ki deluje v javnem interesu na področju turizma.

(2) Za spodbujanje razvoja turistične infrastrukture iz prejšnjega odstavka se šteje spodbujanje investicij na turističnem območju iz 8. člena tega zakona, in sicer:

- za **žičnice**,
- za **izboljšanje kakovosti gostinskih obratov**,
- za **prenočitvene zmogljivosti na kmetijah**,
- za **pospeševanje mladinskega turizma**,
- za **objekte za rekreacijo**.

Komentar

Resolucija o strateških ciljih na področju razvoja turizma v Republiki Sloveniji in program aktivnosti vsebujeta tudi smeri ukrepov na področju varovanja naravnih virov in območij. Predlog zakona o pospeševanju turizma pa med drugim določa merila za **oblikovanje turističnih območij**. Turistično območje je opredeljeno kot geografsko zaokrožena celota, na katerem se lahko oblikuje celovita turistična ponudba. Kot merila za oblikovanje turističnih območij naj bi se uporabljali kazalci o številu prenočitvenih zmogljivosti, t.j. ležišč in števila prenočišč ter dnevnih obiskovalcev.

Turistično ponudbo (in turistični proizvod) določenega območja tvori **skupek** pokrajinskih potencialov ter turistične infrastrukture, ki gravitirajo k enemu ali več turističnim središčem. Določena središča in okoliška pokrajina s svojo rekreacijsko ustreznostjo in infrastrukturo oblikujejo skupno funkcionalno turistično območje, znotraj katerega gostje uresničujejo večino svojih turističnih aktivnosti (npr.: ukvarjajo se z različnimi rekreacijskimi aktivnostmi, doživljajo pokrajino, spoznavajo naravno in kulturno dediščino, uživajo vse druge turistične storitve).

Za oblikovanje turističnih območij so pomembni torej zlasti funkcionalni kriteriji. Oblikovanje turističnih območij je smiselno predvsem zaradi dogovarjanja o razdelitvi oziroma lokacijah osredotočanja zahtevnejše turistične infrastrukture (npr.: pokritih športnih objektih) pa tudi usklajevanja pri razmeščanju zahtevnejše infrastrukture (ki je ne more "imeti" vsak turistični kraj), ki je vezana na širši odprt prostor (npr. golf igrišča, reke za kajakaštvo, planinske poti, kolesarske steze, steze za hojo in tek na smučeh).

Za formiranje turističnih območij s celovito turistično ponudbo niso pomembna zgolj merila o obsegu nastanitvenih zmogljivosti in turističnega prometa, kot jih opredeljuje predlog zakona, temveč prav tako ali še bolj **funkcionalni** kriteriji. Tako naj bi poleg meril, ki jih vsebuje predlog zakona za opredeljevanje turističnih območij bili pomembni:

- pokrajinski potencial (pokrajinska ustreznost za rekreacijske aktivnosti, doživljajska zmožnost pokrajine, naravne in kulturne znamenitosti, naravna zdravilna sredstva);
- obstoječa rekreacijska infrastruktura (objekti in naprave za turistično rekreacijo), ki skupaj tvorijo funkcionalno celoto.

Taka **funkcionalna turistična območja** terjajo namreč skupno planiranje, programiranje oziroma dogovarjanje in usklajevanje. In v tem je poglobitni smisel oziroma namen njihovega oblikovanja.

Pomembnejša literatura:

- Agricola S., Taube R., 1990: Freizeit - Nutzungsansprüche an Natur und Landschaft. Freizeit Sachbuch. Deutsche Gesellschaft für Freizeit.
- Amer U.; Probstl, U., 1991: Freizeit und Natur. Hamburg-Berlin.
- Bahlburg M., 1983: Aufgaben und Leistungen öffentlicher Planungsinstitutionen. Tourismus Management, Berlin, str. 162-170
- Bechmann A., 1980: Problematik und Lösungsversuche in Erholungsgebieten. Handbuch für Planung, Gestaltung und Schutz der Umwelt, str. 317-344. BLV Verlag, München.
- Becker C., Job H., Koch M., 1991: Umweltschonende Konzepte der Raumordnung für Naherholungsgebiete. Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 22, Trier.
- Becker C., Job H., Witzel A., 1996: Tourismus und nachhaltige Entwicklung: Grundlagen und praktische Ansätze für den mitteleuropäischen Raum. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
- Beckmann A. et al., 1987: Gesetz zur Durchführung der Umweltverträglichkeitsprüfung (UVP-Gesetz): Entwurf mit Erläuterungen. Dreisam Verlag, Freiburg i. Br.
- Benthien B., 1997: Geographie der Erholung und des Tourismus; Klett-Perthes, Gotha.
- Bonorad M., 1974: Zur Struktur und Problematik der touristischen Erschließung der französischen Berggebiete, ein Beitrag zur Fremdenverkehrsplanung. Berner Studien zum Fremdenverkehr, Heft 14, Bern/Frankfurt.
- Boo-Sung K., 1987: Die Bedeutung von Innovationsprozessen für sozialgeographische Strukturen im Freizeitraum. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, B. 32, Kallmünz/Regensburg.
- Buchwaldt K.; Engelhardt, W., 1973: Landschaftspflege und Naturschutz in der Praxis. München.
- Debelak M., 1976: Rekreacija v naravi. Primernost in zmožljivost prostora. Urbanistični inštitut SRS, Ljubljana.
- Educating for sustainable tourism: proceedings of the international conference held in Slovenia, september 17 - 24, 1992. Ljubljana: University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Forestry, 1992.
- Eidgenössische Justiz- und Polizeidepartment, der Delegierte für Raumplanung: Grundlagen für die Raumplanung, Seeuferschutzplanung, Gestaltung, Teil B: Grundlagen und Elemente der Seeuferplanung. Bern, 1975.
- Elsasser H., 1990: Tourismus und Umwelt. Wirtschaftsgeographie und Raumplanung, Vol. 10, Zürich.
- Erlet C., Lowman G., 1994: Ecotourism, a sustainable option? John Wiley and Sons, Chichester.
- Fischer K., 1968: Folgeeinrichtungen und zentralörtliches Gefüge. Der Landkreis 38, Heft 1.
- Fromer L., 1974: Betriebswirtschaftliche Kennzahlen als Hilfe zur Führung von Luftseilbahnunternehmungen. Neue Züricher Zeitung, Nr. 10 vom 8.1.1974.
- Frösch R., 1993: Sättigung im Tourismus - Probleme und Lösungsmöglichkeiten: Dargestellt am Kanton Graubünden. Wirtschaftsgeographie und Raumplanung, Vol. 15, Zürich.

- Furger/Schmidt/Schweller - Arbeitsgemeinschaft für Raumplanung und Wirtschaftsfragen, Mattmark: Analyse der touristischen Eignung und der Erschliessungsmöglichkeiten, Bern, 1976.
- Greif F., 1987: Wintersporteinrichtungen und ihre Auswirkungen auf die Land- und Forstwirtschaft. Wien.
- Haimayer, P.; Strobl; Heigl, F., 1977: Umweltschädigung als Folge touristischer Aktivitäten - Ansätze einer Quantifizierung noch tragbarer Belastung. Cipra-Seminar, Bovec, September 1977.
- Heigl F., 1985: Leitfaden. Wien.
- Hudman L. E., Hawkins D. E., 1989: Tourism in contemporary society.: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Jeršič M., 1997: Turistična rekreacija in urejanje prostora; Nacionalno turistično združenje, Academia turistica 3, str. 71-82, Ljubljana.
- Kern M., 1996: Ansätze zu einer nachhaltigen Tourismuspolitik des Bundes und des Landes. Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 31, Trier.
- Kirstges T., 1992: Sanfter Tourismus: Chancen und Probleme der Realisierung eines ökologieorientierten und sozialverträglichen Tourismus durch deutsche Reiseveranstalter; Oldenbourg, München, Wien.
- Klein N., 1993: Erfolgskontrolle für Tourismuskonzepte; - Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 28, Trier.
- Klier H., 1973: Vortrag gehalten am 3. Internationalen Skipistenkongress in Igls, 2-5.10.1973
- Koch M., 1992: Die Privatisierung Kommunalen Freizeiteinrichtungen: Chancen und Probleme. Materialien zur Fremdenverkehrsgeographie, H. 26, Trier.
- Krippendorf J., 1986: Putujuće čovječanstvo: za novo poimanje slobodnog vremena i putovanja. SNL: Zavod za istraživanje turizma, Zagreb.
- Krippendorf, J., 1975: Die Landschaftsfresser. Bern.
- Landesplanung in Bayern. Bayerisches Staatsministerium für Landesentwicklung und Umweltfragen. Nürnberg, 1978.
- Lorch J., 1995: Trendsportarten in den Alpen. Konflikte, rechtliche Reglementierungen, Lösungen. Cipra Kleine Schriften, 12/95.
- Lucke E., Lucke G., Pfister H., 1972: Die Beurteilung von Bergregionen, Kriterien zur Beurteilung privater und öffentlicher Investitionen im kurörtlichen Bereich. Schweizer Handelszeitung, Nr. 37/72
- Maier J., Strenger J., Tröger-Weiß G., 1988: Wechselwirkungen zwischen Freizeit, Tourismus und Umweltmedien: Analyse der Zusammenhänge. W. Kohlhammer GmbH, Mainz.
- Marxer-Schädler W., Broggi M. F., 1990: Sport und Umwelt im Alpenraum (I). Golf. CIPRA. Kleine Schriften, 6/90; Commission Internationale pour la Protection des Regions Alpines, Heiligkreuz (Vaduz).
- Opaschowski H. W., 1991: Ökologie von Freizeit und Tourismus. Leske und Budrick, Opladen.
- Richtlinien für die Planung, den Bau, die Erhaltung und die Pflege von Schiabfahrten, Langlaufloipen (Skiwanderwegen) und für die Planung und für Naturschutz- (Landschaftsschutz -)vorschreibungen in Bewilligungsverfahren von Aufstiegshilfen (Seilbahnen, Lifte u. ä.).

Arbeitsausschuß der Konferenz der beamteten Naturschutzreferenten Österreichs, September 1978.

- Schemel H.J., 1983: Belastungsanalysen - Methodische Ansätze und ausgewählte Verfahren. Tourismus Management, str. 317-328, Berlin.
- Schlegel H., 1987: Entwicklung im Alpenraum. Naturkundliche Forschung im Fürstentum Liechtenstein, B. 8, Vaduz.
- Schonenberger, R.L., 1963: Kapazitätsgrenzen alpiner Skigebiete, eine geographische Studie. Dissertation, Zürich.
- Schonholzer, A., 1975: Planung von Bergbahnen und Skiliften, Referat gehalten anlässlich der "Snow 1975", Basel.
- Schulz H.J., 1978: Naherholungsgebiete: Grundlagen der Planung und Entwicklung. Paul Parey, Berlin-Hamburg.
- Schweizerscher Skischulverband und Verlag Habegger AG.: Ski-ABC, Leitfaden für den Unterricht an Kindern und Jugendlichen in den Schweizer Skischulen, Derendingen, 1971.
- Smeral E., 1990: Tourismus 2000: Analysen, Konzepte und Prognosen. Signum, Wien.
- Smeral E., 1994: Tourismus 2005: Entwicklungsaspekte und Szenarien für die Tourismus- und Freizeitwirtschaft. Wirtschaftsverlag Carl Ueberreuter, Wien.
- Sport und Umwelt. DNR Kurier, Organ des Deutschen Naturschutzringes, H. 5/87, Bonn.
- Tiroler Seilbahn- und Pistenkonzept, herausgegeben vom Amt der Tiroler Landesregierung, Innsbruck, 1981.
- Tschurtschenthaler P., 1991: Zertifikate - Eine Alternative zur bisherigen Konzessionsvergabe von Aufstiegshilfen. Tourismus und Umwelt, str. 25-48, Zürich.
- Vogt W., 1973: Anlage von Skiabfahrten - Grundsätze, Erfahrungen. Garten und Landschaft, 11/1973, München.
- Vorholz F., 1984: Ökologische Vorranggebiete - Funktionen und Folgeprobleme. Lang, Frankfurt am Main - Bern - New York - Nancy.
- Wiemann A., 1985: Eine erholungsart- und Aktivitätsspezifische Freiraum Bewertung Südhessens. Beispiel für eine EDV gestützte Landschaftsbewertung mittels mathematisch-logischer Nutzwert-analyse. Rhein-Mainische Forschungen, H.102.
- Wolf K., 1980: Kriterien zur Bewertung von Räumen für Freizeit- und Erholungszwecke. Forschungs- und Sitzungsberichte, Band 135, str. 214-217, Hannover.